

B
BIBLIOTICA POLIROM

Amos Oz

Sotul meu,
Michael

POLIROM

Oz Amos

Soțul meu, Michael

1.

Am început să scriu paginile acestea, deoarece mulți dintre cei pe care i-am iubit sunt morți. Am început să scriu paginile acestea, deoarece când eram tânără aveam o uriașă forță de a iubi, iar acum această forță a început să moară. Și eu nu vreau să mor.

Am împlinit treizeci de ani și sunt căsătorită. Soțul meu, Michael Gonen, doctor în geologie, este un om cumsecade. L-am iubit. Ne-am întâlnit la colegiul Terra Sancta, acum zece ani. Eram studentă în anul întâi la Universitatea Ebraică, pe vremea când încă se mai țineau cursuri la colegiul Terra Sancta.

Iată cum ne-am întâlnit:

Era într-o zi de iarnă și, pe la nouă dimineața, coborând scările, am alunecat. Un tânăr necunoscut m-a susținut, prinzându-mă de braț. Avea o mână sigură și totuși reținută. I-am

zărit degetele scurte, cu unghii late. Degete palide, cu o tentă ușor mai închisă la articulații. Se repezise să mă prindă și am rămas sprijinită de brațul lui până mi-a trecut durerea. Eram descumpănită. E umilitor să cazi așa, deodată, în fața unor străini: te aștepți să întâlnești priviri curioase și zâmbete malițioase. Eram stânjenită și pentru că simțeam mâna tânărului necunoscut mare și caldă. Așa cum mă susținea, căldura degetelor pătrundea prin mânecă rochiei albastre de lină pe care mi-o împletise mama. Era iarnă la Ierusalim

A vrut să știe dacă m-am lovit.

I-am răspuns că mi-e teamă să nu-mi fi scrântit glezna.

Mi-a spus că i-a plăcut întotdeauna cuvântul gleznă. Apoi a zâmbit. Un zâmbet timid și intimidant. M-am înroșit. Nu l-am refuzat atunci când m-

a invitat la barul de la parterul colegiului. Mă durea piciorul. Colegiul Terra Sancta este o mănăstire creștină ce fusese închiriată Universității Ebraice după războiul din 1948, când clădirile de pe muntele Scopus fuseseră distruse. Era o construcție rece, cu coridoarele înalte și largi. Mă simțeam tulburată, lăsându-mă condusă de tânărul necunoscut care mă sprijinea. Eram bucuroasă să-i ascult vocea. Nu eram în stare să-l privesc în față și să-i cercetez trăsăturile. Bănuiam, mai mult decât vedeam, că are chipul prelung, slab și smead.

— Hai să ne așezăm, spuse el.

Am luat loc, evitând să ne uităm unul la altul. Fără să mă întrebe ce doresc, a comandat două cafele. Mi-am iubit tatăl mai mult decât pe oricare alt bărbat de pe lume. Când noul meu prieten își întoarse capul, am văzut că

părul îi era tăiat scurt și că nu se bărbierise egal. Pe ici, pe colo, în special pe sub bărbie, îi rămăseseră câțiva țepi negricioși. Nu știu de ce amănuntul acesta mi s-a părut important, ca o bilă albă în favoarea lui. Îmi plăcea cum surâde, iar degetele lui care se jucau cu o linguriță păreau însuflețite de o viață proprie. Și linguriței îi plăcea să fie atinsă de ele. Propriile mele degete tânjeau să-i atingă bărbia, acolo unde nu se răsese bine și îi rămăseseră câțiva țepi.

Se numea Michael Gonen. Era student în anul trei la geologie. Se născuse și crescuse în Holon.

— E frig în Ierusalimul ăsta al tău.

— Ierusalimul meu? De unde știi că sunt din Ierusalim?

M-a rugat să-l iert dacă se înșelase, deși el credea că nu se înșelase. Învățase să-i distingă pe cei din

Ierusalim dintr-o singură privire. Pe când vorbea, se uită pentru prima dată în ochii mei. Ai lui erau cenușii. Am observat în ei o licărire de amuzament, lipsită însă de veselie. I-am spus că ghicise. Eram într-adevăr din Ierusalim.

— Să ghicesc? Da' de unde!

Se prefăcu jignit, dar colțurile gurii îi zâmbeau. Nu, nu ghicise. Vedea limpede că sunt din Ierusalim. Să vadă? Se învățau oare asemenea lucruri la cursurile de geologie? Nu, bineînțeles că nu. De fapt învățase asta de la pisici. De la pisici? Da, îi plăcea să observe pisicile. Pisicile nu se împrietenesc niciodată cu cineva care nu-i dispus să le îndrăgească. Pisicile nu se înșală niciodată în privința oamenilor.

— Am impresia că ești un om fericit, i-am spus eu veselă.

Am început să râd și râsul m-a dat de

gol.

După aceea, Michael Gonen m-a invitat să-l însoțesc la etajul trei al clădirii, unde urmau să se proiecteze niște filme documentare despre Marea Moartă și deșertul Arava.

În drumul nostru am trecut pe lângă locul unde alunecasem mai devreme, iar Michael mi-a prins din nou brațul cu mâna stângă, de parcă aș fi fost în pericol să alunec din nou pe treapta respectivă. Prin mânecă de lină a rochiei albastre, îi simțeam fiecare deget în parte. A tușit sec, ceea ce m-a făcut să-l privesc. Îmi surprinse privirea și se înroși. Se înroși până la urechi. Ploaia bătea furioasă în ferestre.

— Toarnă cu găleata, spuse Michael.

— Într-adevăr. Toarnă cu găleata, întării și eu cu entuziasm, de parcă aș fi descoperit brusc că suntem rude.

Michael șovăi, apoi adăugă :

— Dis-de-dimineată am constatat că e ceață și că suflă un vânt puternic.

— În Ierusalimul meu iarna e iarnă, am răspuns eu veselă, accentuând „Ierusalimul meu” ca să-i reamintesc de primele lui cuvinte.

Aș fi vrut să-l mai aud vorbind, dar n-a găsit nimic de spus. Nu era un tip spiritual. Zâmbi din nou. Într-o zi ploioasă, în Ierusalim, la Colegiul Terra Sancta, pe scările dintre etajul întâi și doi. Cât de bine îmi aduc aminte!

În documentarul științific am văzut cum se evaporă apă până când iese la iveală sarea pură, cristale de un alb scânteietor, deasupra nămolului cenușiu. Mineralele din cristale erau asemenea unor vinișoare delicate și fragile. Nămolul cenușiu se cliva treptat sub ochii noștri întrucât documentarul prezenta procesele naturale într-un ritm accelerat.

Imaginile nu erau însoțite de comentarii. Ferestrele fuseseră acoperite cu storuri negre, ca lumina zilei să nu pătrundă înăuntru. De altfel lumina acelei zile era palidă și mohorâtă. Un conferențiar bătrân făcea din când în când câte o observație, dădea explicații pe care eu nu le înțelegeam. Vocea îi era domoală și sonoră. Îmi amintea vocea doctorului Rosenthal care mă tratase de difterie când aveam nouă ani.

Cu ajutorul unui arătător, indica mereu elementele mai semnificative din imagini, ca mintea studenților să nu se îndepărteze de la subiect. Eu eram singura spectatoare liberă să observ amănunte lipsite de importanță, ca de pildă amărătele, dar rezistentele, plante de deșert care apăreau mereu pe ecran în preajma instalațiilor de extras carbonat de potasiu. În lumina

scăzută a fasciculului magic puteam examina în voie și trăsăturile, brațul, arătătorul bătrânului conferențiar, îmi amintea de o poză dintr-una dintre cărțile mele preferate; mă ducea cu gândul la gravurile întunecate care ilustrau *Moby Dick*.

De afară se auzeau uneori bubuituri răgușite de tunet. Ploaia răpăia mânioasa în geamurile acoperite, de parcă ar fi vrut să ne atragă atenția că ne-a adus o veste importantă.

Răposatul meu tată obișnuia să spună : Oamenii puternici pot să înfăptuiască aproape tot ce doresc, dar nici cei mai puternici dintre ei nu pot hotărî ce să-și dorească. Eu nu sunt un om deosebit de tare.

Michael și cu mine ne-am dat întâlnire pentru aceeași seară la cafeneaua Atara din stradă Ben Yehuda. Afară se dezlănțuise furtuna, lovind furioasă în zidurile de piatră ale

Ierusalimului.

Restricțiile alimentare erau încă în vigoare. Ni s-a servit un surogat de cafea și niște pliculețe minuscule de zahăr. Michael a făcut o glumă pe chestia asta, dar n-a avut nici un haz. Nu-i un tip spiritual. Probabil nu știuse el cum s-o spună. Îmi făcea însă plăcere că se străduiește, eram încântată că-l vedeam încordat din cauza prezenței mele. De dragul meu ieșea din carapace și încerca să fie amuzant și să se amuze. Pe când aveam nouă ani, tot mai speram că, dacă voi mai crește, voi deveni bărbat, și nu femeie. Mică fiind nu aveam prietene, mă jucam numai cu băieții și citeam cărți scrise pentru băieți. Mă băteam, loveam cu piciorul, mă cocoșam peste tot. Locuiam în Kiryat Shmuel, la marginea unui cartier numit Katamon. Alături de noi cobora

în pantă un teren viran plin de pietroaie, de ciulini și de fiare vechi. Jos, în vale, se află casa gemenilor. E vorba despre doi arabi, Halii și Aziz, fiii lui Rashid Shahada. Dacă eu eram prințesă, ei îmi formau escorta, dacă eu pretindeam că sunt comandant de oști, ei erau ofițerii, când eram explorator, făceau pe cărăușii băștinași, dacă eram căpitan de vas, alcătuiau echipajul, dacă eram spion, ei erau complicii. Tot împreună exploram străzi îndepărtate, hoinăream prin păduri, flămânzi și gâfâind de oboseală, îi hărțuiam pe copiii ortodocșilor, strecurându-ne în păduricea din jurul mănăstirii Sfântul Simeon, îi făceam cum ne venea la gură pe polițiștii britanici. Ne țineam după ei ca apoi s-o luăm la goană, ne ascundeam și apoi brusc apăream la un pas de ei. Gemenii erau supușii mei. Le porunceam cu o plăcere rece,

distantă.

Michael spuse:

— Ești timidă, nu-i așa?

După ce și-a băut cafeaua, a scos o pipă din buzunarul hainei și a pus-o pe masă, între noi. Eram îmbrăcată în pantaloni maro de catifea reiată, cu un pulover roșu, lălău, cum obișnuiau să poarte studentele pe vremea aceea, ca să-și dea un aer degajat. Michael remarcă sfios că-i părusem mai feminină în rochia de lină albastră pe care o purtasem de dimineață. Cel puțin așa avea el impresia.

— Și tu păreai altfel azi-dimineață, am ripostat eu.

Michael purta un impermeabil gri pe care nu l-a dezbrăcat deloc cât am stat la cafeneaua Atara. Obrajii îi erau aprinși din cauza frigului biciuitor de afară. Trupul lui era zvelt și osos. Luă pipa neaprinsă și începu să deseneze

contururi pe fața de masă. Degetele lui care se jucau cu pipa îmi dădeau o senzație de liniște. Cuprins probabil brusc de remușcări pentru observația făcută cu privire la hainele mele, îmi spuse, ca și cum ar fi vrut s-o dreagă, că sunt frumoasă. Rosti cuvintele cu ochii ațintiți la pipă. Nu sunt destul de tare, dar tot sunt mai tare decât tânărul acesta.

— Spune-mi ceva despre tine, l-am rugat apoi.

— N-am luptat în brigada Palmach. Am fost la transmisiuni. Operator radio în regimentul Cârmei.

Apoi mi-a povestit despre tatăl său. Era văduv. Lucra la departamentul apelor aflat în subordinea primăriei din Holon.

Rashid Shahada, tatăl gemenilor, fusese funcționar la serviciul tehnic al primăriei din Ierusalim, în timpul guvernării britanice. Era un arab

cultivat, dar cu străinii se purta ca un chelner.

Michael îmi mai spuse că tatăl său își cheltuiește aproape toată leafa ca să-i plătească lui studiile. Fiind unicul copil, își pusese toate speranțele în el. Refuza să admită că nu-i decât un tânăr obișnuit. Vorbind de pildă despre lucrările practice pe care Michael le avea de pregătit pentru cursurile de geologie, exclamă plin de respect: „E o lucrare științifică foarte profundă”. Dorința lui cea mai fierbinte era să-l vadă ajuns profesor la universitatea din Ierusalim, căci și bunicul său predase științele naturale la Institutul Pedagogic din Grodno. Fusese foarte apreciat ca profesor. Tatăl lui se gândea ce bine ar fi ca ștafeta să fie preluată de tânăra generație.

— Familia nu-i o cursă de ștafetă cu profesia drept torță, am comentat eu.

— Tatei nu-i pot spune asta, ripostă Michael. E un tip sentimental și se folosește de expresiile ebraice în felul în care se mânuiesc piesele fragile de porțelan prețios. Și acum spune-mi tu ceva despre familia ta.

I-am povestit că tatăl meu murise în '43. Fusese un om liniștit. Avea obiceiul să vorbească cu oamenii de parcă ar fi încercat să-i liniștească și să le câștige simpatia pe care nu o merita. Avea o prăvălie cu aparate electrice și radiouri - vânzări și mici reparații. De la moartea lui, mama mea trăia în kibuțul Nof Harim, cu fratele meu mai mare, Emanuel.

— Serile și le petrece în camera lui Emanuel și a soției sale Rână, unde bea ceai și încearcă să-l învețe pe fiul lor bunele maniere, deoarece părinții lui aparțin unei generații care nu dă doi bani pe politețe. În restul zilei stă închisă într-o cămăruță de la marginea

gospodăriei colective, unde citește Turgheniev și Gorki în rusește, îmi scrie mie scrisori într-o ebraică stâlcita, împletește sau ascultă radioul. Rochia albastră care ți-a plăcut azi-dimineață era împletită de mama.

Michael zâmbi.

— Ar fi nostim ca mama ta și tatăl meu să se întâlnească. Sunt sigur că ar avea multe de vorbit. Nu ca noi, Hannah, care stăm aici și povestim despre părinți. Te plictisești? mă chestiona el îngrijorat, scuturat de un fior, de parcă s-ar fi lovit punându-mi întrebarea.

— Nu, i-am răspuns. Nu mă plictisesc. Mă simt bine aici.

Michael vru să știe dacă nu cumva spuseseam acestea doar ca să nu-l jignesc. Am negat cu insistență, rugându-l să-mi mai vorbească despre tatăl său. I-am spus că îmi place cum

povestește.

Tatăl lui Michael era un om auster și fără pretenții. Serile și le petrecea conducând clubul muncitoresc din Holon, ren-mțind de bunăvoie la timpul lui liber. Îl conducea? Ei, adică aranja băncile, scria înștiințările, multiplica broșurile, aduna mucurile după întâlniri. Ar fi fost grozav dacă părinții noștri s-ar putea cunoaște! Mai spusese asta o dată. Își ceru iertare că se repetă și mă plictisește. Ce studiam la universitate ? Arheologia ?

I-am spus că stau în gazdă la o familie de evrei ortodocși, în cartierul Achvah. Diminețile lucrez ca educatoare la grădinița de copii a Sarei Zeldin în Kerem Abraham. După-amiezele frecventez cursurile de literatură ebraică veche și modernă. Dar sunt de-abia în anul întâi.

— Studentă rimează cu prudentă.

În strădania lui de a evita golurile de

conversație, Michael încercă să fie spiritual, recurgând la un joc de cuvinte. Dar poanta nu era clară și începu să o formuleze încă o dată. Tăcu brusc și, iritat, mai făcu o încercare de a-și aprinde pipa recalitrantă. Îmi plăcea să-l văd descumpănit. Pe vremea aceea încă nu puteam să sufăr bărbații duri pe care prietenele mele îi adorau: niște matahale de bărbați din Palmach care tăbărau asupra ta cu o avalanșă de complimente amăgitoare ; tractoriști vânjoși ce se întorceau din Neghev acoperiți cu praf și luau cu asalt orașul năpustindu-se asupra femeilor. Mi-a plăcut sfiala studentului Michael Gonen, la cafeneaua Atara, în noaptea aceea de iarnă.

Un savant renumit intră în cafenea, însoțit de două femei. Michael se aplecă spre mine ca să-mi șoptească la

ureche numele lui. Buzele lui mi-au atins probabil părul. Îmi spuneam: „Acum respiră parfumul părului meu. În clipa asta părul meu îi gâdila obrazul!" îmi făcea plăcere. I-am spus:

— Pot să-ți citesc gândurile. Văd clar prin tine. Acum te întrebi ce o să se întâmple în continuare. Care-i următorul pas? N-am dreptate?

Michael se înroși brusc că un copil prins furând bomboane.

— N-am avut niciodată o prietenă stabilă.

— Niciodată! ?

Gânditor, Michael împinse ceașca goală. Se uită spre mine. Foarte adânc, dincolo de timiditatea lui, o ironie reprimată i se ascundea în priviri.

— Până acum.

După un sfert de oră, savantul renumit plecă cu una din cele două femei. Prietena ei se retrase la o masă într-un colț și-și aprinse o țigară. Avea

o expresie amară.

Michael observă:

— Femeia aceea e geloasă.

— Pe noi ?

— Poate pe tine.

Încerca să-și ascundă sentimentele. Nu se simțea în largul lui tocmai pentru că se străduia prea tare. Aș fi vrut să-i pot spune că eforturile îi erau prețuite. Că degetele lui mă fascinau. Nu puteam să-i vorbesc astfel, dar îmi era teamă și să tac. I-am povestit că îmi plăcea să-i întâlnesc pe oamenii celebri din Ierusalim, scriitori și savanți. Moștenisem acest interes de la tatăl meu. Când eram mică, tata mi-i arăta pe stradă. Îi plăcea enorm expresia „renume mondial”. Îmi șoptea emoționat că profesorul care tocmai dispăruse într-o prăvălie avea renume mondial, sau altă persoană, ieșită la cumpărături, avea o faimă

internațională. Și-mi arăta câte un bătrânel care își căuta drumul cu grijă, ca un călător într-un oraș străin. La școală, studiind Cărțile profeților, mi-i închipuiam pe aceștia aidoma profesorilor și cărturarilor pe care mi-i arăta tata: bărbații cu trăsături fine, cu ochelari, cu bărbi albe bine îngrijite, cu pași tremurători și șovăielnici de parcă ar fi coborât versantul abrupt al unui ghețar. Și îmi venea să râd imaginându-mi-i pe bătrânii aceștia firavi, tunând și fulgerând împotriva păcătoșilor. Îmi spuneam că, în culmea mâniei, vocea o să-i lase și n-o să mai poată scoate decât un țipăt prelung și strident. Dacă vreun scriitor sau profesor universitar intra în prăvălia tatei de pe Calea Iaffei, el se întorcea acasă atât de fericit de parcă l-ar fi prins pe Dumnezeu de un picior. Repetă cu voce solemnă cuvintele banale pe care le rostiseră și întorcea

fiecare cuvîntel pe toate părțile ca și cum ar fi fost vorba de niște monede. Căuta mereu tâlcul ascuns în cuvintele lor, căci el socotea viața drept o lecție din care trebuia să tragă învățămintele. Era un om atent. Într-o sâmbătă dimineața, m-a dus pe mine și pe fratele meu Emanuel la cinematograful Tel Or să-i ascultăm pe Martin Buber și pe Hugo Bergmann vorbind în cadrul unei întruniri sponsorizate de o organizație pacifistă. Și acum îmi aduc aminte de o întâmplare ciudată. La ieșirea din sală, profesorul Bergmann s-a oprit în fața tatei și a spus : „Nu mă așteptam deloc să te întîlnesc azi aici, printre noi, iubite doctore Liebermann. Vă rog să mă iertați... nu sunteți profesorul Liebermann? Și totuși sunt sigur că ne-am mai întîlnit. Figura dumneavoastră, domnule, îmi este

foarte cunoscută". Tata începu să se bâlbâie și păli de parcă ar fi fost acuzat de o nelegiuire. Profesorul, și el jenat, se scuză pentru confuzie. Probabil tocmai această jenă îl făcu să-mi atingă umărul și să spună : „în orice caz, fiica dumneavoastră, dragă domnule, - e fiica dumneavoastră, nu-i așa? este foarte drăguță". Și zâmbi ușor pe sub mustață. Tata n-a uitat toată viața lui această întâmplare. Nu se mai sătura s-o povestească cu emoție și încântare. Chiar când stătea în fotoliu, în halat de casă, cu ochelarii ridicați pe frunte și colțurile gurii căzute de oboseală, tata părea că ascultă, în tăcere, vocea unei forțe tainice.

— Și să știi, Michael, până în ziua de azi tot mă mai gândesc uneori că am să mă căsătoresc cu un tânăr erudit, merit să se bucure de reputație mondială; în lumina lămpii de birou,

capul lui ar sta aplecat deasupra unui teanc de tomuri germane. Eu m-aș strecura în vârful picioarelor ca să-i pun o ceașcă de ceai pe masă, să-i golesc scrumieră, să-i cobor storurile și apoi aș ieși fără ca el să mă fi observat. N-ai decât să râzi de mine, dacă vrei!

Ora zece.

Ne-am plătit fiecare cafeaua, cum se obișnuiește între studenți, și am ieșit afară în noapte. Gerul tăios ne ardea obrajii. Am suflat ca să privesc cum mi se amestecă răsufllarea cu a lui. I-am atins stofa paltonului. Era aspră, grosolană și plăcută la pipăit. Nu aveam mănuși și Michael insistă să mi le pun pe ale lui. Erau groase, din piele tocită. Șuvoaie de apă se scurgeau prin rigole, spre Piața Sion, ca și cum în centrul orașului s-ar fi desfășurat un eveniment senzațional. O pereche, bine înfoclită, trecu pe lângă noi ținându-

se pe după umeri. Fata spunea:

— Asta-i cu neputință. Nu-mi vine să cred! însoțitorul ei râdea.

— Ești tu naivă !

Am stat câteva clipe în loc, neștiind ce să facem. Tot ce știam era că n-am fi vrut să ne despărțim. Ploaia se oprise și aerul era mai rece. Nu puteam îndura frigul. Tremuram. Priveam apa care se scurgea prin rigolă. Șoseaua strălucea. Asfaltul reflecta lumina gălbuie, discontinuă, a farurilor de la automobile. Încercam să mă gândesc cum aș face să-l mai rețin pe Michael un pic lângă mine, îmi treceau prin minte frânturi de idei.

— Uneltesc împotriva ta, Hannah, îmi spuse el. , - Ai grijă! Cine sapă groapa altuia, cade singur în ea. Ai grijă.

— Am intenții sumbre, Hannah.

Buzele tremurătoare îl dădeau de gol. În clipa aceea părea un copil, un copil mare și trist căruia i se tunsese mai tot

părul. Aș fi vrut să-i cumpăr o pălărie.
Aș fi vrut să-l ating.

Michael ridică brațul brusc. Un taxi se opri cu un scrâșnet umed. Ne-am regăsit apoi împreună în pânțelele calde al mașinii. Michael spuse șoferului să ne ducă unde are el chef, nu-i pasă. Șoferul îmi aruncă o privire furișă, plină de apropouri obscene. Luminițele de pe bord îi proiectau pe față o culoare roșiatică, făcând-o să pară doar carne vie jupuită. Avea aerul unui satir batjocoritor. Nu l-am uitat.

Am mers vreo douăzeci de minute fără să știm încotro. Respirația noastră caldă aburea ferestrele. Michael vorbea despre geologie. În Texas, oamenii sapă o fântână și se trezesc că țâșnește petrol. Poate că există și în Israel surse ascunse de petrol. Michael vorbea despre „litosferă”, „gresie”, „strat de calcar”, „cambrian”, „precambrian”,

„roci metamorfice", „roci vulcanice", „plăci tectonice". Am simțit atunci pentru prima oară tresărirea aceea a inimii pe care o simt și acum când îl aud pe soțul meu folosind cuvintele lui ciudate, care, ca un mesaj cifrat, desenează realități ce au înțeles doar pentru mine. Sub scoarța Pământului, forțe opuse endogene și exogene acționează fără întrerupere. Rocile sedimentare, fragile, sunt supuse unui proces constant de dezintegrare, sub forța presiunii. Litosferă este un strat de roci dure. Sub stratul de roci dure se dezlănțuie nucleul în flăcări, siderosfera.

Nu sunt absolut sigură că Michael a folosit exact aceste cuvinte în timpul plimbării cu taxiul, prin Ierusalim, în noaptea aceea din iarnă anului 1950. Dar pe unele dintre r\ele le-am auzit atunci pentru prima dată și am fost copleșită. Era ca și cum mi se

transmitea un mesaj straniu, ce nu prevestea nimic bun și pe care nu-l puteam descifra. Ca încercarea nereușită de a reconstrui un coșmar șters din memorie. Insesizabil ca un vis.

Pe când rostea aceste cuvinte, vocea lui era profundă și gravă. Luminile de la bord străluceau roșii în întuneric. Michael vorbea ca sub apăsarea unei mari responsabilități, ca și cum precizia avea în momentul acela o supremă importanță. Dacă mi-ar fi luat mâna în mâna lui și mi-ar fi ținut-o strâns nu mi-aș fi retras-o. Dar iubitul meu era purtat de un val domol de entuziasm. Era emoționat, potolit și antrenant. Nu avusesem dreptate. Putea fi foarte puternic când voia. Mult mai puternic decât mine. L-am acceptat. Cuvintele lui mă linișteau ca somnul de după-amiază ; când te

trezești în amurg și timpul pare leneș, tu ești moale, iar lucrurile se topesc în jurul tău.

Taxiul trecea pe străzi ude pe care nu le puteam identifica, pentru că geamurile erau aburite. Ștergătoarele mângâiau parbrizul. Se mișcau în ritm îngemănat și egal, supunându-se parcă unei legi inviolabile. După douăzeci de minute, Michael spuse șoferului să se oprească, fiindcă nu era bogat și plimbarea noastră îl costa și așa prețul a cinci prânzuri la cantina studentească din capătul străzii Mamillah.

Taxiul ne-a lăsat într-un loc nefamiliar: o alee abruptă, pavată cu pietre fasonate, biciuite de ploaia care reîncepuse între timp. Vântul ne biciuia fără milă. Mergeam încet. Eram uzi până la piele; părul lui Michael era learcă. Mă amuză să-l privesc căci arăta ca un copil care plânge. La un

moment dat, a întins un deget ca să șteargă o picătură de ploaie rămasă atârnată de bărbia mea. Pe neașteptate ne-am trezit în piața din fața clădirii Generali. Un leu înaripat, un leu ud și înghețat, ne privea de sus. Michael putea să jure că leul râde de noi pe tăcute.

— Tu nu-l auzi, Hannah? Râde. Ne privește și râde. Și după părerea mea are dreptate.

Am răspuns:

— Poate-i păcat că Ierusalimul este atât de mic, încât nu ne putem pierde în el.

Michael mă însoți în lungul străzii Melisanda, a străzii Profetilor și a străzii Strauss, numită în glumă și Strada Sănătății, din cauza spitalului. Nu se vedea țipenie de om. Părea că orașul fusese abandonat de locuitori și lăsat numai pentru noi. Eram stăpâna

oraşului. În copilărie, îmi plăcea un joc pe care îl numeam „Prinţesa cetăţii”. Gemenii jucau rolul cetăţenilor supuşi. Din când în când îi puneam să facă pe răzvrătiţii şi atunci îi pedepseam cu asprime. Pedepsirea lor îmi provoca o plăcere subtilă.

Noaptea, în timpul iernii, clădirile Ierusalimului par siluete cenuşii profilate pe un ecran negru. Peisaj îmbibat de violenţă înăbuşită. Ierusalimul poate fi uneori un oraş abstract: pietre, pini şi fier ruginit.

Pisici cu cozile în sus traversau străzile pustii. Zidurile ce mărgineau aleile reflectau deformat zgomotul paşilor noştri, făcându-l să răsună înăbuşit şi prelung. Ne-am oprit vreo cinci minute în faţa casei mele. I-am spus:

— Michael, nu pot să te invit sus, în camera mea, la o ceaşcă de ceai fierbinte, căci gazdele mele sunt foarte

pioase. Când am închiriat camera le-am promis să nu invit niciodată bărbați la mine. Iar acum e trecut de unsprezece și jumătate.

Cuvântul „bărbați” ne făcu pe amândoi să zâmbim.

— Nu mă așteptam să mă inviți acum la tine în cameră.

I-am spus:

— Michael Gonen ești un băiat bine crescut și-ți sunt recunoscătoare pentru seara aceasta. Pentru toată seara. Dacă o să mă mai inviți să petrecem împreună o seară asemănătoare, nu cred că am să te refuz.

Se aplecă spre mine, îmi căută mina și mi-o strânse tare. Apoi mi-o sărută cu o mișcare bruscă și violentă, de parcă ar fi repetat-o în gând toată seara, de parcă ar fi numărat, în gând, până la trei înainte de a se pleca să mi-

o sărute. Prin pielea mănușii pe care mi-o împrumutase la ieșirea din cafenea, am simțit un val intens de căldură punând stăpânire pe mine. O pală umedă de vânt înfiora vârful copacilor și apoi se potoli. Ca un lord într-un film englezesc îmi sărutase mina prin mănușă, numai că Michael era ud learcă, uitase să surâdă și mănușa nu era albă.

Mi-am scos ambele mănuși și i le-am înapoiat. Se grăbi să și le pună cât timp mai păstrau căldura mâinilor mele. La etajul întâi se auzea, dincolo de storurile trase, tușea chinuitoare a unui bolnav.

— Ce ciudat te porți astăzi, i-am spus zâmbind.

De parcă l-aș fi cunoscut și în alte zile.

Păstrez amintirea plăcută a unei crize de difterie de care am suferit pe când aveam nouă ani. Era iarnă. Timp de

câteva săptămâni am zăcut în patul din dreptul ferestrei care dădea spre sud. Prin geam vedeam o întindere mohorâta de negură și ploaie: Ierusalimul de sud, umbrele colinelor Betleemului, Emek Refaim, cartierul arabilor bogați din vale. Un peisaj hibernal, fără contururi, mase informe care pluteau în spațiu, variind de la un cenușiu închis, până la unul întunecat. Puteam să văd chiar trenurile, și să le urmăresc cu privirea drum lung în valea Refaim, de la stația neagră de funingine, până la curba de la poalele satului arab Beit Safafa. Eu eram un general care călătorea cu trenul. Trupe care îmi rămăseseră credincioase erau postate în vârful munților. Eram împărat în exil. Un împărat a cărui autoritate nu era micșorată de distanță și izolare. În visele mele cartierele de sud se

prefăcuseră în insulele St. Pierre și Miquelon, pe care le zărisem în clasorul fratelui meu. Numele lor îmi stârniseră imaginația. Eram în stare să-mi port visele dincolo de granițele somnului. Noaptea și zilele nu se mai deosebeau, formau o lume continuă. Febra ridicată contribuia la acest efect. Au fost câteva săptămâni de delir colorat. Eram regină. Modul meu tiranic de a conduce dezlanțuise o revoltă sălbatică. Am fost capturată de mulțime, închisă, umilită, torturată. Dar o mină de partizani devotați complotau prin cotloane întunecate să mă salveze. Aveam încredere în ei. Mă complăceam în cruda mea suferință, deoarece îmi dădea prilej de mândrie. Îmi părea rău că trebuia să mă însănătoșesc. Doctorul Rosenthal era de părere că există copii care preferă să fie bolnavi, refuză să se vindece, deoarece boala le oferă un fel de

libertate. Când m-am făcut bine, la sfârșitul iernii, m-am simțit exilată. Pierdusem forța magică, capacitatea de a face visele să mă poarte dincolo de bariera somnului. Până în ziua de azi simt un fel de decepție când mă trezesc. Dorința mea vagă de a mă îmbolnăvi grav mă face uneori să râd.

După ce m-am despărțit de Michael, am urcat în camera mea. Mi-am făcut un ceai. Timp de un sfert de oră am stat fără gânduri în fața sobei cu petrol, ca să mă încălzesc. Am curățat un măr trimis de fratele meu Emanuel din kibuțul său Nof Harim. Mi-am amintit cum a încercat zadarnic Michael de câteva ori să-și aprindă pipa. Texasul este un loc fascinant: omul sapă o groapă în grădină ca să planteze un pom și deodată țâșnește un jet de petrol. Era o realitate nouă pentru mine, nu mă preocupase

niciodată lumea subterană care colcăie sub fiecare petic de pământ pe care pășim. Minerale și cuarț, dolomită și fel de fel de alte lucruri.

Le-am scris apoi o scrisoare mamei, fratelui meu și familiei sale. I-am anunțat pe toți că sunt bine. Trebuia să-mi amintesc a doua zi să cumpăr un timbru.

În literatura iluministă ebraică se fac dese referiri la conflictul dintre întuneric și lumină.

Scriitorul este încredințat de triumful final al luminii. Trebuie să mărturisesc că eu prefer întunericul. În special vara. Lumina albă este teroarea Ierusalimului. Face de rușine orașul. Dar în inima mea nu există conflict între lumină și întuneric. Mi-am amintit cum am alunecat de dimineață pe scară la universitate. Fusese un moment umilitor. Unul dintre motivele pentru care îmi place să dorm este că

mi-e greu să iau hotărâri. În vis se petrec uneori lucruri teribile, dar există totdeauna o forță care hotărăște în locul tău și tu ești liber să plutești încotro te poartă valul, ca barcă din cântec cu echipajul adormit. Ca într-un hamac moale, cu pescăruși și o întindere de apă ce este totodată suprafață lin unduitoare și volbura adâncimilor neexplorate. Știu că fundul mărilor este considerat rece. Dar nu e astfel întotdeauna și pretutindeni. Am citit undeva despre curenți calzi și vulcani submarini. Într-un anumit loc, dincolo de adâncurile înghețate ale oceanului, se află uneori ascunsă o peșteră caldă. Când eram mică am citit și recitit cartea lui Jules Verne, care aparținea fratelui meu, *Douăzeci de mii de leghe sub mari*. Sunt nopți fermecate în care descopăr un drum tainic prin profunzimile apei

și ale întunericului populat cu animale marine verzi și vâscoase și ajung să bat la poarta peșterii calde. Acolo sunt acasă. Mă așteaptă un căpitan posomorât, înconjurat de cărți, de pipe și de hărți. Are barbă neagră și privirea înfometată. Mă cuprinde ca un sălbatic și eu îi potolesc pornirile turbate. Pești mititei trec prin noi de parcă am fi făcuți din apă; fiecare trecere îmi stârnește fiori de plăcere arzătoare.

Am citit pentru seminarul de a doua zi două capitole din *Iubirea din Sion* de Mapu. Dacă eu aș fi fost Tamar, l-aș fi lăsat pe Amnon să se târască în genunchi în fața mea timp de șapte nopți. Când în cele din urmă mi-ar fi mărturisit în limbaj biblic chinurile iubirii sale, i-aș fi poruncit să mă poarte cu o corabie în insulele arhipelagului, în locurile îndepărtate în care Pieile Roșii se preschimbă în creaturi marine încântătoare, cu paiete

de argint și scânteii electrice, iar pescărușii plutesc în văzduhul albastru.

Uneori noaptea văd pustiul stepei rusești. Câmpii înghețate acoperite cu polei albastrui, în care se reflectă lumina scânteietoare a unei luni neîmblânzite. Văd o sanie și o blană de urs, spatele negru al unui vizitiu încotoșmănat, galopul furios al căilor, ochi de lup licărind în bezna din jur, un copac mort, înălțat singuratic pe o pantă albă și stelele care veghează sinistru în inima nopții de stepă. Dintr-o dată vizitiul întoarce spre mine o față grea, ca dăltuită de un sculptor beat. De mustățile lui încâlcite atârna chiciură. Gura e căscată de parcă el ar scoate urletul vântului biciuitor. Copacul mort care stă singur pe colina din stepă nu se află acolo la întâmplare, are un rost pe care, odată

trează, nu-l pot defini. Dar chiar după ce mă deștept, îmi amintesc că avea un rost. Și astfel nu revin cu mâinile complet goale.

De dimineață m-am dus să cumpăr un timbru, ca să trimit scrisoarea la Nof Harim. Am mâncat o chiflă și un iaurt și am băut o ceașcă de ceai. Doamna Tarnopoler, gazda mea, a venit la mine să mă roage ca la întoarcere să cumpăr un bidon cu gaz lampant. În timp ce îmi beam ceaiul am reușit să mai citesc un capitol din cartea lui Mapu. La grădinița Sarei Zeldin una dintre fete mi-a spus:

— Hannah, astăzi ești veselă ca o fetiță.

M-am îmbrăcat cu rochia albastră de lână și mi-am legat la gât un batic roșu de mătase. Privindu-mă în oglindă am fost încântată să constat că baticul roșu îmi dădea aerul unei fetițe îndrăznețe, gata să-și piardă capul.

Michael mă aștepta la prânz la intrarea Colegiului Terra Sancta, lângă porțile grele de fier, cu ornamente întunecate de metal. Ținea în brațe o cutie plină de probe geologice. Chiar dacă mi-ar fi venit să dau mâna cu el, tot n-ar fi fost posibil.

— A, tu erai, am spus. Cine ți-a cerut să mă aștepți aici? Nu-mi amintesc să-ți fi dat cineva întâlnire.

— Se vede că nu plouă și nu mai ești leoarcă. Când ești udă n-o faci pe grozavă.

Apoi Michael îmi atrase atenția asupra zâmbetului malițios și viclean al statuii de bronz de pe acoperiș, care o reprezenta pe Fecioara Măria. Brațele îi erau larg deschise ca și cum ar fi vrut să îmbrățișeze întregul oraș.

Am coborât la bibliotecă din subsol. Pe coridorul strâmt și întunecos cu cutii închise la culoare și sigilate,

rânduite pe lângă pereți, m-am întâlnit cu bibliotecarul, un om amabil, scund, care purta yarmulkă. Obişnuiam să ne salutăm și să glumim. Se miră și el de parcă ar fi făcut o descoperire.

— Ce ți s-a întâmplat azi, domnișoară? Vești bune? Dacă mi-e îngăduit să spun, „e uluitor cum îți strălucește bucuria pe față”.

La seminarul despre Mapu, lectorul ne povesti o anecdotă tipică, despre o sectă de evrei habotnici care susțineau că, de când Abraham Mapu a publicat *Iubirea din Sion* a crescut numărul vizitatorilor în casele rău famate. Doamne păzește!

Ce i-a apucat azi pe toți? S-au înțeles între ei ?

Doamna Tarnopoler, gazda mea, cumpărase o sobă nouă. M-a primit cu un zâmbet.

O dată cu venirea serii, cerul se mai însenină puțin. Pete albastre pluteau

spre răsărit. Aerul era umed.

M-am înțeles cu Michael să ne întâlnim în fața cinematografului Edison. Cel care avea să ajungă primul urma să cumpere două bilete la filmul în care juca Greta Garbo. Eroina filmului moare din dragoste neîmpărtășită, după ce și-a sacrificat trupul și sufletul unui om de nimic. Cât timp a rulat filmul, mi-am înăbușit o irezistibilă poftă de răs. Suferința ei și nimicnicia lui păreau doi termeni într-o ecuație matematică simplă, care nu mă ispitea s-o rezolv. Nu mă lăsa nici măcar indiferentă. Totuși simțeam că nu mai rezist. De aceea mi-am culcat capul pe umărul lui Michael și am privit filmul dintr-o parte, până când imaginea a început să-mi joace dinaintea ochilor, transformându-se într-o succesiune de tonuri care variaua între negru și alb,

dar mai ales felurite nuanțe de gri. La ieșire, Michael spuse :

— Când oamenii sunt mulțumiți și nu au ce face, sensibilitatea lor crește și se extinde ca o tumoare malignă.

— Ce constatare răsuflată, l-am tachinat eu.

— Uite ce, Hannah, arta nu-i specialitatea mea. Sunt doar un biet student în științe, ca să zic așa.

Nu m-am lăsat.

— Și asta-i răsuflată. Michael zâmbi.

— Și atunci ?

De fiecare dată când nu găsește răspuns, arborează un surâs de copil ce observă adulții îndeletnicindu-se cu ceva ridicol. Un surâs timid și intimidant.

Am coborât agale strada Isaia spre strada Geulah. Stele scânteietoare își făceau apariția pe cerul Ierusalimului. Multe dintre felinarele de pe timpul Mandatului Britanic fuseseră distruse

de bombardamentele din timpul războiului de independență. În 1950, în mare parte erau încă stinse. La capătul străzilor, în depărtare, se vedeau umbrele munților.

— Åsta nu-i oraș, am remarcat eu, e o iluzie. Suntem înconjurați din toate părțile de munți Castel, Muntele Scopus, Augusta Victoria, Nebi Samuel, Miss Carey. Bruscu, orașul îmi face impresia că a devenit imaterial.

Michael constată:

— După ploaie, Ierusalimul te face să fii trist. Dar de fapt Ierusalimul are întotdeauna acest efect... doar că e vorba de o tristețe deosebită pentru fiecare moment al zilei, pentru fiecare anotimp al anului.

I-am simțit brațul în jurul umerilor.

Țineam mâinile înfundate în buzunarele pantalonilor călduroși, de catifea reiată. Am scos o mână ca să-i

ating bărbia. Se răsese bine, nu ca atunci când ne întâlniserăm prima dată. I-am spus că precis se bărbierise special ca să-mi facă plăcere.

Michael păru încurcat. Minți, spunându-mi că întâmplător își cumpărase în ziua aceea un brici nou. Am început să râd. Ezită o clipă, apoi se hotărî să râdă și el.

Pe strada Geulah, am văzut o femeie legată la cap cu basma albă deschizând fereastra de la etajul doi și aplecându-se pe jumătate în afară, de parcă ar fi vrut să se arunce jos în stradă. Dar nu făcu decât să închidă obloanele grele de fier. Balamalele gemură cu disperare.

Trecând pe lângă grădinița de copii a Sarei Zeldin, i-am spus lui Michael că lucrez acolo. Eram severă ca educatoare? El credea că da. Ce-l făcea să-și imagineze acest lucru? Nu știu ce să răspundă, întocmai ca un

copil, i-am zis, care începe să spună ceva și nu știe cum să continue. Își exprimă o părere fără a avea curajul să și-o susțină. Ca un copil.

Michael zâmbi.

Dintr-o curte, la colțul străzii Malachi, se auzi mieunatul strident al unei pisici. Un țipăt pătrunzător, isteric, urmat de două vaiete înăbușite, și apoi un suspin scăzut, ca și cum nu mai exista nici o nădejde.

— Urlă din dragoste. Știi, Hannah, pisicile sunt în călduri iarna, în zilele cele mai friguroase. Când o să mă căsătoresc am să-mi iau o pisică, întotdeauna mi-am dorit una, dar nu m-a lăsat tata. Sunt singurul lui copil. Pisicile urlă din dragoste, pentru că nu sunt legate de nici o constrângere, de nici o convenție. Am impresia că o pisică în călduri simte că a fost înșfăcată de un străin care o strânge

de moarte. Suferința e fizică. Arzătoare. Nu, n-am învățat asta la geologie. Mi-a fost teamă că ai să râzi de mine dacă vorbesc așa. Hai să mergem.

Am spus:

— Probabil că ai fost un copil foarte răsfățat.

— Eram speranța familiei, răspunse el. Și mai sunt încă. Tata și cele patru surori ale lui mizează pe mine de parcă eu aș fi calul lor de curse, iar studiile universitare, hipodromul. Ce faci dimineața la grădiniță, Hannah?

— Ce întrebare caraghioasă! Fac exact ceea ce face oricare altă educatoare la o grădiniță de copii. Luna trecută, pentru Hanuka, am lipit sfideze de hhhlic și am decupat Macabei de carton. Uneori matur frunzele de pe aleile din curte. Alteori zdrăngănesc la pian. Și adesea le spun copiilor povești din memorie, despre indieni, insule,

călătorii, submarine. Când eram mică adoram cărțile fratelui meu. Cărți de Jules Verne și Fenimore Cooper. Credeam că dacă mă bat, mă sui în copaci, citesc cărți de aventuri, când am să fiu mare am să mă transform în băiat. Mi-era ciudă că sunt fată. Femeile îmi inspirau dezgust și silă. Și acum mi-ar plăcea uneori să întâlnesc un băiat ca Michel Strogoff. Mare și puternic, dar în același timp calm și rezervat. Mi-l doresc tăcut, loial, preocupat, dar stăpânindu-și cu greu un torent de energie interioară. Ce vrei să spui ? Bineînțeles că nu te compar cu Michel Strogoff. Ce ar putea să justifice o asemenea comparație? Nu, bineînțeles că nu.

Michael spuse :

— Dacă ne-am fi întâlnit pe când eram copii, mă lăsași lat. În clasele primare fetele mai bătaușe dădeau cu

mine de pământ. Eu eram ceea ce se cheamă „băiat bun” : cam adormit, dar muncitor, disciplinat, curat și foarte cinstit. Acum nu mai sunt deloc adormit.

I-am povestit lui Michael despre gemeni. Mă băteam cu ei cu înverșunare. Mai târziu, pe la doisprezece ani, eram îndrăgostită de amândoi. Îi strigam Halziz : Hali și Aziz. Erau băieți frumoși. Doi marinari puternici și ascultători din echipajul căpitanului Neno. Abia dacă vorbeau. Sau tăceau, sau scoteau sunete guturale. Nu le plăceau cuvintele. O pereche de lupi bruni-cenușii. Ageri și cu colți albi. Sălbatici și întunecați. Pirați. Ce știi tu, micul meu Michael!

Michael îmi povesti apoi despre mama lui.

— Mama a murit când aveam trei ani. Îmi amintesc că avea mâini albe, dar i-am uitat chipul. Există câteva

fotografii, dar nu sunt clare. M-a crescut tata. A făcut din mine un mic socialist evreu, povestindu-mi despre copii hasmoneeni, copii de la țară, copii ai emigranților clandestini, copii din kibuț. Povestiri despre copii care mor de foame în India și despre cei din timpul Revoluției din Octombrie, din Rusia. *Cuore* a lui Edmondo de Amicis. Copii răniți care salvează orașul. Copii care își împart ultima cojiță de pâine. Copii exploatați, alții care luptă. Cele patru mătuși, surorile tatălui meu, erau complet diferite. Un băiețaș trebuie să fie curat, harnic, să studieze conștiincios ca să-și facă un loc în societate. Să devină, de pildă, un tânăr medic care își ajută țara și devine și el cunoscut. Sau un tânăr avocat care pledează curajos în fața judecătorilor britanici și despre care scrie și în ziare. În ziua în care s-a proclamat

independența, tata și-a schimbat numele din Ganz în Gonen. De fapt sunt Michael Ganz. Prietenii mei din Holon încă mă mai strigă Ganz. Dar tu să nu-mi spui astfel, Hannah. Spune-mi și mai departe Michael.

Am trecut pe lângă zidurile cazarmei Schneller. Cu mulți ani în urmă, aici fusese un orfelinat sirian. Numele stârnea în mine o tristețe străveche a cărei cauză nu mi-o puteam explica. Un clopot îndepărtat răsuna undeva spre răsărit. Am încercat să-i număr bătăile. Ne țineam de braț. Mâna mea era înghețată, a lui Michael, caldă. A remarcat, glumind:

— Mâini reci. inimă caldă. Apoi i-am spus ;

— Tata avea mâini calde și inimă caldă. Avea o prăvălie cu radiouri și aparate electrice, dar nu era negustor bun. Mi-l amintesc spălând vasele, încins cu șortul mamei. Ștergea praful,

scutura așternuturile. Era expert în pregătirea omletelor. Binecuvânta absent luminările de Hanuka. Luă în serios spusele oricărui pierde-vară. Se străduia să placă cu orice preț. Ca și cum toți l-ar fi judecat, iar el, ajuns la capătul puterilor, era nevoit să treacă cu bine un examen fără sfârșit și să se facă iertat pentru vreo greșeală uitată.

Michael spuse:

— Cel cu care te vei mărita va trebui să fie un bărbat foarte puternic.

Începu să bureze și se lăsă o ceață deasă, cenușie. Clădirile păreau imponderabile. În cartierul Mekor Baruch trecu pe lângă noi o motocicletă și ne împrășcă. Michael căzuse pe gânduri. La poarta casei mele m-am ridicat pe vârfuri ca să-l sărut pe obraz. Îmi mângâie ușor fruntea ca să mi-o usuce. Sfios, buzele lui îmi atinseră pielea. Mă numi apoi

„Fată rece și frumoasă a Ierusalimului". I-am spus că-mi place. Dacă i-aș fi soție, nu l-aș lăsa să fie atât de slab. În întuneric avea aerul unui adolescent fragil. Zâmbi. Dacă i-aș fi soție, i-am mai spus, l-aș învăța să răspundă când e întrebat, în loc să tot zâmbească de parcă n-ar exista cuvinte. Michael își înghiți indignarea, privi fix scările șubrede și spuse:

— Aș vrea să ne căsătorim. Te rog, nu-mi da răspunsul imediat.

Începură să cadă din nou stropi înghețați de ploaie. Tremuram. O clipă mă bucură gândul că nu știam ce vârstă are Michael. Totuși din vina lui începusem să tremur. Nu-l puteam chema sus, în cameră, dar ar fi putut să mă invite la el. După ce ieșisem de la film încercase de două ori să-mi spună ceva, dar i-am tăiat vorba exclamând:

— Asta-i răsufletă!

Nu-mi aduceam aminte ce încercase să-mi spună. Bineînțeles că am să-i dau voie să țină o pisică. Prezența lui mă liniștea atât! De ce omul cu care mă voi mărita trebuia neapărat să fie puternic?

6

O săptămână mai târziu am făcut o vizită în kibuțul Tirat Yaar de pe colinele Ierusalimului. Michael avea o prietenă, o colegă de clasă, care se căsătorise cu un băiat din kibuț. M-a rugat să-l însoțesc. Era foarte important pentru el, mi-a spus, să mă prezinte vechii lui prietene. Aceasta era o fată înaltă, slabă și acră. Părul cenușiu și buzele strânse îi dădeau aerul unui bătrân înțelept. Doi copii de o vârstă greu de definit se înghesuiau într-un colț al camerei. Ceva din înfățișarea mea sau hainele pe care le

purtam îi făcea să izbucnească mereu în hohote înăbușite de râs. Mă simțeam stingherită. Timp de două ore, Michael a purtat o conversație animată cu prietena lui și cu soțul ei. Fusesem uitată după primele trei sau patru fraze politicoase. M-au servit cu un ceai călduț și biscuiți uscați. Timp de două ore am fiert de mânie, deschizând și închizând încuietorea servietei lui Michael. Pentru ce m-a adus aici? De ce am acceptat să vin? Cu ce fel de om m-am încurcat? Muncitor, disciplinat, curat, cinstit și teribil de plicticos. Dar glumele lui penibile! ? Când n-ai pic de umor, nu trebuie să te forțezi tot timpul să fii amuzant. Iar Michael se străduia cât putea să fie spiritual și vesel. Își povesteau întâmplări serbede despre profesori plicticoși. Viața intimă a profesorului de gimnastică, Yehiam Peled, îi făcu să se strâmbe de râs ca niște liceeni răutăcioși. Se lansară apoi

într-o discuție politică violentă, legată de întîlmirea dintre regele Abdullah al Transiordaniei și Golda Meir în ajunul izbucnirii războiului de independență. Soțul prietenei bătea cu pumnul în masă, iar Michael ridicase vocea. Când strigă, vocea îi devenea nesigură și tremurătoare. Era prima dată când îl vedeam în compania altor oameni. Mă înșelasem în privința lui.

Am mers apoi prin întuneric spre șoseaua principală. Tirat Yaar era legat de șoseaua Ierusalimului printr-un drum mărginit de chiparoși. Un vânt aprig mă biciuia fără milă. În lumina amurgului, colinele Ierusalimului păreau să pună la cale ceva amenințător. Michael mergea tăcut alături de mine. Ne simțeam străini unul față de celălalt. Îmi amintesc că o clipă am fost cuprinsă de senzația bizară că nu sunt trează, sau că nu

trăiesc în prezent. Parcă mai trecusem cândva prin toate acestea. Sau, cu mulți ani în urmă, cineva mă prevenise să nu merg pe întuneric de-a lungul acestui drum sumbru, alături de un om rău. Timpul nu mai era o scurgere lină și regulată. Se transformase într-o serie de rafale precipitate. Totul se petrecea în copilărie, sau într-un vis, sau într-o poveste de groază. Așa, deodată, mi se făcu frică de silueta nedeslușită care mergea în tăcere, alături. Gulerul ridicat al hainei îi acoperea partea de jos a feței. Trupul îi era subțire ca o umbră. Restul trăsăturilor îi erau ascunse de o șapcă studentească din piele neagră, trasă pe ochi. „Cine este omul acesta? Ce știi despre el? Nu ți-e frate, nu ți-e nici un fel de rudă, nici măcar prieten vechi, ci doar o umbră străină, aici departe de orice așezare omenească, în întuneric, noaptea, târziu. Poate are de gând să

te atace? Poate-i bolnav. Nici o persoană de încredere nu ți-a vorbit despre el. De ce nu-mi adresează nici un cuvânt? E afundat în gândurile lui. De ce m-a adus până aici? Ce pune la cale ? E noapte. Suntem în afara orașului. Sunt singură. Și el e singur. Poate că tot ce mi-a spus a fost minciună premeditată. Nu-i student. Nu-l cheamă Michael Gonen. A evadat dintr-un ospiciu. E periculos. Când mi s-au mai întâmplat toate acestea ? Cineva m-a prevenit de multă vreme că o să mi se întâmple exact așa. Ce sunt sunetele astea prelungi care se aud dinspre câmpia cufundată în întuneric? Nu se poate vedea nici lumina stelelor prin perdeaua de chiparoși. În livadă se simte o prezență. Dacă țip, mă aude oare cineva ? Un străin ce-și iuțește cu grosolănie pașii, fără să țină seama de

ai mei. Rămân puțin în urmă, în mod deliberat. Nici nu observă. Îmi clănțnesc dinții de frig și de frică; vântul iernii urlă și mușcă. Siluetă tăcută nu-mi aparține. S-a îndepărtat, s-a închis în sine ca și cum eu n-aș fi decât o născocire a gândurilor lui, care nu există în realitate. Și totuși, exist, Michael. Mi-e frig. Nu m-a auzit. Poate n-am vorbit tare."

— Mi-e frig și nu pot fugi așa iute, am strigat cu toate forțele mele.

Ca și cum l-aș fi tulburat din gândurile lui, mi-a aruncat răspunsul:

— Nu mai e mult. Aproape am ajuns la stația de autobuz. Ai răbdare.

Când termină de vorbit, dispăru din nou în adâncurile paltonului său larg. Mi se puse un nod în gât și ochii mi se umplură de lacrimi. Mă simțeam insultată, umilită. Însăimântată. Doream să-l țin de mină. Nu-i cunoșteam decât mina. Pe el nu-l

cunoșteam. Deloc.

Vântul rece le vorbea chiparoșilor într-o limbă calmă, dar amenințătoare. Nu exista fericire pe lume. Nici în chiparoși, nici în poteca prăfuită, nici în dealurile negre din jur.

— Michael, am încercat să-i vorbesc disperată. Michael, săptămâna trecută mi-ai spus că îți place cuvântul „gleznă”. Răspunde-mi, pentru numele lui Dumnezeu, îți dai seama că pantofii îmi sunt plini de apă? Că mă dor gleznelor de parcă aș umbla desculță într-un câmp cu mărăcini? Spune-mi cine-i de vină?

Michael se întoarse brusc spre mine, înspăimântându-mă. Mă privi zăpăcit. Apoi își alătură obrazul ud de fața mea și-și lipi buzele de gâtul meu ca un copil care sugă. Tremura. Obrazul îi era rece și umed. Nu mai era bine ras de data aceasta. Îi simțeam pe pielea

gâtului fiecare țep din barbă. Îmi plăcea să simt stofa aspră a paltonului. O stofă ca un val liniștit de căldură. Își descheie haina și mă lipi de el. Acum eram împreună. Îi respiram mirosul. Îl simțeam foarte viu. Pe mine de asemenea. Nu mai eram o nălucire a gândurilor lui, iar el nu mai era doar o spaimă în inima mea. Eram reali. Îi sorbeam respirația panicată. Mă desfătam cu ea.

— Ești al meu, i-am șoptit. Nu mai fugi departe de mine.

Cu buzele i-am atins fruntea, iar degetele lui îmi găsiră ceafa. Atingerea lui era atentă și delicată. Mi-am amintit de lingurița cu care se jucase la bufetul universității, lingurița căreia îi făcea plăcere să fie atinsă de el. Dacă Michael ar fi fost om rău și degetele lui ar fi fost rele.

Cu vreo două săptămâni înainte de căsătorie m-am dus cu Michael să-i

vizităm pe tatăl lui și pe mătușile din Holon și pe mama și familia fratelui meu din kibuțul Nof Harim.

Tatăl lui Michael locuia într-un apartament de două camere mic și întunecos, dintr-un cartier muncitoresc. În seara în care l-am vizitat era o pană de curent: Yezekel Gonen mi se prezintă la lumina unei lămpi cu gaz care fumegă. Era răcit și nu a vrut să mă sărute ca să nu mă molipsesc, tocmai în preajma nunții. Era îmbrăcat într-un halat gros și arăta tras la față. Îmi spuse că îmi încredințează o povară foarte prețioasă - pe Michael al lui. Se simți apoi stânjenit și regretă cele spuse. Încercă să mă facă să cred că a vrut doar să glumească. Îngrijorat, timid, bătrânul enumera toate bolile pe care le avusese Michael în copilărie. Insistă asupra unei anghine care îi pusese viața în

pericol pe la zece ani. La sfârșit sublinie faptul că de la paisprezece ani Michael nu mai suferise de nimic. În concluzie se putea spune că Michael al nostru, deși nu arată prea voinic, se bucura de o sănătate deplină.

Îmi veni în minte că tata, când încerca să vândă un radio la mina a doua, vorbea clientului pe același ton: deschis, sincer, amical, deși rezervat și străduindu-se să placă.

În timp ce cu mine discută foarte curtenitor, Yezekel Gonen abia dacă schimbă câteva cuvinte cu fiul său. Îi comunică doar că fusese surprins să primească scrisoarea care îi aducea vestea. Îi părea rău că nu ne poate face un ceai sau o cafea, curentul electric fiind tăiat, iar el neavând o plită cu gaz și nici măcar un reșou. Pe când trăia Tova, Dumnezeu s-o odihnească, - Tova era mama lui Michael -, dacă ea ar fi avut fericirea să trăiască aceste

clipe, atmosfera ar fi fost mai sărbătorească. Tova fusese o femeie excepțională. Nu voia să vorbim despre ea acum, de ce să amesteci tristețea cu bucuria? Dar într-o zi îmi va spune o poveste foarte tristă.

— Ce-aș putea să vă ofer, totuși? A, ciocolată.

Agitat de parcă ar fi fost învinuit că și-a neglijat datoria, Yezekeel Gonen scotoci într-o comodă cu sertare și dădu la iveală o cutie veche de ciocolată, învelită încă în hârtie de cadouri.

— Serviți-vă ! Serviți-vă, scumpii mei copii! Vă rog. Iartă-mă, dar nu am înțeles bine ce studiezi la universitate. A, da, bineînțeles. Literatura ebraică. Am să-mi amintesc de acum înainte. Cu profesorul Klausner? Ei, da! Klausner e o mare personalitate, chiar dacă nu aprobă Mișcarea

muncitorească. Am pe undeva volumul său *Istoria celui de-al doilea Templu*. Am să-l găsesc imediat și am să ți-l arăt. De fapt mi-ar plăcea să ți-l dăruiesc. Iți va fi mai de folos decât îmi este mie. Tu ai viața în față, a mea a rămas în urmă. Nu-mi va fi ușor să-l găsesc pe întuneric, dar ce nu fac eu pentru nora mea?

În timp ce Yezekel Gonen, răsufând din greu, căuta cartea în raftul de jos al bibliotecii, sosiră trei dintre cele patru mătuși. Fuseseră și ele invitate să mă cunoască. Zăpăceala provocată de pana de curent le făcuse să întârzie și nu reușiseră s-o găsească pe tanti Gitta ca să o aducă și pe ea.

Așa se explica faptul că nu erau decât trei. În onoarea mea, în cinstea evenimentului, luaseră un taxi tot drumul de la Tel Aviv la Holon, ca să sosească la timp. Pe tot traseul fusese întuneric beznă.

Mătușile mă tratară cu o simpatie ușor exagerată, de parcă, deși înțelegeau ce pun la cale, mă iertau. Erau încântate să mă cunoască. Michael le scrisese lucruri atât de frumoase despre mine. Ce bucurie să vadă cu ochii lor că nu a exagerat. Mătușa Leah are un prieten la Ierusalim, un domn Kadishman, om cultivat și cu influență, care la cererea ei a și cules informații despre familia mea. Deci mătușile, toate patru, știu că vin dintr-o familie onorabilă.

Tanti Jenia a dorit să stăm puțin de vorbă între patru ochi.

— Iartă-mă, știu că nu-i frumos să șușotești când ești în societate, dar fiindcă suntem în familie politețea mai poate fi neglijată uneori. De acum înainte faci și tu parte din familie, nu-i așa?

Ne-am retras în cealaltă cameră și ne-

am așezat pe întuneric pe patul tare al lui Yezekeel Gonen. Mătușa Jenia a aprins o lanternă de parcă am fi fost singure, noaptea, afară pe câmp. La fiecare mișcare umbrele noastre executau un dans sălbatic pe peretele din față, căci lanterna îi tremura în mina. Îmi trecu prin cap gândul trăsnit că tanti Jenia îmi va cere să mă dezbrac. Poate unde îmi spusese Michael că e medic pediatru.

Începu să vorbească pe un ton afectuos și ferm.

— Situația materială a lui Yezekeel, adică tatăl lui Michael, nu-i cine știe ce bună. La drept vorbind, nu-i bună deloc. Yezekeel nu-i decât un mic funcționar. N-are rost să-i explic unei fete deștepte ca tine ce înseamnă să fii mic funcționar. Cea mai mare parte a salariului se duce pe educația lui Michael. N-am să încep nici să-ți spun ce sacrificiu înseamnă asta. Iar

Michael nu are de gând să se lase de studii. Trebuie să te previn într-un mod clar și definitiv că familia nu va consimți nici într-un caz că el să-și întrerupă studiile. Nici nu poate fi vorba de așa ceva. Am discutat toate acestea cu surorile mele venind înapoi, în taxi. Ne-am propus să facem un mare efort și să vă dăm fiecare dintre noi, să zicem, cinci sute de lire. Poate ceva mai mult sau ceva mai puțin. Sunt sigură că va contribui și mătușa Gitta, deși nu a putut fi aici în seara asta. Nu, nu-i nevoie să-mi mulțumești. Avem un spirit de familie foarte dezvoltat, dacă pot să mă exprim astfel. Suntem foarte uniți. Când Michael va deveni profesor ne veți putea restitui banii, ha, ha, ha ! Asta nu are importanță. Principalul este că nici cu acești bani nu vă veți putea întemeia un cămin. Prețurile cresc

într-un mod înspăimântător. Banii își pierd zilnic valoarea. Ceea ce vreau să te întreb este, sunteți ferm hotărâți să vă căsătoriți în martie ? N-ați mai putea amâna puțin? Și permite-mi să-ți mai pun o întrebare. Așa, deschis, ca între rude. S-a petrecut ceva care să vă împiedice să amânați data căsătoriei ? Nu? Atunci de ce grabă asta? Trebuie să știi că eu am fost logodită timp de șase ani, la Kovno, înainte de a mă căsători cu primul meu soț. Șase ani! îmi dau seama că în vremea de astăzi nu poate fi vorba de o logodnă așa de lungă. Dar ce ai spune de un an? Nu? Hotărât nu? Fie și așa. Totuși nu-mi vine să cred că reușești să pui prea mult deoparte din banii câștigați la grădiniță. Vor fi cheltuieli pentru gospodărie și altele pentru studii. Trebuie să-ți dai seama de un lucru, că dificultățile materiale, la începutul unei căsnicii, pot distruge cu ușurință

menajul unei tinere perechi. Vorbesc din experiență. Am să-ți povestesc cândva o întâmplare șocantă. Dă-mi voie să-ți vorbesc deschis, ca medic. Recunosc că pentru o lună, două, jumătate de an, viața sexuală va fi mai presus de toate celelalte. Dar ce se va întâmpla după aceea? Ești inteligentă și te rog să reflectezi serios la întrebarea asta. Mi s-a spus că familia ta locuiește într-un kibuț. Ce spui? Tatăl tău ți-a lăsat prin testament trei mii de lire pe care îi vei moșteni în ziua nunții. Asta-i o veste bună. Foarte bună. Vezi, Hannele, Michael a uitat să menționeze acest lucru în scrisoare. De altfel e știut că Michael trăiește cu capul în nori. Oricât ar fi de genial în domeniul științific, când e vorba de viața reală este tot copil. Deci rămâne hotărât pentru lună martie? Fie și martie. Nu-i bine că bătrânii să-și

impună punctul de vedere în viața celor tineri. Viața voastră e înainte, noi am lăsat-o în urmă. Fiecare generație să învețe din propriile ei greșeli. Vă doresc noroc. Și încă un lucru: dacă vreodată ai nevoie de un ajutor sau un sfat, să vii la mine negreșit. Am mai multă experiență decât zece femei obișnuite la un loc. Și acum să ne întoarcem la ceilalți. *Mazeltov*, *Yezekel*. *Mazeltov*, *Misa*. Vă urez la toți fericire și sănătate.

În kibuțul Nof Harim din Galileea, Emanuel îl primi pe Michael cu o îmbrățișare de urs și câteva palme entuziaste pe spate, de parcă și-ar fi regăsit un frate pierdut de multă vreme. În cursul unei plimbări scurte de douăzeci de minute, îi arătă toată ferma.

— Ai luptat în Palm[^]ch? Nu? Ei și ce? N-are importanță. Și ceilalți au făcut treabă bună.

Mai în serios, mai în glumă, ne-a îndemnat să ne mutăm și noi la Nof Harim. Ce-i rău în asta ? Și aici un tânăr inteligent se poate face util și poate găsi satisfacții ca la Ierusalim.

— Mi-am dat dintr-o privire seama că nu ești chiar un leu furios. Din punct de vedere fizic vreau să zic. Ei și ce-i cu asta? Doar nu suntem aici echipă de fotbal. Ai putea lucra la crescătoria de pui sau chiar în birou. Rinele, Rinele, du-te și adu sticla de coniac pe care am câștigat-o la tombola petrecerii de Purim. Hai, grăbește-te, avem un cumnat nou, bun și drăguț. Dar cu tine ce-i Hannușca? De ce nu spui nimic? Fata asta se mărită și ai zice, văzându-i mutră, că tocmai a rămas văduvă. Michael, băiete, ai auzit de ce s-a dizolvat Palmach-ul? Stai liniștit, nu-ți bate capul, voiam să știu dacă ai aflat ultimul banc. Nu? Sunteți rămași

în urmă, voi aștia din Ierusalim. Stai să ți-l spun.

Și, în cele din urmă, mama.

Mama a plâns vorbind cu Michael. I-a povestit într-o ebraică stâlcita despre moartea tatei. Cuvintele îi erau întrerupte de suspine. Și-a cerut apoi voie să-l măsoare. Să-l măsoare pe Michael? Da, să-l măsoare. Dorea să-i împletească un pulover alb. Va face tot posibilul să fie gata până la nuntă. Are haine negre? N-ar vrea să poarte la ceremonie hainele bietului Josef? Nu i-ar veni greu să le transforme ca să-i vină bine. Nu-i mult de lucru. Nu sunt nici prea mari, nici prea mici. Insistă. Din motive sentimentale. Era unicul dar pe care i-l poate face.

Cu un accent pronunțat rusesc, mama repetă neobosită ca și cum ar fi așteptat cu disperare o confirmare.

— Hannele e fată bună. Fată foarte bună. A suferit mult. Tu trebuie să știi

asta. Și, nu știu cum să-ți spun. E fată bună. Ține mine!

8

Răposatul meu tată spunea uneori: „Oamenii simpli nu sunt în stare să ducă la capăt o minciună, înșelăciunea se dă singură de gol, E ca o pătură prea scurtă. Dacă încerci să-ți acoperi picioarele, rămâne capul descoperit și dacă îți acoperi capul, ies picioarele afară. Omul folosește o scuză bine ticluită ca să ascundă ceva și nu-și dă seama că scuză însăși dezvăluie un adevăr supărător. Adevărul curat, pe de altă parte e un complet distructiv și nu duce nicăieri. Ce pot deci face oamenii simpli ? Să privească și să tacă. Asta-i tot ce putem face. Să privim în tăcere”.

Cu zece zile înaintea nunții am închiriat un vechi apartament de două

camere în cartierul Mekor Baruch, din nord-vestul Ierusalimului. Populația din acest cartier era formată, în 1950, cu excepția familiilor bigote, din mici funcționari de prin ministere, de la Agenția Evreiască sau Banca Anglo-Palestiniană, din negustori de textile și casieri de cinematograf. Era de pe atunci un cartier în declin. Ierusalimul modern se întinde spre sud și sud-vest. Apartamentul nostru era destul de mohorât, cu instalații sanitare demodate, dar camerele aveau plafon înalt, ceea ce pe mine mă atrăgea. Am plănuit să zugrăvim pereții în culori deschise și să creștem plante în ghiveci. Nu știam pe atunci că plantelor de acest fel nu le merge bine în Ierusalim, poate din cauza cantității mari de rugină și de purificatori chimici din apa de la robinet.

Timpul liber ni-l petreceam hoinărind prin Ierusalim și cumpărând obiectele

strict necesare : mobilă de bază, câteva articole pentru bucătărie, perii, mături și ceva îmbrăcăminte. Am avut surpriza să constat că Michael știa să se tocmească fără să-și piardă demnitatea. Nu l-am văzut niciodată înfuriindu-se. Eram mândră de el. Prietena mea cea mai bună, Hadassa, care tocmai se căsătorise cu un tânăr economist foarte promițător, își exprimase părerea despre Michael în următoarele cuvinte:

— Un băiat modest și inteligent. Poate că nu strălucește, dar e băiat de nădejde.

Niște vechi prieteni de familie ai părinților mei, stabiliți de mult timp în Ierusalim, spuneau:

— Face impresie bună.

Mergeam braț la braț. Încercam să descifrez frazele pe care Michael le trezea în mintea fiecărei cunoștințe

noi. Vorbea puțin. Avea privirea ageră. Era amabil și reținut. Lumea spunea:

— Geologie? N-aș fi crezut. Mă așteptam să fie student la umanioare.

Seara ne duceam în camera închiriată de Michael în Musrara, unde depozitam pentru moment cumpărăturile. Îmi petreceam mai toate serile brodind flori pe fețe de pernă. Iar pe cearșafurile noi brodam numele nostru: Gonen. Mă pricepeam să brodez.

Mă așezam în fotoliul pe care îl cumpărasem pentru balconul apartamentului nostru. Michael stătea la birou adâncit într-o lucrare de geomorfologie. Muncea din greu să o termine că să o poată preda înaintea nunții. Își luase angajamentul să reușească. La lumina lămpii îi vedeam obrazul lung, smead, slab și părul tuns scurt. Uneori îmi spuneam că seamănă cu un elev din internatul unei școli

religioase sau cu unul dintre băieții din orfelinatul Diskin, pe care îl priveam traversând strada noastră în drum spre gară, pe vremea când eram copil. Erau rași în cap și mergeau doi câte doi, ținându-se de mină. Păreau triști și resemnați. Dar dincolo de resemnarea aparentă, simțeam cum se ascunde violența.

Michael începuse din nou să se radă neatent. Sub bărbie i se vedeau țepi negri. Își pierduse briciul cel nou? Nu! Recunosc și el că mă mințise în seara când ne întâlniserăm pentru a doua oară. Nu-și cumpăraseră nici un brici nou. Se bărbierise doar mai cu grijă, ca să-mi facă plăcere. Ce-l făcuse să mă mintă? îl pusesem în încurcătură. De ce și-a reluat obiceiul de a se rade o dată la două zile? Pentru că acum nu se mai simțea stingherit în prezența mea.

— Nu pot să sufăr să mă rad. Dacă aş fi artist şi nu geolog, m-aş gândi să-mi las barbă.

Am încercat să mi-l imaginez cu barbă şi m-a pufnit râsul.

— Ce găseşti așa comic?

— Te simţi jignit?

— Nu mă simt jignit. Nici vorbă.

— Atunci de ce te uiţi așa la mine?

— Pentru că am reuşit în sfârşit să te fac să râzi. De nenumărate ori m-am străduit să te fac să râzi şi a fost zadarnic. Şi acum, fără să vreau, am reuşit. Sunt fericit.

Ochii lui Michael sunt cenuşii. Când surâde, îi tremură colţurile gurii. E cenuşiu şi rezervat Michael al meu.

Din două în două ore, îi făceam câte un ceai cu lămâie, așa cum îi plăcea. Vorbeam rar deoarece nu voiam să-l întrerup de la lucru. Îmi plăcea cuvântul geomorfologie. O dată m-am dus tiptil, în picioarele goale, în spatele

lui. Aplecat deasupra lucrării, Michael nu știa că sunt acolo. Peste umărul lui, am reușit să citesc câteva fraze. Caligrafia îi era clară și rotundă ca a unei școlărițe silitoare. Dar cuvintele m-au făcut să mă cutremur : „Extracția zăcămintelor minerale. Forțe vulcanice exercitând presiune spre exterior. Lavă solidificată. Bazalt. Curenți consecvenți și subsecvenți. Proces morfotectonic care a început în urmă cu mii de ani și mai continuă încă. Dezintegrare treptată. Dezintegrare bruscă. Mișcări seismice atât de slabe, încât pot fi detectate numai cu instrumentele cele mai sensibile”.

Din nou m-au tulburat aceste cuvinte. Mi se transmitea un mesaj cifrat. Viața mea depindea de el. Și eu nu aveam cheia.

M-am reîntors în fotoliul meu și mi-

am continuat brodatul.

Michael înălță capul și spuse:

— N-am mai întâlnit o fată ca tine!

Adăugă apoi grăbit, ca să nu i-o iau înainte:

— Ce declarație răsufletă !

Îmi place să menționez că până în noaptea nunții nu m-am dăruit lui Michael.

Cu câteva luni înainte de moarte, tata m-a chemat la el în cameră, închizând ușa în urma noastră. Fața îi era de pe atunci răvășită de boală. Obrajii supti, pielea uscată și galbenă. Nu privea spre mine, ci spre covorul întins în fața lui, pe dușumea, de parcă ar fi citit acolo cuvintele pe care urma să mi ie spună. Dorea să mă prevină că există bărbați ticăloși care ademenesc femeile cu vorbe dulci și apoi le lasă pradă destinului. Aveam vreo treisprezece ani. Tot ce-mi spunea auzisem și mai înainte din gura vreunor fete care

chicoteau sau a unor băieți plini de coșuri. Dar tata rostea cuvintele nu ca pe o glumă, ci cu o notă de tristețe potolită. Își formulă afirmațiile de parcă însăși existența a două sexe diferite era cauza unei dezordini care sporea suferința în lume, și oamenii ar trebui să facă totul ca să atenueze rezultatele acestei dezordini. Sfârșind ce avea de spus, mă sfătui să mă gândesc la el în momentele grele, căci astfel voi evita poate o hotărâre greșită.

Nu cred să fi fost acesta adevăratul motiv pentru care nu m-am dăruit lui Michael până în noaptea nunții. Nu vreau să amintesc aici adevăratul motiv. Oamenii ar trebui să fie prudenți când pronunță cuvântul „motiv”. Cine mi-a spus aceasta? Păi, chiar Michael. Când își trecea brațele în jurul umerilor mei, îl simțeam puternic și rezervat. Era poate și el

timid, ca și mine. Nu mă ruga niciodată prin cuvinte. Degetele lui cereau, dar fără să insiste, își plimbă degetele încet, în lungul spatelui meu. Apoi își retrăgea mâna și privea întâi la degete, apoi la mine, la mine și iar la degete, de parcă le compară atent între ele. Michael al meu.

Într-o seară, înainte de a pleca de la Michael ca să mă întorc în camera mea (mai aveam de locuit mai puțin de o săptămână la familia Tarnopoler, în Achvah), am spus :

— Sunt sigură, Michael, că ai fi surprins să afli că știu câte ceva despre curenții consecvenți și subsecvenți, ceva ce nici tu nu știi. Dacă ești băiat cuminte, într-o zi am să-ți spun și ție.

I-am zărlit apoi părul cu mâna: adevărat arici. La ce făceam aluzie, nici eu n-aș putea spune.

Cu vreo două nopți înainte de nuntă,

am avut un vis înfricoșător. Eram împreună cu Michael la Ierihon. Făceam cumpărături într-o piață care se afla printre șiruri de colibe joase de lut. (în 1938 tata, fratele meu și cu mine am făcut o excursie la ierihon, în timpul sărbătorii Sucot. Ne-am dus cu un autobuz arab. Aveam opt ani. N-am uitat ziua aceea, deoarece aniversarea mea este tocmai de Sucot.)

În vis, am cumpărat împreună cu Michael un covor, câteva perne pe care să stăm jos și un divan. Michael nu era de acord cu cumpărăturile alese de mine, dar le plătea în tăcere. Târgul din Ierihon era pestriț și gălăgios. Lumea striga în gura mare. Treceam liniștită prin mulțime, îmbrăcată într-o fustă sport. Pe cer strălucea un soare teribil, orbitor, așa cum văzusem într-un tablou de Van Gogh. Apoi un jeep al armatei se opri lângă noi. Un ofițer

britanic, mic de statură și elegant, sări din mașină și-l bătu pe Michael pe umăr. Michael se întoarse brusc, se scutură violent și o rupse la fugă, răsturnând tejghelele din calea lui și dispărând prin mulțime. Rămăsesem singură. Femeile țipau. Doi bărbați apărură și mă luară pe sus. Erau înfășurați în veșminte lungi. Nu li se vedeau decât ochii, asemenea unor cărbuni aprinși. Mă strângeau brutal și mă durea. Mă târără pe străzi șerpuite până la o periferie care amintea cartierul abisinienilor din partea de est a noului Ierusalim. Mă împinseră în jos pe niște trepte, într-un beci luminat de o lampă de gaz murdară. Becruî era -rî&gr^u. Mă aruncară la pământ. Mirosea a mucegai. Aerul era stătut. De afară se auzea înăbușit un lătrat furios de câine. Brusc, gemenii își aruncară mantiile. Eram toți trei de aceeași

vârstă. Casa lor se afla peste drum de casa noastră, dincolo de un teren viran, între Katamon și Kiryat Shmuel. Curtea lor era împrejmuită de casa construită jur-împrejurul ei. Pe pereți creștea viță. Zidurile erau dintr-o piatră roșiatică populară printre arabii bogați din cartierele de sud ale Ierusalimului.

Mi-era teamă de gemeni. Își băteau joc de mine. Aveau dinții foarte albi. Erau întunecați și supli. O pereche de lupi puternici, cenușii. Am încercat să strig, „Michael, Michael!” Dar nu aveam voce. Eram mută. Un val de întuneric se aruncă asupra mea. Întunericul voia ca Michael să mă salveze numai la capătul suferinței și al plăcerii. Gemenii nu dădeau nici un semn că și-ar aminti de copilăria noastră. Doar râdeau. Săreau în sus și în jos pe pardoseala beciului de parcă

le-ar fi fost frig. Dar aerul nu era rece. Săreau împinși ca de un resort, de energia lor clocotitoare. Erau efervescenti. Nu-mi puteam stăpâni un râs nervos, isteric. Aziz era puțin mai înalt decât fratele său și ceva mai negru. Fugi pe lângă mine și deschise o ușă pe care nu o observasem. Arăta spre ușă, înclinându-se ca un chelner. Eram liberă. Puteam să plec. Acesta a fost momentul cel mai îngrozitor. Aș fi putut să plec, dar n-am făcut-o. Atunci Halii scoase un geamăt slab, tremurător, închise și ferecă ușa. Aziz scoase din faldurile mantiei un cuțit lung sclipitor. (Era cuțitul de pâine pe care îl cumpărasem împreună cu Michael cu o zi în urmă, în magazinul lui Schwartz.) Ochii îi străluceau. Căzu în patru labe. Ochii îi aruncau văpăi. Albul ochilor era tulbure și injectat. M-am retras lângă peretele beciului. Peretele era murdar. O mâzgă

lipicioasă și scârboasă îmi pătrundea prin haine, lipindu-mi-se de piele. Cu ultimele forțe, am țipat.

A doua zi, dimineța, doamna Tarnopoler, gazda mea, intră în cameră să-mi spună că am strigat prin somn. Dacă domnișoara Greenbaum țipă în somn cu două nopți înainte de nuntă, e semn sigur de nenorocire. În vis ni se arată ceea ce trebuie să facem și ceea ce ne este interzis. În vis suntem puși să plătim pentru toate faptele noastre rele, îmi spuse doamna Tarnopoler. Dacă mi-ar fi mamă, - trebuia să-mi spună și asta chiar dacă m-aș supăra pe ea - nu mi-ar fi îngăduit să mă căsătoresc așa deodată cu cineva pe care întâmplător îl cunoscusem pe stradă. Aș fi putut să întâlnesc un om complet diferit, sau să nu întâlnesc pe nimeni. Unde te poate duce așa ceva? La nenorocire.

— Voi, ăștia, vă căsătoriți așa, cât ai bate din palme, ca la jocurile de Purim. Eu m-am măritat prin intermediul unei pețitoare, care știa cum să aducă la îndeplinire cele scrise în stele, căci cunoștea bine ambele familii și examinase cu băgare de seamă din ce-i făcut mirele și din ce-i făcută mireasa. La urma urmelor, ești ceea ce este familia ta. Părinții, bunicii, mătușile și unchii, frații și surorile sunt ceea ce este apa pentru o fântână. La noapte, înainte să te culci, am să-ți fac un ceai de mentă. E un leac bun pentru un suflet tulburat. Dușmanii cei mai răi să aibă parte de asemenea vis înainte de nuntă! Toate astea se întâmpla, domnișoară Greenbaum, pentru că voi tinerii vă căsătoriți ca idolatrii din Biblie: o fecioară se întâlnește cu un străin și, fără să știe din ce-i făcut, se înțelege cu el să fixeze data nunții, ca și cum oamenii ar fi singuri pe lume.

Pronunțând cuvântul „fecioară” doamna Tarnopoler schiță un zâmbet sceptic. Nu am răspuns nimic.

9

Ne-am căsătorit la mijlocul lunii martie. Ceremonia s-a desfășurat pe terasa de pe acoperișul vechiului Rabinat din bulevardul Iaffa, din fața librăriei de cărți străine a lui Steimatski, sub un cer mohorât, de un cenușiu deschis, presărat cu nori de un cenușiu mai închis.

Atât Michael, cât și tatăl său purtau haine negre, cu batistă albă în buzunarul de la piept. Semănau așa de mult între ei, îneît de două ori i-am confundat chemându-l pe soțul meu Yezekeel.

Michael sparse paharul tradițional cu o lovitură brutală de picior. Spărgându-se, paharul scoase un

zgomot sec. Un murmur slab trecu printre cei prezenți. Mătușa Leah plângea. Mama plângea și ea.

Fratele meu Emanuel uitase să-și aducă o yarmulkă. Își acoperise părul zbârlit cu o batistă în carouri. Cumnata mea Rina mă sprijinea cu o mină fermă, de parcă urma să leșin brusc. N-am uitat nici un amănunt.

Seara a avut loc o petrecere într-una dintre sălile de conferință ale mănăstirii Ratisbone. În urmă cu zece ani, când ne-am căsătorit, cele mai multe dintre universități erau deschise în diverse mănăstiri creștine. În urma războiului de independență, clădirile universității de pe muntele Scopus fuseseră tăiate de la rețelele de alimentare ale orașului. Vremurile erau încă foarte nesigure.

Sala în care a avut loc nunta era înaltă și veche, iar tavanul afumat. Pictura cu care fusese decorat se cojea

și, în multe locuri, era ștearsă. Am reușit cu greutate să disting anumite scene din viața lui Hristos, de la naștere până la crucificare. Mi-am întors privirea de la tavan.

Mama purta o rochie neagră, rochia pe care și-o făcuse singură după moartea tatălui meu, în 1943. De data aceasta își prinsese pe piept o broșa de aramă, ca să facă distincție între durere și bucurie. Colierul greu pe care îl purta mama mea sclipea în lumina candelabrelor antice.

Veniseră vreo treizeci, patruzeci de studenți, cei mai mulți de la Geologie, dar și câțiva din anul întâi de la Litere. Prietena mea cea mai bună, Hadassa, venise cu tânărul ei soț și-mi dăruie o reproducere a unei picturi la modă, reprezentând o bătrână iemenită. Câțiva prieteni de-ai tatei făcuseră o colecție între dâșii, ca să ne ofere un

cec. Fratele meu Emanuel, venit împreună cu șapte tineri de la kibuț, mi-a dăruit un vas aurit. Emanuel și prietenii săi își dădeau toată silința să fie ei sufletul petrecerii, dar prezența studenților îi cam stingherea.

Doi dintre tinerii geologi s-au ridicat și au citit un dialog lung și plictisitor, bazat pe conotațiile sexuale ale diferitelor straturi geologice. Lectura era plină de aluzii grosolane, cu duble înțelesuri. Încercau să ne distreze.

Sara Zeldin de la grădinița de copii, bătrâna și ridată, ne dăruie un serviciu de ceai. Pe fiecare piesă era pictată o pereche de îndrăgostiți îmbrăcați în albastru, iar bordura era aurită. O îmbrățișa pe mama și apoi se sărutară. Își vorbeau în idiș, clătinând tot timpul din cap.

Cele patru mătuși ale lui Michael, surorile tatălui său, se instalaseră în jurul unei mese încărcate de tartine și

vorbeau aferate despre mine. Nu se oboseau să coboare vocea. Nu le eram simpatică. Michael fusese întotdeauna disciplinat și cu scaun la cap și, iată-l acum însurându-se în grabă mare, fapt care ar fi putut stârni tot felul de bârfe. Mătușa Jenia fusese logodită timp de șase ani la Kovno. Șase ani a așteptat până să se căsătorească cu primul ei soț. Amănuntele bârfelor provocate de grabă noastră fură discutate în limba poloneză.

Fratele meu și prietenii lui din kibuț băură prea mult. Deveniră gălăgioși. Cântau în gura mare o variantă fără perdea a unui cunoscut cântec de petrecere. Glumiră cu fetele până când râsetele au degenerat în chiote. O studentă la Geologie, Yardena, cu părul auriu și rochia acoperită cu paiete argintii, se descălță și începu să execute de una singură un dans

spaniol dezlănțuit. Toți oaspeții o acompaniau, bătând din palme. Fratele meu Emanuel sparse o sticlă cu suc de portocale în onoarea ei. Urcată pe un scaun, cu un pahar de lichior în mină, Yardena cânta un bine cunoscut cântec american despre o dragoste nefericită.

A mai avut loc un incident pe care vreau să-l amintesc: spre sfârșitul petrecerii, soțul meu încercă să mă sărute pe ceafă, luându-mă prin surprindere. Ideea îi fusese probabil sugerată de colegi. Tocmai atunci țineam un pahar plin cu vin, pe care mi-l dăduse fratele meu. Când buzele lui Michael mi-au atins ceafa, am tresărit foarte tare și vinul s-a vărsat pe rochia mea albă de mireasă. O parte din vin a ajuns și pe taiorul maro al mătușii Jenia. Are oare vreo importanță acest amănunt ? De când proprietara mea, doamna Tarnopoler,

mi-a făcut preziceri pentru că mă auzise noaptea țipând în somn, fusesem obsedată de semne și prevestiri. Întocmai ca și tata. Tata era mereu atent. Trecea prin viață de parcă ar fi fost un curs introductiv, în care se învață o lecție și se adună experiență.

10

La sfârșitul săptămânii, profesorul meu a venit să mă felicite. Scena s-a petrecut în holul colegiului Terra Sancta, în pauza cursului său săptămânal despre Abraham Mapu.

— Doamnă... Da, doamnă Gonen, tocmai am auzit vestea cea bună și mă grăbesc să vă felicit. Vă urez un cămin care să fie pe de-a-ntregul evreiesc și luminat. Cu aceasta cred că v-am dorit toată fericirea posibilă. Pot să vă întreb care este specialitatea de trei ori norocosului dumneavoastră mire ? A,

geologia! Ce îmbinare simbolică! Atât geologia, cât și studiul literaturii răscolesc în adâncuri, căutând comori ascunse. Pot să vă mai întreb, doamnă Gonen, dacă aveți intenția să vă continuați studiile? A, da! Bine. Sunt încântat. După cum știți port un interes aproape patern destinului elevilor mei.

Soțul meu cumpără o bibliotecă spațioasă. Nu avea deocamdată decât puține cărți, douăzeci, treizeci de volume, dar cu timpul numărul lor avea să sporească. Michael se gândea la un perete întreg acoperit cu cărți. Pentru moment, biblioteca era aproape goală. Am adus de la grădiniță câteva figurine pe care le făcusem eu din sârmă sau rafie colorată, ca rafturile să pară mai puțin goale. Pentru moment...

Boilerul se strică, Mijhael încercă să-l repare singur. Când era tânăr, îmi

spuse el, reparase de multe ori robinete stricate, rugat de tatăl său de mătușile sale. De data aceasta nu reuși, dimpotrivă aparatul se strică mai rău. Chemarăm un instalator, un tânăr frumos din Africa de Nord, care puse aparatul la punct cu ușurință. Michael se simțea rușinat de eșecul lui. Stătea îmbufnat ca un copil. Îmi făcea plăcere să-l văd necăjit.

— Ce pereche încântătoare! spuse instalatorul. N-am să vă cer prea mult.

În primele nopți nu reușeam să adorm decât cu ajutorul somniferelor. De când împlinisem opt ani și i se dăduse fratelui meu o cameră numai pentru el, am dormit întotdeauna singură. Mi se părea bizar să-l văd pe Michael cum închide ochii și doarme. Nu-l văzusem niciodată dormind înainte de căsătorie. Își trăgea pătura peste cap și dispărea. Uneori trebuia

să-mi amintesc că sâsâitul ritmic pe care îl auzeam este respirația lui și că de azi înainte nu există alt om pe lume care să-mi fie mai aproape. Mă tot suceam și răsuceam până în zori în patul dublu pe care îl cumpărasem pe mai nimic de la foștii locatari ai apartamentului. Patul era bogat decorat cu arabescuri sculptate în lemn, și vopsit în maro. Era inutil de mare, ca mai toată mobila veche. Atât de larg, încât odată, trezindu-mă, am crezut că Michael s-a sculat și a plecat. Era de fapt ghemuit în cealaltă parte a patului ca într-un cocon. O dată cu zorile răsăreau și ei din noapte și veneau la mine. Veneau senzuali și violenți. Erau aproape tangibili, întunecați, agili și tăcuți.

Nu-mi dorisem niciodată un bărbat pătimaș. Cu ce am greșit oare să am parte de această dezamăgire ? Pe când eram fetiță, îmi imaginam întotdeauna

că mă voi mărita cu un tânăr savant sortit să dobândească renume mondial. Aș fi intrat în vârful picioarelor în biroul lui mobilat sobru, i-aș fi pus un pahar cu ceai pe unul dintre volumele grele, germane, îngrămădite pe masa de lucru, i-aș fi golit scrumieră și aș fi tras fără zgomot storurile, iar apoi, fără ca el să mă fi observat, aș fi plecat tot în vârful picioarelor. Dacă soțul meu s-ar fi năpustit asupra mea ca un om care moare de sete, mi-ar fi fost rușine de mine. Dar atunci de ce mă indispucea faptul că Michael se apropie de mine ca și cum aș fi fost un instrument delicat, ca și cum ar fi ținut în mână o eprubetă fragilă? în timpul nopții, îmi aminteam de mantaua aspră, groasă, pe care o purtase în seara în care mersesem pe jos de la Tirat Yaar la stația de autobuz de pe șoseaua

Ierusalimului. Și lingurița cu care se jucase în barul colegiului Terra Sancta, îmi venise în minte în primele nopți.

Îmi tremură ceașca de cafea în mână când mi-am întrebat soțul într-una dintre acele prime dimineți, cu ochii ațintiți la crăpătura unei dale din pardoseală, dacă mă găsește bună ca femeie. Se gândi câteva clipe, apoi răspunse ca la școală că nu-și poate da seama deoarece nu mai cunoscuse alte femei. Răspunsul lui era sincer. De ce oare a continuat să-mi tremure mina până când s-a vărsat cafeaua pe fața nouă de masă?

În fiecare dimineață preparam o omletă dublă. Făceam cafeaua pentru amândoi. Michael tăia pâinea.

Îmi făcea plăcere să-mi pun un șorț și să aranjez vesela și diferitele obiecte la locul lor, la mine în bucătărie. Zilele erau liniștite. La ora opt Michael pleca la cursuri, luându-și servieta cea nouă,

mare și neagră, pe care i-o cumpărase tatăl său ca dar de nuntă. Îmi luam rămas-bun de la el în colțul străzii și mă îndreptam spre grădinița Sarei Zeldin. Îmi cumpărasem o rochie nouă de primăvară din bumbac imprimat cu flori galbene. Dar primăvara refuza să vină și iarna se prelungea. Am avut o iarnă lungă și grea la Ierusalim în 1950.

Mulțumită somniferelor, visam toată ziua. Bătrâna Sara Zeldin mă privea cu înțeles prin ochelarii ei cu rame de aur. Își imagina probabil nopți pătimate. Aș fi vrut să-i spun adevărul, dar îmi lipseau cuvintele. Noptile noastre erau liniștite. Uneori îmi închipuiam că simt o vagă dorință înfiorându-mi șira spinării. Ca și cum un eveniment decisiv nu avusese încă loc. Ca și cum totul fusese numai prefață, repetiție, preparative, învățam un rol complicat

pe care în curând va trebui să-l joc. Un eveniment important urma să aibă loc.

Aș vrea să notez un fapt bizar în legătură cu Peretz Smolenskin.

Profesorul nostru, după ce a terminat seria de conferințe despre Abraham Mapu, trecuse la analiza romanului *Călător pe cărările vieții* de Smolenskin. Ne povești cu lux de amănunte despre călătoriile autorului și despre chinurile lui sentimentale, în perioada aceea, criticii încă mai credeau că scriitorul însuși e eroul operelor sale.

În unele momente eram stăpânită de certitudinea că îl cunoscusem personal pe Peretz Smolenskin. Este posibil ca portretul din cărți să-mi fi amintit de cineva cunoscut. Dar nu cred să fi fost acesta adevăratul motiv. Simțeam că-l ascultasem în copilărie spunându-mi lucruri care-mi modelaseră viața și că am să-l reîntâlnesc în curând. Trebuia, da trebuia neapărat să-mi formulez

întrebările pe care urma să i le pun lui Peretz Smolenskin. De fapt trebuia în primul rând să verific influența lui Dickens în povestirile lui Smolenskin.

În fiecare după-amiază, mă instalam la aceeași masă din sala de lectură a universității, ca să citesc *David Copperfield* într-o veche ediție englezească. David semăna cu Josef, orfanul din orașul Madmena, eroul nuvelei lui Smolenskin. Amândoi treceau prin tot felul de greutăți. Ambii scriitori, fiindu-le milă de orfani, erau necruțători cu societatea. Stăteam liniștită două, trei ore, citind despre suferință și cruzime de parcă aș fi citit despre dinozauri dispăruți de foarte multă vreme și pentru totdeauna. Sau de parcă aș fi avut în față fabule fără sens, cu o morală lipsită de importanță. Făceam cunoștință cu ei la rece.

În perioada aceea lucra în subsolul colegiului Terra Sancta un bibliotecar bătrân, cu yarmulkă, ce mă cunoștea și după numele de fată, și după numele actual. Probabil că nu mai trăiește. Am fost fericită când mi-a spus:

— Doamnă Hannah Greenbaum-Gonen, inițialele H.G. Înseamnă în ebraică „sărbătoare”. Vă urez ca toată viața să vă fie o sărbătoare.

Trecu lună martie. Trecu și jumătate din aprilie. A fost lungă și aspră iarnă la Ierusalim în 1950. Seara stăteam lângă fereastră așteptând întoarcerea soțului meu. Suflam pe geam și desenăm o inimă străpunsă de o săgeată, două mâini unite, literele H.G. și M.G. și H.M. Uneori alte desene. Când silueta lui Michael apărea în capul străzii, ștergeam repede totul cu mâna. Din depărtare, Michael credea că îi fac semne și-mi răspundea

mișcîna brațul. Când ajungea înăuntru mîna cu care ștersesem geamul era udă și rece. Lui Michael îi plăcea să spună : „Mîini reci, inimă caldă!"

De la kibuțul Nof Harim ne sosi un pachet cu două pulovere împletite de mama. Unul alb pentru Michael, iar pentru mine unul din lina albastrăcenușie, culoarea ochilor calmi ai soțului meu.

11

Într-o sîmbătă albastră, primăvara luă brusc munții cu asalt și noi o pornirăm pe jos din Ierusalim spre Tirat Yaar. Am plecat de acasă pe la ora șapte și am coborât pe drumul ce ducea la Kfar Lifta. Ne țineam de mină. Dimineața era scaldată în azur. Conturul munților părea pictat cu o pensulă delicată pe fundalul albastru al cerului. În crăpăturile stîncilor se

cuibăreau ciclame sălbatice. Anemonele strălucitoare aprinseseră coastele dealurilor. Pământul era reavăn. Apa de ploaie umplea găurile stâncilor, iar pinii fuseseră proaspăt spălați. Un chiparos singuratic respira în extaz sub ruinele satului arab părăsit Colonia. De mai multe ori Michael se opri ca să-mi arate diverse structuri geologice, spunându-mi și numele lor. Știam eu oare că acești munți fuseseră acoperiți de apa mării cu sute de mii de ani în urmă?

— La sfârșitul veacurilor, marea va acoperi din nou Ierusalimul, am afirmat eu foarte sigură. Michael râse.

— Face și Hannah parte dintre profeți? Era vioi și vesel. Din când în când ridică o piatră și-i vorbea foarte serios, muștrător. În timp ce urcam spre castel, văzurăm o pasăre mare, șoim sau vultur, zburând în cerc, sus, deasupra capetelor noastre.

— Încă n-am murit, i-am strigat eu fericită.

Stâncile erau alunecoase. M-am lăsat să alunec în amintirea scărilor de la Terra Sancta. I-am povestit lui Michael ce-mi spusese doamna Tarnopoler în dimineața de dinaintea nunții, că oamenii ca noi se căsătoresc asemenea idolatrilor din Biblie, ca la un joc de Purim. Fecioara pune ochii pe un bărbat întâlnit din întâmplare. S-ar fi putut să întâlnească un om cu totul diferit.

Am cules apoi o ciclamă și am înfipt-o în butoniera lui Michael. El mi-a luat mâna, mina mea rece, între degetele lui calde.

— Mi-ar plăcea să spun ceva tare răsuflat, zise râzând.

N-am uitat nimic. A uita înseamnă a muri. Și eu nu vreau să mor.

Liora, prietena soțului meu, era de

serviciu în acea sâmbătă, așa că nu a putut rămâne cu noi. Ne-a întrebat dacă suntem bine și s-a întors în bucătărie. Am mâncat în sala de mese. Apoi m-am întins pe o pajiște, cu capul bărbatului meu în poală. Eram gata să-i povestesc despre suferința mea, despre gemeni. O teamă surdă mă făcu să renunț. Nu i-am povestit nimic.

Ceva mai târziu ne-am plimbat până la Aqua Bella. Alături - un grup de băieți și fete veniți cu bicicletă din Ierusalim. Unul dintre ei își repara un cauciuc. Frânturi din conversația lor ajungeau până la mine.

— Minciuna are picioare scurte, spunea cel care își repara cauciucul. Ieri i-am spus tatei că mă duc la club și de fapt m-am dus să văd *Samson și Dalila*, la cinematograful Sion. Cine crezi că stătea pe scaunul din spatele meu? Tata în carne și oase.

Se auzi o conversație între fete:

— Sora mea Ester s-a căsătorit pentru bani. Eu n-am să mă mărit decât din dragoste. Viața nu-i un joc.

— În ceea ce mă privește, nu mă deranjează să-ți spun că nu am nimic împotriva amorului liber, așa, cu măsură. Altfel cum poți să știi, la douăzeci de ani, dacă dragostea ta va dura până la treizeci. L-am ascultat odată vorbind pe un lider al Mișcării de tineret și el spunea că dragostea între tinerii de astăzi ar trebui să fie ceva simplu și natural, ca și cum ai bea un pahar cu apă. Totuși nu sunt de părere că trebuie să te bălăcești în desfrâu. Măsură în toate. Nu ca Rivkele care își schimbă iubii în fiecare săptămână, dar nici ca Dalia. Dacă un băiat nu face decât s-o întrebe cât e ceasul, se înroșește și o ia la fugă, de parcă toți ar vrea să o violeze. În viață trebuie să urmezi calea

de mijloc și să eviți extremele. Toți cei care trăiesc fără rețineri vor muri tineri, așa cum spune Ștefan Zweig într-una dintre cărțile lui.

Ne-am întors la Ierusalim cu primul autobuz, după sfârșitul Sabatului. Începuse să bată un vânt puternic dinspre nord-vest. Cerul se înnorase. Dimineața de primăvară fusese o alarmă falsă. Mai era încă iarnă la Ierusalim. Am renunțat la intenția de a merge în oraș să vedem *Samson și Dalila*. În schimb ne-am culcat devreme. Michael citea suplimentul de weekend al unei reviste, iar eu *Înmormântarea unui măgar* de Peretz Smolenskin, pentru seminarul de a doua zi. Casa noastră era foarte liniștită. Storurile erau trase. Veioza de la capătul patului arunca umbre la care nu-mi plăcea să mă uit.

Auzeam cum picură robinetul din bucătărie. Mă contopeam cu ritmul lui.

Ceva mai târziu se auzi un grup de tineri trecând pe sub fereastra noastră, în drum spre casă, de la un club al tineretului religios. Băieții cântau:

*Urăsc femeile, toate slnt neam drăcesc,
Afară de una, pe care o iubesc.*

Fetele scoteau țipete ascuțite.

Michael lăsă să-i cadă revista. Întrebă dacă mă poate întrerupe o clipă. Dorea să stăm puțin de vorbă.

— Dacă am avea bani, ne-am putea cumpăra un radio și am asculta concertele stând acasă. Dar cum avem datorii care însumează o mică avere, nu ne putem permite un radio anul acesta. Poate zgârcioabă de Sara Zeldin o să-ți ridice puțin salariul luna viitoare. A, bine că mi-am adus aminte. Instalatorul care a reparat boilerul era amabil și drăguț, dar aparatul s-a stricat din nou.

Michael stinse lumina. Mâna lui dibui

în întuneric după mina mea. Dar cum nu i se obișnuiseră încă ochii cu lumina săracă ce trecea prin storuri, mă lovi în bărbie atât de violent, încât am gemut de durere. Își ceru iertare mângâindu-mi părul. Mă simțeam obosită și absentă. Își lipi obrazul de al meu. Plimbarea pe care o făcusem astăzi fusese atât de lungă și plăcută, încât nu mai rămăsese timp să se și radă. Țepii îmi zgâriau fața. Îmi amintesc un anumit moment neplăcut în care am simțit că semăn cu o mireasă dintr-o anecdotă vulgară, o mireasă de modă veche care nu pricepea de ce mirele se îngheșuie în ea când patul este atât de larg. Un moment umilitor.

În noaptea aceea am visat-o pe doamna Tarnopoler. Eram într-un oraș de câmpie, poate la Holon, poate în locuința socrului meu. Doamna Tarnopoler mi-a pregătit un ceai de

mentă. Era amar și scârbos. Am vomitat și mi-am murdărit rochia albă de mireasă. Doamna Tarnopoler râdea gros. „Te-am prevenit”, se lăuda ea, „te-am prevenit, dar te-ai încăpățânat să ignori toate semnele !” O pasăre urâta își scoase ghearele ascuțite și încârligate. Ghearele îmi zgâriau pleoapele. M-am trezit îngrozită și am dat la o parte brațele lui Michael. Se scutură enervat, mormăind:

— Ți-ai ieșit din minți? Lasă-mă în pace. Trebuie să dorm. Mâine am o zi grea.

Am luat un somnifer. După o oră am mai luat unul. În cele din urmă am căzut într-un somn ca un leșin. A doua zi aveam puțină febră. Nu m-am dus la lucru. La prânz m-am certat cu Michael, copleșindu-l cu insulte. Michael și-a înăbușit sentimentele și a tăcut. Seara ne-am împăcat. Fiecare se

învinuia pe sine că a început cearta. Ne-a vizitat prietena mea Hadassa, cu soțul ei, tânărul economist. S-a vorbit despre politica de austeritate. Soțul Hadassei susținea că guvernul se bazează pe ipoteze ridicole, de parcă întregul stat Israel nu ar fi decât o vastă mișcare de tineret. Hadasa susținea că oficialitățile nu sunt interesate decât de bunăstarea propriilor familii și cită un caz de corupție oribilă, despre care vorbea tot Ierusalimul. Michael căzu un timp pe gânduri și apoi își exprimă părerea că este greșit să ceri prea mult de la viață. Nu mi-am dat seama dacă apăra guvernul său era de acord cu oaspeții noștri. L-am întrebat ce vrea să spună. Michael mi-a zâmbit de parcă singurul răspuns pe care îl așteptam de la el era un zâmbet. Am trecut în bucătărie să fac ceai și cafea și să aduc niște prăjituri. Prin ușile deschise auzeam ce

spune prietena mea Hadassa. Mă lăuda față de soțul meu. Îi spunea că sunt cea mai bună studentă din an. Vorbiră apoi despre Universitatea Ebraică. O universitate atât de tânără, condusă după principiile cele mai conservatoare.

12

În luna iunie, trei luni după căsătorie, am constatat că sunt însărcinată.

Michael nu a fost prea încântat când i-am dat această veste. M-a întrebat de două ori dacă sunt sigură. Citise cândva, înainte de căsătorie, într-un manual de medicină, că nu-i greu să te înșeli, în special prima dată. Poate interpretasem greșit simptomele.

Auzindu-l vorbind astfel, am ieșit din cameră. El a rămas pe loc, în fața oglinzii, trecându-și briciul peste pielea sensibilă dintre buza de jos și bărbie.

Poate că nu alesesem momentul potrivit : tocmai când se bărbiera.

A doua zi, Jenia, mătușa pediatria, sosi din Tel Aviv. Michael îi telefonase de dimineață și ea lăsase totul și venise în goană.

Mătușa Jenia îmi vorbi cu asprime. Mă învinui de iresponsabilitate. Din cauza mea se vor duce de râpă toate eforturile pe care le făcea Michael ca să progreseze și să reușească în viață. Nu-mi dădeam oare seama că succesul lui era și al meu? Și tocmai acum, înainte de ultimul lui examen.

— Ca un copil, mă muștra tanti Jenia. Întocmai ca un copil.

Refuză să rămână peste noapte. Lăsase totul baltă și se repezise ca o nebună la Ierusalim. Regretă că a venit. Regretă multe alte lucruri.

— E vorba de o opeiație care ține douăzeci de minute, nimic mai grav decât când îți scoți amigdalele. Dar

exista femei care complică totul și nu vor să înțeleagă lucrurile cele mai elementare. Cât despre tine Michael, stai ca de lemn, de parcă nu te-ar privi și pe tine. Îmi vine să cred uneori că nu are nici un sens ca generația mai în vârstă să se sacrifice pentru cei tineri. Dar mai bine tac și nu mai spun tot ce am pe suflet. Bună ziua amândurora.

Mătușa Jenia își trânti pe cap pălăria și ieși ca o furtună. Michael rămase mut, cu gura deschisă pe jumătate, ca un copil căruia tocmai i s-a povestit o întâmplare înfricoșătoare. M-ara refugiat în bucătărie, am încuiat ușa și am început să plâng. Stăteam lângă bufet, rădeam un morcov, îl presarăm cu zahăr, adăugam puțină zeamă de lămâie și plângeam. Dacă soțul meu a bătut la ușă, n-am răspuns. Dar sunt aproape sigură că n-a bătut.

Fiul nostru Yair s-a născut la sfârșitul

primului an de căsătorie, în martie 1951, după o sarcină dificilă.

În timpul verii, la începutul sarcinii, am pierdut pe stradă două cartele de alimente a lui Michael și a mea. Fără ele era cu neputință să cumpăr alimentele de bază. Săptămâni întregi am avut simptome de avitaminoză. Michael nu acceptă să cumpere la negru nici măcar un gram de sare. Moștenise acest principiu de la tatăl său, un respect crunt și orgolios față de legile statului.

Chiar după ce am primit cartele noi, am continuat să simt diferite tulburări. Odată am amețit și am căzut pe terenul de joacă la grădiniță. Doctorul mi-a interzis să mai lucrez. Ne-a venit greu să luăm această hotărâre, deoarece situația noastră financiară era critică. Doctorul mi-a mai prescris injecții cu extract de ficat și tablete de calciu. Sufeream de o durere de cap

permanentă. Aveam senzația că mă înțepă în tâmplă un cui de gheață. Visele mele deveniseră torturante. Mă trezeam țipând. Michael a scris familiei lui că a trebuit să-mi întrerup activitatea. Le-a vorbit și despre starea mea psihică. Grație intervenției soțului Hadassei, Michael a reușit să obțină un mic împrumut de la fondul Asociației Studențești.

La sfârșitul lui august, sosi o scrisoare recomandată de la mătușa Jenia. Nu găsisese de cuviință să ne scrie nici un rând, dar în plic era un cec de trei sute de lire. Michael îmi spuse că sunt liberă să refuz banii, dacă mândria mea o cere, iar el ar fi de acord să renunțe la studii și să-și caute un serviciu. I-am răspuns că nu-mi place cuvântul „mândrie” și că accept banii cu recunoștință. În cazul acesta Michael m-a rugat să-mi

amintesc întotdeauna că a fost dispus să renunțe la studii și să-și caute de lucru.

— Am să-mi aduc aminte, Michael. Doar mă cunoști. Eu nu știu să uit.

N-am mai frecventat cursurile la universitate. Nu voi mai studia niciodată literatura ebraică. Într-un caiet mi-am notat că operele poezilor evrei din Renaștere sunt pătrunse de un sentiment de disperare. De unde vine acest sentiment, în ce constă el, nu voi ști niciodată.

Treburile casei erau și ele neglijate. Stăteam mai toată dimineața singură, în micul nostru balcon care dădea spre o curte pustie. Mă odihneam întinsă în șezlong, aruncând firimituri de pâine la pisici. Îmi plăcea să mă uit cum se joacă în curte copiii vecinilor. Tatăl meu obișnuia să folosească uneori fraza „stătea în tăcere, privind”. Stăteam și eu și priveam în tăcere, dar

nu era acea tăcere și acea privire la care se referea probabil tata. Ce urmăresc oare copiii din curte întrecându-se și alergând cu sufletul la gură? Jocul era obositor și victoria deșartă. Ce-ți poate oferi victoria ? Noaptea tot va cădea. Iarna tot se va întoarce. Ploile vor veni și vor șterge totul. Vânturi aprige vor biciui din nou Ierusalimul. S-ar putea să fie război. Jocul de-a v-ați ascunselea este absurd de zadarnic. Din balconul meu îi pot vedea pe toți. Poate cineva să se ascundă într-adevăr? Cine încearcă ? Ce lucru ciudat este entuziasmul! Odihniți-vă copii obosiți! Iarna este încă departe, dar a și început să-și adune forțele. Iar distanța este amăgitoare.

După prânz cădeam epuizată pe pat. Nu mai eram în stare nici să citesc ziarul.

Michael pleca la opt dimineața ca să se întoarcă seara la șase. Era vară. Nu mai puteam sufla în geam ca să desenez forme pe sticlă. Ca să-mi fie mie mai ușor, Michael își reluase vechiul obicei de a prânzi cu colegii la cantina universitară din capul străzii Mamillah.

În decembrie intram în luna a șasea de sarcină, Michael se prezentă la prima parte a examenului de licență și obținut calificativul „bine” cu mențiuni. N-avea decât să sărbătorească singur și să mă lase pe mine în pace. Începu de îndată să studieze pentru partea a doua a examenului care se dădea în octombrie. Seara, când se reîntorcea obosit acasă, se oferea să facă cumpărăturile la băcănie, la aprozar, la farmacie. O singură dată fu nevoit să lipsească de la o lucrare practică importantă, deoarece îl rugasem să treacă pe la spital și să ia rezultatul

unei analize.

În seara cu pricina, Michael renunță la tăcerea pe care și-o impusese. Încercă să-mi explice că nici pentru el viața nu-i atât de ușoară, în ultima vreme. Nu trebuia să-mi imaginez că el stă pe roze, cum se zice.

— Nu mi-am închipuit așa ceva, Michael.

Atunci de ce îl făceam să se simtă vinovat? Ar fi cazul să-și dea și el seama că nu pot fi romantică în starea în care mă aflu. Nu am nici măcar o rochie de gravidă. Purtam tot rochia mea obișnuită care nu îmi mai venea și în care nu mă simțeam bine. Deci cum puteam să mai fiu drăguță și atrăgătoare?

Nu, nu era asta ceea ce-mi cerea. Nu de frumusețea mea ducea lipsă. Dorea însă să mă roage să mă implore, să nu mai fiu atât de rece și susceptibilă.

Într-adevăr, în acea perioadă a existat între noi un fel de compromis dezagreabil. Eram ca doi călători pe care destinul îi pusese alături într-un lung voiaj cu trenul. Obligați să ținem seamă unul de altul, să respectăm formele de politețe, să nu ne deranjăm, să fim discreți, să nu ne luăm libertăți unul față de celălalt. Să fim amabili și circumspecți. Să ne mai distrăm eventual împreună, purtând o conversație agreabilă și superficială. Să nu avem pretenții. Și în anumite momente, să manifestăm chiar puțină simpatie.

Dar prin fereastra vagonului peisajul se perinda plat și mohorât. Câmpuri arse de secetă, tufișuri veștejite.

Dacă îl rugăm să închidă fereastra era încântat să-mi fie de folos.

Era un fel de echilibru hibernal. Prudent și anevoios ca atunci când cobori niște trepte udate de ploaie. Nu

doream decât să mă odihnesc și să mă tot odihnesc.

Trebuie să recunosc că cel mai adesea eu eram cea care strică echilibrul. Fără sprijinul ferm dat de Michael aș fi alunecat și aș fi căzut. În mod intenționat nu scoteam nici un cuvânt o seară întreagă, de parcă aș fi fost singură în casă. Dacă Michael mă întreba cum mă simt, îi răspundeam :

— Ție ce-ți pasă?!

Dacă simțindu-se jignit, nu mă mai întreba a doua zi dimineață cum mă simt îi reproșam învinuindu-l că nu-i pasă.

O dată sau de două ori, la începutul iernii, l-am pus în încurcătură cu lacrimile mele. L-am făcut brută. L-am acuzat de nesimțire și indiferență. Michael a respins cu blândețe ambele acuzații. Vorbea cu calm și răbdare de parcă eu aș fi fost jignită care trebuie

împăcată. M-am încăpățânat ca un copil neascultător. L-am urât până când mi s-a pus un nod în gât. Am vomitat ca să-l scot din sărite.

Michael spălă pe jos cu calm și insistență, storcind cârpa afară și ștergând de două ori dușumeaua. Mă întrebă apoi dacă mă simt mai bine. Încălzi puțin lapte, îndepărtând caimacul care-mi făcea silă. Își ceru iertare că mă enervase în starea în care mă aflam. Mă rugă să-i explic ce m-a supărat ca să nu mai repete aceeași greșeală. Apoi plecă să cumpere un bidon cu gaz.

În ultima lună a sarcinii mă simțeam urâta. Nu mai îndrăzneau să mă uit în oglindă, obrazul îmi era desfigurat de pete. Trebuia să port ciorapi medicinali din cauza varicelor. Mă întrebam dacă nu arăt acum ca doamna Tarnopoler sau ca bătrâna Sara Zeldin.

— Găsești că sunt urâtă, Michael?

— Îmi ești foarte scumpă, Hannah.

— Dacă nu mă găsești urâtă, de ce nu mă mai strângi în brațe ?

— Pentru că dacă o fac, izbucnești în lacrimi și spui că mă prefac. Ai uitat ce mi-ai spus azi dimineață ? Să nu te mai ating. Deci n-o mai fac.

Când Michael nu era acasă, îmi revenea dorința din copilărie de a cădea grav bolnavă.

13

Tatăl lui Michael compuse o scrisoare în versuri ca să-și felicite fiul pentru succesul la examen. Rima „succesul minunat” cu „cât sunt de încântat” și cu „Hannah s-a bucurat”. Michael îmi citi scrisoarea tare și apoi mărturisi că s-ar fi așteptat și din partea mea la o mică atenție, ca de pildă o pipă nouă, cu prilejul reușitei sale la examen. Spuse aceasta cu un zâmbet jenat și

jenant. M-a înfuriat ce mi-a spus și m-a înfuriat și zâmbetul lui. Nu-i repetasem de o mie de ori că mă doare capul de parcă mă înțeapă un cui de gheață ? De ce se gândește tot timpul la persoana lui și niciodată la mine?

De trei ori Michael a refuzat din cauza mea să ia parte la expediții geologice importante, la care au participat toți colegii. O dată pe muntele Menara, unde se descoperiseră zăcăminte de fier, altă dată în Neghev, iar a treia oară la uzinele de clorură de potasiu din Sodom. Nici chiar prietenii lui căsătoriți nu au lipsit de la aceste deplasări. Nu i-am mulțumit lui Michael pentru sacrificiul făcut. Dar într-o seară mi-au trecut întâmplător prin minte niște versuri pe jumătate uitate dintr-un cântec pentru copii, un cântec despre un băiețel numit Michael.

Michael cel mititel, șase ani a tot

dansat Dar apoi un clopoșel de la școala l-a chemat,

Porumbelului sau drag rămas-bun el i-a urât Și eu lacrimile-n ochi, spre școala s-a îndreptat.

Am izbucnit în răs.

Michael mă privi cu uimire mută. Îmi spuse că nu i se întâmplă des să mă vadă bine dispusă. Ar fi vrut mult să știe ce m-a făcut să râd așa deodată.

M-am uitat în ochii lui mirați și am răs și mai tare.

Michael căzu pe gânduri timp de câteva momente. Apoi începu să-mi povestească o anecdotă politică pe care o auzise în ziua aceea la cantină.

Mama mea veni din kibuțul Nof Harim să stea cu noi până voi naște și ca să se îngrijească de gospodărie. De când se mutase la Nof Harim, după moartea tatălui meu în 1943, nu mai avusese niciodată prilejul să conducă o

casă. Era înspăimântător de entuziastă și activă. După prima masă de prânz pregătită la sosire, îi spuse lui Michael că deși știe că nu-i plac vinetele, ea l-a făcut să le mănânce, fără să-și dea seama, în trei feluri diferite de mâncare. Se pot face minuni în bucătărie. Nu simțise gustul vinetelor chiar deloc? Nici măcar un pic?

Michael îi răspundea politicos. Nu, nu observase că a mâncat vinete. Da, se pot face minuni în bucătărie.

Mama îl trimitea pe Michael să-i facă tot felul de comisioane. Îi otrăvea viața cu insistența ei energică pentru menținerea unei igiene stricte. Trebuia să se spele mereu pe mâini. Să nu pună bani pe masă când oamenii mănâncă. Să scoată rama plaselor de la ferestre, ca să le poată curăța bine.

— Ce faci? Te rog, nu scutura pe balcon. Tot praful intră din nou în cameră. Nu pe balcon, jos, afară, în

curte. Așa se face. Așa trebuie!

Știa că Michael fusese orfan și nu-l crescuse mama lui. Din cauza asta nu se supăra pe el. Totuși, îi venea greu să înțeleagă cum un tânăr cu educație, student la universitate, nu-și dă seama că lumea este năpădită de microbi.

Michael se supunea, ascultător, ca un copil bine crescut. „Cum pot să te ajut? Dă-mi voie mie. Te deranjez? Nu, mă duc să cumpăr. Bineînțeles, am să întreb zarzavagiul. Foarte bine, am să încerc să mă întorc mai devreme. Iau cu mine coșul pentru cumpărături. Nu, n-am să uit, uite am făcut o listă.” Renunță la intenția de a cumpăra primul volum al *Enciclopediei Ebraice*. Se putea lipsi de el. Își dădea bine seama că trebuie să economisim cât mai mult.

În fiecare seară, în schimbul unei mici sume de bani, Michael lucra câteva ore

ca ajutor de bibliotecar, la el la facultate.

— Nu mai am onoarea prezenței domniei voastre nici măcar seara, bombăneam eu.

Michael renunță să-și mai fumeze pipa în casă, deoarece mama nu suporta mirosul de tutun și avea convingerea că fumul face rău și copilului.

Când nu se mai putea stăpâni, cobora în stradă și fuma câte un sfert de oră stând sub un felinar, ca un poet în căutarea inspirației. O dată m-am așezat la fereastră și l-am urmărit un timp. La lumina felinarului, puteam să-i văd părul tuns scurt la ceafă. Inele de fum se încolăceau în jurul lui făcându-l să pară un spirit chemat dintre morți. Îmi aminteam cuvintele spuse de Michael cu mult timp în urmă: „Pisicile nu se înșală niciodată în privința oamenilor”. Îi plăcea

cuvântul „gleznă”. Eram o fată rece și frumoasă a Ierusalimului. După părerea lui, el era un tânăr obișnuit. Nu avusese altă prietenă înainte de a mă întâlni pe mine. Sub ploaie, leul de pe clădirea Generali râdea pe sub mustață. Emoția devine o tumoare malignă, când oamenii sunt mulțumiți și n-au nimic de făcut. Ierusalimul te face să fii trist, dar este o tristețe diferită pentru fiecare moment al zilei, pentru fiecare anotimp al anului. Trecuse mult timp de când rostise aceste cuvinte. Michael le uitase probabil. Numai eu mă încăpățânam să nu cedez nici o fărâmbă în ghearele reci ale timpului. Mă întrebam care să fie efectul magic pe care timpul îl exercită asupra celor mai banale cuvinte. Există un fel de alchimie în lucruri, iar aceasta este și melodia interioară a vieții mele. Șeful mișcării

de tineret care îi spusese fetei văzute de noi la Aqua Bella că iubirea în ziua de azi ar trebui să fie simplă ca atunci când bei un pahar cu apă nu avea dreptate. Michael nu greșise spunând în noaptea aceea, în strada Geulah, că soțul meu va trebui să fie un om tare. Acum simțeam că, deși obligat să stea și să fumeze sub felinar, ca un copil pedepsit, nu avea dreptul să dea vina pe mine pentru suferințele sale, iar eu în curând voi fi moartă și deci nu avea rost să-mi pese de el. Michael își stinse pipa și porni spre casă. M-am culcat în grabă și m-am întors cu fața spre perete. Mama îl rugă să-i deschidă o conservă. Michael îi răspunse că o va face cu plăcere. Sirena unei ambulanțe răsuna în depărtare.

Într-o noapte, după ce am stins lumina în tăcere, Michael mi-a șoptit că uneori are senzația că nu-l mai iubesc. Rosti aceasta liniștit, ca și cum

ar fi repetat numele unor minerale.

— Sunt deprimată, i-am răspuns.
Asta-i tot.

Michael se arată înțelegător. Condiții dificile. Poate a pronunțat și cuvintele „psihopatologie” și „psihosomatică”. Toată vara vântul agită vârful pinilor din Ierusalim, dar când se potolește nu lasă nici o urmă. Îmi ești străin, Michael. Stai noaptea alături de mine în pat și-mi ești străin.

14

Fiul nostru Yair s-a născut în martie 1951.

Numele tatălui meu, Josef, fusese dat fiului fratelui meu Emanuel. Băiatul meu a primit două nume, Yair și Zalman, în amintirea bunicului lui Michael, Zalman Ganz.

Yezekeel Gonen veni la Ierusalim a doua zi după nașterea copilului. Michael îl aduse să mă vadă la maternitatea spitalului Shaare Zedek, un spital mohorât și deprimant, construit în ultimul secol. Zugrăveala de pe peretele din fața patului meu se cojea și, privind într-acolo descopeream tot felul de forme bizare, un lanț de munți sălbatici sau femei întunecate, încremenite în ipostaze isterice.

Yezekeel Gonen era și el întunecat și deprimant. Stătu o bucată de vreme lângă pat, ținându-l pe Michael de

mină și plictisindu-ne cu descrierea întâmplărilor prin care trecuse: cum a venit din Holon la Ierusalim. Cum de la autogara a nimerit din greșală în Mea Shearim în loc de Mekor Baruch. Existau colțuri în Mea Shearim care, cu scările lor întortocheate și cu frânghiile grele de rufe, îi reamintiseră de cartierele sărace din Radom, în vechea Polonie. Nu ne puteam imagina, ne spuse el, cât suferea de dorul fostei lui patrii și cât de adâncă îi era tristețea. Ajuns deci la Mea Shearim, a întrebat una și i-au răspuns alta și a întrebat din nou și l-au îndrumat greșit încă o dată - nu ar îl crezut că niște copii evrei ortodocși sunt în stare să-ți facă asemenea figuri, sau poate că sunt înșelătoare străzile periferice ale Ierusalimului. În sfârșit, obosit, la capătul puterilor, a reușit, mai mult din întâmplare, să găsească casa.

— Dar totul e bine când se sfârșește bine, cum se spune. Nu-i ăsta important. Important e că vreau să te sărut pe frunte, așa, să-ți urez sănătate din partea mea și a mătușilor lui Michael, să-ți înmânez acest plic. Conține o sută patruzeci și șapte de lire, tot ce a mai rămas din economiile mele. Flori, îmi pare rău, dar am uitat să-ți aduc și te rog și te implor să-i pui nepotului meu numele Zalman.

Spunând acestea își făcu vânt cu pălăria ponosită, ca să se mai răcorească și suspină ușurat, de parcă i s-ar fi luat o piatră de pe inimă.

— Mi-ar plăcea să-ți explic pe scurt, în câteva cuvinte, motivul pentru care doresc să-l cheme Zalman. Un motiv sentimental. Sper să nu te obosească toată vorbăria asta, draga mea. Deci un motiv sentimental. Zalman era numele tatălui meu, bunicul scumpului nostru Michael. Zalman

Ganz era în felul lui un om remarcabil. Este de datoria noastră să-i respectăm memoria, așa cum face orice bun evreu. Zalman Ganz era profesor și încă unul foarte bun. Dintre cei mai buni. Preda științe naturale la Institutul Pedagogic din Grodno. De la el a moștenit Michael talentul pentru științe. Deci, să ne întoarcem la subiect. Vă rog din suflet. Nu v-am cerut nimic până acum. De altfel, când o să mi se îngăduie să văd copilul? Deci, nu v-am cerut niciodată nimic. V-am dat tot ce-am putut. Și acum, scumpii mei copii, vă cer un hatâr, unul foarte mare. Înseamnă enorm de mult pentru mine. Vă rog să-i puneți nepotului meu numele Zalman.

Yezekeel se ridică și ieși pe culoar, ca să ne lase singuri să ne putem sfătui. Era un bătrân politicos. Eu nu știam dacă trebuie să râd sau să țip.

„Zalman" - ce nume!

Mîchael, foarte prudent, veni cu sugestia să trecem în certificatul de naștere ambele nume: Yair Zalman. Era doar o propunere, el nu stăruia. Hotărârea definitivă urma să o iau eu. Până când copilul va crește, credea el că ar fi poate mai bine să nu-i dăm în vileag cel de-al doilea nume, ca să-l scutim de un noian de neplăceri.

Ești înțelept, Michael. Ești foarte înțelept.

Soțul meu mă mângâie pe obraz. Mă întrebă ce aș mai dori să-mi cumpere în drum spre casă. Apoi ieși să-l informeze pe tatăl său despre formulă de compromis asupra căreia căzusem de acord. Îmi imaginez că soțul meu m-a lăudat față de tatăl său pentru că am acceptat cu atâta ușurință ceva ce altă femeie în locul meu... și așa mai departe.

Nu am fost de față la ceremonia de

circumcizie. Doctorii descoperiseră o ușoară complicație și nu mi-au permis să mă scol din pat. La prânz apărură tanti Jenia, doctorul Jenia Ganz-Crispin. Trecu prin salonul meu că o furtună și se năpusti în cabinetul medical. Urlă în germană și poloneză. Amenință să mă transporte într-o ambulanță particulară la spitalul din Tel Aviv unde lucra ca medic asistent la pediatrie. Avea de reproșat lucruri grave medicului care mă îngrijea. În prezența celorlalți doctori și a infirmierelor îl acuză de neglijență.

— E monstruos, exclamă ea. Parcă am fi într-un spital din Asia. Doamne păzește! Nu știu ce i-a reproșat tanti Jenia doctorului curant și de ce era atât de furioasă. Nu se opri decât o clipă la patul meu, atingîndu-mi obrazul cu buzele și cu mustața, și îmi porunci să nu mă necăjesc.

— Lasă totul în grija mea. Nu mă dau în lături să fac un scandal la cele mai înalte foruri, dacă e nevoie. Michael al nostru trăiește într-un turn de fildeș. Ca și taică-său, *der selber Huhem!*¹, în timp ce vorbea, și-a sprijinit palma de cearșaful meu. I-am privit mina scurtă, bărbătească. Degetele îi erau încordate ca și cum în timp ce mâna i se odihnea pe pat, ea se luptă ca să-și stăpânească suspinele.

Mătușa Jenia suferise mult în tinerețe. Michael îmi istorisise în parte povestea vieții ei. Primul său soț fusese ginecolog; îl chema Lipa Freud. În 1934, Freud acesta o părăsise ca să fugă la Cairo după o atletă cehă. Se spânzurase apoi într-o cameră din Hotelul Shepheard, pe vremea aceea hotelul cel mai luxos din Orientul Mijlociu, în timpul celui de-al doilea

¹ La fel de deștept! (idiș) (n. tr.).

război mondial, ea se recăsătorise cu un actor numit Albert Crispin. Acesta suferise o depresie nervoasă și, odată vindecat, căzuse într-o apatie totală. În ultimii zece ani, fusese ținut într-o pensiune din Nahariya unde nu făcea nimic decât să doarmă, să mănânce și să privească fix. Mătușa Jenia îl întreținea pe cheltuiala ei.

Mă întreb de ce suferințele altor persoane ne par subiecte de operetă ? Oare numai pentru că este vorba de alții și nu de noi ? Bietul meu tată spunea uneori că nici cei mai puternici oameni nu pot hotărî ce să-și dorească. La plecare, tanti Jenia spuse:

— Ai să vezi, Hannah, medicul ăsta o să regrete ziua în care m-a întâlnit. Ce ticălos! Oriunde te întorci în ziua de astăzi dai numai de răutate și prostie. Să fii sănătoasă Hannah.

— Și tu, tanti Jenia. Și-ți mulțumesc.

Te-ai oboșit atâta pentru mine!

— Oboseală! Ce oboseală? Ia nu mai vorbi prostii, Hannah. Trebuie să ne purtăm ca oamenii, nu ca niște animale sălbatice. În afară de tabletele de calciu, să refuzi orice alt medicament. Spune-le că așa am zis eu.

15

În noaptea aceea, la maternitate, o femeie orientală începu să plângă cu disperare. Infirmeră și medicul de gardă se străduiau s-o liniștească. O rugau să le spună ce o doare ca să o poată ajuta. Femeia continua să plângă ritmic și monoton, de parcă n-ar fi existat nici cuvinte, nici oameni pe lume.

Personalul medical îi vorbea ca și cum ar fi avut de-a face cu un criminal versat. Când aspru, când blând. Când o amenințau, când o asigurau că totul

va fi bine.

Femeia nu reacționa la spusele lor. Poate dintr-o mândrie încăpățânată. La lumina slabă a veiozei puteam să-i văd fața. Nu avea aerul că plânge. Obrazul îi era neted și fără riduri. Doar vocea îi era stridentă și lacrimile i se prelingeau încet în jos.

La miezul nopții personalul medical se sfătui ce-i de făcut. Infiriera-șefă îi aduse copilul, deși nu era timpul reglementar. De sub cearșaf femeia scoase o mână, ca laba unui mic animal. Atinse capul copilului și apoi își retrase brusc brațul de parcă ar fi atins un fier înroșit. Așezară copilul în pat lângă mamă. Tânăra continua să plângă. Nici când luară înapoi copilul nu se produse nici o schimbare. În cele din urmă infiriera prinse brațul subțire și înfipse în el un ac de seringă. Femeia clătină încet din cap mirată,

găsind parcă bizar faptul că oamenii aceștia cultivați se preocupă de ea tot timpul. Nu-și dădeau ei seama că nimic pe lume nu mai are importanță ?

Tot restul nopții continuă să se vaite cu vocea ei stridentă. Treptat n-am mai văzut salonul sumbru și lumina palidă. Vedeam un cutremur de pământ la Ierusalim.

Un bătrân trecea pe strada Zephaniah. Era gras și posomorât și purta în spate un sac mare. Omul se opri în colțul străzii Amos. Începu să strige „Repar primus! Primus!” Străzile erau pustii. Nici țipenie de om. Păsările dispăruseră. Pisici cu cozile în sus ieșeau de prin curți, suple, încordate, agile. Săreau pe trunchiurile arborilor plantați la marginea trotuarelor și se cățărau pe cele mai înalte crengi. Acolo stăteau la pândă, cu blana zbârlită, scuipând în jos de parcă ar fi văzut un câine dușmănos străbătând cartierul

Kerem Abraham. Bătrânul își lăsă sacul jos, în mijlocul drumului. Nu era nici o mișcare pe stradă, căci armata britanică decretase stare de asediu. Omul se scarpină pe gât cu o mișcare furioasă. În mână ținea un cui ruginit pe care îl înfipse în asfalt, făcând o crăpătură. Aceasta se lărgi și se ramifică asemenea unei rețele de cale ferată într-un film documentar care prezintă procesul în ritm accelerat, îmi mușcam pumnul ca să nu țip de spaimă. Auzeam un val de pietriș rostogolindu-se în lungul străzii Zephania în direcția cartierului bocharian. Pietrișul mă atinge și pe mine, fără să-mi producă dureri. Ca și cum pietricelele erau făcute din lina. Dar în aer era un tremur nervos cam așa cum tremură și se zbârlește o pisică atunci când se pregătește să sară. Încet, un bolovan enorm se

desprinse din muntele Scopus, își croi drum prin noul cartier Beit Yisrael ca și cum casele ar fi fost construite din pietre de domino și o porni în sus pe strada Profetul Iezechiel. Simțeam că un asemenea bolovan nu are dreptul să se rostogolească în sus, că ar trebui să alunece la vale, că ceea ce face nu-i cinstit. Îmi era teama că îmi va smulge de ia gât colierul cel nou, că îl voi pierde, și voi fi pedepsită. M-am întors să fug, dar omul își pusese sacul de-a curmezișul străzii și nu-l puteam clinti din loc fiind prea greu. M-am lipit de un gard, știind că îmi voi murdări rochia preferată și atunci bolovanul căzu peste mine, dar era și el din lina pufoasă, nu era deloc dur. Casele se clătinară, înclinându-se toate în șir, apoi se răsuciră încet și se prăbușiră ca niște magnifici eroi, asasinați în mod glorios, pe scena operei. Avalanșa de bucăți desprinse din dărâmături

nu-mi făcu nici un rău. Se lăsă asupra mea ca o plapumă caldă, ca un strat de puf. Era o îmbrățișare blândă, șovăitoare. Dintre ruine răsăriră niște femei în zdrențe. Una dintre ele era doamna Tarnopoler. Femeile îngânau cu jale o melodie orientală, ca bocitoarele plătite pe care le văzusem la înmormântarea tatălui meu, în curtea morgii spitalului Bikur Holim. Sute și mii de copii evrei ortodocși, slabi, cu perciuni, îmbrăcați în caftane negre, curgeau într-un șuvoi tăcut dinspre Achvah, Geulah, Sanhedriya, Beit Yisrael, Mea Shearim, Tel Ază. Se opriră lângă ruine și începură să scormonească, să scormonească cu înverșunare, agitându-se febril. Era greu să-i privești și să nu devii unul dintre ei. Făceam parte dintre ei. Un băiat îmbrăcat în polițist atârna sus într-un balcon șubred care stătea

deasupra fațadei ce mai rămăsese în picioare dintr-o casă prăbușită. Băiatul râdea în gura mare văzându-mă întinsă pe șosea. Era un băiat prost crescut. Prăbușită în mijlocul drumului, văzui o mașină britanică blindată, kaki, înaintând încet. Prin megafonul de pe turela automobilului se auzea o voce vorbind în ebraică. Vocea calmă, bărbătească, mă înfiora din cap până în tălpi. Anunța regulile stării de asediu. Oricine va fi prins pe stradă, va fi împușcat fără somație. Eu eram înconjurată de medici, deoarece, bolnavă, zăceam în stradă fără să mă pot ridica. Doctorii vorbeau poloneză. „E pericol să izbucnească o molimă” spuneau ei. Poloneza lor era ebraică, dar nu ebraica vorbită de noi. Soldații din poliția militară, cu chipiuri roșii, așteptau întărituri, îi așteptau pe soldații cu chipiuri roșii ca sângele de pe vedetele britanice *Dragonul* și

Tigroaica. Dintr-o dată băiatul îmbrăcat în polițist își dădu drumul din balcon cu capul înainte și pluti ușor spre trotuar ca și cum generalul Cunningham, înaltul Comisar pentru Palestina, suspendase orice lege a gravitației. Cădea încet ca zăpada spre caldarâmul în ruină, cădea și eu nu puteam să strig.

Cu puțin înainte de ora două, infirmiera de noapte mă deșteptă. Îmi aduse copilul la alăptat, într-un cărucior care scârțâia. Coșmarul mă mai obseda și plângeam și eu, plângeam mai ceva ca femeia orientală care tot se mai auzea suspinând. Printre lacrimi o imploram pe infirmieră să-mi explice cum de mai este copilul meu în viață, cum de rezistase dezastrului.

16

Timpul și amintirea favorizează cuvintele banale. Se poartă cu ele cu o bunăvoință specială. Le înconjoară cu o dulce lumină crepusculară. Mă agăț de amintiri și de cuvinte, cum te-ai prinde de un parapet, când te găsești la înălțime. De pildă cuvintele unor versuri pentru copii refuză să-mi iasă din minte:

Micul clown, micul clown va dansa cu mine ? Micul și drăguțul clown dansează cu oricine.

Aș vrea să fac următoarea remarcă: al doilea vers dă un răspuns la întrebarea pusă în primul vers, dar un răspuns nesatisfăcător.

Zece zile după naștere, medicii îmi îngăduiră să ies din spital cu condiția să stau la pat și să evit orice efort. Michael era răbdător și plin de zel.

În momentul în care am ajuns cu

taxiul acasă, aducându-mi copilul, izbucni o ceartă violentă între mama și mătușa Jenia. Tanti Jenia își mai luase o zi liberă și venise la Ierusalim ca să ne dea sfaturi. Încerca să mă convingă că trebuie să am o comportare rațională.

Mătușa Jenia îl sfătui pe Michael să pună leagănul lipit de peretele dinspre sud, ca storurile să poată fi ridicate fără ca soarele să ajungă la copil. Mama îl sfătui pe Michael să pună leagănul alături pe patul meu. Nu avea nicidecum intenția să contrazică un doctor în probleme de medicină. Dar oamenii mai au și suflet în afară de trup și numai o mamă poate înțelege sufletul altei mame. Mama și copilul trebuie să fie alături. Să se simtă unul pe altul. O casă nu-i totuna cu un spital. Nu-i vorba aici de medicină, ci de sensibilitate. Mama rosti aceste

cuvinte într-o ebraică destul de stâlcita. Mătușa Jenia nu i se adresa ei, ci lui Michael, spunându-i că poate înțelege foarte bine sentimentele doamnei Greenbaum, dar speră că cel puțin el, Michael, și cu ea însăși sunt persoane raționale.

În momentul acela izbucni conflictul, plin de venin, dar în același timp uimitor de politicos, în cursul căruia ambele femei renunțară la punctul lor de vedere, insistând că nu are rost să se certe pentru atâta lucru. Dar fiecare refuză să accepte renunțarea celeilalte.

În acest timp, Michael, în costumul său gri, stătea fără să scoată un cuvânt. Copilul dormea în brațele lui. Ochii lui Michael le implorau pe cele două femei să-i ia copilul din brațe. Avea aerul unui om care se luptă cu disperare să-și stăpânească un strănut. I-am surâs.

Fiecare dintre cele două femei o ținea

pe cealaltă de un braț împingând-o ușurel. Își spuneau „*Pani Greenbaum*” și „*JPani Doctor*”. De la un timp discuția continuă într-o poloneză foarte curgătoare.

Michael interveni bâlâbindu-se: - N-are sens. Nu are nici un sens. Dar nu specifică pe care din cele două păreri o consideră lipsită de sens.

În cele din urmă, mătușa Jenia avu ideea fericită de a lăsa părinții să hotărască.

Michael spuse:

—Hannah?

Eram obosită. Am acceptat ideea mătușii Jenia pentru că, în aceeași dimineață, ajungând la Ierusalim, îmi cumpărase un capot de flanel albastru. Nu puteam s-o jignesc, îmbrăcată în frumosul capot pe care mi-l dăruise.

Tanti Jenia era toată numai zâmbet. Îl bătu pe umăr pe Michael, ca o doamnă

din marea societate care feliicită jocheul ce-i călărise calul, făcându-l să câștîge la curse. Mama spuse cu voce pierită:

— *Gut, gut. Azoy wie Hannele will. Yo.*²

Dar în aceeași seară, la scurt timp după plecarea mătușii Jenia, se hotărî să se reîntoarcă a doua zi la Nof Harim. Nu mai avea ce face aici. Se temea să nu ne deranjeze. Dincolo, la Emanuel, aveau multă nevoie de dânsa. Totul va fi bine. Când Hannele era mică, timpurile fuseseră mult mai grele. Totul va fi bine.

După plecarea celor două femei, am constatat că soțul meu învățase cum să încălzească sticla de lapte într-o cratiță cu apă clocotită, cum să hrănească copilul și să-l ridice din când în când ca să elimine aerul

² Bine, bine. Așa cum dorește Hannele. Da (idiș) (n. tr.).

înghițit.

Doctorii îmi interziseseră să alăptez copilul, căci se ivise o nouă complicație. Noua complicație nu era gravă. Îmi dădea câteodată dureri și o stare de indispoziție.

Când se trezea din somn, copilul deschidea ochii etalând două insule de albastru pur. Simțeam că aceasta este culoarea lui interioară, că deschizătura pleoapelor dă la iveală doar câțiva stropi din albastrul radios care umplea trupul micuțului. Când fiul meu privi spre mine mi-am amintit că încă nu vede nimic. M-a cuprins spaima. Nu aveam încredere că natura va repeta și de data aceasta succesiunea bine orânduită a evenimentelor. Nu cunoșteam nimic din legile după care reacționează trupul. Michael nu mă putea lămuri prea mult.

— În general, spuse el, lumea fizică

este dirijată de legi constante. Nu sunt biolog, dar ca student în științe naturale găsesc inutile întrebările tale stăruitoare despre natura cauzalității. Termenul cauzalitate este întotdeauna o sursă de complicații și neînțelegeri.

Îmi plăcea să-mi văd soțul punându-și un șervet alb peste haina gri, spălându-se pe mâini și ridicându-și cu grijă fiul.

— Muncești din greu, Michael, am râs eu încet.

— Nu-i nevoie să glumești pe seama mea, ripostă el cu vocea egală.

Când eram mică, mama îmi cânta de multe ori un cântecel despre un copil bun numit David:

Micul David, dulce băiat, Ordonat și tot timpul curat.

Nu știu cum vine mai departe. Dacă nu mi-ar fi fost rău m-aș fi dus în oraș să-i cumpăr lui Michael un cadou. O pipă nouă. O trusă de toaletă viu

colorată. Visez.

La ora cinci dimineața Michael se sculă, încălzea apa și spăla scutecele copilului. Ceva mai târziu, deschizând ochii, îl vedeam aplecat spre mine, tăcut și supus. Îmi adusese o cană cu lapte și miere. Eram somnoroasă. Uneori nici nu întindeam mina, să iau ceașca, pentru că mi se părea că îl visez pe Michael, că, nu este real.

În unele nopți, Michael nici nu se mai dezbrăca. Îl găseau zorile stând la birou și citindu-și cărțile. Mesteca între dinți muștiucul pipei sale stinse. N-am uitat zgomotul ușor pe care îl făcea mestecând astfel. Mai ațipea vreo jumătate de oră, o oră, cu brațul întins pe masă și capul culcat pe braț.

Dacă copilul plângea noaptea, Michael îl luă în brațe și-l plimba în lungul și latul camerei, între fereastră și ușă, șoptindu-i la ureche lucrurile

pe care trebuia să le învețe pe de rost. Pe jumătate adormită, auzeam în noapte cuvintele secrete de recunoaștere pe care le murmură „Devonian”, „Permian”, „Triasic”, „litosferă”, „siderosferă”. Într-unul din visele mele, profesorul de ebraică lăuda limbajul sintetic al scriitorului Mendele și, pronunțând câteva dintre aceste cuvinte îmi spunea: „domnișoară Greenbaum, vă rog să-mi explicați pe scurt ambiguitatea inerentă acestei situații”. Doamne, ce mai zâmbea bătrânul profesor în visul meu. Și surâsul era blând și binevoitor ca o mângâiere.

În cursul acelor nopți, Michael scria un lung eseu având ca subiect vechiul conflict între teoria neptuniană și teoria plutoniană despre originea Pământului. Acest conflict a precedat „teoria nebulară” Kant-Laplace. Găseam un anumit farmec în

denumirea „teorie nebulară”.

— Cum s-a format, de fapt, Pământul, Michael ? mi-am întrebât eu soțul.

Michael se mulțumi să-mi suradă, de parcă acesta era unicul răspuns pe care îl așteptam de la el. Și, într-adevăr, nu așteptam nici un răspuns. Eram absentă. Eram bolnavă.

În acele zile din vara anului 1951 Michael îmi mărturisi un vis al său: să-și dezvolte eseul și să-l publice peste câțiva ani, ca pe o scurtă lucrare de cercetare originală. Pot eu să-mi imaginez, întrebă el, cât ar fi tatăl său de fericit? N-am reușit să găsesc nici un singur cuvânt de încurajare. Eram crispată, retrasă în mine însămi, de parcă aș fi pierdut o mică broșă cu perle în fundul mării. Rătăceam ore în șir într-un crepuscul verde ca marea. Îmi era rău, eram deprimată, aveam coșmaruri înfricoșătoare ziua și

noaptea. Abia dacă observam cearcănele negre care apăruseră sub ochii lui Michael. Era extenuat. Stătea ore în șir la coadă, cu cartela mea în mână, la centrele unde se distribuiau alimente pentru femeile care alăptează. Nu se plângea niciodată. Glumea doar sec, în felul său obișnuit, spunând că el ar avea drept la rația suplimentară, din moment ce el e cel care hrănește copilul.

17

Micul Yair începu să semene cu fratele meu Emanuel, cu fața lui mare, strălucind de sănătate, nasul cărnos și pomeții obrazilor înalți. Nu-mi făcea plăcere această asemănare. Yair era un copil lacom și pofticios. Își bea laptele cu înghițituri sonore, iar când dormea, intestinalele îi orăcăiau mulțumite. Pielea îi era trandafirie. Insulele de albastru pur se transformară în doi

ochi mici, cenușii și iscoditori. Era predispus să aibă crize neașteptate de furie, în timpul cărora bătea aerul cu pumnii încleștați. Îmi trecu prin minte că, dacă pumnii nu i-ar fi atât de mici, ar fi fost periculos să te apropii de el. În momentele acelea îl porecleam pe fiul meu „șoarecele care urlă”, după titlul unui film. Michaeli prefera porecla „pui de urs”. La vârsta de trei luni, fiul nostru avea mai mult păr decât majoritatea copiilor.

Uneori, când copilul plângea și Michaeli era plecat, mergeam desculță la el și zgâlțâiam leagănul strigându-mi fiul într-un extaz de durere: „Zalman Yair, Yair Zalman!” Ca și cum îmi greșise cu ceva. În primele luni din viața copilului meu am fost o mamă indiferentă. Amintindu-mi dezagreabila vizită a mătușii Jenia, la începutul sarcinii mele, aveam momente în care

nutream gândul pervers că eu fusesem cea care dorise să scape de copil și tanti Jenia mă forțase să-l păstrez. Simțeam de asemenea că aveam să mor în curând și, în consecință, nu datoram nimic nimănui, nici măcar acestui copil trandafiriu, sănătos și rău. Da, Yair era rău. Adesea țipa când îl țineam în brațe și fața l se făcea roșie ca a unui țăran beat dintr-un film rusesc. Numai dacă Michaei îl lua din brațele mele și-i cânta încetișor, consimțea să se liniștească. Mă simțeam ofensată; ca și cum un străin m-ar fi umilit cu lipsa lui josnică de recunoștință.

Îmi aduc aminte. N-am uitat. Când Michaei plimba copilul înainte și înapoi prin cameră, șoptindu-i cuvinte sinistre la ureche, observam uneori la ei amândoi, la noi trei, ceva ce s-ar fi putut numi melancolie, căci nu văd ce alt cuvânt aș putea folosi.

Eram bolnavă. Chiar când doctorul Urbach mă anunță că, spre marea lui satisfacție, sunt vindecată și îmi pot relua viața normală, tot mai eram bolnavă. Totuși am hotărât să scot patul pliant pe care dormea Michaeli din camera în care era leagănul. De acum înainte voi avea eu grijă de copil. Soțul meu va dormi în salon ca să nu-l mai deranjăm de la studii. Va putea astfel recupera timpul pierdut în ultimele luni.

La ora opt seara hrăneam copilul, îl adormeam, încuiam ușa pe dinăuntru și mă lungeam singură în patul nostru dublu. Uneori, pe la nouă, nouă jumătate, Michaeli bătea discret în ușă. Dacă îi deschideam îmi spunea:

— Am văzut lumină pe sub ușă și am știut că nu dormi. De asta am bătut.

Pe când vorbea, se uita la mine cu ochii lui cenușii, de parcă și el ar fi fost

fiul meu, mai mare și mai cuminte. Îi răspundeam rece și distantă :

— Sunt bolnavă, Michael. Știi bine că nu sunt sănătoasă.

El strângea cu atâta forță pipa goală, încât i se înroșeau încheieturile degetelor.

— Am vrut să te întreb... dacă nu te deranjez... dacă nu te pot ajuta cu ceva... sau, poate ai nevoie de mine ? Nu acum ? Știi bine că sunt în camera de alături, dacă dorești ceva. Nu fac nimic important, recitesc doar pentru a treia oară cartea lui Goldschmidt...

Cu mult timp în urmă, Michael Gonen mi-a spus că pisicile nu se înșală în privința oamenilor, că nu se împrietenesc cu cineva care nu-i dispus să le îndrăgească. Ei și ce!

Mă trezeam la revărsatul zorilor. Ierusalimul este un oraș îndepărtat, chiar dacă locuiești acolo, chiar dacă te-ai născut acolo. Mă trezeam și

ascultam cum bate vântul pe străzile înguste din Mekor Baruch. Prin unele curți și balcoane vechi există un fel de gherete din tablă ruginită. Vântul se joacă prin ele. Pe frânghiile întinse dintr-o parte în cealaltă a străzii, rufele ude foșnesc. Gunoierii târăsc lăzi de gunoi de-a lungul trotuarelor. Unul dintre ei înjură totdeauna răgușit. Într-o ogradă dosnică, un cocoș cânta furios. Voci îndepărtate răsună din toate direcțiile. Peste tot domnește o febră încordată și tăcută. Miorlăitul pisicilor înnebunite de dorință. O împușcătură izolată răsună în întuneric undeva departe, spre nord. Motorul unei mașini vuind în depărtare. Geamătul unei femei într-un apartament învecinat. Clopote ce cânta departe, spre răsărit, poate la bisericile din orașul vechi. Un vânt proaspăt înfioară vârfurile copacilor.

Ierusalimul e orașul pinilor. Există un fel de simpatie încordată între pini și vânt. Pini bătrâni din Talpiot, Katamon, Beit Hekerem și din pădurile întunecate în spatele cazarmii Schneller. Jos, în satul Ein Kerem, în zori, neguri albe fac pe emisarii unui regat de diferite culori. Mănăstirile sunt înconjurate de ziduri înalte, jos în satul Ein Kerem. Dar chiar între ziduri, sunt pini care șușotesc. Urzesc lucruri sinistre în lumina oarbă a zorilor. Urzesc de parcă eu n-aș fi aici să-i aud. De parcă eu n-aș fi aici. Un fâsâit de roți. Bicicleta lăptarului. Pașii lui ușori pe coridor. Tușea lui seacă. Câini lătrând prin curți. Acolo, afară, în ogradă, câinii văd o scenă înfricoșătoare, care rămâne ascunsă privirii mele. Un oblon se vaită. Ei știu că stau trează și tremur. Urzesc de parcă eu n-aș fi aici. Ținta lor sunt eu. În fiecare dimineată, după ce fac

cumpărăturile și rânduiesc prin casă, îl iau pe Yair ca să-l plimb cu căruciorul. E vară în Ierusalim. Cer liniștit, albastru. O pornim spre piața Mahane Yehuda să cumpărăm o tigaie nouă, sau o strecurătoare ieftină. Când eram copil, îmi plăcea să mă uit la spinările goale cafenii ale căraușilor din piață. Îmi plăcea mirosul lor de sudoare. Chiar și acum mirosurile învăluitoare ale pieții îmi dau un sentiment de tihnă. Uneori mă așez pe o bancă în fața școlii religioase de băieți Tachkemoni, cu căruciorul copilului alături și urmăresc din ochi băieții care se bat în curte, în recreații.

Adeseori ajungem până la cazarmă Schneller. Pentru o asemenea expediție pregătesc o sticlă de ceai cu lămâie, biscuiți, împletitura mea, o pătură gri și niște jucării. Petrecem o oră și mai bine în păduricea care se întinde pe o

coastă abruptă și-i așternută cu ace uscate de pin. Încă de mică am numit această pădurice „codru”.

Întind pătura pe jos și-l pun pe Yair să se joace cu cuburile lui. Eu mă așez pe o stâncă rece împreună cu alte trei sau patru casnice. Sunt femei cumsecade, bucuroase să-mi vorbească despre ele însele și familiile lor, fără să facă nici cea mai mică aluzie că se cuvine să-mi dezvăluiesc și eu, la rândul meu, secretele. Ca să nu le fac impresia că aș fi mândră sau disprețuitoare, vorbesc cu ele despre avantajele diferitelor feluri de andrele. Le povestesc despre bluzele drăguțe, din materiale ușoare, care sunt de vânzare cu preț redus la magazinul Maayan Stub sau la Schwartz. Una dintre femei mă învață cum se vindecă răceala unui copil cu inhalații. Uneori încerc să le distrez spunându-le câte un banc politic, adus acasă de

Michael, despre Dov Yosef, ministrul raționalizării sau despre un emigrant proaspăt sosit care îi spune una sau alta lui Ben Gurion. Dar întorcând capul, dau cu ochii de satul arab Chaafat care picotește de cealaltă parte a graniței, scăldat în lumina albastră. Roșii sunt țiglele acoperișurilor îndepărtate, iar în vârful arborilor mai apropiați, păsările cântă dimineața cântece într-o limbă pe care nu o înțeleg.

Obosesc ușor. Mă reîntorc acasă, hrănesc copilul, îl culc la el în leagăn și mă prăvălesc extenuată pe pat. În bucătărie au apărut furnici. Probabil au descoperit și ele cât sunt de neputincioasă.

Spre mijlocul lunii mai, i-am dat voie lui Michael să-și fumeze pipa în casă, cu excepția camerei în care dormim copilul și cu mine. Ce s-ar întâmpla cu

noi dacă s-ar îmbolnăvi Michael, chiar și numai puțin? De la paisprezece ani nu mai fusese bolnav nici o zi. N-ar putea lua o scurtă vacanță? Peste doi ani și jumătate, sau cam așa ceva, după ce își va da doctoratul, va putea să-și permită un ritm mai lent de muncă și atunci vom petrece toți trei o vacanță plăcută. Dar nu există oare și altceva ce i-ar face plăcere? N-ar dori să-i cumpăr poate ceva de îmbrăcat? Ei da, speră să-și poată cumpăra *Enciclopedia Ebraica*, pe măsură ce apare; în acest scop vine pe jos acasă de patru ori pe săptămână, în loc să ia autobuzul și astfel a și economisit vreo douăzeci și cinci de lire.

Pe la începutul lunii iunie, copilul dădu primele semne că își recunoaște tatăl. Michael se îndrepta spre el dinspre ușă și Yair a început să gângurească încântat. Michael a încercat să se apropie din direcția

opusă și din nou copilul a chiuit de bucurie. Nu-mi plăcea expresia copilului când era pradă bucuriei. I-am mărturisit lui Michael teama mea că băiatul nu va fi cine știe ce inteligent. Michael rămase cu gura căscată de uimire. Începu să spună ceva, șovăi, apoi tăcu. Puțin mai târziu le-a scris câte o carte poștală tatălui și mătușilor sale, vestindu-i că băiatul îl recunoaște. Soțul meu era convins că el și fiul său erau predestinați să fie prieteni la cataramă. - Te-au răsfățat probabil când erai copil, i-am spus eu.

18

În iulie, anul universitar luă sfârșit. Drept recompensă pentru eforturile sale și pentru a-l încuraja în studii, i se acordă lui Michael o mică bursă. Profesorul îi vorbi între patru ochi despre perspectivele pe care le are.

— Un student harnic și echilibrat ca tine, nu va fi trecut cu vederea; vei fi numit cu siguranță asistent.

Într-o seară, Michael invită câțiva colegi ca să-și sărbătorească succesul. Plănuise, în taină, o mică petrecere.

Primeam rar vizitatori. Din trei în trei luni, una dintre mătuși venea să petreacă jumătate de zi cu noi. Bătrâna Sara Zeldin, de la grădinița de copii, trecea pe la noi pentru zece minute, ca să ne dea sfaturi utile în legătură cu copilul. Soțul Liorei, prietena lui Michael, veni de la kibutul Tirat Yaar și ne aduse o ladă de mere. O dată, fratele meu Emanuel își făcu apariția la miezul nopții.

— Scăpați-mă de amărâțul ăsta de pui! Hai, repede! Mai sunteți în viață? V-am adus și o pasăre. Trăiește și ea. Așa, toate cele bune. Ați auzit bancul despre cei trei aviatori? Bun, sărutați copilul din partea mea. Mă așteaptă jos

camioneta și o să înceapă să claxoneze dacă mai întârzii.

Sâmbăta venea uneori prietena mea Hadassa cu sau fără soțul ei. Încerca mereu să mă convingă să mă întorc la universitate. Prietenul mătușii Leah, bătrânul domn Kadishman, avea obiceiul să pice din când în când în vizită ca să vadă ce mai facem și să joace o partidă de șah cu Michael.

În seara petrecerii veniră trei studenți. Printre ei o fată blondă care mi-a părut de o frumusețe orbitoare la început, iar apoi am constatat că are trăsături vulgare. Era, de altfel, fata care dansase dansul spaniol la nunta noastră. Mă striga „drăguț”, iar pe Michael „geniule”.

Soțul meu turnă vinul și servi biscuiții. Apoi se urcă pe masă și începu să-și imite profesorii. Prietenii râdeau politicoș. Numai față cea

blondă, Yardenă, era sincer entuziasmată.

— Misa, îl aplaudă ea, Misa, ești formidabil!

Mă simțeam rușinată din pricina soțului meu, pentru că nu avea haz deloc. Veselia lui era forțată. Chiar când a povestit o anecdotă amuzantă n-am reușit să râd, deoarece o povestea de parcă ar fi dictat notițe la cursuri.

După două ore invitații plecară.

Michael strânse paharele și le duse la bucătărie. Apoi deșertă scrumierele. Mătură camera, își puse un șorț și porni spre chiuveta din bucătărie. Trecând pe coridor, se opri și mă privi ca un elev muștrat. Mă sfătui să mă culc, promițându-mi să nu facă zgomot. Bănuia el că mă simt obosită, după toată agitația. Făcuse o greșală. Acum își dădea seama ce mare greșală făcuse. Nu ar fi trebuit să

invite străini când nervii mei erau încă zdruncinați și oboseam ușor. Era mirat de el însuși că nu-și dăduse seama la timp. De altfel, fata aceea Yardenă i se păruse teribil de vulgară. Am să-l pot oare ierta pentru cele întâmplate?

În timp ce Michael mă ruga să-l iert pentru mică petrecere pe care o organizase, mi-am amintit cât de pierdută mă simțisem în noaptea aceea când ne-am întors de la prima noastră expediție la Tirat Yaar, cum ne-am oprit între două rânduri de chiparoși întunecați, cum ploaia rece îmi biciuia obrazul și cum Michael și-a descheiat pe neașteptate paltonul aspru ca să mă strângă la piept.

Stătea acum aplecat deasupra chiuvetei și linia cefei lui părea frântă, iar gesturile îi erau ostenite. Spăla paharele cu apă caldă și le clătea cu apă rece. M-am strecurat în spatele lui,

în picioarele goale. L-am sărutat pe părul tuns scurt, mi-am trecut brațele în jurul umerilor lui și i-am apucat mâna fermă și acoperită cu păr. Eram fericită știind că-mi simte sânii pe spate, căci de la începutul sarcinii eu și cu soțul meu nu ne mai apropiasem unul de celălalt. Mâna lui Michael era udă de la spălat paharele. Un deget îi era legat cu un bandaj murdar. Se tăiase probabil și nu și-a mai dat osteneala să-mi spună și mie. Și bandajul era ud. Întoarse spre mine un obraz slab și prelung, mai scofâlcit parcă decât fusese când ne-am întâlnit pentru prima dată la Terra Sancta. Am observat că tot trupul îi era slăbit. Pomeții îi erau proeminenți. Sub nara dreaptă începuse să-i apară un rid fin. I-am atins obrazul. Nu părea că ar fi surprins. Ca și cum așteptase toate acestea de mult timp. Ca și cum ar fi știut dinainte că în această seară va

avea loc o schimbare.

A fost odată o fetiță numită Hannah, care a primit în dar o rochie nouă, albă ca zăpada, în cinstea Sabatului. Avea și pantofiori din antilopă veritabilă și buclele îi erau strânse cu o eșarfă frumoasă, de mătase, căci mica Hannah avea păr buclat. Fetița ieși în stradă și văzu un bătrân vânzător de cărbuni, gârbovit sub povara sacului său negru. Sabatul se apropia. Micuța Hannah, pentru că avea inimă bună, alergă să-l ajute pe vânzătorul de cărbuni să-și care sacul. Rochia ei albă se acoperi cu cărbune și pantofii de antilopă se murdăriră. Hannah începu să plângă amarnic, pentru că mica Hannah era fetiță cuminte, ordonată și tot timpul curată. Luna cea bună din cer o auzi plângând și trimise niște raze care să se joace pe rochia ei și să prefacă fiecare pată într-o floare de aur

și fiecare mănjitură într-o stea de argint. Pentru că nu există tristețe pe lume care să nu poată fi prefăcută într-o mare bucurie.

Mi-am legănat copilul ca să adoarmă și am trecut în camera soțului meu îmbrăcată într-o cămașă transparentă care îmi ajungea până la glezne. Michael puse un semn în carte, o închise, lăsă pipa jos și stinse lampa de pe noptieră. Se ridică apoi și mă cuprinse de mijloc. Nu spuse nimic.

Mai târziu i-am șoptit cuvintele cele mai afectuoase pe care le-am găsit în inima mea:

— Spune-mi Michael, de ce mi-ai spus odată că îți place cuvântul gleznă? Mi-ești drag pentru că îți place cuvântul gleznă. Poate că nu e prea târziu ca să-ți spun că ești un om blând și sensibil. Ești o ființă rară, Michael. Tu o să-ți scrii teză și eu am să ți-o copiez pe curat. Teza ta va fi

foarte documentată și Yair și cu mine vom fi mândri de tine. Tatăl tău va fi și el fericit. Totul se va schimba în bine. Vom fi mai deschiși unul față de altul. Te iubesc. M-am îndrăgostit de tine când te-am întâlnit la Terra Sancta. Poate nu-i prea târziu să-ți spun că degetele tale mă fascinează. Nu știu ce cuvinte să folosesc ca să-ți spun ce mult doresc să-ți fiu soție. Mult, mult de tot.

Michael adormise. Puteam să-i găsesc vreo vină? îi vorbisem cu cea mai blândă voce, iar el era mort de oboseală. Noapte de noapte stătuse la birou până la ora două, trei dimineața, aplecat asupra tezei, mestecându-și pipa stinsă. De dragul meu acceptase sarcina de a corecta lucrările studenților din anul întâi și chiar de a traduce din engleză articole științifice. Cu banii câștigați îmi cumpărase o

plită electrică și un cărucior scump pentru Yair, cu arcuri și acoperiș colorat. Era atât de obosit și vocea mea atât de lină! A adormit.

I-am șoptit soțului meu absent cuvintele cele mai duiioase pe care le găsisem în mine. I-am șoptit despre gemeni. Și despre fetița mândra care fusese regina gemenilor. Nu i-am ascuns nimic. Toată noaptea m-am jucat prin întuneric cu degetele de la mina lui stângă și el și-a ascuns capul în așternut și nu a simțit nimic. Dormeam din nou alături de soțul meu.

A doua zi dimineață, Michael era același, supus și eficient. Nu de mult începuse să-i apară un rid sub nara stângă. Era abia vizibil deocamdată, dar dacă ridurile vor deveni mai numeroase și mai adânci, Michael va semăna din ce în ce mai mult cu tatăl său.

19

Sunt liniștită. Evenimentele nu mă mai pot atinge. Acesta-i locul meu. Mă aflu aici. Așa cum sunt. Zilele se aseamănă între ele. Și eu mă asemăn cu mine însămi. Chiar îmbrăcată în rochia mea nouă de vară cu talia înaltă, sunt tot aceeași. Fusese confectionată cu grijă și împachetată frumos, legată cu panglică roșie și pusă în vitrină. Fusese cumpărată, despachetată, folosită și dată la o parte. Există o dezolantă asemănare între zile. Mai ales când domnește vara la Ierusalim. Am scris, din oboseală, un neadevăr. A fost o zi, de pildă, spre sfârșitul lui iulie 1953, o zi frumoasă și albastră, plină de voci și de viziuni. Dis-de-dimineată a sosit zarzavagiul nostru cel chipeș, persanul Elijah Mossiah și fiica lui, frumoasa Levana

cu cozi aurii. Domnul Guttmann electricianul din stradă David Yellin, mi-a promis să-mi repare fierul de călcat în două zile și să se țină de cuvânt. Se mai oferise să-mi procure un bec galben ca să îndepărteze țânțarii noaptea din balcon. Yair avea doi ani și trei luni. Căzu pe trepte și le bătu cu pumnii lui mici. Pe genunchi îi apărură pete de sânge. I-am pansat rana fără să-i privesc chipul. Cu o noapte înainte văzusem un film italian modern: *Hoții de biciclete*, la cinematograful Edison. La prânz, Michael lăudă filmul cu anumite rezerve. Cumpăraseră un ziar în care se vorbea despre Coreea de sud și despre trupe de infiltrație în Neght. Pe strada noastră s-a iscat o ceartă între două femei bigote. Sirena unei ambulanțe sunase dinspre strada Rashi sau dinspre alte străzi alăturate. O vecină mi se plânse de scumpetea și proastă

calitate a peștelui. Michael începu să poarte ochelari, căci îl dureau ochii. Ochelari numai pentru citit. Am cumpărat o înghețată pentru Yair și una pentru mine de la cofetăria Allenby, de pe strada Regele George. Am scăpat înghețată pe mâneca bluzei mele verzi.

Familia Kamnitzer de la etaj avea un fiu numit Yoram, un băiat visător și blond de paisprezece ani. Yoram era poet. În poeziile lui vorbea despre singurătate. Mi-a adus manuscrisul să i-l citesc pentru că auzise că studiasem în tinerețe literatură. Trebuia să-i judec eu poemele. Vocea îi tremura, buzele îi fremătau și în ochi îi licărea o scânteie verde. Yoram îmi aduse o poezie nouă, dedicată poetei Rachel. În versurile lui, Yoram compara viața fără iubire cu un pustiu sălbatic. Un călător solitar caută un

izvor în deșert, dar rătăcește înșelat de un miraj. În cele din urmă cade mort, la marginea adevăratului izvor.

L-am luat în răs :

— Cine ar fi crezut că un băiat bine crescut și ortodox ca tine scrie poezii de dragoste!

O clipă Yoram avu forța să râdă cu mine, dar începu să strângă brațele scaunului și degetele îi erau palide ca ale unei fete. Râdea cu mine, dar brusc ochii i se umplură de lacrimi. Smulse hârtia pe care era scris poemul și o mototoli în pumn. Se ridică să fugă din cameră. În ușă se opri.

— Îmi pare rău, doamnă Gonen, șopti el. La revedere.

A urmat regretul.

În seara aceea, prietenul mătușii Leah, bărinul domn Abraham Kadishman, veni în vizită. Băurăm cafea și el critică guvernul.

Zilele semănau în continuare între

ele. Treceau fără să lase nici o urmă. Am datoria solemnă față de mine însămi să însemnez în acest caiet trecerea fiecărei zile, a fiecărei ore pentru că zilele sunt ale mele, iar eu sunt liniștită, iar zilele trec în goană ca munții văzuți din tren, în drum spre Ierusalim. Eu voi muri, Michael va muri, zarzavagiul persan Elijah Mossiah va muri, Levana va muri, Yoram va muri, Kadishman va muri, toți vecinii, toată lumea va muri, tot Ierusalimul va muri și atunci va trece un tren ciudat, plin de oameni ciudați care, ca și noi, vor sta la fereastră și vor privi munții ciudați dispărând în goană. Nu pot omori nici măcar o furnică pe dușumeaua bucătăriei fără să mă gândesc la mine însămi.

Și mă gândesc și la lucrurile fragile din adâncul trupului, ca inima mea, că nervii și pânțelele meu. Sunt ale mele,

sunt eu însămi, dar nu-mi va fi niciodată îngăduit să le văd, să le ating căci totul pe lume este departe.

Numai dacă aş putea să stăpânesc locomotiva și să devin regina trenului, să manevrez doi gemeni agili de parcă ar fi o prelungire a trupului meu: mâna dreaptă și mâna stângă.

— Sau dacă s-ar întâmpla într-adevăr ca pe 17 august 1953, la șase dimineața, un șofer de taxi din Buchara numit Rahamim Rahamimov, voinic și surâzător, să vină la sfârșit în pragul casei mele, să bată la ușă și să întrebe politicos dacă domnișoara Yvonne Azulai este gata de plecare. Aș fi fost absolut gata să plec cu el la aeroportul Lydda și să-mi iau zborul într-un avion olimpic spre stepele înzăpezite ale Rusiei, noaptea, într-o sanie acoperită cu blănuri de urs, în timp ce silueta vizitiului se desenează masivă pe întinsurile nesfârșite de

gheață, unde scapără ochi de lupi flămânzi. Razele lunii cad pe coroana copacului singuratic. Oprește, vizitiule, oprește o clipă, întoarce-ți fața ca să te pot vedea. Chipul lui e cioplit în lemn noduros, în lumină albă, blajină. Țurțuri de gheață îi atârna de mustața răsucită.

Și submarinul *Nautilus* a existat și mai există încă în adâncimile mării, uriaș, bine luminat, lunecând fără zgomot prin oceanul cenușiu, străbătut de curenți calzi, și prin labirintul de peșteri submarine, la rădăcina recifelor de corali din arhipelag; lunecând tot mai adânc, cu o pulsație puternică, el știe încotro merge și de ce nu stă liniștit, nu ca o piatră, nu ca o femeie obosită.

Și pe lângă coasta Newfoundland-ului, sub aurora boreală, distrugătorul britanic *Dragon* patrulează atent și

echipajul lui nu cunoaște odihnă, de frica lui Moby Dick, nobila balenă albă. În septembrie nava *Dragon* va naviga din Newfoundland spre Noua Caledonie, să transporte provizii trupelor de acolo. Te rog, *Dragonule*, nu uita Haifa și Israelul și pe Hannah cea din depărtări.

În toți acești ani Michael a nutrit speranța să schimbe apartamentul nostru din Mekor Baruch cu unul din Rehavia sau Beit Hakerem. Nu-i plăcea să locuiască aici. Și mătușile sale se tot mirau de ce trăiește Michael înconjurat de familii habotnice și nu într-un cartier mai civilizată.

— Un om de știință are nevoie de pace și liniște, susțineau mătușile, iar aici vecinii sunt gălăgioși.

Din vina mea nu am reușit să economisim suficient ca să plătim măcar acotul pentru un apartament nou, deși Michael a fost destul de

delicat să nu divulge acest adevăr mătușilor. În fiecare an, o dată cu sosirea primăverii, sunt cuprinsă de mânia cumpărăturilor. Aparat electric, o draperie gri deschis care acoperă un întreg perete și un maldăr de rochii noi. Înainte de a mă căsători îmi cumpăram puțină îmbrăcăminte. Ca studentă purtam aceleași haine cât era iarnă de lungă, o rochie albastră de lină împletită de mama sau o pereche de pantaloni maro din catifea reiată și un pulover roșu, lălâu, cum obișnuiau să poarte studentele pe vremea aceea, ca să-și dea un aer degajat. Acum mă plictisesc de rochiile noi după câteva săptămâni. În fiecare primăvară mă apucă dorința de a face noi achiziții. Alerg înfrigurată din magazin în magazin, de parcă lozul cel mare m-ar aștepta undeva, dar mereu în altă parte.

Michael se miră de ce nu mai port rochia cu talia înaltă. Fusesem atât de încântată când o cumpărasem în urmă cu mai puțin de șase săptămâni. Își înghiți nedumerirea și dădu tăcut din cap, voind parcă să spună că înțelege, fapt care m-a făcut să-mi fiarbă sângele în vine. Poate acesta a fost motivul că am plecat în oraș cu intenția de a-l scandaliza cu risipa mea. Îmi place să-l văd cum se stăpânește. Vreau să-l fac să-și iasă din fire.

Mai erau visurile.

În fiecare noapte se urzesc împotriva mea lucruri teribile. În zori, gemenii se antrenează să arunce grenade printre stâncile din deșertul Iudeei, la sud-est de Ierihon. Trupurile gemenilor se mișcă la unison. Pe umeri poartă mitraliere. Uniforme militare uzate, mânjite de ulei. Pe fruntea lui Halii zvâcnește o venă. Aziz se apleacă și-și

face vânt înainte. Halii înclină capul. Aziz aruncă grenadă, răsucindu-se. Zgomotul sec al exploziei. Munții transmit și retransmit ecoul. Marea Moartă strălucește gălbuie în urma lor ca un lac de ulei în clocot.

20

Prin Ierusalim rătăcesc bătrâni negustori ambulănți. Nu seamănă cu sârmanul negustor de cărbuni din povestea cu rochia micuței Hannah. Fețele lor nu par iluminate de o strălucire interioară. Sunt învăluiți într-o ură înghețată. Bătrâni negustori ambulănți. Meșteșugari ciudați ce rătăcesc prin oraș. Sunt bizari. Îi cunosc de ani de zile pe ei și strigătele lor. Chiar pe vremea când aveam cinci sau șase ani, mă făceau să tremur de frică. Am să-i descriu și pe ei aici, poate că astfel n-or să mai vină

noaptea să mă sperie, încerc să le descifrez obiceiurile și sfera de activitate, să ghicesc când și care dintre ei va veni să-și strige marfă pe strada noastră. Sunt desigur supuși și ei unor tipare. „Geamuri! Geamuri!”, vocea lui este răgușită și seacă. Nu poartă scule, nici panouri de sticlă, resemnat parcă să nu primească răspuns la strigătele lui. „*Alte Sachen! Alte Schich*”³, cu un sac mare pe umeri, că hoțul dintr-o poveste ilustrată pentru copii. „Primus! Repar primus!”, un bărbat greoi cu o țeastă mare și osoasă ca a lui Vulcan, fierarul antic. „Saltele! Saltele!”, saltelele răsună în vocea lui guturală ca o aluzie aproape indecentă. Tocilarul poartă cu el o roată de lemn pe care o învârtește, apăsând o pedală. Nu are dinți și urechile îi sunt păroase și blegi. Parc-

³ Haine vechi. Ghete vechi! (idiș) (n. tr.).

ar fi un liliac. Meșteșugari bătrâni, neguțători ambulanti bizari, an de an rătăcesc pe străzile Ierusalimului neatinși de timp. Ca și cum Ierusalimul ar fi un castel nordic bântuit de stafii, iar ei fantomele răzbunătoare ce stau la pândă.

M-am născut în Kiryat Shmuel, la marginea dinspre cartierul Kataman, în timpul sărbătorii Sucot în 1930. Uneori am senzația ciudată că un deșert sumbru desparte casa părinților mei de casa soțului meu. N-am mai trecut niciodată pe strada unde m-am născut. Într-o sâmbătă dimineața, Michael, Yair și cu mine ne-am dus să ne plimbăm până la capătul cartierului Talbiyeh. Am refuzat să merg mai departe. Ca un copil răsfățat am bătut din picior. Nu și nu! Soțul și copilul au râs de mine, dar mi-au făcut pe plac.

În Mea Shearim, Beit Yisrael,

Sanhedria, Kerem Abraham, Achvah, Zichron Moshe, Nahalat Shiva locuiesc evrei ortodocși, așkenazimi, cu pălării de blană și sefarzi cu tunici vărgate. Bătrâne tăcute șed ghemuite pe scaune scunde ca și cum în fața lor nu s-ar vedea un mic oraș, ci o întindere vastă de pământ pe care trebuie să o scruteze zilnic cu ochii lor de vultur.

Ierusalimul nu are sfârșit. Talpiot, un continent uitat spre sud, ascuns printre pinii ce șușotesc veșnic. O boare albastruie se răspândește dinspre deșertul Iudeei, care mărginește Talpiotul spre răsărit. Boarea atinge micile vile și grădinile umbrite de pini. Beit Hakerem, un sătuc singuratic, pierdut în șesul măturat de vânturi, tivit de câmpuri stâncoase. Bayit Vagan, un fort de munte, izolat, unde o vioară cânta în spatele ferestrelor cu obloanele trase ziua toată, iar noaptea urlă șacalii

dinspre sud. O tăcere încordată domnește în Rehavia, pe strada Saadya Vagan, după apusul soarelui. Lângă o fereastră luminată, stă un învățat cărunt la masa lui de lucru, lovind cu degetele clapele mașinii de scris. Cine poate să-și închipuie că la celălalt capăt al străzii se află cartierul Shaarei Hesed, plin de femei desculțe ce umblă noaptea printre cearșafuri colorate care fâlfâie în vânt, plin de pisici ce se strecoară dintr-o curte într-alta. Este posibil ca bătrânul care cânta la mașina lui de scris, să nu le simtă? Și cine și-ar închipui că sub balconul lui se întinde Valea Crucii, o pădurice bătrâna, ridicându-se în pantă până în pragul caselor din Rehavia, gata să le năpădească și să le înăbușe în vegetația ei luxuriantă? Focuri plâpânde pâlپâie în vale și cântece târăgănite se ridică din pădure și se

întind spre ferestre. La căderea nopții, cete de puști cu dinții albi își croiesc drum spre Rehavia, din mahalalele orașului, ca să spargă felinarele maiestuoase cu pietre mici și ascuțite. Străzile sunt încă liniștite: Kimhi, Maimonides, Nachmanides, Alharizi, Abrabanel, Ibn Ezra, Ibn Gabriel, Saadya Gaon. Dar și punțile distrugătorului britanic *Dragon* vor mai fi încă liniștite, când revolta va fi început să izbucnească jos, în pânțele navei. Când se lasă noaptea, în Ierusalim poți zări în capătul străzilor munții amenințatori care parcă așteaptă ca întunericul să se abată peste orașul retras în sine însuși.

În Tel Arzã, la nordul Ierusalimului, trăiește o bătrână pianistă. Exersează fără întrerupere, neobosită. Pregătește un nou recital cu bucăți din Schubert și Chopin. Turnul solitar de pe Nebi

Samuel, cocoțat pe vârful unei coline dinspre nord, stă nemișcat dincolo de frontieră și privește zi și noapte la bătrâna pianistă care șade inocentă la pianul ei, cu spatele țeapăn întors spre fereastră. Noaptea turnul râde pe înfundate, turnul înalt și zvelt râde de parcă ar spune în sinea Im : „Chopin și Schubert”.

Într-o zi de august, am plecat să facem o plimbare lungă. L-am lăsat pe Yair cu prietena mea cea mai bună Hadassa, în strada Bezalel. Era vară în Ierusalim. Străzile erau scăldate într-o lumină nouă. Mă gândesc la lumina dintre cinci jumătate și șase jumătate, ultima lumină a zilei. Răcoarea era mângâietoare. Pe aleea îngustă Pri Hadash se afla o curte pavată, despărțită de stradă printr-un gard dărăpănat. Un arbore bătrân își făcuse loc printre dalele neregulate de piatră.

Nu știu ce fel de arbore era. Trecând pe acolo iarna, mă înșelam crezându-l uscat. Acum răsăriseră din trunchi mlădițe tinere și zgâriau aerul cu gheare ascuțite.

Din aleea Pri Hadash am cotit la stingă pe strada Josephus. Un bărbat masiv și întunecat, înfășurat într-un pardesiu, cu o șapcă gri pe cap, se uita la mine prin vitrină luminată a unei pescării. Sunt oare nebună sau soțul meu e cel care îmi aruncă priviri furioase și încărcate de reproș, prin fereastra luminată a unei pescării, înfășurat într-un palton și purtând o șapcă gri ?

Femeile își scosese ră așternuturile mai groase pe balcon: roșii și albe, pături și cuverturi. Pe strada Hashmonaim o tânără zveltă și dreaptă ieșise pe un balcon. Își suflecuse mânecile și și strânsese părul într-o basma. Bătea furioasă o plapumă cu

un băț de lemn, fără să ne acorde nici o atenție. Pe zid se mai putea citi o lozincă scrisă cu litere roșii, în timpul rezistenței. *Iudeea s-a prăbușit în sânge și foc, din sânge și foc se va ridica Iudeea.* Sentimentul degajat mi-era cu totul străin, dar muzica din cuvinte m-a mișcat.

Ne-am plimbat până departe, în acea seară, eu și Michael. Am mers în jos, prin cartierul bocharian și în lungul străzii Profetul Samuel până la poarta Mandelbaum. De aici am străbătut aleea care șerpuiește printre casele ungurești, până la cartierul abisinian, la Musrara și în lungul bulevardului laffa, la Piața Notre Dame. Ierusalimul este un oraș incandescent. Cartiere întregi par suspendate în aer. Dar o privire mai atentă descoperă o nemăsurată greutate în rețeaua arbitrară a străduțelor întortocheate.

Un labirint de locuințe temporare, colibe și barăci, sprijinindu-se cu o mânie mocnită de piatra cenușie, ale cărei nuanțe bat când spre albastru, când spre roșu. Rigolele de culoarea ruginii. Ziduri dărâmate. O luptă mută și înverșunată între zidăria de piatră și vegetația încăpățânată. Terenuri virane, acoperite de moloz și scaieți. Și mai cu seamă jocurile nebunești de lumini: este destul ca un nor rătăcit să se interpună pentru o clipă între amurg și oraș, că Ierusalimul este imediat altul.

Și zidurile.

Fiecare cartier, fiecare mahala are un miez ascuns, înconjurat de ziduri înalte. Fortărețe dușmănoase taie calea trecătorului. Poate oare cineva să se simtă acasă în Ierusalim, mă întreb, chiar dacă locuiește aici de un secol? Orașul curților închise, cu sufletul ferecat îndărătul zidurilor sumbre,

încoronate cu bucățele de sticlă ascuțite. Nu există un Ierusalim. Fărâme împrăștiate anume ca să-i păcălească pe naivi.

Există scoici în interiorul altor scoici, dar miezul rămâne inabordabil. Am scris: „M-am născut la Ierusalim”, dar nu pot scrie „Ierusalimul este orașul meu”. Nu pot ști ce mă pândește din adâncul cartierului rusesc, de dincolo de zidurile barăcilor Schneller, dintre așezările monastice ale satului Ein Kerem sau de prin ungherele palatului înaltului Comisar, aflat pe Colina Sfatului Rău. E un oraș care coace în sinea lui ceva.

Pe strada Melisanda, când s-au aprins luminile, un om înalt și demn s-a precipitat spre Michael, l-a prins de nasturii de la haină de parcă ar fi fost un vechi cunoscut și i-a vorbit astfel:

— Blestemul să cadă pe tine care ai

venit să tulburi Israelul. Să piei din lumea asta!

Michael care nu era obișnuit cu nebunii Ierusalimului, luat prin surprindere, a pălit. Străinul, zâmbind prietenos, a adăugat liniștit:

— Așa să piară toți dușmanii Domnului, *Amen Selah*.

Michael era gata să încerce să-i explice străinului că-l confundase probabil cu cel mai aprig dușman al său, dar omul a încheiat discuția țintind spre pantofii lui Michael.

— Ptiu! Scuipe pe tine și pe tot neamul tău, acum și pururea și în vecii vecilor, amin.

Sate și mahalale înconjoară îndeaproape Ierusalimul, ca niște trecători curioși care se înghesuie în jurul unei femei ce zace în mijlocul drumului: Nebi Samuel, Shaafat, Sheich, Jarrah, Isawiyeh, Augusta Victoria, Wadi Joz, Silwan, Sur Baher,

Beit Safafa. Dacă toate astea ar strânge pumnul, orașul ar fi zdrobit.

Pare de necrezut, dar seara, învățații bătrâni și șubrezi ies afară să respire puțin aer proaspăt. Pipăie cu bastonul trotuarul, ca niște călători orbi într-o stepă acoperită de zăpadă. Michael și cu mine am întâlnit o astfel de pereche în seara aceea, pe strada Luntz, în spatele casei Sansur. Se plimbau braț la braț, ajutându-se parcă unul pe altul în ambianța ostilă. Am zâmbit, salutându-i veselă. Amândoi au ridicat iute mâna la cap. Unul își flutură în aer pălăria, bucuros să-mi răspundă, celălalt, fiind cu capul gol, îmi făcu cu mâna un gest simbolic sau poate absent.

21

În aceeași toamnă Michael a fost numit asistent la Facultatea de

Geologie. De data aceasta nu a mai sărbătorit evenimentul invitând oaspeți, ci și-a luat două zile libere. Am plecat cu Yair la Tel Aviv, unde am stat la mătușa Leah. Orașul plat și strălucitor, autobuzele viu colorate, priveliștea mării și gustul brizei sărate, pomii bine tunși, plantați de-a lungul trotuarelor, toate au trezit un dor adânc în mine, fără să știu nici eu de ce și pentru ce. Ne-am întâlnit cu trei colegi ai lui Michael și am văzut două spectacole la Teatrul Habima. Am închiriat o barcă și am vâslit în sus pe Yarkon, spre Șapte Mori. Eucalipti uriași se reflectau tremurători în apă. A fost un moment foarte liniștit.

Tot în aceeași toamnă, mi-am reluat lucrul, cinci ore pe zi, la grădinița bătrânei Sara Zeldin. Începuserăm să ne plătim datoriile făcute după căsătorie. Restituisem chiar o parte din banii primiți de la mătușile lui Michael.

Dar n-am reușit să economisim bani pentru avansul la un nou apartament, deoarece, în ajunul Paștelui, m-am dus, fără să mă sfătuiesc cu Michael, și am cumpărat un divan scump și trei fotolii asortate de la Zuzovski.

De îndată ce Michael a obținut autorizația necesară din partea municipalității, am închis balconul cu cărămidă. Camera astfel obținută am numit-o birou. Michael și-a adus înăuntru masa de lucru și rafturile de cărți. I-am cumpărat primul volum din *Enciclopedia Ebraica*, ca dar pentru cea de a patra aniversare a căsătoriei noastre. El mi-a oferit un radio, fabricat în Israel.

Michael studia până noaptea târziu. O ușă de sticlă despărțea noul birou de dormitor. Prin ușa de sticlă, lumina lămpii arunca umbre gigantice pe peretele din fața patului meu. Noaptea,

umbra lui Michael îmi tulbura visele. Dacă deschidea un sertar sau mișca o carte, își pune ochelarii sau își aprindea pipa, umbrele negre lingeau peretele din fața mea. Umbrele se prăbușeau într-o liniște totală. Uneori prindeau forme. Închideam ochii strâns și totuși umbrele nu mă slăbeau din încleștarea lor. Când deschideam ochii, întreaga cameră părea să se rostogolească în noapte, cu fiecare mișcare a soțului meu, în fața mesei lui de lucru.

Îmi părea rău că Michael e geolog și nu arhitect. Că nu stă noaptea aplecat deasupra proiectelor unor clădiri, drumuri, fortărețe puternice, sau a unui port în care distrugătorul britanic *Dragon* ar putea ancora.

Mâna lui Michael era delicată și sigură. Ce diagrame îngrijite știa să facă! Desenează o hartă geologică pe hârtie transparentă și, când lucrează,

ține buzele foarte strânse. Îmi pare un general sau un om de stat care ia o hotărâre capitală, cu un calm de gheață. Dacă Michael ar fi un arhitect, poate că aș reuși să accept mai ușor umbrele pe care le aruncă noaptea pe peretele dormitorului meu. Gândul că Michael explorează straturi necunoscute din adâncul scoarței Pământului, mi se părea noaptea straniu și înfricoșător. Ca și cum ar fi disecat și stârnit în cursul nopții o lume care nu iartă.

În cele din urmă mă ridicam din pat, să-mi fac un ceai de mentă, cum învățasem de la doamna Tarnopoler, care fusese proprietărea mea înainte de căsătorie. Sau aprindeam lumina și citeam până la douăsprezece, unu, când soțul meu se întindea în tăcere lângă mine, îmi spunea noapte bună, mă săruta pe buze și-și trăgea pătura

peste cap.

Cărțile pe care le citeam noaptea nu constituiau deloc un indiciu că studiasem cândva literatură. Somerset Maugham sau Daphne du Maurier în engleză, în ediții ieftine, cu coperte lucioase, Ștefan Zweig, Romain Rolland. Prinsesem gust pentru sentimentalism. Am plâns citind *Une femme sans amour* de Andre Maurois, într-o traducere populară. Am plâns ca o școlăriță. Nu fusesem la înălțimea așteptărilor profesorului meu. Îi înșelasem speranțele pe care și le exprimase imediat după căsătoria mea.

Stând la chiuveta din bucătărie, vedeam direct grădina de dedesubt. Grădina noastră era neglijată, plină de noroi iarna, de praf și de scaieți vara. Ici, colo câte o farfurie spartă. Yoram Kamnitzer și prietenii săi construiseră fortărețe de piatră din care mai rămăseseră ruinele. La capătul grădinii

se găsea o cișmea stricată. Există o stepă rusească, există Newfoundland, există insulele arhipelagului și eu sunt exilată aici. Dar uneori ochii mi se deschid și pot vedea Timpul. Timpul se aseamănă cu o dubă a poliției care patrulează noaptea pe străzi, semnalizând iute cu girofarul roșu, iar roțile mișcându-i-se relativ încet. Roțile freamătă ușor. Înaintează cu prudență. Încet. Amenințător. La pândă.

Am vrut să-mi închipui că lucrurile neînsufletește ascultă de un ritm diferit, deoarece ele nu gândesc.

De pildă, pe ramurile unui smochin care crește la noi în grădină, de ani de zile spânzura o cană ruginită. Poate un vecin care a murit de mult a aruncat-o pe fereastra apartamentului de deasupra și cana a rămas agățată de o creangă. Am găsit-o acolo, acoperită de rugină și atârânănd în fața ferestrei de

la bucătărie, când ne-am mutat aici cu patru, cinci ani în urmă. Nici chiar vântul crunt al iernii nu reușea s-o arunce la pământ. În ziua de Anul Nou totuși, stând la fereastra de la bucătărie, am văzut-o cu ochii mei căzând jos din copac. Nu era nici pic de vânt, nici o pisică, nici o pasăre nu mișcase ramurile. Dar o forță puternică, necunoscută mie, dădea roade în acel moment. Metalul ruginit se dezagregase și cana căzu cu zgomot jos. Iată ce vreau să spun : în toți acești ani în care observasem obiectul într-un repaus complet, se desfășura de fapt un proces ascuns. În toți acești ani.

22

Vecinii noștri sunt în majoritate oameni religioși, cu o mulțime de copii. La vârsta de patru ani, Yair îmi pune uneori întrebări la care nu știu cum să

răspund. Îi trimit la tatăl său, cu întrebarea lui cu tot. Și Michael, care adesea se poartă cu mine de parcă aș fi o fetiță indisciplinată, vorbește cu fiul său ca de la bărbat la bărbat. Glasurile lor ajung la mine în bucătărie. Niciodată unul nu îl întrerupe pe celălalt. Michael l-a învățat pe Yair să termine ce are de spus prin cuvintele: „am terminat”. Michael însuși folosește uneori aceste cuvinte, când își încheie răspunsul. Este metoda aleasă de soțul meu ca să-și învețe fiul că oamenii nu trebuie să se întrerupă unii pe alții când discută.

Yair întreabă, de pildă :

— De ce fiecare om gândește în mod diferit? Michael răspunde:

— Oamenii sunt diferiți. Yair întreabă mai departe:

— De ce nu există doi oameni sau doi copii la fel?

Michael admite că nu cunoaște răspunsul. Copilul face o pauză, se gândește și spune:

— Cred că mămica știe totul, pentru că nu spune niciodată „nu știu”. Mămica spune : „Știu, dar nu pot să-ți explic”. Eu cred că dacă nu poți explica, nu poți spune că știi. Am terminat.

Michael, poate cu un zâmbet reținut, încearcă să explice fiului său diferența de a gândi un lucru și a-l exprima în cuvinte.

Când aud o conversație ca aceasta, nu mă pot împiedica să nu-mi aduc aminte de bietul meu tată care era un om atent și examina întotdeauna orice cuvânt pe care îl auzea rostit, fie și de un copil, căci era mereu în căutarea unor semne sau aluzii despre un adevăr care îi scăpa și în pragul căruia trebuia să rămână prosternat toată viața.

La vârsta de patru, cinci ani, Yair era un copil voinic și tăcut. Uneori vădea o tendință extraordinară spre violență. Descoperise probabil cât erau de timizi și sperioși copiii din vecini. Cu gesturile lui lente, inspira teamă chiar unor băieței mai mari decât el. Se întâmpla să vină acasă stâlcit în bătaie de părinții altor copii. De obicei refuza să spună cine l-a bătut. Dacă Michael insistă totuși, răspunsul era de cele mai multe ori:

— A fost vina mea. Eu am început. M-am luat la bătaie și atunci m-au bătut și ei.

— De ce te-ai luat la bătaie?

— M-au scos din sărite.

— Ce ți-au făcut?

— Tot felul de lucruri.

— Ca de pildă?

— Nu pot spune. N-au spus, au făcut anumite lucruri.

— Ce lucruri?

— Lucruri.

Am observat la fiul meu o impertinență posacă. Mult interes pentru mâncare. Pentru obiecte. Aparat electric. Ceasuri. Tăceri prelungite de parcă era permanent absorbit într-un proces mental complicat.

Michael nu a ridicat niciodată mâna asupra băiatului, din principiu și pentru că el însuși fusese crescut cu înțelegere și fără bătaie. N-aș putea spune același lucru despre mine. L-am bătut pe Yair de câte ori dădea dovadă de impertinență posacă. Îl loveam fără să privesc în ochii lui cenușii, liniștiți, până când, răsuflând din greu, reușeam să-l fac să plângă. Voința lui era atât de puternică, încât uneori mă făcea să mă cutremur și când orgoliul îi era în sfârșit înfrânt, scotea un suspin grotesc care sună mai mult a

imitație de plâns de copil.

Mai sus de noi, la etajul doi, pe același culoar cu familia Kamnitzer, locuiau doi bătrâni fără copii. Se numeau Glick. El era negustor de mărunțișuri și ea suferea de crize de isterie. Mă trezea uneori noaptea câte un suspin slab, prelung, ca acela al unui cățeluș. Alteori, la revărsatul zorilor, se auzea un țipăt ascuțit, urmat după o pauză, de un geamăt înăbușit, de parcă venea de sub apă. Săream din pat și alergam în cămașă de noapte spre camera unde dormea copilul. De mult ori credeam că țipă Yair, că i s-a întâmplat ceva îngrozitor.

Uram noaptea.

Cartierul Mekor Baruch e construit din piatră și fier. Balustrade de fier. În lungul scărilor care urcă pe exteriorul caselor vechi. Porți murdare de fier cu inscripții care indicau data construcției

și numele donatorului și al părinților săi. Garduri dărâmate, înțepenite în poziții contorsionate. Obloane ruginite, atârând într-o singură balama, amenințând s-o pornească în jos spre stradă. Și, pictat cu roșu pe zidul scorojit din vecinătatea casei noastre, sloganul *Iudeea s-a prăbușit în foc și sânge, din foc și sânge se va ridica Iudeea*. Nu ideea cuprinsă în aceste vorbe mă atrăgea, ci simetria lor. Un soi de echilibru pe care nu mi-l pot explica și pe care-l simt prezent noaptea, când felinarele proiectează umbrele ferestrelor pe peretele din fața patului, și totul pare a se *dubla*.

Când bate vântul, zăngănesc construcțiile de tablă pe care oamenii și le-au amenajat prin balcoane și poduri. Și acest zgomot contribuie la depresia care mă tot cuprinde. Spre sfârșitul nopților, cei doi plutesc în tăcere deasupra cartierului. Goi până

la mijloc, desculți și ușori, lunecă pe afară. Pumni uscățivi ciocănesc fierul ruginit, deoarece li s-a dat poruncă să bage spaima în câini. În zori lătratul câinilor se preface într-un urlet delirant. Gemenii se scurg pe afară. Pot să-i simt. Pot să aud lipăitul tălpilor goale. Râd unul la altul fără glas. Se aburcă unul în spatele celuilalt și se ridică până în dreptul meu, în smochinul care crește în grădină. Au ordin să apuce o ramură și să-mi bată cu ea în geam. Nu tare. Ușor. Am auzit o dată unghii zgâriind în oblon. Altă dată s-au gândit să arunce conuri de pin. Au fost trimiși să mă trezească. Cineva își închipuie că dorm. Când eram tânără aveam o uriașă forță de a iubi și acum forța mea de a iubi a început să moară. Nu vreau să mor.

În cursul acestor ani mi-am pus

uneori întrebări asemănătoare cu cele care mi-au trecut prin minte când ne întorceam pe jos de la Tirat Yaar, în noaptea aceea de iarnă, cu trei săptămâni înainte de nuntă. „Ce găsești la omul acesta și ce știi despre el? Să presupunem că un altul te-ar fi prins de braț când ai alunecat pe scări la Terra Sancta. Există oare anumite legi, chiar dacă nu mi-e dat să le identific vreodată, sau doamna Tarnopoler avea dreptate spunându-mi ce mi-a spus cu două zile înainte de nuntă?”

Nu mă străduiesc să ghicesc ce gânduri nutrește soțul meu. Pe chipul lui citesc repaus ca și cum dorința i-a fost îndeplinită și acum stă indiferent și mulțumit și așteaptă autobuzul care, după o vizită plăcută la grădina zoologică, îl va duce acasă ca să mănânce, să se dezbrace și să se culce. În școala primară, când descriam

excursii, obișnuiam să rezum starea de spirit cu care am încheiat călătoria prin cuvintele: „Obosită, dar fericită”. Aceasta este exact expresia pe care Michael o are pe chip de cele mai multe ori.

Michael ia două autobuze în fiecare dimineață ca să ajungă la universitate. Servieta cumpărată de tatăl său ca dar de nuntă s-a jerpelit, fiind făcută dintr-un material sintetic, relicvă a anilor de austeritate economică, dar Michael nu mă lasă să-i cumpăr una nouă. Ține la vechea servietă, spune el, din motive sentimentale.

Cu degete îndemânaticе și sigure, timpul distruge obiectele neînsuflețite. Toate obiectele sunt la discreția lui.

În servietă, Michael poartă notițele de curs pe care le numerotează cu cifre romane, nu cu cele obișnuite, arabe. Mai poartă, fie că este iarnă sau vară,

un fular de lină împletit de mama mea. Și câteva tablete împotriva arsurilor de stomac. În ultima vreme, Michael a început să sufere de ușoare arsuri de stomac, în special înaintea mesei de prânz.

Iarna soțul meu poartă un impermeabil albastru-cenușiu care se asortează cu culoarea ochilor. Iar peste pălărie poartă o glugă de plastic. Vara îmbracă o cămașă largă, în carouri, fără cravată. Prin cămașă i se zărește torsul slab și păros. Tot mai insistă să-și poarte părul tuns scurt, așa că arată ca un sportiv sau ca un ofițer. Și-o fi dorit Michael vreodată să fie sportiv sau ofițer? Cât de puțin ne este îngăduit să știm despre alte persoane. Chiar dacă suntem foarte atenți. Chiar dacă nu uităm niciodată nimic.

Nu prea vorbim în după-amiezele din cursul săptămânii: poți să-mi dai; vrei să-mi ții; grăbește-te; nu murdări;

unde-i Yair?; când e gata?; te rog aprinde lumina în hol.

Seara, după radiojurnalul de la ora nouă, curățăm și mâncam fructe, stând pe fotoliu unul în fața celuilalt. Hrușciiov îl va distruge pe Gomulka; Eisenhower n-o să îndrăznească. Oare guvernul chiar vrea să. Regele Irakului e o marionetă în mâinile tinerilor ofițeri. Alegerile vor aduce multe schimbări.

Apoi Michael se așază la masă și își pune ochelarii de citit. Eu deschid aparatul de radio și ascult muzică. Nu muzică de concert, ci melodii de dans, de la vreun post străin îndepărtat. La unsprezece mă bag în pat. Într-unui dintre pereți este ascunsă o conductă de apă. Sunetul scurgerii interioare. Tușea. Vântul.

În fiecare marți, întorcându-se de la universitate, Michael trece prin centrul

orașului și cumpără două bilete de cinema de la Agenția Kahana. Începem să ne îmbrăcăm pe la ora opt și la opt și un sfert plecăm de acasă. Tânărul palid Yoram Kamnitzer îl supraveghează pe Yair, cât eu și Michael suntem la cinematograful. În schimb îl ajut să se pregătească pentru examenul de literatură ebraică. Datorită hâi nu am uitat tot ce am învățat când eram studentă. Stăm și citim împreună eseurile lui Ahad Haam și comparăm preotul și profetul, trupul și spiritul, sclavia și libertatea. Toate ideile sunt prezentate în perechi simetrice antitetice. Îmi place sistemul acesta. Și Yoram crede că profeția, libertatea și spiritul ne îndeamnă să ne eliberăm de lanțurile sclaviei și ale trupului. De câte ori îi admir una dintre poezii, o sclipire verde i se aprinde în ochi. Poeziile lui Yoram sunt scrise cu pasiune. Folosește cuvinte și

fraze neobișnuite. O dată l-am întrebat ce înțelege prin expresia „iubire ascetică”, folosită într-una dintre poeziile sale. Mi-a spus că există unele iubiri care nu sunt prilej de bucurie. Am repetat o remarcă pe care o auzisem cu mult timp în urmă de la soțul meu: „Când oamenii sunt mulțumiți și n-au ce face, emoțiile lor cresc și se extind ca o tumoare malignă”.

Yoram exclamă: „Doamnă Gonen”, dar brusc vocea i se sparse astfel că ultima silabă a sunat ca un scrâșnet, căci era la vârsta când băieții își stăpânesc cu greu glasul.

Dacă Michael intră în cameră în timp ce eu lucrez cu Yoram, băiatul pare pradă unui spasm interior. Își curbează spatele și privește fix la dușumea, stingherit de parcă ar fi vărsat ceva pe jos sau ar fi spart un

vas. Yoram Kamnitzer va termina liceul, va merge la universitate și apoi va preda ebraica și Biblia la Ierusalim. De Anul Nou ne va trimite regulat o felicitare, la care noi îi vom răspunde. Timpul va continua să stea în preajma noastră, o prezență impozantă și transparentă, ostilă lui Yoram, ostilă mie, neprevestind nimic bun.

Într-o zi, în toamna anului 1954, Michael se întoarse seara purtând în brațe un pisoi cenușiu cu alb. Îl găsisse pe strada David Yelin, lângă zidul școlii religioase de fete.

— Nu-i așa că-i drăguț? Pune mâna pe el. Uite cum ridică lăbuța la noi și ne amenință de parcă ar fi cel puțin leopard sau panteră. Unde-i cartea cu animale a iui Yair? Adu cartea, mămico, te rog și hai să-i arătăm lui Yair că pisicile și leoparzii sunt veri.

Când Michael luă mâna fiului meu și i-o duse să mângâie pisoiul, am

observat un tremur în colțul gurii copilului, de parcă s-ar fi temut că pisoii este fragil sau că ar fi periculos să-l atingă.

— Uite, mămico, se uită drept la mine. Ce vrea?

— Să mănânce, dragă, și să doarmă. Du-te și fă-i un culcuș pe podeaua din bucătărie. Nu, prostuțele, pisicile nu au nevoie de pătură.

— De ce nu?

— Pentru că nu sunt ca oamenii. Sunt altfel.

— De ce sunt altfel ?

— Așa sunt făcute. Nu pot să-ți explic.

— Tăticule, de ce nu folosesc pisicile pătură, ca noi?

— Pentru că pisicile au blană calduroasă așa că pot să-și țină cald și fără pătură.

Michael și Yair se jucară toată seara

cu pisoii. L-au botezat Fulguleț. Avea câteva săptămâni și dădea dovadă de o înduioșătoare lipsă de coordonare a mișcărilor. Își dădea toată silința să prindă un fluturaș care fâlfâia tocmai pe tavanul bucătăriei. Salturile lui erau grotești, pisoii fiind lipsit de simțul înălțimii și al distanței; sărea doar câțiva centimetri de la podea, deschizând și închizând botișorul de parcă ar fi ajuns la fluture. Am izbucnit cu toții în râs. Auzindu-ne râzând, motănașul se zburli și scoase un sâsâit menit să ne înghețe sângele în vine.

— Fulguleț o să crească, spuse Yair, și o să fie cel mai puternic motan din cartier. O să-l învățăm să ne păzească avutul și să prindă hoții și nepoftiții. O să fie pisica noastră de pază.

— Are nevoie de hrană, spuse Michael și are nevoie să fie mângâiat. Fiecare creatură are nevoie de iubire. Deci îl

vom iubi pe Fulguleț și el ne va iubi pe noi. Totuși nu este cazul să-l săruți, Yair, mama o să se supere pe tine.

Am contribuit și eu cu lapte și brânza într-un castronaș de plastic verde. Michael a trebuit să bage botul pisoiului în lapte, deoarece nu era încă deprins să bea din farfurie. Micul animal se sperie; scuipe și-și scutură violent capul ud, împrăștiind picături albe. Culoarea lui Fulguleț nu era albă, ci cenușie cu alb. O pisică obișnuită.

Noaptea, pisoiul descoperi o deschizătură îngustă în fereastra bucătăriei. Se strecură prin balcon până în dormitorul nostru, unde găsi patul. Se hotărî să se facă ghem la picioarele mele, deși Michael fusese cel care îl adoptase și se jucase cu el toată seara. Era un pisoi nerecunoscător. Ignoră persoana care fusese bună cu el și se lingusea pe

lângă cea care îl tratase cu răceală. Cu câțiva ani în urmă, Michael îmi spusese, „Pisicile nu se împrietenesc niciodată cu cineva care nu le îndrăgește”. Acum îmi dau seama că afirmația fusese doar o metaforă care nu trebuia luată în serios. Michael o spusese că să pară original. PISOIUL stătea la picioarele mele și torcea într-un fel liniștit și liniștitor. Spre dimineață, pisicul zgârie la ușă. M-am sculat și l-am lăsat să iasă. Abia ieșit, minună să-l las să intre din nou înăuntru. Reintrat se îndreptă tacticos spre ușa de la balcon, căscă, se întinse, mieună rugându-ne să-l lăsăm afară. Era un pisoi capricios sau poate nehotărât.

După cinci zile pisoiul nostru a plecat și nu s-a mai întors. Toată seara soțul și fiul meu l-au căutat pe stradă, prin împrejurimi și în jurul școlii religioase de unde îl culesese Michael cu o

săptămână în urmă. Yair era de părere că Fulguleț fusese ofensat. Michael, pe de altă parte, susținea că se întorsese acasă la mama lui. Aveam conștiința curată. Am declarat aceasta sus și tare, pentru că plutea bănuiala că eu i-aș fi făcut de petrecanie. Putea oare Michael să-și închipuie că sunt în stare să otrăvesc un pisoi ?

— Îmi dau seama, spuse el, că am greșit hotărând să țin o pisică fără să mă consult cu tine, de parcă aș trăi singur. Te rog încearcă să mă înțelegi, n-am vrut decât să-i fac o bucurie băiatului. Când eram copil, mi-am dorit o pisică, dar tata nu m-a lăsat.

— Nici nu l-am atins, Michael. Trebuie să mă crezi. Nu am nimic împotriva să aduci altă pisică. Nici nu l-am atins.

— Bănuiesc că a pornit spre cer, într-un rădvan de aur, zâmbi Michael sec.

Să nu mai vorbim de el. Îmi pare doar rău pentru băiat. Era foarte atașat de Fulguleț. Dar să schimbăm subiectul. Doar n-o să ne certăm pentru un pisic!

— Nu-i nici o ceartă, am ripostat eu.

— Nici ceartă și nici pisic. Michael zâmbi cu zâmbetul lui sec.

23

Cam în această perioadă nopțile noastre și-au schimbat savoarea. Ca urmare a unei preocupări prelungite și atente, Michael a învățat să-mi bucure trupul. Degetele lui erau încredincioase și experte. Nu renunțau niciodată până când nu mă făceau să scot un geamăt profund. Michael persevera cu răbdare și delicatețe până când reușea să-mi smulgă acel geamăt. Învățase să-și apese buzele într-un anumit loc, pe gâtul meu, stăruind cu vigoare. Mâna lui caldă, sigură, urca în lungul spatelui meu până la ceafă, la rădăcina

părului. În lumina săracă ce se strecură printre jaluzele de la felinarul din stradă, Michael vedea pe fața mea ceva asemănător unei expresii de durere ascuțită. Ochii mei erau totdeauna închiși, într-un efort constant de concentrare. Știam că ochii lui Michael nu sunt închiși, pentru că era atent și lucid. Lucidă și competentă era acum și atingerea lui. Fiecare mișcare a mâinii sale era calculată să-mi stârnească plăcere. Când mă trezeam în zori, îl doream din nou. Viziuni sălbatice mă asaltau fără voia mea. Un anahoret îmbrăcat în blănuri mă ia în pădurea Schneller, mă mușcă de umăr și strigă. Un muncitor nebun de la fabrica cea nouă, la vest de Mekor Baruch, mă înhață și fuge cu mine în munți, purtându-mă fără efort în brațele lui murdare de ulei. Și gemenii cei întunecați: mâinile lor sunt

blânde, dar neșovăitoare, picioarele păroase și bronzate. Nu râd niciodată.

Alteori izbucnește războiul în Ierusalim și eu ies din casă într-o cămașă de noapte subțire și alerg înnebunită în lungul străzii întunecate și înguste. Torțe strălucitoare luminează brusc aleea de chiparoși: mi-am pierdut copilul. Străini bizari îl caută prin văi. Un cercetaș. Ofițeri de poliție. Voluntari obosiți din satele învecinate. Ochii lor exprimă clar milă, dar sunt atât de ocupați! Cu politețe și seriozitate mă îndeamnă să nu mă necăjesc. Avem motive de speranță. După răsăritul soarelui eforturile lor vor fi sporite. Rătăcesc pe aleile sumbre din spatele bulevardului abisinienilor. Strig „Yair, Yair!” pe o stradă plină de pisici moarte care se rostogolesc pe trotuar. Dintr-o curte apare venerabilul profesor care m-a învățat literatura ebraică. Poartă un

costum ponosit. „Nici dumneata nu ai copii, tânăra doamnă?", mă întrebă el politico. „îmi veți permite deci să vă invit înăuntru?". Cine este fată străină, în rochie verde, care îl ține pe soțul meu de mijloc, mai în jos pe stradă, de parcă eu n-aș fi aici? Eram invizibilă. Soțul meu spunea „Un sentiment de fericire, un sentiment de tristețe". Mai spune „Se va construi un port foarte adânc la Ashod."

Era toamnă. Copacii nu erau bine înfiți în pământ, se clătinau în mod suspect, obscen. Pe un balcon înalt l-am văzut pe căpitanul Nemo. Fața lui era palidă și ochii îi luceau. Barba lui neagră îi era tăiată scurt. Știam că întârzie din vina mea, din vina mea nu ridică pânzele. Timpul se scurge. Mi-e rușine de mine, căpitane. Nu mă privi așa tăcut.

Într-o zi, pe când aveam șase sau

șapte ani. stăteam în prăvălia tatălui meu pe bulevardul Iaffa, când intră poetul Saul Cernikovski, să cumpere o lampă de birou. „Și fetița asta drăgălașă e de vânzare?” întrebă poetul râzând. Pe neașteptate mă ridică în brațele lui puternice și mustățile argintii îmi gâdilară obrazul. Trupul lui emana un miros puternic și cald. Zâmbetul îi era șiret ca al unui copil zburdalnic, care a reușit să-i provoace pe cei mari. După plecarea lui, tata rămase agitat și emoționat.

— Marele nostru poet a vorbit și s-a purtat cu noi ca un client obișnuit. Dar sunt sigur că făcea aluzie la ceva, continuă tata pe un ton gânditor, când a ridicat-o pe Hannah în brațe și a râs.

N-am uitat. La începutul iernii 1954 l-am vizat pe poet. Și orașul Gdansk. Și o lungă procesiune.

Michael începuse să colecționeze timbre. Spunea că o face de dragul

copilului, dar deocamdată Yair nu manifestă nici un interes pentru timbre. Odată, la ora cinei, Michael îmi arată un timbru rar din Gdansk. Cum reușise să facă rost de el? În dimineața aceea cumpărase o carte de la un anticar de pe strada Solei. Cartea era intitulată *Seismografia lacurilor cu ape adinei* și printre pagini descoperise acest timbru rar din Gdansk. Michael încercă să-mi vorbească despre valoarea deosebită a timbrelor din statele dispărute: Letonia, Lituania, Estonia, Orașul Liber Gdansk, Schleswig-Holstein, Boemia și Moravia, Serbia, Croația. Mă îndrăgosteam de aceste nume pe măsură ce Michael le pronunța.

Timbrul cel rar nu era deosebit de frumos: culori închise, o cruce stilizată cu o coroană deasupra și, scris cu litere gotice *jr Freie Stadt*". Nici o urmă

de peisaj. Nu puteam ghici cum arată orașul. Dacă are bulevarde largi și clădiri cu zidurile înalte. Dacă coboară în pantă abruptă ca să-și scalde picioarele în apa portului, ca Haifa, sau se întinde pe o câmpie mlăștinoasă. Un oraș de turnuri, înconjurat de pădure, sau poate un oraș de bănci și uzine, construite toate într-un teritoriu pătrat. Timbrul nu dădea nici o lămurire. L-am întrebat pe Michael cum arată orașul Gdansk.

Michael răspunse cu un zâmbet, de parcă unicul răspuns pe care îl așteptam de la el era un zâmbet.

De data asta am repetat întrebarea. Și astfel pentru că îl întrebasem de două ori, a fost silit să admită că-l surprinde întrebarea mea.

— De ce naiba vrei să afli cum arată Gdanskul ? Și ce te face să crezi că eu aș ști? După cină am să mă uit în *Enciclopedia Ebraica*, adică nu, nu mă

pot uita, că încă nu au ajuns la litera G. Și pentru că veni vorba, dacă dorești să călătorim în străinătate, cândva în viitor, te sfătuiesc să mai reduci cheltuielile și să nu mai arunci rochiile pe care le ai doar de câteva săptămâni. Ce s-a întâmplat cu fusta aceea gri pe care am cumpărat-o împreună, de Sucot, la magazinul Maayan Stub?

Și astfel n-am putut afla nimic de la Michael despre orașul Gdansk. După cină, când ștergeam împreună farfuriile, am început să-mi bat joc de el. L-am acuzat că, sub pretextul că colecționează timbre pentru copil, vrea de fapt să-și satisfacă dorința lui puerilă de a strânge timbre ca un băiețel. Doream să-mi înving soțul în cursul unei mici discuții.

Michael m-a privat chiar și de această anemică satisfacție. Nu se lasă ușor

jignit. Nu a întrerupt șuvoiul meu de provocări pentru că nu se face să-l întrerupi pe cel care vorbește. A continuat să șteargă cu grijă farfuria de porțelan pe care o avea în mina. S-a ridicat apoi cu grijă s-o pună la locul ei, în dulapul de deasupra chiuvetei. Pe urmă, fără să întoarcă capul, îmi spuse că nu este nimic nou în ceea ce am afirmat. Nu-i nevoie să cunoști prea multă psihologie ca să știi că și adulților le place uneori să se joace. Colectiona timbre pentru Yair tot așa cum eu îi decupam imagini din reviste, deși pe copil nu-l interesau deloc. Și atunci, la ce bun să-mi bat joc de el ?

După ce am spălat vasele, Michael se așază într-un fotoliu ca să asculte știrile. Stăteam tăcută în fața lui. Curățăm fructe. Ni le treceam unul altuia o dată ce erau decojite. Michael spuse:

— Nota de plată a electricității este

enormă luna aceasta.

I-am răspuns:

— Toate prețurile cresc. Până și laptele s-a scumpit nu demult.

În noaptea aceea am visat orașul Gdansk.

Eram prințesă. Din turnul castelului meu priveam în jos spre oraș. O mulțime de supuși se adunaseră la piciorul turnului. Am întins brațele să-i salut. Gestul îmi amintea de atitudinea Madonei din vârful Mănăstirii Terra Sancta.

Vedeam aglomerația sumbră de acoperișuri. Spre sud-est cerul se întuneca deasupra părților vechi ale orașului. Nori negri veneau minăți dinspre nord. Se apropia furtuna. În vale puteam distinge siluetele gigantice ale macaralelor din port, schelete din fier negru. Se desenau pe cerul scaldat în lumina apusului. În vârful fiecărei

macarale scânteia o lumină roșie de control. Ziua devenea treptat cenușie. Am auzit sirena unui vapor care ieșea din port. Dinspre sud puteam auzi huruitul trenurilor în mișcare, dar trenurile înseși nu erau vizibile. Se vedea un parc cu tufișuri frunzoase. În mijlocul parcului era un lac lunguiet și în centrul lui o mică insulă care servea drept platformă unei statui. Statuia prințesei. Statuia mea.

La suprafața apei plutea carburant negru de la nave. Becurile de pe stradă se aprinseseră și aruncau fascicule de lumină rece asupra orașului meu. Strălucirea înghețată se lovea de acoperișul de ceață, nori și fum. Forma un halo compact în cerul de deasupra suburbiilor.

Din piață se ridicau strigăte de furie. Eu, prințesa orașului, de sus de unde eram, trebuia să vorbesc poporului care aștepta. Trebuia să-i spun că-l

iubesc, că-l iert, dar că am fost grav bolnavă, timp îndelungat. Nu puteam vorbi. Mai eram încă bolnavă. Poetul Saul Cernikovski pe care îl numisem șambelan, veni să se așeze la dreapta mea. Vorbi poporului, folosind cuvinte liniștitoare, într-o limbă care-mi era străină. Lumea îl aclama. Deodată mi s-a părut că disting dincolo de ovații un murmur vag de protest. Poetul rosti patru cuvinte cu rimă, o lozincă sau un proverb, în altă limbă, și mulțimea izbucni într-un râs molipsitor. O femeie scoase un țipăt. Un copil se cațără pe o coloană și începu să se strâmbe. Un bărbat cu pelerină aruncă o remarcă înveninată. Ovații puternice acoperiră totul. Poetul îmi puse pe umeri o capă călduroasă. I-am atins părul fin, argintiu, cu vârful degetelor.

Gestul provocă o emoție violentă în mulțime, un vuiet care se transformă

în tumult. O izbucnire de dragoste sau de mânie.

Un avion zbura deasupra oraşului, i-am poruncit să semnalizeze cu lumini verzi și roșii. O clipă mi se păru că avionul zboară printre stele, antrenându-le în urma lui pe cele mai slabe dintre ele. Apoi un batalion de soldați dădu năvală în Piața Sion. Bărbații cântau un imn în onoarea prințesei. M-au purtat pe străzi într-o trăsură trasă de patru cai suri. Cu o mină ostenită trimiteam bezele poporului. Supușii mei se îmbulzeau cu miile în străzile Geulah, Mahane Yahuda, Ussishkin și Keren Kayemet. Fiecare braț agita un steguleț sau o floare. Era o procesiune. Mă sprijineam de brațele celor doi ofițeri sobri, întunecați și grațioși care formau garda mea personală. Eram obosită. Supușii mei îmi aruncau cununi de crizanteme. Crizantemele sunt florile

mele preferate. Era zi de sărbătoare. La Mănăstirea Terra Sancta Michael îmi întinse mâna și mă ajută să cobor din trăsură. Ca de obicei era calm și stăpânit. Prințesa știa că momentul era hotărâtor. Simțea că trebuie să aibă o comportare regală. Un mic bibliotecar își făcu apariția, purtând o yarmulkă neagră. Gesturile lui erau supuse. Era Yezekel, tatăl lui Michael. „Alteța voastră” se înclină maestrul de ceremonii cu supunere „cu îngăduința Alteței voastre”. Dincolo de această aservire mi se părea că simt o umbră de ironie. Nu-mi plăcuse niciodată râsul sec al bătrânei Sara Zeldin. Nu avea nici un drept să stea acolo pe scară și să râdă de mine. Eram în subsolul bibliotecii, în penumbră distingeam siluetele unor femei slabe. Stăteau tolănite pe jos, cu picioarele desfăcute, în spațiile înguste de trecere

dintre lăzile cu cărți. Dușumeaua era acoperită cu mazăgă. Femeile arătau toate la fel, cu părul vopsit și sâni expuși în mod obscen. Nici nu-mi zâmbea și nu mă trata cu respect. Suferința le era întipărită pe figură. Erau vulgare. Femeile acestea care mă urau, mă atingeau, fără ca totuși să mă atingă. Vîrfurile degetelor le erau ascuțite și amenințătoare. Erau prostituatele din docuri. Își băteau joc în gura mare. Râgâiau. Erau bețe. Din trupurile lor emana un miros ranced. „Sunt prințesa Gdanskului”, am încercat să strig, dar vocea îmi pierise. Eram și eu una dintre acele femei. Îmi trecu prin gând : „Sunt toate prințese de Gdansk”. Mi-am amintit că trebuie să primesc imediat o delegație de cetățeni și comercianți, ca să discutăm privilegiile. Nu știu ce înseamnă privilegiu. Sunt obosită. Sunt una dintre femeile acestea înrăite. Prin

ceață, dinspre docurile îndepărtate, străbate geamătul unui vapor, ca dinspre locul unui masacru. Eram prizonieră în subsolul bibliotecii. Am fost predată unor femei respingătoare, pe dușumeaua soioasă. Nu uitasem că există un distrugător britanic numit *Dragon* care mă cunoștea, care va ști să mă recunoască dintre toate, care va veni și-mi va salva viața. Dar marea nu se va reîntoarce în Orașul Liber până la noua eră glaciară. Până atunci *Dragonul* este departe, foarte departe, patrulând zi și noapte coasta Mozambicului. Nici o navă nu poate ajunge în orașul desființat demult. Eram pierdută.

24

Soțul meu Michael Gonen mi-a dedicat primul articol pe care l-a publicat într-o revistă științifică. Titlul

era *Procesul de eroziune în ravinele deșertului Paran*. Este și subiectul tezei sale de doctorat. Dedicăția era tipărită sub titlu, cu litere cursive:

Autorul dorește să dedice această lucrare soției sale înțelegătoare, Hannah.

Am citit articolul și l-am felicitat pe Michael. Îmi plăcea felul în care evita să folosească adjective și adverbe și se concentra asupra substantivelor și a verbelor. Îmi mai plăcea cum se ferește de fraze lungi, enunțând fiecare idee printr-o serie de fraze scurte și concise. Admiram stilul său sec și pozitiv.

Michael s-a legat de cuvântul „sec”. Ca toți oamenii pe care nu-i interesează limba și folosesc cuvintele în felul în care se servesc de aer și de apă, Michael a crezut că am folosit cuvântul în sens peiorativ. Îi părea rău, spuse el, că nu-i poet, că nu-mi poate dedica o poezie în loc de o

lucrare seacă de cercetare științifică. Fiecare face ce poate. Știe că și aceasta-i o frază răsuflată.

— Michael, îți închipui că nu-ți sunt recunoscătoare pentru dedicație sau că nu-ți apreciez articolul?

— Dar nu te acuz. Articolul este destinat geologilor și specialiștilor în științe înrudite. Geologia nu-i istorie. Un om cultivat poate foarte bine să ignore elementele de bază ale geologiei.

Cuvintele lui Michael m-au mâhnit pentru că încercasem să găsec calea de a-i împărtăși bucuria și, fără să vreau, l-am jignit.

— N-ai putea să-mi explici în cuvinte simple ce înseamnă geomorfologia?

Michael, gânditor, întinse mâna și-și ridică ochelarii de pe masă. Îi contemplă cu unul dintre zâmbetele lui ascunse și-i puse din nou jos.

— Da, sunt de acord să-ți explic, dacă

dorești într-adevăr să știi și nu întrebi doar ca să-mi faci plăcere. Nu, nu lăsa împletitul. Îmi place să stau în fața ta și să-ți vorbesc în timp ce tu împletești. Îmi place să te văd relaxată. Nu trebuie să te uiți spre mine; știu că mă urmărești cu atenție. Nu ne supunem unul pe altul la un interogatoriu. Geomorfologia se află la granița dintre geologie și geografie. Tratează despre procesele care intervin în geneza formelor de relief de pe suprafața globului. Cei mai mulți oameni consideră greșit că Pământul a fost creat odată pentru totdeauna în urmă cu multe milioane de ani. De fapt, suprafața Pământului este într-o permanentă devenire. Dacă recurgem la termenul popular „creație”, s-ar putea spune că Pământul se creează într-un mod progresiv și continuu. Și acum, în timp ce noi stăm de vorbă, factori diferiți, ba chiar opuși,

acționează simultan pentru a da contur peisajului și a-l modela atât la suprafață, cât și în interior. Unii dintre factori sunt de natură geologică. Derivă din acțiunea nucleului de lavă al Pământului care se răcește în mod gradat și egal. Alți factori sunt atmosferici ca vântul, inundațiile și contrastele între căldură și frig care se succed în acord cu legile ciclice.

Anumiți factori fizici au de asemenea efect asupra proceselor geomorfologice. Din întâmplare, acest fapt simplu este adesea trecut cu vederea de specialiști, poate tocmai fiindcă e atât de simplu: factorii fizici sunt atât de evidenți, încât unii dintre cei mai eminenti experți tind uneori să-i negligeze. Atracția gravitațională, de pildă și acțiunea soarelui. S-au sugerat explicații complicate pentru fenomene care își au originea în simple legi

naturale.

În afară de factorii geologici, atmosfera și factorii fizici, trebuie luate în considerație și anumite procese chimice. De pildă topirea și fuziunea. Putem spune în concluzie că geomorfologia este punctul de interferență dintre diferite discipline științifice. De altfel mitologia greacă anticipează acestea, atribuind formarea Pământului ciocnirilor permanente dintre diferitele forțe. Acest principiu este acceptat de știința modernă care totuși nu încearcă să explice originea diverșilor factori. Într-un anumit sens noi ne mulțumim cu un domeniu de exploatare mult mai puțin vast decât cel abordat de mitologia antică. „Cum” și nu „de ce” este singura întrebare care ne preocupă. Dar unii savanți nu reușesc totdeauna să reziste tentației de a încerca o explicație generală. Școala

sovietică, de pildă, atât cât putem fi la curent cu publicațiile lor, folosește uneori concepte împrumutate din domeniul umanist. Există o mare tentație pentru fiecare om de știință să recurgă la metafore și să se lase legănat de iluzia că metafora poate înlocui explicația științifică. Eu, unul, mă feresc să folosesc expresii de efect, curente la anumite școli. Mă refer la termeni vagi ca „atracție”, „repulsie”, „ritm” și altele de acest fel. Există o linie de despărțire foarte fină între o descriere științifică și poveste. Mult mai fină decât se obișnuiește să se creadă. Fac tot posibilul să nu depășesc această linie. Poate din cauza aceasta articolul meu ți-a dat impresia de sec.

— Michael, am spus eu. Trebuie să clarific o neînțelegere. Când am folosit cuvântul „sec” am vrut să-ți fac un

compliment.

— Sunt extrem de fericit că te aud spunând aceasta, deși îmi vine greu să cred că înțelegem amândoi același lucru prin cuvântul „sec”. Suntem atât de diferiți. Dacă poți să-mi acorzi câteva ore într-o zi, mi-ar plăcea să-ți arăt laboratorul meu și să poți asista la un curs. Atunci aș putea să-ți explic câte ceva într-un mod mai simplu și poate mai puțin sec.

— Măine, i-am spus, alegând cu grijă cel mai frumos surâs al meu.

— Voi fi încântat.

A doua zi dimineață, l-am trimis pe Yair la grădiniță cu un bilet de scuză pentru Sara Zeldin: din motive personale urgente, sunt obligată să-mi iau o zi liberă.

M-am dus împreună cu Michael la laboratorul său, schimbând două autobuze. Când am ajuns, Michael a rugat-o pe femeia de serviciu să facă

două cafele și să i le aducă sus în birou.

— Două cafele astăzi în loc de una, spuse el vesel și adăugă repede. Matilda, ți-o prezint pe doamna Gonen, soția mea.

Ne-am dus apoi la biroul lui Michael, la etajul doi. Era o cămăruță amenajată la capătul unui lung coridor, de care era separată printr-un perete de placaj. Înăuntru se afla un birou ajuns aici de la vreo instituție de pe timpul mandatului britanic, două scaune de trestie și niște rafturi goale împodobite doar de o scoică mare care servea drept vază. Sub sticla care acoperea biroul, era o fotografie de a mea făcută în ziua nunții, Yair deghizat pentru Purim și două pisici albe decupate dintr-o revistă colorată.

Michael se așeză cu spatele spre fereastră, își întinse picioarele, își

sprijini coatele pe birou și încercă să ia o poziție oficială.

— Vă rog, doamnă, luați loc. Ce pot face pentru dumneavoastră?

În momentul acela ușa se deschise și Matilda apăru purtând o tavă cu două cești de cafea. S-ar fi putut să audă ultimele cuvinte ale lui Michael. În zăpăceala lui, Michael se repetă:

— Matilda, ți-o prezint pe doamna Gonen, soția mea.

Matilda plecă din cameră. Michael îmi ceru permisiunea să-și cerceteze câteva minute hârtiile. Sorbeam din cafea și-l priveam, căci ghicisem că dorea acest lucru. Observă că-l privesc și fața i se luminează de o satisfacție liniștită. Cât de puțin e nevoie să facem ca cei care ne sunt aproape să fie mulțumiți!

După câteva minute Michael se ridică. M-am ridicat și eu. Se scuză pentru mică întârziere.

— A trebuit să pun puțină ordine în hârtii. Acum hai să coborâm în laborator. Sper să-l găsești interesant. Voi fi încântat să-ți răspund la orice întrebare.

Politicos și explicit, soțul meu îmi prezintă laboratorul de geologie. I-am pus întrebări ca să-i ofer prilejul să-mi dea explicații. Mă tot întreba dacă n-am obosit și nu mă plictisește. De data aceasta mi-am ales cu multă atenție cuvintele.

— Nu, Michael, l-am asigurat eu, nu sunt nici obosită, nici plictisită. Îmi place să te ascult când explici. Ai darul să explici lucruri complicate, într-un fel precis și deslușit. Vreau să mai văd și alte lucruri. Tot ce spui mi se pare complet nou și fascinant.

Îmi luă mâna într-a lui și mi-o ținu câteva clipe, întocmai cum a făcut pe vremuri, când am ieșit din cafenea

Atara pe stradă, în ploaie.

Ca toți studenții de la Litere am considerat întotdeauna că orice subiect științific este un sistem de corelare între cuvinte și fapte. Îmi dădeam acum seama că Michael și colegii săi nu se preocupau numai de cuvinte, ci căutau comori ascunse în adâncul Pământului: apă, petrol, sare, minereuri, piatră de construcție, ba chiar și pietre prețioase pentru bijuteriile femeilor.

Plecând din laborator i-am spus:

— Aș dori să te conving că acasă, când am folosit cuvântul „sec”, l-am folosit într-un sens pozitiv. Dacă mă inviți acum să asist la prelegerea ta, am să mă așez în fundul sălii și am să mă simt foarte mândră de tine.

Nu era destul. Aș fi vrut să pot merge cu el acasă, să-l mângâi îndelung pe păr. Îmi storceam creierii să găsesc un cuvânt potrivit care să-i aducă din nou

în ochi strălucirea timidă de satisfacție și bucurie.

Am găsit un loc liber în penultimul rând. Soțul meu stătea sprijinit în coate de catedră. Trupul lui zvelt luase o poziție relaxată. Din când în când se întorcea și arăta cu o baghetă una dintre diagramele pe care le desenase pe tablă înainte de a-și începe cursul. Liniile pe care le trasase cu creta pe tablă erau precise și delicate. Mă gândeam la trupul său de sub veșminte. Studenții din anul întâi stăteau aplecați asupra «caietelor de notițe. Unul dintre ei ridică o dată mâna și puse o întrebare. Michael îl privi atent câteva secunde, încercând parcă să afle originea întrebării. Când începu să dea răspunsul, vorbi în așa fel de parcă problema ridicată de student era cea mai importantă dintre toate. Era calm și reținut. Chiar

pauzele scurte pe care le făcea între două fraze nu-mi dădeau impresia că vin din ezitare, ci pentru a alege cât mai atent cuvintele, având un adine simț al responsabilității. Mi-am amintit dintr-o dată de bătrânul conferențiar de geologie de la Terra Sancta, în acel februarie cu cinci ani în urmă. Și el folosea o baghetă ca să indice elementele cele mai semnificative din filmul documentar. Vocea îi era domoală și sonoră. Și soțul meu avea vocea plăcută. Dis-de-dimineată, când se bărbiera, în baie, fredona în șoaptă crezând că mai sunt încă adormită. Acum, adresându-se studenților, alegea la fiecare frază câte un cuvânt, asupra căruia insista, accentuându-l ușor, ca și cum ar fi vrut să atragă discret atenția celor mai inteligenți dintre ei. Trăsăturile, brațul și bagheta bătrânului conferențiar de la Terra Sancta îmi amintiseră, la lumina

fasciculului magic, de gravurile care ilustraau cărțile pe care le iubisem în copilărie : *Moby Dick* sau poveștile lui Jules Verne. Nu sunt în atare să uit. Unde voi fi, ce voi fi devenit oare în ziua în care Michael se va confunda cu umbra bătrânului profesor de la Terra Sancta?

După prelegere, am luat masa la cantina universității.

— Aș dori să ți-o prezint pe soția mea, spuse Michael mândru câtorva persoane cunoscute, care se întâmplară să treacă pe lângă noi.

Era ca un elev care-și prezintă tatăl celebru directorului școlii unde învață.

Am băut cafea. Michael a comandat pentru mine cafea turcească. El prefera cafeaua cu lapte.

Apoi și-a aprins pipa.

— Nu-mi vine să cred cu nici un chip, spuse el, că ai găsit ceva să te

intereseze în cursul meu. Eram destul de emoționat deși nici unul dintre studenți nu știa că și soția mea este de față. Eram atât de emoționat, de fapt, îneît de două ori am pierdut aproape firul expunerii, din cauză că mă gândeam la tine și te priveam. Îmi părea doar rău că nu predau un subiect de literatură. Mi-ar fi plăcut mult să-ți captez interesul, în loc de a te plictisi cu un subiect atât de sec.

Michael începuse tocmai să-și scrie teza de doctorat. Aștepta cu nerăbdare, spunea el, ziua în care bătrânul său tată își va putea adresa scrisorile săptămânale „Domnului doctor și doamnei M. Gonen”. Bineînțeles acesta nu-i decât sentimentalism pueril, dar fiecare om pune preț pe câte un astfel de sentiment. Pe de altă parte, nu poți să te grăbești când îți scrii teza de doctorat. Mai ales dacă este vorba de un subiect complicat ca al lui.

Spunând cuvintele „subiect complicat”, un ușor rictus îi încreți fața și pentru o clipă mi-am dat seama cum se vor extinde în viitor ridurile fine care îi apăruseră nu de mult în jurul gurii.

25

În vara anului 1955 am plecat cu fiul nostru la Holon, să petrecem o săptămână de vacanță odihnindu-ne și înotând în mare.

Alături de noi în autobuz ședea un om îngrozitor, un mutilat de război probabil sau vreun refugiat din Europa. Fața îi era boțită și orbita unui ochi goală. Partea cea mai îngrozitoare era gura: nu avea buze și deci i se vedeau toți dinții, ca și cum ar fi rânjit de la o ureche la alta, sau ar fi fost un craniu gol. Îndată ce nefericitul nostru tovarăș de călătorie privi spre copil, Yair își ascunse fața la pieptul meu,

dar din când în când, ca și cum ar fi vrut să-și ascută teama, arunca o privire furișă spre trăsăturile devastate. Umerii băiatului tremurau și fața îi era albă de spaimă.

Străinul se amuza teribil de acest joc. Nu-și întorcea fața și nu-și lua singurul ochi de la fiul nostru. Încercând parcă să apese pe toate corzile spaimei lui, începu să se strâmbе și să-și dezgolească dinții până când m-a cuprins și pe mine frica. Pândea cu aviditate fiecare privire a băiatului și încerca să se strâmbе de fiecare dată. Yair începu să guste acest joc îngrozitor. Se ridica și privea fix la străin așteptând cu răbdare să facă o nouă grimasă, ca atunci să-și ascundă din nou fața la pieptul meu și să tremure violent. I se scutura tot trupul. Jocul se desfășura fără nici un sunet. Yair suspina cu mușchii, cu plămâni, dar nu și cu

vocea

Nu puteam face nimic, nu mai erau alte locuri libere. Mutilatul și copilul nu-i îngăduiau nici lui Michael să se interpună, așa cum încerca să o facă. Se aplecau ca să se privească pe la spatele lui sau pe sub braț.

Când am coborât din autobuz, la autogara centrală din Tel Aviv, străinul veni la noi și-i oferi lui Yair un biscuit. Avea mănuși, deși era în plină vară. Yair acceptă biscuitul și și-l strecură tăcut în buzunar.

Bărbatul atinse cu un deget obrazul băiatului, spunând:

— Ce copil drăguț! Ce băiețel dulce!

Yair tremura înfrigurat, dar nu scoase nici o vorbă.

După ce ne-am urcat în autobuzul de Holon, copilul scoase biscuitul din buzunar, îl ținu în mină, în fața lui și rosti o singură frază:

— Cine are chef să moară, n-are decât să-l mănânce.

— Nu trebuie să accepți daruri de la necunoscuți, l-am muștrat eu.

Yair căzu pe gânduri. Începu să spună ceva, se răzgândi și în cele din urmă zise:

— Omul acela era foarte rău. Nu era deloc evreu.

Michael se simți obligat să intervină:

— A fost probabil foarte grav rănit în război. Este poate un erou.

Yair se îndărătnici.

— Nu este erou. Nici măcar evreu. Un om rău și atâta tot.

Michael îl întrerupse sever:

— Lasă trâncăneala, Yair.

Copilul apropie biscuitul de gură și începu din nou să tremure din toate mădulele. Mormăi:

— Am să mor. Așa îți trebuie. Am să mănânc asta.

Eram gata să-i spun : „N-ai să mori

niciodată" citind dintr-un pasaj frumos de Gershom Shoffman, dar Michael care nu știa să râdă, nici să ia lucrurile mai ușor, mi-o luă înainte cu niște cuvinte mai bine chibzuite :

— Ai să mori la o sută douăzeci de ani. Și acum lasă, te rog, prostiile. Am terminat.

Yair îi dădu ascultare. Un timp ținu buzele bine strânse. În cele din urmă spuse șovăitor, ca și cum ar fi încheiat un proces mental foarte complicat:

— Când ajungem la bunicul Yezekeel, n-am să mănânc nimic. Nimic, nimic.

Am rămas șase zile la bunicul Yezekeel. Diminețile stăteam cu copilul pe plajă la Bat Yam. Zilele erau liniștite.

Yezekeel Gonen nu mai lucra la departamentul de gospodărire a apelor. De la începutul anului, trăia dintr-o mică pensie. Nu-și neglija totuși

îndatoririle la sediul local al Partidului Muncitoresc. Se ducea seară de seară la club, cu mănunchiul său de chei în buzunar. Își nota într-un carnețel că trebuie să ducă perdelele la curățat, să cumpere o sticlă cu suc de fructe pentru vorbitori, să adune chitanțele și să le claseze după dată. Diminețile și le petrecea studiind noțiunile de bază de geologie, căci se înscrișese la un curs prin corespondență organizat de Institutul de Educație Publică, în dorința de a purta conversații științifice simple cu fiul său.

— Constat că am acum timp liber din belșug, afirma el. Omul nu trebuie să spună niciodată:

..sunt prea bătrân ca să mai profit de pe urma învățaturii". Considerați, vă rog, că apartamentul ăsta vă aparține, ne mai spunea el. Faceți abstracție de existența mea. Dacă vă gândiți mereu la mine, nu o să vă priască vacanța.

Dacă vă vine chef să schimbați aranjamentul mobilei sau să lăsați paturile desfăcute, nu vă sfiți s-o faceți. Nu trebuie să vă simțiți obligați la nimic din politețe. Vreau să vă bucurați de o odihnă totală, îmi pareți amândoi atât de tineri, dragii mei! Atât de tineri încât, dacă nu aș fi atât de încântat să vă văd, m-ar cuprinde milă de mine însumi. Yezekeel repetă această frază cu mai multe ocazii. Din tot ce spunea se degaja o anumită pedanterie ceremonioasă, fie din cauză că obișnuia să enunțe cuvintele ca și cum s-ar fi adresat unui mic public, fie pentru că era înclinat să folosească expresii care de obicei sunt întrebuințate numai la ocazii solemne. Îmi aminteam cum spusese Michael, în cursul conversației noastre de la cafeneaua Atara, că tatăl său întrebuințează frazele ebraice în felul

în care se mânuiesc piesele fragile de porțelan. Îmi dădeam acum seama că Michael, din pură întâmplare, reușise să facă o caracterizare foarte exactă.

Din prima zi se statornicise o prietenie foarte puternică între bunic și nepot. Se sculau amândoi la șase dimineața, foarte atenți să nu ne trezească și pe noi, se îmbrăcau, luau un mic dejun frugal și plecau să se plimbe pe străzile pustii. Lui Yezekeel îi plăcea să-și inițieze nepotul în misterele serviciilor municipale; ramificarea rețelei electrice de la transformatorul central, circuitul apelor, cartierul general al pompierilor, semnalele de alarmă și hidranții plasați în diferite puncte ale orașului, colectarea gunoaielor de către serviciile de salubritate, rețeaua liniilor de autobuz. Era o întreagă lume, nouă, înzestrată cu o fascinantă logică proprie. O altă noutate amuzantă era

numele cu care bunicul își chema nepotul:

— Părinții tăi te cheamă Yair, dar eu am să-ți spun Zalman, căci numele tău adevărat este Zalman.

Copilul nu respinse numele cel nou, dar conform unui anumit principiu de echitate, știut doar de el însuși, începu să-l strige pe bătrân cu același nume, Zalman. La opt și jumătate se înapoiau de la plimbare și Yair anunța:

— Zalman și Zalman s-au întors.

Râdeam cu lacrimi. Nici măcar Michael nu-și putea stăpâni un zâmbet.

Când ne sculăm și noi, găseam micul dejun gata pregătit pe masa din bucătărie : salată, cafea și felii de pâine albă, unse cu unt.

— Zalman v-a pregătit totul cu propria lui mână, nu-i așa că-i băiat deștept? declară Yezekeel mândru.

Adăuga apoi ca să nu falsifice realitatea:

— Cât despre mine, i-am dat numai câteva sfaturi.

Apoi Yezekeel ne însoțea pe toți trei la stația de autobuz, atrăgându-ne atenția să ne ferim de curenți și de insolație. O dată îndrăzni să spună :

— Aș veni și eu, dar mi-e teamă să nu vă fiu o povară.

La amiază, când ne întorceam de la plajă, Yezekeel ne pregătea un prânz vegetarian: ouă, legume, pâine prăjită și fructe. Carne nu apărea niciodată pe masa lui, în urma unui principiu pe care se abținea să ni-l explice, ca să nu ne plictisească. În timpul mesei, își dădea silința să ne distreze cu întâmplări din copilăria lui Michael, ca de pildă ce î-a spus odată Michael liderului Moshe Shertok, care venise în vizită la școala lui primară și cum acesta sugerase să publice spusele lui

Michael într-o revistă pentru copii.

În timpul meselor, Yezekeel îi povestea nepotului său istorioare despre arabi răi și arabi buni, evrei răi și evrei buni, eroismul unor copii evrei și despre ofițeri britanici care maltratau copiii imigranților clandestini.

Yair se dovedea a fi elev atent și devotat, nu-i scăpa nici un cuvânt și nu uita nici un amănunt. Părea să îngemăneze setea de cunoaștere a lui Michael cu deprimantul meu dar de a nu uita nimic. Puteai să-i dai lucrare de control cu toate cele învățate de la „bunicul Zalman”: firele electrice sunt legate de stația Reading; rezerva de apă este adusă dintr-un izvor din Rosh Haayin; Bevin fusese un englez rău, iar Wingate unul bun. Bunicul ne răsfăța cu mici daruri. Cinci cravate într-o cutie pentru Michael, pentru mine *Poezia ebraică în Spania și Provența de*

profesorul Shirman, iar pentru nepotul său cumpără o mașină roșie de pompieri cu sirenă, care chiar funcționa.

Zilele se scurgeau liniștite. Afară, în spațiile verzi dintre blocurile muncitorești, erau plantați ficuși în jurul unor pătrate de gazon bine îngrijit. Păsărelele cântau toată ziua. Orașul era alb și scaldat în lumina soarelui. Spre seară se pornea o briză dinspre mare și Yezekeel deschidea larg și ușa bucătăriei:

— Bate un vânt răcoritor, spunea el. Aerul de mare este respirația vieții.

La zece seara, când se întorcea de la club, bătrânul se aplecă deasupra patului ca să-și sărute nepotul adormit. Apoi venea la noi pe balcon și stăteam împreună pe șezlongurile destrămate. Se abținea să ne vorbească despre partid temându-se că s-ar putea să nu ne intereseze ceea ce

îl interesa pe el. Nu-și îngăduia să ne plictisească în cursul scurtei noastre vacanțe. Îndruma în schimb conversația spre subiecte pe care le consideră mai apropiate de inima noastră îmi vorbea despre Josef Hayyim Brenner care fusese ucis nu departe de Holon în urmă cu treizeci și cinci de ani. Brenner, după părerea lui, fusese un mare scriitor și un mare socialist, deși profesorii din Ierusalim îl priveau de sus, reproșându-i că se amestecase prea mult în politică și nu fusese un estetic pur.

— Ascultă-mă ce-ți spun, zicea el, mai curând sau mai târziu valoarea lui Brenner va fi recunoscută din nou chiar la Ierusalim.

Nu mă hazardam să-l contrazic.

Îl bucura tăcerea mea pe care o consideră drept încă o dovadă de bun gust. Ca și Michael, considera că sunt

înzestrată cu un suflet sensibil.

— Ai să mă ierți dacă-mi îngădui să fiu sentimental spunându-ți că-mi ești la fel de dragă că o fiică?

Cu Michael vorbea despre resursele naturale ale țării.

— Nu-i departe ziua când se va descoperi petrol la noi în țară. Nu am nici cea mai mică îndoială, îmi amintesc cât de sceptici erau așa-ziișii experți în legătură cu versetul din Deuteronom : „O țară unde pietrele sunt din fier și din munții căreia poți scoate cupru". Și acum avem muntele Manara și avem Tâmnă: fier și cupru. Sunt convins că în curând se va descoperi și petrol. Existența lui este limpede menționată în Talmud și vechii rabini erau oameni practici și realiști, ceea ce scriau era bazat pe cunoștințe temeinice, nu doar pe sentimente. Sper, fiule, că nu ești și tu un geolog lipsit de imaginație. Sunt convins că

destinul te va alătura celor care caută și descoperă lucruri noi. Dar acum să nu vă mai plictisesc pe amândoi cu vorbăria asta. Voi sunteți aici în vacanță și eu, nebun bătrân, trăncănesc despre lucruri care fac parte din activitatea voastră profesională, ca și cum nu v-ar aștepta suficiente eforturi intelectuale când vă veți întoarce la Ierusalim. Ce pisălog bătrân mai sunt și eu! Ce-ar fi să mergeți la culcare ca să vă treziți mâine dimineață odihniți și bine dispuși ? Noapte bună, dragii mei. Somn ușor. Și să nu dați atenție sporovăielilor unui bătrân care trăiește singur și are rar norocul să vorbească cu cineva. Zilele erau liniștite.

După-amiezele ne duceam în grădinile publice unde ne întâlneam cu prieteni și vecini care îi preziseseră cu toții un viitor strălucit lui Michael și erau

acum bucuroși să-i împărtășească succesele. Erau mândri să strângă mâna soției lui, să-i ciupească de obraz fiul și să povestească întâmplări hazlii de pe vremea când Michael era copil și-l purtau în brațe.

În fiecare zi Michael îmi aducea un ziar și o revistă colorată. Eram bronzăți. În piele ni se impregnase mirosul mării. Orașul era mic, iar casele zugrăvite în alb.

— Holon este un oraș nou, spunea Yezekel Gonen. Aici nu s-a încercat restaurarea splendorii antice, ci s-a ridicat din nisip un orașel curat și plăcut. Iar eu, care îl cunosc de la început, mă bucur în fiecare zi de el, deși nu are, bineînțeles, nici urmă din ce aveți voi la Ierusalim.

În ultima seară veniră cele patru mătuși din Tel Aviv ca să ne vadă. Au adus daruri pentru Yair, l-au îmbrățișat vânjos și l-au sărutat

energic. În mod excepțional au fost toate patru agreabile ; chiar tanti Jenia ne-a scutit de lamentările ei obișnuite.

Mătușa Leah a fost purtătoarea lor de cuvânt:

— Cred că pot spune, din partea noastră a tuturor, că nu ai înșelat speranțele pe care noi ni le-am pus în tine, Misa. Hannah, ar trebui să radiezi de mândrie pentru succesul lui. Îmi mai aduc aminte cum își băteau prietenii lui Misa joc de el după războiul de independență, că nu se duce cu ei, ca un nătărău, la vreun kibuț în Neghev. A preferat, pe bună dreptate, să meargă la Ierusalim, la universitate, și să fie de folos familiei și poporului său cu mintea, cu talentul și nu cu forța mușchilor ca un animal de povară. Și acum, că Michael al nostru este aproape doctor, aceiași prieteni care îl luau în bătaie de joc vin să-l

roage să le îndrume și lor primii pași spre universitate. Și-au irosit, ca proștii, cei mai buni ani din viață și acum sunt scârbiți și obosiți de kibuțul lor din Neghev, pe când Misa al nostru, care a dat dovadă de înțelepciune de la bun început, își poate permite, dacă ar vrea, să plătească pe acei amici aroganți ca să-i mute mobila din vechiul apartament în cel nou pe care cu siguranță îl va obține în curând.

Spunând „kibuțul din Neghev” mătușa Leah s-a strâmbat: pronunța numele Neghev aproape ca pe o înjurătură. Ultimele cuvintele făcură pe toate patru mătușile să izbucnească în hohote ascuțite de râs. Yezekeel interveni:

— Nici un om nu trebuie disprețuit. Michael reflectă câteva momente, apoi se declară de acord cu tatăl său, adăugind că, după părerea lui, educația nu schimbă valoarea de bază

a unei persoane.

Această opinie fu primită cu încântare de tanti Jenia. Ea ne atrase atenția că succesul nu i se urcase la cap lui Michael și nu-i alterase modestia.

— Modestia este o calitate foarte folositoare. Totdeauna am susținut că datoria unei soții este aceea de a încuraja soțul pe calea succesului. Numai când bărbatul e un om de nimic, soția lui este forțată să aleagă calea spinoasă de a se lupta ca un bărbat, ca să răzbată într-o lume a bărbaților. Acesta a fost destinul meu. Sunt bucuroasă că Misa nu a rezervat asemenea sarcină soției sale. Și tu, dragă Hannah, și tu trebuie să fii mulțumită, pentru că în lume nu există o satisfacție mai mare ca aceea când un efort susținut este încununat de succes, succes care în viitor, sunt sigură, va fi și mai mare. Acesta mi-a

fost crezul de când eram copil. Toate necazurile prin care am trecut nu mi-au slăbit cu nimic credința. Dimpotrivă, mi-au întărit-o.

Niciodată n-am să uit ce a făcut Yezekeel în dimineața zilei în care urma să ne întoarcem la Ierusalim. S-a urcat pe o scară la rafturile de sus ale unui dulap și a coborât o cutie mare, din care a scos uniforma de santinelă decolorată și mototolită. A mai dat la iveală din dulap și o șapcă veche, numită „kolpak” pe care i-a pus-o nepotului său pe cap.

Era așa de mare, încât aproape îi acoperea ochii. Bunicul și-a tras uniforma peste pijamaua cu care era îmbrăcat.

Toată dimineața, până la ora plecării, cei doi au luat cu asalt apartamentul, înscenând lupte și manevre. S-au împușcat unul pe altul cu bastoane, ascunși în tranșee, în spatele

mobilelor, se strigau unul pe altul „Zalman”. Fața lui Yair era luminată de o bucurie frenetică pe măsură ce descoperea, pentru prima dată, plăcerea puterii, iar bătrânul soldat asculta fiecare comandă cu neclintită supunere. Yezekeel a fost un bătrân fericit în cea din urmă dimineață, a ultimei noastre vizite la Holon. Timp de un minut mi s-a strâns inima la senzația că scena îmi era bine cunoscută, ca și cum aș mai fi văzut-o cu mulți, mulți ani în urmă. Era ca o copie ștearsă a unui original mult mai clar, mult mai bine conturat. Nu-mi aduceam aminte nici unde, nici când. M-a săgetat un fior în lungul șirei spinării și am simțit o pornire arzătoare să spun ceva, să-mi avertizez poate fiul și socrul de pericolul focului și al electrocutării. Dar jocul lor nu avea nici o legătură cu asemenea

riscuri. Mă stăpânea un impuls de a-i cere lui Michael să plecăm imediat, dar nu eram în stare să scot o vorbă. Ar fi sunat prostesc și grosolan. Ce mă făcea oare să fiu atât de neliniștită? Câteva formații de avioane de luptă trecuseră în dimineața aceea, în zbor jos, peste Holon. Nu cred că acesta a fost motivul stării mele de agitație. Nu cred că „motiv” este cuvântul potrivit în acest context. Avioanele de luptă văjiiu pe sus, geamurile zăngăneau. Aveam impresia că toate acestea nu le trăiam în nici un caz pentru prima oară.

Înainte de plecare, socrul meu Yezekel m-a sărutat pe amândoi obraji. Cu acest prilej am observat că ochii lui păreau schimbați, ca și cum pupilele înceteșate i se măriseră, acoperindu-i albul ochilor. Fața îi era și ea cenușie, obraji subțiri și zbârciți și buzele care mi-au atins fruntea nu erau calde. Prin

contrast mina lui era uimitor de fierbinte; o strângea pe a mea cu o energie aproape frenetică, ca și cum bătrânul ar fi încercat să-mi dea degetele lui în dar. Patru zile după reîntoarcerea noastră la Ierusalim, toate acestea îmi veniră în minte într-o străfulgerare orbitoare, când, spre seară, sosi mătușa Jenia să ne anunțe că Yezekeel se prăbușise în stația de autobuz din fața casei sale.

— Seara trecută, nu mai departe de seara trecută, Yezekeel a fost la noi în vizită, spunea ea pe un ton de scuză de parcă ar fi vrut să risipească o bănuială urâta. Seara trecută a fost la noi în vizită și nu s-a plâns de nici o suferință. Ba dimpotrivă, mi-a vorbit despre un nou ser împotriva paraliziei infantile care tocmai fusese descoperit în America. Era... normal. Perfect normal. Și apoi, pe neașteptate, azi-

dimineață, chiar sub ochii vecinilor săi, familia Globerman, a căzut jos în stația de autobuz.

Începu brusc să suspine.

— Misa orfan!

Plângând, își răsfrângea buzele ca un copil bătrân certat. Strângea cu putere capul lui Michael la pieptul ei slab, alintându-i fruntea, apoi se opri.

— Misa, cum e posibil ca un om să cadă așa deodată pe trotuar, fără nici un motiv, cum ți-ar cădea din mână o geantă sau un pachet? Chiar așa, jos pe trotuar și... e groaznic. Nu-i... nu-i drept. E revoltător. Ca și cum bietul Yezekel n-ar fi fost decât o geantă sau un pachet, să cadă astfel și să se spargă... este... gândește-te ce impresie face, Misa... ce rușine... cu Globermanii de alături privind din balcon ca dintr-o lojă, la operă, iar niște străini să-l ridice ținându-l de brațe și de picioare și să-l dea la o

parte ca să nu împiedice circulația și întorcându-se apoi să-i culeagă pălăria și ochelarii și cărțile care se împrăștiaseră pe toată strada... Și știi unde se ducea?

Tanti Jenia ridică vocea până deveni un vaiet strident.

— Se ducea până la bibliotecă ca să restituie niște cărți împrumutate, nu avusese deloc intenția să ia autobuzul. Din pură întâmplare a căzut chiar în stația de autobuz, peste drum de Globermani. Un om atât de blând... atât de amabil... atât de blând și așa, pe neașteptate... ca la circ, ți-o spun, ca la cinematograful, un om merge liniștit pe stradă și dintr-o dată vine cineva pe la spate, îi trage cu un baston în cap și el se încovoiaie și se prăbușește... ca și cum omul nu ar fi decât o păpușă de cârpe sau așa ceva. Ți-o spun eu, Misa, viața nu-i decât un

rahat împuțit. Lăsați copilul la vecini sau unde știți și veniți repede cu mine la Tel Aviv. Leah a rămas singură acolo, stângace cum o știți, ca să facă toate aranjamentele necesare. Sunt o mie de formalități. Un om moare și sunt atâtea formalități de-ai crede că pleacă cel puțin în străinătate. Luați-vă hainele și ce-ați mai vrea și să mergem. Între timp mă duc la farmacie să telefonez la taxi și... da, Misa, te rog, pune-ți haine negre, sau cel puțin un sacou și grăbiți-vă amândoi, vă rog. Ce dezastru, Misa, ce groaznic dezastru!

Mătușa Jenia plecă. Îi auzeam pașii grăbiți pe scări și pe pavajul din curtea de sub fereastră. Am rămas în aceeași poziție în care mă găsisese la intrare, sprijinindu-mă de masa de călcat, cu fierul încins în mină. Michael se repezi în balcon, ca și cum ar fi vrut s-o strige: „Tanti Jenia! Tanti Jenia!”

După un minut intră din nou în

cameră. Trase obloanele, închise ferestrele în tăcere și apoi ieși să închidă ușa do la bucătărie. Trecând prin coridor lăsă să-i scape un geamăt înăbușit. Probabil dăduse cu ochii de propriul său chip în oglinda de la cuier. Deschise dulapul, își scoase costumul negru și mută cureaua de la un pantalon la altul.

— Tata a murit, spuse încet, fără să mă privească, ca și cum nu aș fi fost de față când venise mătușa Jenia.

Am pus fierul jos, pe dușumea, sub dulap, am dus scândura de călcat în baie și am intrat în camera lui Yair. L-am oprit din joacă, am scris un bilețel și l-am trimis cu el la familia Kamnitzer.

— Bunicul Yezekel e rău bolnav, i-am spus înainte de plecare.

Un ecou deformat al cuvintelor mele se întoarse la mine de pe scări, pe

când Yair, emoționat, vestea pe toți copiii din casă:

— Bunicul Zalman e foarte bolnav și părinții mei pleacă să-l facă iar bine.

Michael puse portofelul în buzunarul interior și încheie nasturii hainei de la costumul negru care aparținuse cândva răposatului meu tată și pe care mama mea Malka îl transformase ca să i se potrivească lui. Își puse pălăria. Cu un gest automat, își luă vechea lui servietă neagră, uzată, apoi o puse la loc enervat.

— Eu sunt gata, mă anunță el. Poate că nu se cuvenea ca tanti Jenia să spună anumite lucruri, dar are dreptate. N-ar fi trebuit să se întâmple așa. Nu-i drept. Să te pornești împotriva unui bătrân cinstit și cumsecade, care nu-i cine știe ce puternic sau sănătos, și să-l dobori pe neașteptate jos pe trotuar, în mijlocul orașului, ziua în amiaza mare, ca pe

un criminal periculos. E lipsă de decență, îți spun, Hannah, e cruzime, da e o cruzime!

Pe când rostea aceste cuvinte începu să tremure din tot trupul, ca un copil care se trezește într-o noapte de iarnă și, în loc s-o vadă pe mama da cu ochi de un ch,p străin care îl privește din întuneric.

26

În prima săptămână după înmormântare, Michael renunță să se mai bărbierească. Nu cred că a procedat astfel din respect pentru tradiție sau din considerație pentru dorința tatălui său (Yezekeel se socotea pe sine însuși ateu practicant). Simțea poate că ar fi fost degradant să se radă în timpul săptămânii lui de doliu. Când suntem copleșiți de durere, găsim uneori amarnic de degradante

cele mai banale îndeletniciri. Lui Michael nu-i plăcuse niciodată să se radă. Obrajii i-au fost repede acoperiți de țepi negricioși și aspri care îi dădeau un aer furios.

Cu barba lui nerasă, Michael îmi părea alt om. În anumite momente aveam senzația că trupul îi este mai puternic decât îl știam în realitate. Gâtul i se subțiasse. În jurul gurii îi apăruseră riduri care sugerau o ironie amară, străină de el. Ochii aveau o expresie obosită, de parcă ar fi fost istovit de muncă fizică. În zilele de doliu, soțul meu avea înfățișarea unui muncitor amărât, dintr-unul din micile ateliere de pe strada Agrippa.

O bună parte din zi, Michael stătea într-un fotoliu, în papuci îmblăniți și halat gri deschis cu carouri mai închise. Când îi puneam ziarul în brațe, se aplecă să-l citească. Dacă ziarul cădea pe jos, nu-și dădea

osteneala să-l ridice. Nu-mi dădeam seama dacă era îngândurat sau absent. O dată mi-a cerut să-i torn un pahar de coniac.

I-am îndeplinit dorința, dar păru că nu-și mai aduce aminte. Mă privi surprins și nu se atinse de băutură. Altădată, după ce ascultase buletinul de știri, a remarcat:

— Ce ciudat!

Nu a mai adăugat nimic. Nici eu nu l-am întrebat. Becul răspândea o lumină galbenă.

Michael a fost foarte tăcut în zilele care au urmat morții tatălui său. Casă întreagă era adâncită în tăcere. Aveam impresia uneori că suntem cu toții în așteptarea unei vești. Când Michael îmi spunea câte ceva mie sau copilului, vorbea blând, de parcă eu aș fi fost în doliu. În timpul nopților îl doream cu pasiune. Sentimentul era penibil. De

atâția ani de când eram căsătorită, niciodată nu simțisem în ce măsură această dependență poate fi umilitoare.

Într-o seară, soțul meu își puse ochelarii și-și sprijini mâinile de birou. Stătea adus de spate, cu capul plecat. Intrând în cameră am văzut în soțul meu pe Yezekeel Gonen. M-am cutremurat. Aplecat, cu umerii căzuți, cu un aer șubred, Michael părea să-l încarneze pe tatăl său. Mi-a venit în minte ziua nunții noastre. Ceremonia de pe terasa acoperiș a clădirii vechiului Rabinat din fața librăriei Steimatzki. Și atunci Michael semănase atât de mult cu tatăl său, încât l-am confundat pe unul cu celălalt. N-am uitat.

Michael își petrecea diminețile stând în balcon și urmărind cu privirea pisicile care se fugăreau pe jos, prin curte. Totul era calm. Nu-l mai văzusem niciodată stând atât de

liniștit. Totdeauna era grăbit să fie la zi cu lucrul. Vecini pioși veneau să-i prezinte condoleanțe. Michael îi primea cu politețe rece. Ca un profesor sever care îl privește pe un elev ce l-a decepționat, îi fixa prin ochelari pe cei din familia Kamnitzer sau pe domnul Glick, încât le rămâneau cuvintele de simpatie în gât. Doamna Zeldin veni codindu-se. Dorea să ne propună să-l lăsăm pe Yair la ea până vor trece zilele de doliu. Un surâs amar tremură în jurul gurii lui Michael.

— De ce? spuse el. Doar n-am murit eu.

— Doamne ferește. Nici să nu pomenim de așa ceva, se sperie vizitatoarea. M-am gândit că poate...

— Poate ce? i-o tăie Michael scurt. Bătrâna învățătoare se fâstâci. Își luă grăbită rămas-bun, scuzându-se de parcă ne-ar fi ofensat. Domnul

Kadishman sosi îmbrăcat într-un costum din serj negru, cu o expresie solemnă pe față. Ne anunță că avusese plăcerea să-l cunoască puțin pe decedat, datorită domnișoarei Leah Ganz. În afară de unele divergențe politice, avusese întotdeauna adânc respect pentru defunct. Fusesse unul dintre puținii oameni onești din Mișcarea muncitorească. Nu unul dintre ipocriți, ci unul din cei induși în eroare.

— Nu s-a pierdut. A plecat doar mai înainte.

— Cu siguranță nu s-a pierdut, conveni Michael rece.

Mi-am înăbușit un zâmbet.

Soțul prietenei lui Michael din Tirat Yaar veni până la ușă, refuză să intre din delicatețe, dar mă rugă să-i comunic lui Michael că a trecut pe la noi și că ia parte la durerea noastră. Atât el, cât și Liora, bineînțeles.

În cea de a patra seară, veni ră în vizită profesorul de geologie și doi asistenți. Se așezară pe divanul din salon, cu fața spre fotoliul lui Michael. Ședeau cu spatele drept și genunchii lipiți, considerând că nu se face să se sprijine de spătar.

M-am așezat pe un scăunel lângă ușă. Michael m-a rugat să fac cafea pentru oaspeții noștri, iar pentru el un ceai fără lămâie, ca să nu-i dea arsuri la stomac. Se interesă apoi de rezultatele cercetărilor făcute la Nahal Arugot în Neghev. Când unul din cei doi tineri începu să vorbească, își întoarse brusc fața spre fereastră, cu un spasm violent, de parcă un resort s-ar fi rupt în interiorul său. Umerii îi tremurau. M-am alarmat, având senzația că izbucnise în hohote de râs pe care nu și le putea stăpâni. Își întoarse apoi din nou capul. Fața îi era obosită și

goală de orice expresie. Se scuză și-i rugă să continue.

— Vă rog nu omiteți nimic. Vreau să aud totul. Tânărul care începuse să vorbească reluă frază de acolo de unde o lăsase. Michael îmi aruncă o privire cenușie, de parcă ar fi fost mirat de un amănunt în aspectul meu pe care nu-l observase înainte. Briza nopții lovea obloanele de zidul casei. Părea că timpul îmbrăca forme vizibile. Lumină electrică, tablourile, mobila, umbra aruncată de mobilă, linia tremurătoare dintre peticele de lumină și de umbră.

Profesorul prinse dintr-o dată viață și-l întrerupse pe asistent.

— Schițele pe care ni le-ai desenat la începutul lunii nu ne-au decepționat, Gonen. Faptele confirmă ipotezele tale. Iată de ce sentimentele noastre sunt împărțite. Suntem dezamăgiți de rezultatele săpăturilor, dar impresionați de competența ta.

Mai adăugă apoi o observație complicată despre ingratitudea cercetărilor aplicate, în comparație cu cele teoretice. Accentuă importanța intuiției creatoare pentru ambele categorii de cercetare.

Michael observă placid:

— Curând vine iarna. Noaptea au devenit mai lungi. Mai lungi și mai reci.

Cei doi asistenți schimbă o privire, apoi se uitară pe furiș spre profesor. Bătrânul clătină energic din cap, vrând să le arate că a priceput sugestia. Se ridică și spuse solemn:

— Noi toți îți împărtășim durerea, Gonen. Așteptăm cu nerăbdare să te avem din nou printre noi. Încearcă să fii tare și... fii tare, Gonen.

Musafirii își luară rămas-bun. Michael îi însoți până pe culoar. Se grăbi să-l ajute pe profesor să-și

îmbrace paltonul. Mișcările îi erau neîndemânatică și se simți obligat să-și ceară scuze, cu un surâs slab. De la începutul serii, îl găsisem tot timpul impresionant, dar micul lui surâs m-a întristat. Politețea lui izvora din respect și nu din simpatie. Îi conduse pe oaspeți până la ușă. După plecarea lor se întoarse în cameră. Stătea tăcut, cu fața spre fereastra întunecată și cu spatele spre mine. În cele din urmă vorbi, fără să-și răsucească umerii.

— Încă un pahar cu ceai, te rog, Hannah, și n-ai vrea să stingi lumină mare? Când tata ne-a rugat să punem băiatului un nume cam demodat, ar fi trebuit să-i respectăm dorința. La zece ani am făcut o anghină cu temperatură foarte ridicată. Toată noaptea, noapte de noapte, tata a stat lângă patul meu. Schimba mereu compresa rece pe care mi-o puneă pe frunte și cânta iarăși și iarăși, fals și monoton, singurul cântec

de leagăn pe care îl știa. Cântecul suna așa:

E timpul de dormit Căci ziua s-a sfârșit. Soarele în mare a apus Stele lucesc pe bolta sus. Dormi pui iubit.

Ți-am povestit vreodată, Hannah, că tanti Jcniia și-a dat toată silința să-i găsească tatei o nouă soție? Foarte rar trecea pe la noi fără să fie însoțită de vreo prietenă sau cunoștință. Infirmiere între două vârste, emigrante poloneze, divorțate numai piele și os. Femeile începeau prin a-mi face mie avansuri; mă îmbrățișau, mă sărutau, îmi aduceau cutii cu bomboane, mă alintau. Tata se prefăcea că nu înțelege intențiile mătușii Jenia. Era politicoș. Începea să vorbească despre decretele înaltului Comisar și alte de-astea. Când am făcut anghina, aveam febră mare și toată noaptea curgea sudoarea din mine. Așternutul era ud. Tot la

două ore tata schimba cearșafurile, cu mare grijă. Își dădea silința să nu mă scuture, dar de fiecare dată întrecea măsura. Mă trezeam și plângeam. Înainte de revărsatul zorilor, tata spăla toate cearșafurile în baie și apoi ieșea pe întuneric să le întindă pe frânghia de rufe din fața blocului nostru. Te-am rugat să nu-mi pui lămâie în ceai, din cauza arsurilor de stomac care s-au înrăutățit, Hannah. Când mi-a scăzut febră, tata s-a dus și mi-a cumpărat un joc de dame, pe care l-a obținut cu preț redus din prăvălia vecinului nostru Globerman. Se străduia să piardă de câte ori jucam. Ca să mă facă fericit, se văita, își prindea capul în mâini, și mă numea „Micul meu geniu, micul meu profesor, micul meu bunic Zalman”. Mi-a spus odată povestea familiei Mendelssohn și în glumă s-a comparat pe sine cu Mendelssohn cel din generația de

mijloc care fusese fiul unui om mare și tatăl altui om mare. Îmi prevestea un viitor strălucit. Îmi aducea tot timpul câte o ceașcă de lapte fierbinte cu miere, fără caimac. Dacă mă încăpățânam și refuzam să beau, recurgea la ispite și șantaj. Îmi măgulea bunul simț. Așa m-am făcut bine. Fii bună, Hannah, te rog și adu-mi pipa. Nu, nu aceea, pe cea englezească. Cea mai mică. Da, asta este. Mulțumesc. M-am vindecat și tata s-a molipsit de la mine și s-a îmbolnăvit foarte grav. A zăcut trei săptămâni în spitalul unde lucra tanti Jenia. Cât timp a fost bolnav, s-a oferit mătușa Leah să aibă grijă de mine. După două luni m-au anunțat că a scăpat de la moarte, printr-un noroc sau printr-o minune. Tata făcea o mulțime de glume pe această temă. Cita un proverb care spune că oamenii

deosebiți mor tineri și zicea că din fericire el este un om obișnuit. Am jurat în fața tabloului lui Herzl din sufragerie că, dacă s-ar întâmpla să moară tata pe neașteptate, am să gădesc și eu o cale să mor; mai bine moartea decât să fiu dus la un orfelinat sau la tanti Leah. Săptămâna viitoare, Hannah, să îi cumpărăm lui Yair un tren electric. Unul mare ca cel pe care l-am văzut în vitrina magazinului de pantofi Freimann & Bein, de pe bulevardul Iaffa. Yair iubește mult mașinăriile. Îi dau și ceasul deșteptător care nu mai funcționează. Am să-l învăț să-l demonteze și apoi să-l pună la loc. Poate va deveni inginer. Ai observat cum îl fascinează motoarele și resorturile și mașinile? Ai mai auzit că un copil de patru ani și jumătate să poate pricepe în linii mari cum funcționează un aparat de radio? Eu

nu m-am considerat niciodată deosebit de inteligent, știi bine asta. Nu sunt un geniu sau ceea ce își închipuia tata. Sau spunea că își închipuie. Nu sunt decât un om obișnuit, Hannah. Dar tu va trebui să-ți dai toată silința și să-l iubești pe Yair. Va fi mai bine și pentru tine dacă o vei face. Nu, nu vreau să spun că neglijezi copilul. Astea-s prostii. Dar am impresia că nu te dai în vânt după el. Și trebuie s-o faci, Hannah. E nevoie uneori chiar să întreci măsura. Ceea ce vreau să spun este că mi-ar plăcea să începi... nu știu cum să-ți explic ceea ce simt. Hai mai bine să lăsăm asta. Cândva, cu ani în urmă, tu și cu mine stăteam într-o cafenea și te-am privit și m-am privit și mi-am spus că nu sunt croit să fiu Făt-Frumos sau cavalier pe cal alb, cum se spune. Tu ești frumoasă, Hannah. Ești foarte frumoasă. Ți-am

povestit ce mi-a spus tata săptămăna trecută la Holon? A spus că i se pare că ești poetă, deși nu scrii versuri. Nu știu de ce îți spun toate acestea. Tu taci, nu scoți o vorbă. De ce ți-oi fi spunând acum toate acestea ? Nu ca să te ofensez sau să te rănesc, poți să fii sigură. N-ar fi trebuit să ne încăpățănăm să-l numim Yair. La urma urmelor un nume nu ar fi afectat atitudinea noastră față de copil. Și am călcat în picioare un sentiment foarte delicat. Într-o zi, Hannah, va trebui să te întreb de ce m-ai ales pe mine dintre toți bărbații interesanți pe care trebuie să-i fi întâlnit. Dar acum e prea târziu și eu vorbesc prea mult și tu ești probabil mirată. Vrei să faci patul, Hannah? Vin într-o clipă să te ajut. Să mergem la culcare. Tata e mort. Eu însumi sunt tată. Toată rânduiala aceasta a lucrurilor îmi pare deodată un joc stupid de copii. Mi-aduc aminte

cum ne jucăm pe vremuri, la capătul curții noastre, pe un teren viran, de unde începea nisipul: ne așezam într-un șir lung și cel din cap arunca mingea și se așeza în coadă și continuam astfel, până când primul devenea cel din urmă și ultimul cel dintâi și tot așa mereu. Nu-mi amintesc ce urmărea jocul. Nu-mi amintesc cine îl câștiga. Nici măcar nu-mi amintesc dacă era vreo regulă sau dacă era vreo ordine în toată nebunia aceea. Ai lăsat lumina aprinsă în bucătărie.

27

Zilele de doliu se sfârșiseră. Stăteam din nou unul în fața celuilalt la masa din bucătărie, luând micul dejun atât de liniștiți și de binevoitori, încât un străin s-ar fi putut înșela crezându-ne cu sufletul împăcat. Ridic ibricul.

Michael îmi întinde două cești. Torn cafeaua. Michael taie pâine. Pun zahăr în cele două cești de cafea și amestec și amestec, până ce vocea lui mă oprește.

— E destul, Hannah. S-a amestecat. Doar nu forezi o sondă.

Îmi beau cafeaua neagră. Lui Michael îi place cu puțin lapte. Număr patru, cinci, șase picături de lapte în ceașca lui.

Iată cum suntem așezați: eu mă sprijin cu spatele de o latură a frigiderului și stau cu fața la dreptunghiul de un albastru strălucitor care este fereastra bucătăriei. Michael stă cu spatele spre geam și ochii lui sunt liberi să se plimbe peste sticlele goale de deasupra frigiderului, peste ușa bucătăriei, o parte din coridor și ușa băii. Radioul ne împresoară cu muzică ușoară, de dimineață. Cântece evreiești care mie

îmi amintesc de copilărie, iar lui Michael că se face târziu. Se ridică fără un cuvânt, se duce la chiuvetă, își spală ceașca și farfurioară. Iese din bucătărie. În hol își scoate papucii, își pune pantofii. Îmbracă o jachetă cenușie. Își ia pălăria din cuier. Cu pălăria pe cap și servieta lui veche neagră sub braț, se întoarce în bucătărie să mă sărute pe frunte și să-mi spună la revedere. Să nu uit să cumpăr la amiază niște gaz. E pe sfârșite. El își notează într-un carnetel să treacă pe la serviciul apelor să plătească notă și să verifice dacă nu s-a strecurat o mică greșeală.

Michael pleacă și mie mi se pune un nod în gât. Mă întreb de unde îmi vine această tristețe. Din ce vizuină blestemată s-a strecurat la mine în casă, să-mi tulbure pacea dimineții albastre. Ca un funcționar într-un

birou, scot un teanc de frânturi de amintiri. Verific fiecare dată dintr-o lungă coloană. Pe undeva se ascunde o gravă eroare. Să fie o iluzie? Mi s-a părut că undeva am dibuit o gravă greșeală.

Radioul a încetat să cânte. A început brusc să vorbească despre izbucnirea unor anumite tulburări la sate. Tresar; e ora opt. Timpul nu se odihnește niciodată și nu te lasă să te odihnești. Apuc zorită poșeta. Nu-i nevoie să-l grăbesc pe Yair care e gata înaintea mea. Mână în mină, mergem spre grădinița Sarei Zeldin.

Dimineața strălucește pe străzile Ierusalimului. Un birjar bătrân cânta cât îl ține gura, tolănit pe capră. Băieții de la școala religioasă Tachkemoni poartă beretele pe-o parte. Stau pe trotuarul de vis-à-vis, bătându-și joc de bătrânul birjar ca să-l provoace. Birjarul flutură mâna, ca și cum ar

răspunde la un salut. Zâmbește și cânta mai departe. Fiul meu începe să-mi explice că pe linia autobuzului 3 B circulă două tipuri de mașini, Ford și Fargo. Fordul are un motor mult mai puternic, Fargo e mai slab și mai încet. Deodată i se trezește bănuiala că nu-i urmăresc explicațiile. Mă pune la încercare. Sunt pregătită.

— Am auzit tot ce mi-ai spus, Yair. Ești un băiat inteligent. Te ascult.

O dimineată senină și albastră domnește peste Ierusalim. Până și pietrele cenușii ale cazărmii Schneller își dau toată silința să nu pară posomorite. O vegetație puternică și viguroasă a năpădit terenurile virane: mărăcini, volbură, ciulini și o armată de alte plante sălbatice ale căror denumiri nu le cunosc și care sunt de obicei numite buruieni. Mă opresc dintr-o dată, ca trăsniță.

— Am încuiat ușa de la bucătărie, când am plecat de acasă, Yair?

— A încuiat-o tata ieri seară și azi nu a mai deschis-o nimeni. Ce-i cu tine astăzi, mămico?

Trecem pe lângă porțile grele de fier ale cazărmii Schneller. N-am pus niciodată piciorul în interiorul acestor ziduri lugubre. Pe când eram copil, aici era instalată armata britanică și țeștile mitralierelor ieșeau prin creneluri. Cu mulți ani în urmă fortăreața era numită Orfelinatul Sirian, nume straniu care, în felul lui, părea că mă amenință.

O santinelă blondă stă în fața porților, suflându-și în pumni să și-i încălzească. Când trecem prin dreptul lui, tânărul soldat privește în jos spre picioarele mele, la porțiunea goală dintre fustă și șosetele albe. Mă gândesc să-i surâd. El îmi aruncă o privire înfocată, un amestec de jenă,

dorință, dor și scuze. Mă uit la ceas. Opt și un sfert. Este opt și un sfert dimineața, e o zi senină și albastră, iar pe mine m-a și cuprins oboseala. Vreau să dorm. Dar numai cu condiția ca visele să mă lase în pace.

În fiecare marți, în drum spre casă, Michael se oprește în centru să cumpere bilete de la Agenția Kahana pentru al doilea spectacol la cinematograful. Cât suntem plecați, Yoram, fiul familiei Kamnitzer, are grijă de copil. Când ne-am întors de la film am găsit o coală de hârtie în romanul care stătea pe noptiera mea. Yoram îmi lăsase ultimul său poem, ca să-mi spun părerea. În poezia lui Yoram era vorba despre un băiat și o fată care se plimbau prin livadă, în amurg. Dintr-o dată trece pe lângă ei un călăreț ciudat. Un călăreț negru, pe un armăsar negru, ținând o suliță de foc

negru. După ce trece pe lângă ei, un vâl întunecat se așterne peste pământ și peste îndrăgostiți. În paranteză, în partea de jos a paginii, Yoram mă lămurea că negrul cavalier e Noaptea. Yoram nu prea avea încredere în mine.

Ziua următoare, când l-am întâlnit pe Yoram Kamnitzer pe scări, i-am spus că mi-a plăcut poemul său și că poate ar trebui să-l trimită unei reviste pentru tineri. Yoram se apucă strâns de balustradă. Îmi aruncă pentru o clipă o privire panicată și apoi lăsa să-i scape un râs slab și îndurerat:

— Totu-i o minciună, doamnă Gonen, murmură el.

— Tu ești cel care minți acum, i-am ripostat zâmbind.

Se întoarse și se năpusti în sus pe scări. Se opri brusc, privi în urmă și îngâna speriat scuze, de parcă s-ar fi ciocnit în goana lui de mine.

Ajun de Sabat. Seara coboară peste

Ierusalim, în vârful colinei Romema castelul de apă este prins în revărsarea amurgului. Ace de lumină se filtrează printre frunzele copacilor, de parcă orașul este în flăcări. O ceață joasă se întinde încet la răsărit, lunecând cu degete palide peste ziduri de piatră și grilaje de fier. A fost trimisă să aducă alinare. Jur-împrejur, toate par să se topească în tăcere. Lin dor arzător se instalează nevăzut peste oraș. Stâncile uriașe eliberează căldura și se predau degetelor reci ale ceții. O briză ușoară suflă prin curți. Ridică bucățele foșnitoare de hârtie, apoi le abandonează, găsindu-le lipsite de interes. Vecinii în haine de Sabat, în drum spre locul de rugăciune. Murmurul mângâietor al unui motor din depărtare cade purpuriu peste pinii care șoptesc: „Oprește-te, oprește-te o clipă, șoferule. Întoarce-te și lasă-

mă să-ți văd chipul".

Am pus o față de masă albă. Într-un vas, un buchet de crăițe galbene. O sticlă cu vin roșu. Michael taie pâinea albă, împletită. Yair cânta trei cântece de Sabat învățate la grădiniță. Servesc pește copt la cuptor. Nu aprindem luminări, căci Michael găsește că ar fi o ipocrizie pentru niște oameni care s-au hotărât să nu urmeze calea religiei.

Michael îi povestește lui Yair despre răscoalele din 1936. Copilul ascultă vrăjit. Pune o întrebare inteligentă, adăugând la sfârșit „A^m terminat". Atitudinea lui vădește o atenție încordată. Și eu stau și-ascult vocea soțului meu. Mai este și o fetiță drăguță, într-o rochie albastră, care încearcă să mă cheme prin fereastra închisă și de aceea bate în geam cu pumnii mici. Teama i se citește pe față. E la doi pași de disperare. Buzele ei rostesc, iar și iar, ceva ce nu pot

înțelege. În curând va tăcea și n-am să-i mai văd decât obrazul, iar apoi nimic. Bietul meu tată Josef obișnuia să binecuvânteze vinul și pâinea la fiecare ajun de Sabat. Aprindeam totdeauna luminări. Tata nu știa ce adevăr ascund tradițiile religioase, de aceea le păstra. Doar când fratele meu Emanuel s-a înscris într-o mișcare socialistă de tineret, am abandonat toate obiceiurile de Sabat. Respectul nostru pentru tradiție era foarte șubred. Tata era un om nehotărât.

Un tren obosit suie colina pe care se află colonia germană, la sud de Ierusalim. Locomotiva geme și gâfâie. Se prăbușește în brațele peroanelor pustii. Ultimul suflu de abur scapă cu un șuierat neputincios. Împotrivindu-se tăcerii, locomotiva scoate un țipăt final. Dar tăcerea este prea puternică. Locomotiva se dă bătută, se stinge, se

răcește. Ajun de Sabat. O vagă așteptare. Până și păsările sunt tăcute. Picioarele lui au ajuns poate la porțile Ierusalimului. În livezile din Siloam sau dincolo de Colina Sfatului Rău. Orașul se întunecă.

— *Shabbat Shalom*. Sabat pașnic, spun eu de departe.

Fiul și soțul meu râd, Michael spune:

— Cât ești de ceremonioasă în seara asta, Hannah, și cât de bine îți stă în rochia nouă verde.

La începutul lunii septembrie, vecina noastră cea isterică de la etaj, doamna Glick, a fost internată într-un sanatoriu. Crizele deveneau din ce în ce mai frecvente. Între crize avea obiceiul să rătăcească prin curte și pe stradă, cu o expresie absentă pe față. Era o femeie corpulentă, înzestrată cu acea frumusețe matură și voluptuoasă pe care o au uneori femeile spre patruzeci de ani fără copii. Umbla tot

timpul cu rochiile descheiate, de parcă atunci s-ar fi dat jos din pat. Într-o zi, în curtea din spate, l-a atacat pe Yoram, sfiosul adolescent, l-a pălmuit, i-a rupt cămașa, numindu-l „codoș, desfrânat, scârbos”.

Într-o vineri seara, la începutul lui septembrie, doamna Glick înhață cele două luminări aprinse pentru Sabat și le aruncă în capul soțului ei. Domnul Glick se refugie la noi în apartament. Se prăbuși într-un fotoliu, cu umerii cutremurându-i-se de suspine. Michael puse jos pipa, închise aparatul de radio și se duse la farmacie să telefoneze celor în drept. O oră mai târziu veniră infirmierii în halate albe și o conduseră cu blândețe, de ambele brațe, spre ambulanță. Ea cobora ca la brațul unui iubit, fredonând tot timpul un cântec vesel în idiș. Ceilalți chiriași priveau tăcuți, din ușile

apartamentelor lor. Yoram Kamnitzer coborî și se opri lângă mine.

— Doamnă Gonen, doamnă Gonen, mă strigă el în șoaptă, palid ca un mort.

Am întins mâna spre brațul lui, dar m-am oprit la mijlocul gestului.

— E Sabat azi, e Sabat, striga doamna Glick, ajungând la ambulanță.

Soțul ei stătea în fața sa și-i vorbea cu vocea sfâșiată:

— Nu te necăji, Duba, nu-i nimic. O să treacă, nu-i decât o toană. Totul o să fie bine.

Domnul Glick purta o haină boțită de Sabat pe trupul lui mic. Mustața rară îi tremura de parcă își avea viața ei proprie.

Înainte de a pleca ambulanța, domnul Glick a fost rugat să semneze o declarație: un formular detaliat și plicticos. La lumina farurilor, Michael citi punct cu punct, ba chiar semnă de

două ori în locul domnului Glick, ca să nu fie el silit să profaneze Sabatul. Îl sprijini apoi până se goli strada și-l aduse la noi în apartament pentru o ceașcă de cafea.

Aceasta poate explică faptul că domnul Glick a devenit un oaspete obișnuit al casei noastre.

— Am aflat de la vecinii noștri, domnule doctor Gonen, că ați colecționat timbre. Printr-o fericită coincidență am sus o cutie plină cu timbre de care nu am nevoie și aș fi încântat să vi le dăruiesc. Ce spuneți? Nu aveți încă titlul de doctor. Ei și ce? Toți fiii lui Israel sunt egali în fața celui Atotputernic, în afară de cei care nu-i sunt pe plac. Doctor, caporal, artist, cu toții avem multe în comun și diferențele sunt neglijabile. Să ne întoarcem la subiectul nostru. Biata mea soție Duba are un frate și o soră,

primul în Anvers și cealaltă în Johannesburg. Ne trimit o mulțime de scrisori, cu timbre frumoase pe ele. Dumnezeu nu m-a găsit vrednic să-mi dăruiască și mie copii, astfel că timbrele nu-mi sunt de nici un folos. Aș fi fericit să vi le fac cadou, domnule doctor Gonen. În schimb v-aș ruga frumos să-mi îngăduiți să vin din când în când la dumneavoastră ca să citesc *Enciclopedia Ebraică*. Dați-mi voie să vă explic. Sunt însetat, în momentul de față, de cunoaștere, și am intenția să citesc *Enciclopedia Ebraică*. Nu într-o singură ședință, bineînțeles. Câteva pagini de fiecare dată. În ce mă privește, vă garantez că n-am să vă supăr și n-am să vă fac nici un deranj și n-am să aduc noroi în casă. Am să mă șterg bine pe picioare de câte ori intru în casă.

Astfel vecinul nostru a început să ne viziteze des. În afară de timbre, i-a dat

lui Michael suplimentul de sfârșit de săptămâna al ziarului religios *Hatsofeh*, deoarece conținea o pagină științifică. Iar eu, m-am bucurat de o reducere specială la merceria Glick, din Stradă David Yelin. Fermoare, inele metalice de prins perdele, nasturi, catarama și ață de brodat, toate acestea mi le oferea în dar. Și nu eram în stare să-l refuz.

— Ani de zile am respectat cu evlavie legile religiei noastre. Și adevărul este că de când cu nenorocirea bieteii mele soții Duba, am fost năpădit de îndoieli. Îndoieli serioase. Intenționez să-mi lărgesc cunoștințele și să studiez enciclopedia. Am ajuns și la articolul „Atlas” și am descoperit că în afară de mătase lucitoare și album de hărți, Atlas este și numele unui gigant grec care ține pe umeri tot globul. Am făcut o mulțime de descoperiri în ultima

vreme și cui trebuie să-i mulțumesc? Cui altcuiva decât mărinimoasei familiei Gonen care a fost atât de bună cu mine? Vreau să plătesc gentilețea cu gentilețe și nu știu cum aș putea s-o fac, dacă nu consimțiți să acceptați acest joc uriaș cu animale pe care l-am cumpărat pentru fiul vostru Yair.

Am consimțit să-l acceptăm.

Prietenii care obișnuiau să ne viziteze erau următorii: prietena mea cea mai bună Hadassa și soțul ei Abba. Abba era un funcționar foarte activ în Ministerul Comerțului și Industriei. Hadassa lucra ca telefonistă la același minister. Intenționau să pună bani deoparte ca să-și cumpere un apartament în Rehavia și numai după aceea să aibă un copil. Îi aduceau lui Michael informații politice care nu se publicau în ziare. Hadassa și cu mine depănam amintiri din anii de școală și din timpul Mandatului Britanic.

Mai veneau asistenți politicoși de la Facultatea de geologie care glumeau cu Michael despre imposibilitatea de a avansa la universitate, cât timp nu murea unul dintre cei bătrâni. Ar trebui stabilite legi care să asigure și tinerilor posibilitatea de a obține ceea ce merită.

Din când în când ne vizita Liora de la kibuțul Tirat Yaar, singură sau cu soțul și fiicele ei. Veneau la Ierusalim pentru cumpărături sau ca să mănânce o înghețată și treceau și pe la noi ca să vadă dacă mai suntem în viață. Ce perdele frumoase, ce bucătărie curată! E voie să arunce o privire și în baie? Au de gând să construiască noi locuințe în kibuț și le-ar plăcea să-și facă o părere că să poată compara. Din partea comitetului cultural l-au invitat pe Michael să țină într-o vineri seara o conferință despre

structura geologică a dealurilor din Iudeea. Admirau viața oamenilor de știință.

— Activitatea academică nu-i îngrădită de plictiselile rutinei, spuse Liora. Îmi amintesc de Michael pe vremea când activa în Mișcarea de tineret. Era un tânăr serios și cu simțul responsabilității. Nu va trece mult până să ajungă mândria clasei noastre. Când va ține conferința la Tirat Yaar trebuie să veniți cu toții. Este o invitație generală. Avem atâtea amintiri în comun.

Domnul Avraham Kadishman venea la fiecare zece zile. Era dintr-o familie stabilită de multă vreme la Ierusalim, avea un magazin renumit de încălțăminte și era vechi prieten cu tanti Leah. El fusese cel care se interesase despre familia mea și liniștise mătușile, înainte ca ele să mă fi întâlnit, spunându-le că mă trag

dintr-o familie respectabilă.

Când venea la noi, își scotea pardesiul în hol și surâdea spre Michael de parcă ar fi adus aer din lumea mare cu el, iar noi, de când ne vizitase ultima dată, n-am făcut decât să-l așteptăm să vină din nou. Băutura lui preferată era cacao. Discuta cu Michael în special despre guvern. Domnul Kadishman se număra printre membrii activi ai Partidului Național, aripa de dreapta din Ierusalim. Anumite subiecte reveneau cu regularitate în discuțiile dintre el și Michael: asasinarea liderului socialist Arlozorov, dezbinările din mișcarea clandestină antibritanică, scufundarea vaporului *Altalena* de către guvern. Nu înțeleg ce găsea Michael la compania domnului Kadishman. Poate era pasiunea lor comună pentru fumatul pipei sau jocul de șah, ori refuzul lui

Michael de a părăsi un biet bătrân teribil de singur. Domnul Kadishman obișnuia să compună mici versuri despre fiul nostru Yair, ca de pildă:

*Yair Gonen va fi Șef de mare renume
Neamului sau va ști Temerile să-i
curme.*

Sau :

*Acum Yair e mic, Dar mare când va fi
Nădăjduim, că va elibera Zidul
plângerii.*

Făceam ceai, cafea sau cacao. Împingeam masa rulantă din bucătărie în salonul încetoșat de fum. Domnul Glick, soțul meu și domnul Kadishman stau în jurul mesei ca niște copii la o zi onomastică. Domnul Glick mă privește cu coada ochiului și apoi clipește des ca și cum s-ar teme că am de gând să țip la el. Ceilalți stau aplecați asupra tablei de șah. Tai o prăjitură în felii și pun câte o porție în fiecare farfurie. Oaspeții laudă gospodina. Pe față îmi

apare un surâs politicos care nu-i izvorât din inimă. Conversația se desfășoară cam în acest fel:

— Pe vremuri oamenii obișnuiau să spună: „Când vor pleca englezii, va sosi Mesia”, începe domnul Glick șovăielnic. Ei bine, englezii au plecat, dar mântuirea se lasă așteptată.

Domnul Kadishman:

— Asta-i din cauză că țara e condusă de oameni mici. Alterman al tău spune undeva că Don Quijote luptă plin de curaj, dar cel care câștiga este întotdeauna Sancho.

Soțul meu:

— N-are rost să reducem totul la eroi și lichele. În politică există factori obiectivi și tendințe obiective.

Domnul Glick:

— În loc să fim un exemplu pentru celelalte națiuni, am devenit doar una dintre națiuni. Și cine poate spune

dacă-i mai bine sau mai rău astfel?

Domnul Kadishman:

— Pentru că cel de-al treilea regat al Israelului este condus de mici funcționari. În loc de regele Mesia, avem niște bieți casieri de kibuț. Poate când va crește generația înzestratului nostru prieten Yair Gonen, ea va ști să insufle poporului simțul demnității.

Cât despre mine, împing zaharnița când spre unul, când spre altul și rostesc absentă ceva ca de pildă:

— Unde o să ne ducă toate ideile astea la modă?

Sau altădată:

— Trebuie să te ții în pas cu vremea.

Sau:

— Fiecare problemă are două fețe.

Spun aceste lucruri ca să nu stau mută toată seara și să par nepoliticoasă. Mă străfulgera brusc durerea: de ce am fost exilată aici?

Nautilus.

Dragon.

Insulele

arhipelagului. Vino, o, vino, Rahamim Rahamimov, frumosul meu șofer de taxi din Bochara. Sună tare din claxonul tău. Domnișoara Yvonne Azulai e gata de drum. E gata și așteaptă. Nu are nici măcar nevoie să se schimbe. E absolut gata de plecare. Acum.

28

Apăsătoarea monotonie a zilelor. Nu pot uita nimic. Refuz să cedez chiar și o firimitură degetelor reci ale timpului. Mi-e silă. Ca și canapeaua, fotoliile și perdelele, și zilele sunt doar variațiuni subtile pe o temă într-o singură culoare. O fată drăguță și deșteaptă în haină albastră, o educatoare amărâtă, cu varice, iar între ele un geam de sticlă care devine tot mai opac în ciuda eforturilor desperate de a-l curăța. Yvonne Azulai a fost lăsată în urmă. A

fost înșelată de un seducător de rând. Prietena mea cea mai bună, Hadassa, mi-a povestit odată ce s-a întâmplat când directorul liceului nostru a aflat că suferă de cancer. După ce doctorul i-a comunicat diagnosticul, a izbucnit furios:

— Totdeauna mi-am plătit la timp taxele pentru asistența medicală, iar în timpul războiului m-am angajat voluntar în serviciul sanitar, în ciuda vârstei mele. Ca să nu mai amintim de gimnastică pe care o tot fac de ani de zile! Și dieta! N-am pus o țigară în gură de când mă știu și am mai scris și o carte despre gramatica ebraică!

Argumente patetice. Dar înșelătoria este și ea patetică și urâtă. Nu am pretenții exagerate. Nu doresc decât ca sticla să rămână transparentă. Asta e tot.

Yair crește. La anul îl vom da la școală. Yair este unul dintre acei copii

care nu se plâng niciodată de plictiseală. Michael spune:

— E un copil care își este sieși perfect suficient.

În groapa cu nisip din grădină, sap tunele împreună cu Yair. Măinile mele sapă în direcția minutelor lui, până ne întâlnim pe sub nisip. Atunci își ridică obrazul inteligent spre mine și spune încetișor:

— Ne-am întâlnit. Odată m-a întrebat:

— Mămico, să presupunem că eu aș fi Aron și Aron ar fi în locul meu. Cum ai ști pe care dintre băieți să-l iubești?

Yair se poate juca o oră sau chiar două în camera lui, fără să scoată un sunet. Surprinsă brusc de atâta tăcere, alerg la el înspăimântată. Vreun accident? Curentul electric? Ridică spre mine un obrăjor liniștit și întreabă cu prudentă mirare:

— Ce s-a întâmplat, mămico?

Un copil curat și atent. Un copil echilibrat.

Uneori vine acasă bătut și învinețit. Refuză să ne dea explicații. Ochi întunecați. După multe rugăminți și amenințări cedează.

— Ne-am bătut. S-au certat. Și eu. Nu-mi pasă, nu mă doare. Uneori ne mai certăm. Asta-i tot.

Copilul seamănă cu fratele meu Emanuel, cu umerii lui largi, capul mare și mișcări lente. Dar nu are nimic din entuziasmul sincer și exuberant al fratelui meu. De câte ori îl sărut tresare, de parcă și-a impus să rabde și să sufere în tăcere. De câte ori încerc să-i spun ceva care să-l facă să râdă, mă fixează cu o privire cercetătoare, piezișă, vioaie, inteligentă, serioasă. Ca și cum s-ar întreba ce m-a determinat să aleg tocmai această glumă. Găsește că obiectele sunt mult mai interesante decât oamenii sau decât cuvintele.

Arcuri. Robinete. Șuruburi. Prize. Chei.
Monotonia zilelor. Michael pleacă la serviciu și se întoarce la ora trei. Tanti Jenia i-a adus o servietă nouă, căci cea dăruită de tatăl său ca dar de nuntă se făcuse ferfeniță. În partea de jos a feței i-au apărut riduri. Îi dau un aer de ironie rece și amară care nu-l caracterizează. Lucrarea lui de doctorat avansează încet, dar sigur. În fiecare seară, între buletinul de știri de la nouă și cel de la unsprezece, Michael dedică două ore tezei sale. Dacă nu avem musafiri și nu-i nimic interesant la radio, îl rog pe Michael să-mi citească câteva pagini din lucrarea lui. Calmul vocii sale egale. Lampa de birou. Ochelarii. Poziția relaxată a trupului său în fotoliu, în timp ce vorbește despre erupții vulcanice, despre răcirea scoarței cristaline. Cuvintele acestea vin din

visele pe care le visez și se vor întoarce în acele vise. Soțul meu este neschimbător și stăpânit. Câteodată îmi amintesc de un pisoi mic și cenușiu pe care îl numeam Fulguleț. Salturile stângace ale pisoiului ca să prindă un fluturaș de pe tavan.

Amândoi am început să avem mici neazuri cu sănătatea. Michael nu a fost bolnav nici o zi de la paisprezece ani, iar eu n-am avut niciodată ceva mai serios decât o simplă răceală. Dar acum, pe Michael îl supără adesea arsurile de la stomac și doctorul Urbach i-a interzis prăjeală. Eu sufăr de contracții dureroase în gât. De mai multe ori mi-am pierdut vocea pentru câteva ore.

Uneori ne mai certăm câte puțin. Urmează un calm neîntrerupt. La început ne acuzăm unul pe altul, apoi, brusc, se acuză fiecare pe sine. Zâmbim unul la altul ca doi străini

care s-au ciocnit din întâmplare pe niște scări prost luminate: stânjeniți, dar foarte politicoși.

Am cumpărat o plită cu gaz. Vara viitoare vom avea o mașină de spălat. Am și făcut comandă și am achitat prima rată. Mulțumită domnului Kadishman vom beneficia de o reducere substanțială. Am zugrăvit în albastru camera lui Yair. Michael a mai instalat câteva rafturi de cărți în biroul său, fostul balcon pe care l-am închis. În același timp am pus și în camera copilului o etajeră pentru cărți.

Mătușa Jenia a venit să petreacă Anul Nou cu noi. A rămas patru zile deoarece s-a făcut punte între sărbători și Sabat. A îmbătrânit și s-a înăsprit. Pe față i s-a întipărit o expresie urâtă de tristețe. Fumează mult, deși are dureri serioase în dreptul inimii. Destinul unui doctor e

dur într-o țară caldă și agitată.

Eu și cu Michael am luat-o cu noi la plimbare pe muntele Herzl și pe muntele Sion. Am mai vizitat și colina pe care urmează să se construiască noul campus universitar. Mătușa Jenia adusesese cu ea de la Tel Aviv un roman polonez, cu coperte cafenii, pe care îl citea în pat toată noaptea.

— De ce nu dormi, tanti Jenia? Ar trebui să profiți din plin de vacanță și să dormi zdravăn.

— Nici tu nu dormi, Hanka. La vârsta mea este îngăduit, la a ta, nu.

— Ți-aș putea face niște ceai de mentă. Te liniștește și te ajută să dormi.

— Somnul nu-mi aduce liniște, Hanka. Dar oricum îți mulțumesc.

La sfârșitul vacanței, mătușa Jenia ne întrebă:

— Dacă ați hotărât să nu vă mutați din apartamentul ăsta îngrozitor, de ce

nu mai faceți un copil?

Michael reflectă o clipă, apoi zâmbi:

— Ne-am gândit și noi. Poate când îmi termin teza...

L-am întrerupt:

— Nu, nu am renunțat la ideea de a ne muta. Vom avea un apartament nou și frumos. Și avem de gând să călătorim în străinătate.

Mătușa Jenia, într-o izbucnire de tristețe amară:

— Timpul trece. Știți bine. Timpul trece. Voi doi trăiți de parcă viața ar sta pe loc să vă aștepte. Vreau să vă atrag atenția că timpul nu se oprește în loc. Timpul nu așteaptă pe nimeni.

Două săptămâni mai târziu, în timpul sărbătorii Sucot am împlinit douăzeci și cinci de ani. Sunt mai tânără cu patru ani decât soțul meu. Când Michael va avea șaptezeci de ani, eu voi avea șaiszeci și șase. Michael mi-a

adus în dar de ziua mea un patefon, cu trei discuri clasice: Bach, Beethoven, Schubert. A fost primul pas spre o colecție de discuri. Îmi va prinde bine, spunea Michael, să adun discuri. A citit undeva că muzică te relaxează. Iar a colecționa este în sine o îndeletnicire odihnitoare. Și el, de altfel, colecționa pipe și timbre pentru Yair. Avea oare nevoie și el de relaxare ? Am vrut să-l întreb. Nu aveam chef de surâsul lui. Deci nu l-am întrebat.

Yoram Kamnitzer află de la Yair că este ziua mea. Veni trimis de mama lui să împrumute masa de călcat. Pe neașteptate întinse stângaci brațul și îmi puse în mână un pachet învelit în hârtie cafenie. L-am deschis; o carte de poezii de Jacob Fichmann. Înainte de a apuca să-i mulțumesc, Yoram o pornise în sus pe scări. Masa de călcat îmi fu restituită a doua zi de sora lui mai mică.

Cu o zi înainte de Sucot, m-am dus la coafor și mi-am tăiat părul scurt de tot, ca băieții. Michael a spus:

— Ce te-a apucat, Hannah? Nu pot înțelege ce te-a apucat.

Mama mi-a trimis de ziua mea un pachet de la Nof Harim. Conținea două fețe de masă verzi, brodate de mama cu câte o ghirlandă de ciclame violete. Broderia era foarte fină.

În timpul săptămânii de Sucot ne-am dus să vizităm grădina zoologică biblică.

Grădina zoologică se află doar la zece minute de casa noastră. Și totuși te-ai fi crezut pe alt continent. Animalele trăiesc într-o pădure, pe panta unei coline stâncoase. La poalele dealului se întinde un teren necultivat. Șuvoaie de apă șerpuiesc nestăvilite. Vântul mângâie vârfurile pinilor. Am văzut păsări întunecate plutind într-un

deșert de azur. Le-am urmărit cu privirea. Pentru o clipă mi-am pierdut cumpătul. Mi-am închipuit că sunt în locul păsărilor. Că plutesc și cad, cad mereu. Un paznic mai bătrân mă bătu îngrijorat pe umeri:

— Pe aici, doamnă. Luați-o pe aici. Michael explica fiului său obiceiurile animalelor de noapte. Folosea cuvinte simple și evită adjectivele. Yair puneă câte o întrebare inteligentă. Michael răspundea. Mi-au scăpat cuvintele, dar nu și sunetele. Glasul vântului și strigătele maimuțelor din cuștile lor. În lumina amețitoare, maimuțele erau absorbite de jocurile lor lascive. Nu puteam rămâne indiferentă la acest spectacol. Trezea în mine o plăcere indecentă ca aceea pe care o simt uneori când în visele mele abuzează de mine niște străini. Un bătrân, în haină cenușie, cu gulerul ridicat, se oprise cu fața spre cușca maimuțelor. Mâna lui

osoasă se sprijinea într-un baston sculptat. Tânăra și zveltă, în rochia mea de vară, am trecut anume între el și cușcă. Omul privea mai departe, de parcă aș fi fost transparentă și împreunarea maimuțelor s-ar fi continuat prin carnea mea. „La ce vă uitați, domnule?” „De ce îmi puneți această întrebare, doamnă?” „Mă jigniți, domnule.” „Sunteți prea sensibilă, doamnă.” „Plecați, domnule?” „Plec acasă.” „Unde e acasă?” „De ce mă întrebați? Nu aveți dreptul să o faceți. Eu îmi am locul meu, îl aveți pe al dumneavoastră. S-a întâmplat ceva? Drept cine mă luați?” „Iertați-mă, domnule. V-am bănuit pe nedrept.” „Sunteți obosită, dragă doamnă. Am impresia că vorbiți de una singură. Nu înțeleg ce vreți să spuneți. Mi-e teamă că nu vă simțiți bine.” „Aud o muzică în depărtare, domnule. Cânta

vreo orchestră undeva, departe?" „N-aș putea spune ce se petrece dincolo de arbori. E greu să te încrezi într-o tânără doamnă străină care nu se simte bine." „Aud o melodie, domnule." „Nu-i decât o iluzie, fata mea. Sunt doar maimuțele care urlă de plăcere; strigăte indecente." „Nu, domnule, refuz să cred ceea ce îmi spuneți. Mă amăgiți. Este o paradă dincolo de pădure și de clădiri, pe strada Regii Israelului. Tinerii noștri mășăluiesc cântând. Polițiști solizi, călare pe cai falnici, o fanfară militară în uniforme albe sclipitoare, cu galoane de aur Mă amăgiți, domnule. Intenționați să mă izolați până voi rămâne pustiiată. Nu aparțin încă nimănui și nu mai sunt aceeași. N-am să vă îngădui, amabilul meu domn, să mă ademeniți cu vorbe dulci. Și dacă lupi slabi, cenușii, dau târcoale neobosiți în cușca lor, umblând pe labe moi, cu fălci căscate

și boturi umede, cu blăni mânjite de noroi și de salivă, pe noi ne amenință, cu siguranță, noi suntem ținta întregii lor furii, acum. Da, chiar acum!"

29

Sumbra monotonie a zilelor. Va veni toamna. După-amiaza soarele bate în ferestrele dinspre vest, gravând modele de lumină pe covor și pe husele fotoliilor. La fiecare freamăt din creștetul copacilor de afară, modelele se desfac într-o legănare blajină. Mișcarea este continuă, complexă, în fiecare seară, crengile din vârf ale smochinului izbucnesc în flăcări. Vocile copiilor care se joacă pe afară sugerează locuri sălbatice, îndepărtate. Va veni toamna. Mi-l amintesc pe tata spunând odată, pe când eram copil, că toamna oamenii par mai liniștiți și mai înțelepți.

Să fii liniștit și înțelept: ce plictiseală!
Într-o seară veni la noi Yardena, prietena lui Michael din vremea studenției. Aducea cu ea un torent de veselie molipsitoare. Ea și cu Michael au început să studieze în același timp și acum, harnicul Michael a ajuns atât de departe, pe când ea, îi era și rușine să mai spună, tot se mai canonește cu afurisita de lucrare de diplomă.

Yardena avea șolduri late și era înaltă. Purta o fustă scurtă și strâmtă. Avea tot ochii verzi, iar părul blond și bogat i se revărsa pe spate. Venise să-i ceară ajutor lui Michael. Avea greutate cu lucrarea. Știuse cât e de deștept Michael din prima zi în care îl întâlnise. Trebuia s-o salveze.

Yardena îl numea afectuos pe Yair „puștiule”, iar mie îmi spunea „drăguț”.

Nu? Dacă nu mi-l explică chiar acum pe blestematul ăla de Davis, jur să mă

arunc de pe acoperiș. M-a adus în pragul nebuniei.

În timp ce vorbea, mângâia capul lui Michael de parcă ar fi fost soțul ei. Îi mângâia capul cu mâna ei mare și palidă, cu degete cu unghii ascuțite, împodobite cu două inele uriașe.

M-am întunecat la față. Imediat mi-a fost rușine de mine însămi. Am încercat să-i răspund pe același ton:

— Ia-ți-l. Îți aparține. Cu Davis cu tot.

— Drăguțo, îmi spuse Yardena și un surâs crud îi tremură pe buze. Drăguțo, nu mai vorbi așa că o să-ți pară rău. Nu-mi face impresia că ești chiar așa de tare cum vrei să pari.

Michael găsi de cuviință să zâmbească și pe când zâmbea îi tremurau colțurile gurii. Își aprinse pipa și o invită pe Yardena la el în birou. Timp de o jumătate de oră, o oră, stătu împreună cu ea. Vocea lui

era profundă și gravă. În vocea ei tremurau tot timpul chicote de răs înăbușit. Când am împins înăuntru măsuța rulantă ca să-i servesc cu cafea și prăjituri, capetele lor, unul blond și altul cenușiu, păreau că plutesc peste nori de fum.

— Drăguțo, spuse Yardenă. Nu s-ar părea că ești prea impresionată că ai pus mâna pe un mic geniu. În locul tău l-aș înghiți de viu. Dar tu, drăguțo, nu pari să fii genul lacom. Nu, să nu-ți fie frică de mine. Sunt dintre acelea care latră mai mult decât mușcă și acum, dacă ne dai voie o să continuăm lecția, ca să-ți pot restitui mielușelul tău deștept și nevinovat. Și puștiul ăsta, copilul ăsta al vostru, stă acolo tăcut în colț și se zgâiește la mine, ca un bărbățel. Are exact privirea lui taică-său, sfioasă, dar ascuțită. Ia-l de aici până nu se întâmplă o nenorocire.

Am plecat la bucătărie. La ferestre

erau perdele albastre. Pe perdele erau imprimate flori. Pe balconul de la bucătărie atârna un lighean. Era ligheanul în care spăl rufele, până când vom primi mașina de spălat, vara viitoare. Pe marginea balconului stătea un ghiveci cu o plantă uscată în el și o lampă, afumată. În Ierusalim sunt adesea pene de curent. „De ce m-oi fi tuns așa scurt?” îmi zic eu printre dinți. Yardenă e înaltă și trupeșă. Vocea îi este caldă și sonoră. E timpul să pregătesc cina.

Am dat o fugă la zarzavagiu. Persanul Elijah Mossiah era gata să-și închidă prăvălia. Dacă soseam cu două minute mai târziu, mi-a spus el vesel, îl găseam plecat. Am cumpărat roșii, castraveți, pătrunjel, ardei roșii și verzi. Zarzavagiul râdea întruna văzându-mă zăpăcită și neîndemânatică. Am apucat coșul cu

ambele mâini și am luat-o în goană spre casă. Brusc m-am oprit, cuprinsă de panică. Nu aveam cheia. Uitasem să-mi iau cheia.

Ei și ce! Michael și musafira lui sunt acasă. Ușa nu-i încuiată. Și de altfel am lăsat o cheie de la apartament sus la familia Kamnitzer, pentru cazuri neprevăzute.

Graba mea a fost inutilă. Yardena ieșise pe scări și-și luă încă o dată rămas-bun de la Michael. Își odihnea un picior sculptural pe barele balustradei. Un miros confuz de sudoare și parfum, invadase scările. Îmi pierdusem răsufierea din cauza fugii și a panicii că n-am luat cheile.

Yardena spuse :

— Soțul ăsta al tău, timid, a lămurit într-o jumătate de oră o problemă care m-a ținut în loc jumătate de an. Nu știu cum să-ți mulțumesc. Să vă mulțumesc la amândoi.

Pe când vorbea, întinse dintr-o dată două degete cu unghii bine îngrijite ca să-mi ia de pe bărbie o scamă sau un fir rătăcit de păr.

Michael își scoase ochelarii și arboră un surâs calm. Brusc l-am luat de braț și am rămas sprijinită de el. Yardena plecă râzând. Am intrat amândoi în casă. Michael deschise aparatul de radio. Eu am pregătit o salată.

Ploaia se lăsa așteptată. Un frig biciuitor traversa orașul. Soba electrică ardea toată ziua în apartamentul nostru. Soarele era din nou înfășurat într-o ceață umedă. Fiul meu desenează cu degetul forme pe geamul ferestrei. Stau uneori în spatele lui și privesc, dar nu deslușesc niciodată nimic.

Într-o vineri seara, Michael s-a urcat pe o scară și a coborât hainele noastre de iarnă, urcându-le totodată pe cele

de vară. Îmi era silă de toate hainele mele din iarnă trecută. Rochia cu talia înaltă îmi părea acum potrivită pentru o femeie bătrână.

După Sabat m-am dus în oraș să fac cumpărături. Ca într-o criză de isterie cumpăram din ce în ce mai multe lucruri. Într-o singură dimineață am cheltuit salariul nostru pe o lună. Mi-am cumpărat un mantou verde, o pereche de cizme îmblănite, pantofi de antilopă, trei rochii cu mâneci lungi și o jachetă oranj, cu fermoar. Pentru Yair am luat un costum marinăr călduros din lina Shetland.

Apoi, mergând spre vest, în lungul bulevardului Iaffa, am trecut pe lângă magazinul de aparate electrice care aparținuse, cu mulți ani în urmă, tatălui meu. Am intrat și mi-am lăsat jos pachetele. Am rămas încremenită în fața unui om străin. Omul mă întrebă ce doresc. Avea o voce calmă și

în inima mea îi eram recunoscătoare pentru asta. Chiar când se văzu silit să repete întrebarea, nu ridică vocea. În penumbra din fundul magazinului, puteam vedea intrarea în camera din spate spre care coborau două trepte. În camera aceea tata obișnuia să facă reparațiile mai mici. În zilele în care veneam în vizită la prăvălie, acolo stăteam și eu și citeam cărți pentru băieți. Tot acolo tata își fierbea câte un ceai de două ori pe zi, la zece dimineața și la cinci după-masa. Timp de nouăsprezece ani tata și-a fiert acolo ceaiul, de două ori pe zi, la zece și la cinci, vara și iarna.

O fetiță urâta ieși din camera din spate, ținând în brațe o păpușă cheală. Ochii îi erau roșii de plâns.

— Cu ce vă pot fi de folos ? întrebă omul pentru a treia oară.

Vocea lui nu trăda nici o mirare. Ceea

ce doream era o mașină de ras electrică, bună, ca să-l scutesc pe soțul meu de chinul bărbieritului. Soțul meu se rade ca un adolescent, insistând cu briciul până dă sângele și totuși lăsându-și țepi sub bărbie. Cel mai bun și mai scump aparat de bărbierit pe care îl aveți. Vreau să-i fac o surpriză.

Pe când număram banii care îmi mai rămăseseră în portofel, fața fetei urâte se luminează: i se păruse că mă recunoaște. Nu eram eu doamna doctor Kopperman de la dispensarul din Katamon? Nu, draga mea. Te înșeli. Numele meu este domnișoara Yvonne Azulai și fac parte din echipa de tenis. Mulțumesc și la revedere. Ar trebui să puneți aici o sobă. E frig. Prăvălia e umedă.

Michael a rămas înmărmurit văzând toate pachetele pe care le-am adus acasă.

— Ce te-a apucat, Hannah? Nu pot să înțeleg ce te-a apucat.

I-am spus:

— Îți aduce desigur aminte de povestea Cenușăresei. Prințul a ales-o pentru că avea cele mai mici picioare din împărăție, cât despre ea, dorea să se mărite cu prințul ca să le facă în ciudă mamei ei vitrege și surorilor ei urâte. Nu ești de acord că Prințul și Cenușăreasa au hotărât să se ia din motive frivole și copilărești? Picioare mici! Ți-o spun eu, Michael, Prințul era complet nebun, iar Cenușăreasa își pierduse mințile. Iată de ce erau făcuți unul pentru altul și au trăit fericiți până la sfârșitul zilelor.

— Asta mă depășește, se plânse Michael cu un zâmbet rece. Parabola asta a ta e prea profundă pentru mine. Literatura nu este specialitatea mea. Nu mă pricep să interpretez simboluri.

Te rog, repetă ce ai să-mi spui, dar fă-o prin cuvinte simple. Dacă are într-adevăr importanță.

— Nu, Michael dragă, nu are într-adevăr importanță. Nu știu nici eu exact ce voiam să-ți spun. Nu sunt sigură. Am cumpărat toate hainele astea noi ca să fiu fericită și să mă bucur de ele. Iar ție ți-am cumpărat aparatul electric de răs ca să te fac fericit.

— Cine spune că nu sunt fericit? întrebă Michael încet. Cât despre tine, Hannah, tu nu ești fericită? Ce te-a apucat? Nu pot înțelege ce te-a apucat.

— Este un cântecel pentru copii, am spus eu, în care fata întreabă: „Micul clovn, micul clovn, va dansa cu mine?”, iar cineva răspunde : „Micul și drăguțul clovn, dansează cu oricine”. Crezi Michael că răspunsul acesta lămurește întrebarea fetei?

Michael dădu să spună ceva. Se

răzgândi și rămase tăcut. Desfăcu pachetele și puse toate lucrurile la locul lor. Intră în birou. După scurt timp ieși, nehotărât. Datorită mie, îmi spuse el, va trebui să roage un prieten, poate pe Kadishman, să-i împrumute niște bani ca s-o putem scoate la capăt până la sfârșitul lunii. Și asta pentru ce ? Asta încerca el să priceapă. Care era motivul? Cu siguranță că trebuie să existe un motiv, undeva, în cer sau pe pământ.

— Oamenii trebuie să fie foarte prudenți când folosesc cuvântul motiv. Nu m-ai învățat chiar tu asta, Michael, cu mai puțin de șase ani în urmă ?

30

Toamnă în Ierusalim. Ploaia se lasă așteptată. Culoarea cerului este albastru închis, asemenea culorii pe care o are marea când e calmă. Un frig

uscat te pătrunde până la oase. Nori rătăciți plutesc spre răsărit. Dis-de-diminează, norii coboară și hoinăresc printre case, într-o cavalcadă tăcută. Aruncă un vâl întunecat peste cupolele de piatră înghețate. După-amiază devreme se lasă ceața peste oraș. Pe la cinci, cinci și un sfert domnește întunericul. În Ierusalim nu sunt multe felinare pe străzi. Lumina lor este galbenă și slabă. Prin curți și alei dansează frunzele căzute. Un anunț mortuar, scris într-un stil înflorit, a fost lipit pe strada noastră: „Nahum Hanun, aflat la vârsta senectuții, părinte al comunității bochariene, a plecat spre veșnica odihnă". M-am trezit meditând melancolic asupra numelui Nahum Hanun, a expresiilor „veșnică odihnă" și „vârsta senectuții".

Domnul Kadishman își făcu apariția, întunecat, agitat, înfășurat într-o blană rusească. Spuse:

— O să fie război. De data asta vom cuceri Ierusalimul, Hebronul, Bethleemul și Nablusul. Atotputernicul a lucrat după dreptate. În timp ce le-a refuzat așa-zișilor lideri ai noștri judecata și bunul-simț, le-a luat mințile dușmanilor. Ce ia El cu o mână, cum se întâmplă aici, dă cu cealaltă. Nebunia arabilor va reuși să facă ce n-a reușit să îplinească înțelepciunea evreilor. O să fie război, și Țara Sfântă'va fi iarăși a noastră.

— Încă din ziua când Templul a fost distrus, repetă Michael unul dintre discursurile preferate ale tatălui său, încă din ziua când Templul a fost distrus, puterea profeției a fost recunoscută de oameni ca mine și că dumneata. Dacă vrei să știi părerea mea, războiul pe care-l vom duce nu va fi pentru Hebron sau Nablus, ci pentru Gaza și Rafa.

Am răs și le-am spus:

— Domnilor, ați înnebunit amândoi. Curțile pietruite sunt acoperite cu un covor de ace uscate de pini. Toamna e țeapănă și grasă. Vântul zboară frunzele moarte dintr-o curte într-alta. În zori, foile ruginite de tablă de pe balcoanele din cartierul Mekor Baruch cânta o melodie. Mișcarea timpului se aseamănă cu o substanță bolborosind într-o eprubetă: clară, strălucitoare și fatală. În noaptea dinspre 10 spre 11 octombrie, spre dimineață, am auzit în depărtare huruit de motoare grele. Era ca un tunet înăbușit ce părea să acopere cu violență o energie în creștere. Dincolo de zidurile cazărmii Schneller, din apropierea noastră, se puseră în mișcare tancurile. Bubuiau greoaie pe șenilele lor. Mi le închipuiam că pe niște câini murdari, furioși, care trag violent de lanțurile ce-i țin pe loc.

Vântul intră și el în joc. Vântul culege bucăți de gunoi de pe stradă, le rotește în vârtejuri murdare și le aruncă în obloanele vechi. Saltă bucăți îngălbenite de ziar și închipuie fantome în întuneric. Scutură felinarele din stradă și face să danseze umbre macabre. Trecătorii merg aplecați sub violența rafalelor de vânt care, din când în când, se prind de câte o ușă abandonată și o trântesc până când se aud zăngănind cioburi de sticlă. Soba noastră rămâne aprinsă toată ziua. Ba o lăsăm aprinsă și noaptea. Crainicii de la radio au vocile severe și solemne. O tensiune amară și prelungită, pe punctul să se transforme în furie violentă și să izbucnească.

La jumătatea lunii octombrie, zarzavagiul nostru persan Elijah Mossiah a fost mobilizat, în absența sa vindea în prăvălie fiica lui Levana. Fața

ei era palidă și vocea foarte scăzută. Era o fată sfioasă. Îmi plăcea efortul ei timid de a se face plăcută. Era atât de agitată încât își rodea coada de păr blond. Gestul era mișcător. Noaptea, l-am visat pe Michel Strogoff. Se afla în fața unor tătari nobili, cu țeasta rasă, a căror fețe aveau o expresie de cruzime brutală. Îndura torturile în tăcere și nu-și trăda secretul. Gura lui bine strânsă era minunată. În ochi îi scapără oțel albastru, în timpul prânzului Michael comentă știrile de la radio : există o regulă bine cunoscută, fixată dacă nu-l înșală memoria - de Bismarck, cancelarul de fier al Germaniei, conform căreia, când ești atacat de o alianță a forțelor dușmane, trebuie să ataci și să-i zdrobești pe cei mai tari. Așa se va întâmpla și de data aceasta, declara soțul meu cu convingere.

Priveam spre soțul meu de parcă

începuse dintr-o dată să vorbească în sanscrită.

31

Toamnă în Ierusalim.

În fiecare dimineață mătur frunzele moarte de pe balconul bucătăriei. Alte frunze cad și le iau locul. Se fac pulbere între degetele mele, pocnind uscat.

Ploaia se lasă așteptată. O dată sau de două ori am crezut că văd căzând primii stropi. Am coborât în grabă să adun rufele de pe frânghie. Dar ploaia nu a început. Era doar un vânt umed care îmi înfiora pielea. Am răcit și mă durea gâtul. Mă durea în special dimineața. Se simțea o anumită tensiune în oraș. O liniște nouă pusese stăpânire pe lucrurile obișnuite.

Gospodinele spuneau prin magazine că arabii își instalaseră tunurile în

jurul Ierusalimului. Conservele, luminările și lămpile de gaz se evaporară de pe rafturi. Am cumpărat și eu o cutie mare cu biscuiți.

În cartierul Sanhedria, gărzile trăgeau noaptea cu puștile. Unități de artilerie erau postate în pădurile Tel Arzã. Am privit cum niște rezerviști întind plase de camuflaj pe un câmp, dincolo de grădina zoologică biblică. Prietena mea cea mai bună, Hadassa, veni să-mi spună că aflate de la soțul ei că ședința de cabinet ținuse până la ziuă și, la plecare, miniștrii păreau agitați. Noaptea, trenuri ticsite cu soldați soseau la Ierusalim. La cafeneaua Allanby, de pe strada Regele George, am văzut patru ofițeri francezi frumoși. Purtau chipiuri și epoleți de un purpuriu strălucitor. Numai în filme mai văzusem așa ceva. În strada David Yelin, întorându-mă acasă împovărată de cumpărături, m-am încrucișat cu

trei parașutiști în costume de camuflaj. Pe umeri le atârnau mitraliere. Așteptau autobuzul 15. Unul dintre ei, brun și zvelt, strigă după mine „păpușico”. Toți începură să râdă. Mă desfăta râsul lor.

Miercuri dimineața, o dată cu prima rază de lumină, pătrunse în casă un val înghețat. Nu mai fusese încă atât de frig în iarna aceea. M-am sculat și m-am dus în picioarele goale să-l acopăr pe Yair. Îmi plăcea să simt sub tălpi frigul mușcător. Michael oftă din greu prin somn. Masa și fotoliile formau blocuri de umbră. M-am oprit la fereastră. Îmi aminteam cu plăcere atacul de difterie de care am suferit pe când aveam nouă ani. Puterea de a face visele să mă poarte dincolo de bariera somnului. Stăpânirea rece. Jocul formelor într-o serie de nuanțe cenușii, de la palide la întunecate.

Stăteam la fereastră, tremurând de bucurie și speranță. Printre storiuri priveam soarele înfășurat în nori roșietici, silindu-se să străbată printr-un strat de ceață strălucitoare. După un timp, izbuti să-și facă loc, incendiind coroanele copacilor și ligheanele de tablă care atârnau pe balcoanele din spate ale caselor. Eram vrăjită. Desculță, în cămașa de noapte, stăteam cu fruntea lipită de sticlă. Pe geam se formaseră flori de gheață. O femeie în halat ieși să deșarte ladă de gunoi. Părul ei, ca și al meu, era nepieptănat.

Sună ceasul deșteptător.

Michael dădu la o parte cuvertură. Avea ochii lipiți. Fața îi părea mototolită. Vorbi singur, cu voce spartă.

— E frig! Ce zi scârboasă !

Apoi, când deschise ochii rămase uluit văzându-mă.

— Ți-ai ieșit din minți, Hannah?

M-am întors spre el, dar n-am putut vorbi. Îmi pierdusem din nou vocea. Am încercat să-i spun aceasta, dar tot ce putea gâtul meu produce era o durere cumplită. Michael mă trase de braț împingându-mă cu forța în pat.

— Ți-ai ieșit din minți, Hannah ? repetă el îngrozit. Nu te simți bine?

Buzele lui îmi atinseră ușor fruntea și adăugă:

— Măinile îți sunt reci ca gheața și fruntea îți arde. Nu te simți bine, Hannah?

Sub pătură, continuam să tremur violent. Dar în același timp ardeam de o emoție înflăcărată pe care n-o mai simțisem de când eram copil. Mă cuprinsese bucuria febrei. Râdeam și râdeam fără să scot un sunet. Michael se îmbrăcă. Își puse cravata în carouri și o fixă cu o mică clamă. Se duse în

bucătărie să-mi încălzească un pahar cu lapte. Îl îndulci cu două linguri de miere. Nu puteam înghiți. Îmi ardea gâtul. Era o durere nouă. O savuram pe măsură ce se intensifică.

Michael lăsă laptele pe un scăunel tras lângă pat. Buzele mele îi zâmbeau. Îmi închipuiam că sunt o veveriță care aruncă conuri de pin într-un urs murdar. Durerea cea nouă eră a mea și voiam s-o probez. Michael se duse să se radă. Dădu radioul mai tare ca să poată auzi știrile prin bâzâitul pe care îl făcea mașina de ras electrică. Suflă apoi în mașină s-o curețe și închise radioul. Coborî la farmacie să-l cheme pe doctorul Urbach, care locuia pe strada Alfandari. Când se întoarse, îl îmbracă repede pe Yair și îl trimise la grădiniță. Mișcările îi erau precise ca acelea ale unui soldat bine instruit. Spuse:

— E groaznic de frig afară. Te rog nu

te dă jos din pat. Am sunat-o și pe Hadassa. S-a oferit să ne-o trimită pe menajeră ei să stea cu tine și să gătească. Doctorul Urbach a promis să vină pe la nouă, nouă jumătate. Hannah, mai încearcă o dată, te rog, să bei laptele până nu se răcește.

Soțul meu se ținea drept în fața mea ca un chelner tânăr, și ceașca nu-i tremura în mina. Am împins ceașca și l-am apucat de cealaltă mână. I-am sărutat degetele. Nu voiam să mă opresc din râsul meu interior. Michael mă sfătui să iau o aspirină. Am clătinat din cap. Ridică din umeri - gest foarte bine studiat. Acum și-a pus haina și pălăria. La plecare mi-a spus:

— Adu-ți aminte, Hannah, nu te scoli din pat până nu vine doctorul Urbach. Am să încerc să mă întorc devreme. Trebuie să stai liniștită. Ai răcit, Hannah, asta-i tot. E frig în casa asta.

Am să aduc radiatorul mai aproape de pat.

Abia a ieșit soțul meu pe ușă, că am și sărit desculță din pat și m-am dus la fereastră. Copil sălbatic și neascultător! Mi-am forțat coardele vocale, cântând și strigând ca un om beat. Durerea și plăcerea se înflăcărau una pe alta. Durerea era delicioasă și înviorătoare. Mi-am umplut plămâni cu aer. Am urlat, am zbierat, am imitat glasul păsărilor și al animalelor, așa cum nu ne mai săturam să facem eu și cu Emanuel în copilărie. Dar totuși nu se auzea nici un sunet. Era pură vrăjitorie. Mă simțeam transportată de valul violent al plăcerii și al durerii. Eram rece, dar fruntea îmi ardea. Stăteam desculță și goală în baie, ca o fetiță pe o zi toridă. Am deschis robinetul la maximum. M-am bălăcit în apa rece ca gheața. Am împrășcat apă peste tot, pe dalele smălțuite, pe pereți,

pe plafon, pe prosoape și pe halatul de baie al lui Michael, agățat pe dosul ușii. Mi-am umplut gura cu apă și am scuipat-o spre fața mea care se reflecta în oglindă. Mă învinețisem de frig. Durerea umedă mi se scurgea pe spate, picură în jos pe șira spinării. Sfârcurile sânilor mi se întăriseră. Degetele de la picioare erau ca de piatră. Doar capul îmi ardea și nu m-am oprit deloc din cântat, deși nu scoteam nici un sunet. O dorință violentă se răspândi în toate lăcașurile trupului meu, în cele mai sensibile încheieturi și în străfunduri care sunt ale mele deși nu le voi vedea până la moarte. Aveam un trup care îmi aparținea mie și care palpita, se înfiora și era plin de viață. Ca o nebună rătăceam din cameră în cameră, prin bucătărie, pe hol și apa picura peste tot. Goală și udă, am căzut în pat și

am îmbrățișat pernele și așternutul cu brațele și genunchii. Mulțimi prietenoase se întindeau să mă atingă. Când degetele lor îmi atingeau pielea, mă spăla o undă arzătoare. În tăcere, gemenii mi-au prins brațele ca să mi le lege la spate. Poetul Saul se aplecă să mă amețească cu mustața și cu mirosul lui puternic. Rahamin Rahamimov, frumosul șofer de taxi, veni să mă cuprindă de mijloc ca un sălbatic. În frenezia dansului îmi ridica trupul sus în aer. Muzica ce se dezlănțuia în depărtare urla. Trupul îmi era presat de multe mâini. Mă frământau. Mă striveau. Mă cercetau. Râdeam și strigăm cu toată forța fără un sunet. Soldații se adunau, îngrămădindu-se în jurul meu în costumele lor de camuflaj. Dinspre ei se degaja în valuri un miros violent, viril. Eram toată a lor. Eram Yvonne Azulai. Yvonne Azulai, opusul Hannei

Gonen. Eram rece, inundată. Bărbații sunt născuți pentru apă. Să se reverse reci și violenți în adâncurile câmpurilor, în stepele deschise și înzăpezite, printre stele. Bărbații sunt născuți pentru zăpadă. Să fie și nu să se odihnească, să strige și nu să șoptească, să atingă nu să privească, să se reverse nu să tânjească. Sunt făcută din gheață, orașul meu este de gheață și supușii mei trebuie să fie și ei de gheață. Cu toții. A poruncit Prințesa. Grindina se va abate peste Gdansk și va distruge întregul oraș, grindina violentă, cristalină și clară. Jos cu voi, cetățeni răzvrățiți! Jos! Îngropați-vă nasurile în zăpadă! Trebuie toți să fiți limpezi, toți albi, căci eu sunt o prințesă albă. Trebuie să fim cu toții albi și limpezi și reci, căci altfel ne sfărâmam. Tot orașul se va cristaliza. Nici o frunză nu va mai

cădea. Nici o pasăre nu va pluti. Nici o femeie nu va tremură. Am hotărât.

Era noapte la Gdansk. Zăpada acoperise Tel Arzã și pădurile ei. O stepă nesfârșită se întindea peste Mahane Yehuda, Agrippa, Sheikh Bader, Rehavia, Beit Hakerem, Kiryat Shmuel Talpiot, Givat Shaul până la colinele satului Kfar Lifta. Stepe, ceață și întuneric. Acesta era Gdanskul meu. O insulă încolțită în mijlocul lacului, în capul străzii Mamillah. Pe ea se afla statuia Prințesei. În interiorul pietrei mă aflam eu.

Dar între zidurile cazarmei Schneller se uneltea un complot tainic. Revolta înăbușită plutea în aer. Cele două distrugătoare întunecate, *Dragonul* și *Tigroaica* ridicau ancora. Nobilele lor prore despicau crusta de gheață. Un marinar încotoșmănat se urcase în cuibul de cioară, din vârful catargului care se clătina. Trupul lui era de

zăpadă, ca și al înaltului Comisar, făcut din zăpadă de Hali și Aziz, în zăpada mare din iarnă lui '41.

Tancuri bondoace se rostogoleau greoaie, în întuneric, pe panta înghețată a străzii Geulah spre cartierul Mea Shearim. La poarta cazărmii Schneller, un grup de ofițeri, în haine groase de vânt, conspirau pe șoptite. Nu eu comandasem această mișcare. Ordinele mele cereau înghețul. Era un complot. Comenzi urgente erau transmise într-un murmur încordat. Fulgi ușori pluteau în aerul negru. Răsunau împușcături scurte, stridente. Și, în vârful mustăților groase, străluceau țurțuri.

Masive și eficiente, tancurile greoaie pătrundeau în mahalalele orașului meu adormit. Eram singură. Venise momentul în care gemenii se strecurau în cartierul rusesc. Se apropiau

desculți, în tăcere. Fără un zgomot, străbătură ultima parte a drumului târându-se. Să înjunghie pe la spate gardienii pe care îi pusesem să păzească închisoarea. Toată pleava orașului era eliberată și un strigăt violent izbucni din gâtleurile lor. Mulțimea clocotea pe străzile înguste. Răsuflarea grea a unui rău care clocește.

Între timp, ultimele cuiburi de rezistență erau distruse. Punctele-cheie erau ocupate. Credinciosul meu Strogoff fusese ridicat. Dar în suburbii mai îndepărtate, disciplina rebeliunii începuse să se destrame. Soldați mătăhăloși și beți, unii loiali, alții răzvrățiți, spărgeau casele cetățenilor, ale negustorilor. Ochii le erau injectați de sânge. Mâini în mănuși de piele se întindeau să siluiască și să prade. Orașul căzuse în mâinile unor forțe mârșave. Poetul Saul era întemnițat în

pivnița stației de radio din stradă Melisanda. Era batjocorit de gloată. Nu puteam îndura. Plângeam.

Tunuri remorcate lunecau pe roți de cauciuc, dincolo de cartierele aflate pe înălțimi. Am văzut un rebel cu capul gol, cățărându-se și schimbând în tăcere drapelul de pe clădirea Terra Sancta. Buclele îi erau desfăcute. Era un rebel frumos, triumfător.

Prizonierii eliberați râdeau galben. S-au răspândit prin oraș în uniforme lor vărgate. Cuțitele ieșeau la iveală. Invadau mahalalele ca să încheie o crudă socoteală. Savanți eminenti fură aruncați în locul lor la închisoare. Pe jumătate adormiți, nedumeriți și indignați, protestau în numele meu. Aminteau de relațiile lor importante. Își apărau drepturile. S-au găsit câțiva care au și început să se lingusească și să se jure că m-au urât de multă

vreme. Cu lovituri de pușcă, în spate, erau împinși înainte sau făcuți să tacă. O forță nouă, josnică domnește asupra orașului.

Tancuri împresoară palatul Prințesei, conform unui plan stabilit în secret dinainte. Sapă cicatrice adânci în zăpada moaie. Prințesa stă în fereastră și-l strigă cu toată forța pe Strogoff și pe căpitanul Nemo. Dar vocea i-a fost luată și numai buzele i se mișcă mecanic, de parcă ar încerca să amuze trupele care o aclamă. Nu puteam ghici gândurile ofițerilor din garda mea personală. Poate făceau și ei parte din complot. Se tot uitau la ceas. Așteptau poate un moment fixat dinainte.

Dragonul și Tigroaica erau la porțile palatului. Tunurile lor pivotau încet pe afeturile masive. Ca degetele unui monstru, mitralierele arătau spre fereastra mea. Spre mine. „Nu mă simt bine”, încercă să șoptească Prințesa.

Putea să vadă scăpărări roșietice la est, dincolo de muntele Sion, spre deșertul Iudeei. Primele focuri de artificii ale unei serbări care nu este dată în onoarea ei. Cei doi asasini se apleacă nerăbdători spre ea. În ochii lor Prințesa vede mila, poftă și batjocură. Sunt amândoi atât de tineri. Bronzați și periculos de frumoși. Mândră și tăcută, am încercat să-i înfrunt, dar trupul meu m-a trădat și el. În cămașa străvezie de noapte, Prințesa se târăște peste dalele înghețate. Expusă privirilor lor arzătoare. Gemenii schimbă un zâmbet. Dinții lor strălucesc albi. Un tremur care nu prevestește nimic bun le străbate trupurile, ca zâmbetele strâmbे ale unor tineri ce privesc fusta unei femei, ridicată brusc de vânt.

În împrejurimile orașului, patrulează o mașină blindată, cu un megafon. O

voce limpede, liniștită, anunță pe scurt ordinele noului regim. Avertizează că vor fi procese fulger și execuții fără milă. Oricine se opune va fi împușcat ca un câine. Domnia nebunei Prințese de gheață s-a încheiat pentru totdeauna. Nu va scăpa nici măcar balena albă. Orașul a intrat într-o eră nouă.

Nu aud decât pe jumătate: brațele asasinilor s-au întins spre mine. Amândoi scot gemete răgușite ca niște animale priponite care mormăie. Ochii le lucesc de poftă. Fiorul durerii palpită, inundă, clocotește, în jos pe spatele meu, până în vârful degetelor de la picioare, răspîndindu-mi scânteii arzătoare și frisoane senzuale în spinare, în ceafă, în umeri, pretutindeni. Țipătul izbucnește în interior, tăcut. Degetele soțului meu îmi ating ușor obrazul. Vrea să deschid ochii. Nu vede cât de larg sunt

deschiși? Cine poate fi mai atent decât mine? Îmi scutură și-mi tot scutură umerii. Îmi atinge fruntea cu buzele. Eu tot mai aparțin gheții, dar o forță dușmană a și început să mă înhațe.

32

Doctorul nostru Urbach, de pe strada Alfandari, era micuț și delicat ca o figurină de porțelan. Avea umerii obrajilor înalți și privirea tristă și prietenoasă. Când te examina, obișnuia să-ți țină un mic discurs:

— Peste o săptămână vom fi bine. Cât se poate de bine, din nou. Nu-i decât o răceală și faptul că am făcut ceea ce n-ar fi trebuit să facem. Trupul încearcă să se vindece, mintea poate ne mai întârzie. Raportul dintre minte și trup nu-i ca al șoferului cu automobilul, ci mai degrabă ca vitaminele din hrană, am putea spune. Scumpa mea doamnă

Gonen, adu-ți aminte că ești și mamă. Te rog să ții seamă de copilul care e încă mic. Avem nevoie de odihnă completă pentru trup, dar și pentru nervi și pentru minte. Aceasta în primul rând. Putem lua câte o aspirină de trei ori pe zi. Pentru gât e bună mierea. Și căldura în camera unde dormim. Și mai trebuie să nu o contrazicem deloc pe doamna noastră. Să-i răspundem da, da, da, mereu. Avem nevoie de odihnă, de relaxare. Fiecare discuție poate aduce complicații și suferință psihică. Te rog să vorbești cât mai puțin posibil. Folosește doar cuvinte neutre și elementare. Nu suntem liniștită. Nu suntem liniștită deloc. Poți să-mi spui imediat la telefon dacă se ivește vreo complicație. Dar dacă sunt semne de isterie, atunci e nevoie să rămânem liniștiți și să așteptăm cu răbdare. Nu trebuie să încurajăm drama. Un public

pasiv ucide dramă, întocmai cum antibioticeleucid virușii. Avem nevoie de calm complet. De calm interior. Vă doresc sănătate. Vă rog.

Spre seară m-am simțit mai ușurată. Michael îl aduse la Yair în cameră, să-mi spună noapte bună, de la distanță. M-am silit să șoptesc „noapte bună la amândoi”. Michael își puse degetele pe buze:

— Nu trebuie să vorbești. Nu-ți obosi corzile vocale.

Îi dădu copilului să mănânce și îl puse în pat. Se întoarse apoi la noi în cameră. Aprinse radioul. Un crainic emoționat vorbea despre un ultimatum dat de președintele Statelor Unite. Cerea ambelor părți să facă concesii și să evite incidentele. Circulau vești neconfirmate despre trupe irakiene care înaintau spre Iordan. Un comentator politic se arăta sceptic.

Guvernul făcea apel la vigilență și calm. Experții militari ezitau. Cabinetul lui Guy Mollet, din Franța, se reunise de două ori. O bine cunoscută actriță se sinucisese. La Ierusalim era prevăzut din nou îngheț.

Michael spuse:

— Simcha, femeia Hadassei, vine mâine din nou. Iar eu am să-mi iau zi liberă. Îți vorbesc, Hannah, dar nu-mi răspunde, căci tu nu trebuie să vorbești.

— Nu-mi vine greu, Michael. Nu mă doare, am șoptit eu.

Michael se ridică din fotoliu și veni să se așeze pe marginea patului. Îndepărtă grijuliu colțul așternutului și se așeză pe saltea. Clătină de câteva ori din cap, ca și cum reușise în cele din urmă să rezolve în minte o ecuație dificilă și acum controla calculul. Privi un timp spre mine. Apoi își ascunse fața între mâini. În cele din urmă

spuse, mai mult pentru sine:

— Tare m-am mai speriat, Hannah, când m-am întors acasă la prânz și te-am găsit în halul ăla.

Michael tresări vorbind, de parcă cuvintele l-ar fi lovit. Se ridică, întinse cearșaful, stinse veioza și o aprinse pe cea din tavan. Îmi luă mâna în mâna lui. Potrivi acele ceasului meu care se oprise în cursul dimineții. Întoarse ceasul. Degetele îi erau calde, unghiile late. Degetele lui erau făcute din tendoane, carne, nervi, mușchi, oase și vase cu sânge. Pe când studiam literatura a trebuit să învăț pe de rost o poezie de Ibn Gabirol care spunea că suntem făcuți din umori putrede. Cât de pură, prin comparație, este otravă chimică: cristale albe, clare. Pământul nu-i decât o crustă verde care acoperă un vulcan mocnind. Am apucat în amândouă mâinile degetele soțului

meu. Gestul aduse un zâmbet pe fața lui, de parcă îmi ceruse iertare și o obținuse. Am izbucnit în lacrimi. Michael îmi mângâie obrazii. Își mișcă buzele. Se hotărî să nu spună nimic. Mă mângâia, întocmai cum mângâia adesea capul lui Yair. Comparația mă întrista, fără un motiv pe care să-l pot explica, poate fără nici un motiv.

— Când o să te faci bine, plecăm undeva departe, spuse Michael. Poate în kibutul Nof Harim. Am putea lăsa copilul acolo cu mama și cu fratele tău, iar noi putem merge împreună la o casă de odihnă. Poate la Eilat. Sau la Nahariya. Noapte bună, Hannah. Sting lumina și scot soba pe coridor. Se pare că am greșit cu ceva și nu știu cu ce. Vreau să spun, ce ar fi trebuit să fac ca să evit ce s-a întâmplat, sau ce nu ar fi trebuit să fac ca să nu te aduc în starea aceasta. La școală la Holon aveam un pofesor de gimnastică,

Yehiam Peled, care mă poreclise „Ganz cel bleg”, deoarece reflexele mele erau cam încete. Eram foarte bun la engleză și matematică, dar la educație fizică eram Ganz cel bleg. Fiecare are punctele lui tari și punctele lui slabe. Ce-am vrut să-ți spun, Hannah, este că în ceea ce mă privește sunt bucuros că m-am căsătorit cu tine și nu cu altcineva și mă străduiesc cât pot să mă adaptez nevoilor tale. Te rog, Hannah, nu mă mai speria niciodată așa cum ai făcut-o azi, când am venit la prânz și te-am găsit cum te-am găsit. Te rog, Hannah. Nu sunt din fier, la urma urmei. Vezi, iar am spus ceva răsuflet. Noapte bună. Mâine duc eu rufele la spălătorie. Dacă îți trebuie ceva la noapte, nu striga ca să nu-ți faci rău la gât, poți să bați în perete. Eu sunt în birou și vin imediat. Am pus un termos cu ceai fierbinte aici pe

scăunel. Iar aici ai un somnifer. Nu-l lua dacă poți adormi fără el. E mult mai bine pentru tine să adormi fără somnifer. Te rog, Hannah, te implor. Nu-ți cer prea des să faci ceva. Și acum, pentru a treia oară - ce pisălog bătrân am devenit așa deodată - noapte bună.

A doua zi dimineață Yair m-a întrebat:
— Mămico, e adevărat că dacă tăticul ar fi rege, eu aș fi duce?

I-am surâs și am șoptit răgușit:
— „Dacă bunica aripi ar avea, vultur ar fi și ar putea zbura”.

Yair tăcu. Poate încerca să-și reprezinte conținutul acestui vers, traducându-l în imagini. Respingând imaginile. În cele din urmă declară calm:

— Nu, o bunică cu aripi e tot bunică, nu-i vultur. Spui lucruri fără să te gândești. Așa cum mi-ai spus și despre Scufița Roșie că au scos-o pe bunica ei

din burta lupului. O burtă de lup nu-i o cămară și lupii mestecă și digeră când mănâncă. Pentru tine totul e cu putință. Tăticul are grijă când vorbește să nu spună lucruri din imaginație, numai din creier.

Michael, mai tare decât fluieratul ceainicului care fierbea pe foc :

— Yair, pleacă în bucătărie, chiar în clipa asta, te rog. Stai jos și începe să mănânci. Mama e bolnavă. N-o mai plictisi. Te rog. Ți-am mai atras atenția.

Menajera Hadassei, Simcha, scosese așternutul pe fereastră la aerisit. Eu stăteam în fotoliu. Părul îmi era nepieptănat. Michael plecă la băcănie cu o listă de cumpărături pe care i-o făcusem: pâine, brânza, măslina, smântână. Își luase o zi liberă de la serviciu. Yair stătea la oglindă din coridor, ciufulindu-și părul,

pieptănându-l și zbârlindu-l din nou. În cele din urmă începu să se schimonosească privindu-se.

Simcha bate saltelele. Mă uit și văd un nor de firicele aurii dansând pe o rază de soare, într-un colț al ferestrei. O moleșeală delicioasă a pus stăpânire pe trupul meu. Nici o suferință, nici un dor. Un gând leneș, tulbure: să cumpăr în curând un covor persan mare și frumos.

Sună la ușă. Yair răspunde. Poștașul refuză să-i înmâneze scrisoarea deoarece e recomandată și are nevoie de o semnătură. Între timp Michael urcă scările cu coșul de cumpărături. Ia ordinul de mobilizare de la poștaș și semnează recipisa. Fața lui, când intră în cameră, e solemnă și serioasă.

Când își va pierde omul ăsta stăpânirea de sine? De l-aș vedea măcar o dată panicat! Strigând de bucurie. Dezlănțuindu-se.

Michael explică succint că nici un război nu pare probabil să dureze mai mult de trei săptămâni.

— Vorbim despre un război restrâns, local, bineînțeles. Timpurile s-au schimbat. Nu va mai fi un alt 1948. Echilibrul dintre puterile mari este foarte nesigur. Acum, că America se află în viitoarea alegerilor, iar rușii sunt ocupați în Ungaria momentul este propice. Nu, războiul nu va trena, e sigur. De altfel, eu sunt la transmisiuni. Nu sunt pilot și nici parașutist și atunci de ce plângi? Mă reîntorc după câteva zile. De ce plângi? Când mă întorc, plecăm în vacanță, cum ți-am promis. Mergem în Galilea de sus. Sau la Eilat. Ce-ți veni, jelești după mine? Mă voi întoarce aproape înainte de a pleca. Poate că am tras concluzii greșite. S-ar putea să fie doar manevre generale și nicidecum război.

Dacă am ocazia, îți trimit o scrisoare de pe drum. Totuși n-aș vrea să te decepționez. Mai bine îți spun de pe acum că nu prea mă pricep la scrisori. E timpul să-mi pun uniforma și să-mi pregătesc rucsacul. Vrei să telefonez la Nof Harim și s-o rog pe mama ta să vină și să aibă grijă de tine cât sunt plecat? Mă simt ciudat în uniformă kaki. Nu m-am îngrășat deloc în toți acești ani. Îți aduci aminte, Hannah, cum arăta tata când și-a pus uniforma de santinelă peste pijama și se juca de-a războiul cu Yair? O, îmi pare rău ! Ce prost sunt să amintesc despre asta tocmai acum ! Ți-am făcut rău și ție, și mie. Dar nu trebuie să vânăm prevestiri în fiecare cuvințel rătăcit. Cuvintele sunt doar cuvinte și nimic mai mult. Uite, îți las aici o sută de lire, în sertar. Și mi-am scris numărul de identificare și unitatea. Am pus hârtia sub vază. Am plătit apa, lumina

și gazul la începutul lunii. Războiul n-o să dureze mult. Cel puțin această este părerea mea! Uite, americanii... dar n-are importanță. Hannah, nu te mai uita așa la mine. Tu faci să-ți vină și mai greu. Și mie la fel. Simcha, femeia Hadassei, o să lucreze aici până mă întorc. Am să-i telefonez Hadassei. Și Sarei Zeldin. Iar te uiți așa la mine. Nu-i vina mea, Hannah. Amintește-ți, nu sunt pilot și nici parașutist. Ce-ai făcut cu puloverul meu? Mulțumesc. O da, cred că-i bine să iau și un fular. Poate să fie frig noaptea. Spune-mi drept, Hannah, cum arăt în uniformă? Nu arăt ca un profesor deghizat? Caporalul Ganz cel bleg, unitatea de transmisiuni. Glumesc, Hannah, ar trebui să râzi, nu să plângi din nou. N-o ține tot timpul așa, într-un plâns. Știi bine că nu plec în vacanță. Nu plânge. Nu-ți face bine. Eu... eu am să

mă gândesc la tine. Am să-ți scriu dacă funcționează serviciul poștal. Am să-mi port de grijă. Și tu... nu, Hannah, nu-i ăsta momentul să vorbim despre sentimente. Ce rost au declarațiile? Sentimentele nu te fac decât să suferi. Și eu... nu-s pilot sau parașutist. Am mai spus asta de câteva ori. Când mă întorc sper să te găsesc bine și fericită. Îmi place să sper că n-o să gândești rău despre mine, cât timp sunt departe. Eu am să mă gândesc cu drag la tine. În felul acesta nu vom fi complet despărțiți. Și în orice caz...

Ca și cum n-aș fi fost decât o nălucire a imaginației lui. Cum poate cineva să se aștepte să fie mai mult decât o nălucire a imaginației cuiva? Sunt reală, Michael. Nu sunt doar o nălucire a imaginației tale.

33

Simcha spală vasele în bucătărie. Fredonează încet un cântec de Shoshana Damari: „Sunt dintr-acelea ce iubesc, o blândă căprioară ! Pe cer lucește o stea, șacalul plînge-n codru. Întoarce-te iubirea mea, Hephziba te așteaptă”.

Stau în pat ținând în mână un roman de John Steinbeck pe care mi l-a adus prietena mea cea mai bună, Hadassa, când a venit să mă vadă ieri seară. Nu citesc. Picioarele ca gheața se cuibăresc lângă o sticlă cu apă caldă. Sunt liniștită și complet trează. Yair a plecat la grădiniță. De la Michael nu am nici o veste; nici n-ar fi fost timp să primesc vreuna. Negustorul de gaz trece pe stradă în căruța lui, tot sunând din clopoțel. Ierusalimul este treaz. O muscă se lovește de geam. O

muscă, nu un semn sau o prevestire. Doar o muscă. Nu mi-e sete. Observ că romanul pe care îl țin în mină a fost citit din greu. Coperta este lipită cu scoci. Vaza stă la locul ei obișnuit. Dedesubt se găsește bucățica de hârtie pe care Michael și-a scris numărul de identificare și unitatea. *Nautilus* stă culcat la mare adâncime, sub stratul de gheață, în strâmtoarea Bering. Domnul Glick stă la el în prăvălie citind un ziar religios. În oraș bate un vânt rece de toamnă. Liniște.

La ora nouă se anunță la radio: *Astănoapte forțele de apărare israeliene au pus stăpânire pe Kuntilla și Râs en-Nageb și au ocupat poziții în vecinătatea Nahelului, la șaiszeci de kilometri est de Canalul de Suez. Un comentator militar explica. Însă din punct de vedere politic. Provocări, repetate. Violarea flagrantă a libertății de navigație. Justificarea morală.*

Terorism și sabotaj. Copii și femei fără apărare. Tensiunea crește. Civili nevinovați. Opinia publică luminată de-acasă și de peste hotare. Mai cu seamă o operațiune defensivă. Păstrați-vă calmul. Nu faceți stocuri. Ascultați instrucțiunile. Cetățenii sunt chemați. Nu intrați în panică, întreaga țară este un câmp de luptă. Întreaga națiune este o armată. La auzul semnalului de avertizare. Până în acest moment evenimentele se desfășoară conform planului.

La ora nouă și un sfert:

Tratatativele în vederea armistițiului au căzut și nu vor fi reluate niciodată. Forțele noastre înaintează. Inamicul cedează terenul.

Până la zece și jumătate la radio s-au transmis marșuri din tinerețea mea: De la Dan la Beercheba, nicicând nu vom uita. Fiți siguri, ziua aceea va veni.

De ce te-aș crede? Și dacă ai uita, ce?
La zece și jumătate :

*Desertul Sinai, leagănul istoric al
neamului israelit.*

Spre deosebire de Ierusalim. Încerc din toate puterile să fiu mândră și să m-arăt interesată. Mă întreb dacă Michael și-a amintit să-și ia pastilele pentru arsuri la stomac. Mereu curat, mereu ordonat. Ei bine, s-au scurs cinci ani la rând, acum trebuie „să-și ia rămas-bun de la porumbel”.

O alee pustie în Beit Yisrael, la marginea Ierusalimului, respiră acum un aer nou. Aleea este pavată cu pietre. Pietrele sunt crăpate, dar foarte lustruite. Arcade grele protejează aleea de norii joși. Aleea este înfundată. Un paznic adormit, un civil mai bătrân mobilizat pentru apărarea cetățenilor, stă proptit de zid. Case cu obloanele trase. Eco-ul repetă în surdină dangătul unui clopot din depărtare. Dinspre

munți coboară vântul. Se sparge și se învolutează în aleea șerpuită. În timp ce se rotește în lungul aleii, atinge obloanele de fier și porțile de fier închise cu zăvoare ruginite. Un băiat habotnic stă la fereastră, cu perciunii atârând în lungul obrazilor palizi. În mână ține un măr. Privește păsările de pe ramurile plopului din curte. Băiatul stă nemișcat. Bătrânul paznic încearcă să-i prindă privirea prin sticlă. În singurătatea care îl apasă, surâde spre băiat. Nimic nu se topește. Băiatul e al meu. O lumină albastră cenușie a căzut în cursă, în buclele plopului. În depărtare munții, iar aici liniște adâncă și dangăte ce se sting. Tăcerea a cuprins păsările și pisicile de pe alee. Trăsuri spațioase vor veni, vor trece, vor goni departe. Dară aș fi de piatră. Tare și liniștită. Rece și prezentă.

Poate s-a înșelat și înaltul Comisar

britanic. În palatul înaltului Comisar, pe Colina Sfatului Rău, la sud-est de Ierusalim o ședință secretă se prelungește până la ziuă. Stenografii se schimbă la fiecare două ore. Gardienii sunt obosiți și agitați.

Michel Strogoff purtând un mesaj secret pe care l-a învățat pe de rost. Singur și hotărât, își croiește drum în noapte, la ordinele înaltului Comisar. Recele și puternicul Michel Strogoff e înconjurat de sălbatici brutali. Strălucitoarea fulgerare a pumnalelor. Un râs dezlănțuit. Fără cuvinte. Ca Aziz și Yehuda Gottlieb din stradă

Ussishkin pe terenurile virane. Eu sunt arbitru. Și răsplata. Amândoi au fețele încruntate. Ochii inundați de o ură neclintită. Țintesc spre pânțele căci este cel mai moale. Lovesc sălbatic. Dau cu piciorul. Mușcă. Unul din ei se întoarce și fuge. În plină goană se răsucesc să continue. Ia de

jos un pietroi, îl aruncă și aproape nimerește. Adversarul său scuipă cu furie vehementă. Se tăvălesc împreună, se luptă scrâșnind din dinți, peste un colac țepos de sârmă ghimpată, ruginită. Se zgârie unul pe altul. Sângerează. Se întind să-și apuce dușmanul de gât sau de părțile intime, înjurând printre buzele strânse. Brusca, cad epuizați, amândoi ca unul singur. O clipă dușmanii zac unul în brațele celuilalt ca doi îndrăgostiți. Ca doi îndrăgostiți care gâfâie. Aziz și Yehuda Gottlieb stau să-și tragă sufletul. În clipa următoare o energie sumbră trece din nou prin ei. Se lovesc cap în cap. Ghearele caută ochii. Pumn în bărbie. Genunchi între picioare. Spatele sfâșiat de ghimpii ruginiți ai sârmei. Dinți încleștați. Fără un zgomot. Nu se aude nici un strigăt. Nici un suspin. Pașnic și liniștit. Dar plâng amândoi fără un

sunet. Plâng la unison. Obrajii le sunt uzi. Eu sunt arbitru și eu sunt răsplata. Râd cu răutate. Mi-e sete de sânge, de țipete sălbaticе. În Emek Refaim fluieră un mărfar. Furtuna și furia se vor topi împreună. Și lacrimile.

Foarte târziu va veni și ploaia. O ploaie care nu-i făcută din cuvinte va biciui mașinile blindate britanice. În josul aleii, în amurg, se strecoară teroriștii, furișându-se pe lângă arcadă în Musrara. Se furișează prin întuneric, frecându-se de zidurile de piatră, stingând felinarele singuratice de pe stradă, înșurubînd focosul detonatorului. Dar detonatorul nu este decât un capăt de fier rece; o scânteie electrică va izbucni și vulcanul stă ascuns adânc sub suprafața de pulbere și gresie și granit. E frig.

Ploaia va veni.

Neguri ușoare vor rătăci în împădurită Vale a Crucii. Pe muntele

Scopus o pasăre va striga. Un vânt aprig va biciui vârfurile pinilor până îi va supune. Pământul nu se va mai stăpâni, nimic nu va mai împiedica pământul. La răsărit este deșertul. Din marginea cartierului Talpiot se pot vedea locuri pe care ploaia nu le poate atinge. Muntele Moab, Marea Moartă departe jos. Torente de ploaie vor bate Arnona din fața satului cenușiu Sur Baher. Șuvoaie nestăvilite vor asalta minaretele. Iar în Bethleem jucătorii se vor închide în cafenele, vor deschide cutiile de table și din fiecare colț se va auzi muzica tânguitoare a postului de radio Amman. Cei ce joacă sunt atenți și tăcuți. Veșminte largi specifice deșertului și mustăți stufoase. Cafea clocotită. Fum. Gemeni în ținută de luptă, înarmați cu mitraliere.

După ploaie, o grindină transparentă. Cristale fine, ascuțite. Neguțătorii

ambulanți din Mahane Yehuda se vor îngrămădi tremurând la adăpostul balcoanelor. În munții Abu Ghosh, în Kiryat Yearim, în Neve Han, în Tirat Yaar păduri dese, pini strânși laolaltă în pâcla albă. Acolo se refugiază fugarii ca să scape de lege. Dezertorii posaci se înfundă în cărările mocirloase, rătăcind prin ploaie.

Cerul greu a coborât peste Marea Nordului unde *Dragonul* și *Tigroaica* patrulează alături, printre ghețari masivi plutitori, căutând în ecranul radar monștrii marini Moby Dick sau *Nautilus*. Ahoe, ahoe, va striga un marinar încotoșmănat, din vârful catargului. Ahoe, căpitane, un corp neidentificat în ceața, la șase leghe spre est, la patru noduri marine, la două grade în stânga Stelei polare anunța operatorul radio cu o voce metalică, printr-un transmițător ascuns adânc sub ape. Și Palestina se

va întuneca pentru că plouă și este ceață pe colinele Hebronului până sus la Talpiot, până la muntele Augusta Victoria, până la marginea deșertului pe care ploaia nu-l va traversa niciodată, până la palatul înaltului Comisar.

Singur, în fereastra care se întunecă, înalt și șubred stă înaltul Comisar britanic. Deșirat, cu mâinile la spate, o pipă între dinți, ochi albaștri și tulburi. Toarnă în două cupe o băutură limpede și tare, un pahar pentru el, altul pentru Michel Strogoff cel scurt și îndesat, trimis să-și croiască drum în noapte prin teritoriul dușman blocat de hoarde sălbaticе, până la țărм, apoi peste ocean, până în Insula misterioasă unde, scrutând orizontul mării cu ochi de vultur, așteaptă fără să cunoască disperarea inginerul Cyrus Smith, cu un binoclu puternic

în mina. Am crezut că suntem singuri aici, pe insulă pustie. Cu siguranță simțurile ne-au indus în eroare. Nu suntem singuri. Cineva lugubru stă la pândă în adâncul munților. Am cercetat întreaga insulă foarte amănunțit și sistematic și n-am descoperit cine este cel care ne pândește din întuneric, cu un zâmbet palid pe față. O prezență tăcută, veghind nesimțit în spatele nostru, doar urmele pașilor lui apar pe cărarea mlăștinoasă, în zori, pândind și stând în așteptare în umbra mohorâtă, pe ceață, pe ploaie, pe furtună, în codrul întunecat, ascuns sub pământ, ascuns la pândă în spatele zidului mănăstirii din satul Ein Kerem, un străin ne pândește fără răgaz. Lasă-l să vină însuflețit, rânjind la mine, să mă arunce la pământ și, înfipt în trupul meu, să mormăie și eu să țip drept răspuns într-un extaz de groază și de

încântare, de groază și înfiorare, am să țip, am să ard și am să sug ca un vampir, ca și o navă nebună care se învâрте năucă în întuneric voi fi când va veni la mine, cântând, clocotind, plutind, voi fi inundată, voi fi o iapă înspumată lunecând prin noapte în ploaie, torenții se vor abate să inunde Ierusalimul, cerul va coborî și un vânt sălbatic va devasta orașul.

34

— Bună dimineața, doamnă Gonen.

— Bună dimineața, domnule doctor Urbach.

— Tot mai suntem deprimată, doamnă Gonen?

— Febra a trecut. Sper ca în câteva zile să-mi revin la normal.

— Normal, doamnă Gonen, este o expresie relativă, într-un anumit sens. Domnul Gonen nu este acasă?

— Soțul meu a fost mobilizat. Soțul meu este, se pare, în deșertul Sinai. Nu am primit încă nici o veste de la el.

— Trăim zile importante, doamnă Gonen. Zile hotărâtoare. În niște zile ca acestea este greu să eviți gândirea biblică. Gâtul mai este inflammat? Ia să privim și să ne lămurim. A fost greșit, foarte greșit doamnă dragă, să faci duș rece în timpul iernii, ca și cum s-ar putea potoli mintea chinându-ți trupul. Dacă îmi permiți să te întreb, care este specialitatea doctorului Gonen ? Biologia ? A, geologia. Te rog să mă scuzi, m-am înșelat. Astăzi știrile de război sunt optimiste.

Și totuși, doamnă Gonen, există ceva faustian în războiul acesta. Cea care se afla cel mai aproape de adevăr era mică Gretchen. Și cât era de credincioasă și deloc naivă cum este reprezentată de obicei. Te rog, doamnă Gonen, dă-mi acum brațul ca să-ți iau

tensiunea. O simplă verificare. Nu doare deloc. Gândirea anumitor evrei suferă de un defect major; nu suntem în stare să-i urâm pe cei care ne urăsc. E o disfuncție mentală. Ei bine, ieri armata israeliană a urcat cu tancurile pe Muntele Sinai. O imagine aproape apocaliptică, aș spune, dar numai aproape. Acum trebuie să-ți cer mii de scuze, dar sunt obligat să-ți pun o întrebare destul de intimă. Ai observat, în ultimul timp, vreo dereglare a ciclului menstrual? Nu? Asta-i semn bun. Semn foarte bun. Dovedește că trupul n-a început și el să participe la dramă. Deci soțul e geolog, nu antropolog. Ne-am înșelat puțin. Și acum va trebui să ne mai odihnim câteva zile. Odihnă absolută. Să nu ne obosim cu tot felul de gânduri. Somnul este cel mai bun remediu. Somnul, într-un anumit sens, este cea mai

naturală condiție a ființei omenești. Iar durerile de cap nu trebuie să ne sperie. Ne vom înarma cu aspirină împotriva migrenelor. Migrenă nu este o boală în sine. De altfel, ființa omenească nu moare atât de ușor, cum tinde să se creadă, într-un moment de criză. Îți urez sănătate.

Doctorul Urbach plecă și Simcha sosi. Își scoase haina și se opri lângă foc să-și încălzească mâinile. Mă întrebă cum mă simt. Am întrebat-o și eu ce mai e nou în casa prietenei mele Hadassa. Simcha citise în ziar de dimineață că arabii au pierdut și noi suntem victorioși. Păi, zise ea, au meritat-o, cu siguranță ; mai mult de-atât nu poți îndura în tăcere.

Simcha a trecut la bucătărie. Mi-a încălzit puțin lapte. Apoi a deschis un geam în birou să se aerisească. Un aer rece ca gheața a năvălit în casă. Simcha șterse geamurile cu ziare

vechi. Șterse praful de pe mobilă. Se duse la cumpărături. Când s-a întors avea vești despre o navă arabă care ardea pe mare lângă Haiffa. Să se apuce de călcat.

Tot trupul meu se simte bine astăzi. Sunt bolnavă. Nu trebuie să mă concentrez. Un vas arde în flăcări pe mare - toate acestea s-au întâmplat mai înainte, într-un trecut îndepărtat. Nu se petrec acum pentru întâia oară.

— Sunteți foarte palidă astăzi, doamnă, observă Simcha. Domnul mi-a spus înainte de plecare să nu vorbesc prea mult, ca să nu vă obosesc.

— Ba să-mi vorbești, Simcha, am rugat-o eu. Povestește-mi despre tine. Vorbește mereu. Nu te opri.

— Nu sunt căsătorită, doamnă, dar sunt logodită. Când omul meu o să vină din armată, vrem să cumpărăm

un apartament în blocurile noi din Beit Mazmil. O să facem nuntă la primăvară. Bechor, omul meu, are o mulțime de bani puși deoparte. Lucrează ca șofer de taxi la firma Kesher. E puțin timid, dar are educație. Am observat ceva, cele mai multe prietene ale mele se mărită cu bărbați care seamănă cu tații lor. Și Bechor seamănă cu tata. E o regulă. Am citit-o odată explicată în revista *Femeia* : soțul e întotdeauna ca un tată. Cred că dacă iubești pe cineva, vrei să fie măcar puțin ca cel pe care l-au iubit la început. Ce caraghios! Tot așteptam să se încâlzească fierul și nici nu mi-a trecut prin cap că s-a tăiat curentul la Ierusalim.

Mă gândeam:

Un tânăr dintr-o nuvelă de Somerset Maugham sau de Ștefan Zweig a venit dintr-un orășel de provincie să joace la ruletă într-un cazinou internațional.

De la începutul serii a pierdut două treimi din banii pe care îi avea. Suma care îi mai rămăsese, calculată cu grijă, ar fi fost suficientă să-și plătească hotelul și să-și cumpere un bilet de tren ca să poată pleca onorabil din oraș. Este ora două dimineața. Poate oare tânărul să se ridice și să plece acum? Roata puternic luminată se mai învârtește încă, sub candelabrele scânteietoare. Poate câștigul hotărâtor îl așteaptă tocmai la sfârșitul rotirii următoare. Fiul șeicului din Hadhramaut care șade în fața lui tocmai adună zece mii pe care îi câștigase dintr-o învârtire. Nu, nu se poate ridica să plece acum. Cu atât mai mult cu cât bătrâna englezoaică care îl fixase cu ochi de bufniță toată seara prin lornion, e în stare să-i arunce o privire ironică și rece. Iar afară, în întuneric, zăpada cade cât

vezi cu ochii. Și de afară se aude mugetul surd al mării. Nu, tânărul nu se poate ridica să plece. Cumpără jetoane cu ultimii săi bani. Închide strâns ochii, apoi îi deschide. De abia i-a deschis că și începe să clipească parcă orbit de lumină. Afară marea se frământă în noapte, cu un muget surd și zăpada cade în tăcere.

Suntem căsătoriți de peste șase ani. Dacă ai treabă la Tel Aviv, te întorci în aceeași seară. N-am fost niciodată despărțiți mai mult de două nopți din ziua în care ne-am luat. De șase ani suntem căsătoriți și am trăit în acest apartament și eu tot nu am învățat cum să deschid și să închid obloanele de la balcon, deoarece aceasta este îndatorirea ta. Acum că te-au luat în armată, obloanele stau deschise zi și noapte. M-am gândit la tine. Știi dinainte că ești chemat la război și nu la manevre. Că războiul va fi de scurtă

durată. Toate acestea le-ai dedus cu ajutorul unui mecanism interior bine echilibrat, datorită căruia tu elaborezi neîntrerupt idei judicioase. Trebuie să-ți prezint o ecuație de a cărei soluționare depind eu, în felul în care un om aflat la marginea unei prăpăstii depinde de rezistența parapetului.

Azi-dimineață stăteam în fotoliu și schimbăm nasturii de la costumul tău negru ca să-l mai modernizez. Pe când coseam m-am întrebat ce să fie acest clopot impenetrabil de sticlă care a căzut asupra noastră ca să ne despartă viețile de obiecte, locuri, oameni, opinii. Bineînțeles, Michael, primim vizite, vin să ne vadă prieteni, colegi, vecini, rude. Dar când stau în salon și îi aud vorbind, cuvintele lor sunt totdeauna nedeslușite din cauza acestui clopot care nici măcar nu este transparent. Doar din expresiile lor

mai ghicesc câte ceva din ce vor să spună. Uneori siluetele lor pălesc: mase vagi fără contur. Obiecte, locuri, oameni, opinii, am nevoie de ele și nu pot merge înainte fără ele. Ce se întâmpla cu tine, Michael? Ești mulțumit sau nu? Cum aș putea să aflu? Uneori pari trist. Ești mulțumit sau nu? Ce s-ar întâmpla dacă aș muri? Sau dacă ai muri tu? Nu fac decât să-mi bătâi drumul într-o prefață, tot mai învăț și repet un rol complicat pe care îl voi avea de jucat în zilele ce vor să vină. Fac bagajele. Mă pregătesc. Exersez. Când va începe călătoria, Michael ? M-am săturat să tot aștept întruna. Ți odihnești brațele pe volan. Ai adormit sau te gândești? Nu-mi dau seama; ești întotdeauna atât de calm și stăpânit. Pornește, Michael, dă-i drumul; de ani de zile sunt gata și aștept.

35

Simcha l-a adus pe Yair de la grădiniță. Degetele îi erau vinete de frig. În stradă întâlniseră poștașul care le dăduse o carte poștală militară din Sinai. Fratele meu Emanuel mă vestește că se simte bine și că face și vede mari minunății. Ne va mai trimite o carte poștală din Cairo. Speră că toate-s bune pe la noi, pe la Ierusalim. Nu l-a întâlnit pe Michael: deșertul este nesfârșit; în comparație cu el, Neghebul pare o biată carieră de nisip. Mai țineam eu minte o excursie pe care o făcuserăm cu tata la Ierihon, când eram copii? Data viitoare vom merge la Iordan și vom coborî spre Ierihon să ne cumpărăm rogojini de trestie. Sărută-l pe Yair din partea mea, scria el la sfârșit. Să auzim de bine și multă dragoste, al vostru Emanuel.

De la Michael nici un cuvânt.

O imagine:

La lumina radioului de campanie, trăsăturile lui trudite sugerează sarcini apăsătoare. Umerii îi sunt gârboviți. Buzele strânse. Stă aplecat spre aparat. Cu spatele întors, fără îndoială, spre lună nouă care răsare palidă și firavă îndărătul lui.

Doi prieteni au venit să vadă cum mă mai simt astă-seară.

Domnul Kadishman se întâlnește după-amiaza cu domnul Glick în strada Haturim. De la domnul

Glick, aflase domnul Kadishman că doamna Gonen este bolnavă și domnul Gonen mobilizat. Imediat au hotărât amândoi să treacă în aceeași seară pe la mine și să vadă dacă nu-mi pot fi de folos cu ceva. Au venit deci împreună: dacă ar fi venit unul singur s-ar fi putut isca vorbe. Domnul Glick spuse:

— Trebuie să-ți vină foarte greu,

doamnă Gonen. Trăim vremuri grele, e frig și ai rămas singură.

Domnul Kadishman între timp pipăise ceașca cu ceai de lângă patul meu, cu degetele lui mari, cărnoase.

— Rece, anunță el jalnic. Rece ca gheața. O să-mi permiți, dragă doamnă, să-ți invadez bucătăria, invadez între ghilimele, bine-înțeleș și să-ți fac un ceai proaspăt?

— Nici gând, am răspuns eu. Am voie să mă dau jos din pat. Îmi pun halatul și vă fac eu la amândoi câte o ceașcă de cafea sau cacao.

— Ferească Dumnezeu, doamnă Gonen. Ferească Dumnezeu.

Domnul Glick clipi des din ochi ca și cum i-aș fi lezat simțul pudorii. Gura îi tresări nervos. Ca un iepure care tresare la un zgomot neobișnuit.

Domnul Kadishman manifestă interes

:

— Ce scrie prietenul nostru de pe front?

— N-am primit încă nimic de la el, am spus, surâzând.

— Luptele s-au terminat, spuse grăbit domnul Kadishman, strălucind de fericire.

— Pot să vă rog să aprindeți lumina? l-am întrebat. E în partea stingă. De ce să stăm în întuneric ?

Domnul Glick își prinse buza de jos între degetul mare și arătător. Ochii lui păreau să urmărească traseul curentului electric de la comutator până la becul din tavan. Poate simțea că este inutil. Întrebă ;

— Pot și eu să vă ajut cu ceva?

— Mulțumesc foarte mult, domnule Glick, dar nu am nevoie de nici un ajutor.

Îmi veni în minte, pe loc, să adaug:

— Trebuie să vă fie și dumneavoastră greu, domnule Glick, fără soție și...

singur de tot.

Domnul Kadishman întârzie o clipă lângă comutator, de parcă se îndoiește de rezultatul acțiunii sale și nu-i venea să creadă în succesul deplin. Apoi se întoarce și se așază. Când se mișcă, părea foarte greu, ca acele animale preistorice cu trupuri gigantice și crani foarte mici. Am observat dintr-o dată ceva mongoloid în structura feței domnului Kadishman, umerii obrazilor lași și turțiți, iar trăsăturile și groase, și uimitor de rafinate în același timp. O față de tătar. Ca a celui care îl interoga viclean pe Michel Strogoff. I-am zâmbit.

— Doamnă Gonen, începu domnul Kadishman după ce se așază încetișor. Doamnă Gonen, în aceste zile istorice am chibzuit îndelung că deși discipolii lui Vladimir Jabotinski au fost dați la o parte, doctrinele lui se bucură de

succes. Chiar de foarte mare succes.

Părea să vorbească cu o secretă ușurare interioară, îmi plăcea ce spunea: sunt perioade de acalmie și perioade de agitație; dar după lungi perioade de agitație vine și binemeritată răsplată. Astea le-am tradus în gând din tătara lui în limba mea. Și ca să nu-l fac să se simtă prost tăcând, i-am spus:

— Timpul ne va spune.

— Deja ne spune, zise domnul Kadishman cu o explicație triumfătoare pe chipul cu trăsături exotice. Mesajul acestor zile istorice e limpede și lipsit de ambiguitate.

Între timp domnul Glick reușise să formuleze răspunsul la întrebarea pe care eu, care o pusesem, aproape o uitasem.

— Sărmana mea Duba, o tratează cu șocuri electrice. Spun că tot mai este speranță. Că nu trebuie să disperăm.

Dacă vrea Dumnezeu...

Măinile lui mari striveau și frământau o pălărie ponosită. Mustățile subțiri îi tremurau ca un mic animal viu. Vocea îngrijorată pleda pentru o clemență pe care nu o merita. Disperarea este un păcat de moarte.

— O să fie totul bine, îl încurajai eu.
Domnul Glick:

— Amin. Amin Selah. O, ce nenorocire! Și toate astea pentru ce?

Domnul Kadishman:

— De acum înainte statul Israel se va schimba. De data asta mâna care stăpânește Axă, cum spunea Bialik, este a noastră. A venit rândul popoarelor neevreiești să urle și să întrebe dacă există dreptate pe lume și dacă da, când se va face dreptate. Israel nu mai e „oaia pierdută”; nu mai suntem o biată oaie printre șaptezeci de lupi ori un miel dus la tăiere. Ne-a

ajuns. „în mijlocul lupilor, să fim lupi.” Toate se întâmpla așa cum le-a anticipat Jabotinski în romanul lui profetic *Preludiu la Dalila*. Ați citit *Preludiu la Dalila*, doamnă Gonen? Merită să-l citiți. Mai cu seamă acum când armata noastră e pe urmele forțelor Faraonilor, iar marea nu se despică pentru egiptenii care fug.

— Dar de ce nu v-ați scos paltoanele? Mă scol și dau drumul la foc. Vă pregătesc ceva de băut. Vă rog, dezbrăcați-vă.

Domnul Glick se grăbi să se scoale în picioare ca și cum ar fi fost muștrat.

— Vă rog, nu, doamnă Gonen. Nu vă dați jos din pat. Nu este nevoie. Noi am trecut doar... să vedem cum vă simțiți. Trebuie să plecăm imediat. Vă rog, nu vă sculați. Nu-i nevoie să aprindeți focul.

Domnul Kadishman:

— Și eu trebuie să-mi iau rămas-bun.

Ani intrat o clipă, în drum spre o ședință de comitet, să văd dacă nu pot să vă fiu de ajutor.

— De ajutor, domnule Kadishman?

— În caz că aveți nevoie de ceva. Vreo intervenție la vreun birou, sau poate...

— Mulțumesc pentru bunele dumneavoastră intenții, domnule Kadishman. Faceți parte din specia pe cale de dispariție a gentlemanilor adevărați.

Trăsăturile lui sauriene se luminau.

— Voi mai trece mâine sau poimâine să aflu ce are de spus prietenul nostru când va scrie, făgădui el.

— Chiar vă rog să veniți, am spus eu în bătaie de joc.

Mă uimea alegerea soțului meu când era vorba de prieteni.

— Acum că ați avut amabilitatea să mă invitați, voi veni negreșit.

— Vă urez însănătoșire grabnică și

completă, spuse domnul Glick și dacă este ceva ce aș putea face eu, vreo cumpărătură, sau alt comision... Dacă aveți nevoie de ceva...

— Sunteți prea amabil, domnule Glick, am răspuns eu.

Privi fix spre pălăria lui ponosită. Se lăsă tăcere. Cei doi bătrâni se aflau acum în capătul opus al camerei, lăsând o distanță cât mai mare între ei și patul meu. Domnul Glick zări un fir alb pe spatele hainei domnului Kadishman și-l îndepărtă. Afară vântul se potolise. Dinspre bucătărie se auzea motorul frigiderului de parcă prinsese brusc viață. Din nou m-a copleșit același sentiment calm și lucid că în curând voi fi moartă. Ce gând sumbru. O femeie echilibrată nu este indiferentă la gândul morții. Moartea și cu mine ne tratăm cu indiferență. Aproape și totuși îndepărtate. Vagi cunoștințe care abia se salută. Am

simțit că trebuie să spun imediat ceva. Că nu trebuie să-i las pe prietenii mei să-și ia rămasbun și să plece, Poate la noapte va cădea prima ploaie. Doar nu sunt încă bătrâna. Mai pot fi atrăgătoare. Trebuie să mă scol. Să-mi pun halatul. Să pregătesc cafea și cacao, să le ofer prăjituri, să-i țin de vorbă, să par interesată și să fiu interesantă. Doar sunt și eu cultivată. Și eu am păreri și idei. Ceva mă strânge în gât.

— Vă grăbiți chiar atât de tare? am întrebat.

— Din păcate trebuie să plec. Domnul Glick poate să mai rămână, dacă dorește.

Domnul Glick își înfășură un fular gros în jurul gâtului.

Nu plecați încă, bătrâni prieteni. Nu trebuie să o lăsați singură. Stați jos în fotolii. Scoateți-vă paltoanele. Vom

discuta politică și filosofie. Vom schimba păreri despre religie, credință și dreptate. Vom fi vorbăreți și prietenoși. Vom bea ceva împreună. Nu plecați. Se teme să rămână singură în casă. Mai stați. Nu plecați.

— Vă doresc însănătoșire grabnică, doamnă Gonen și noapte bună.

— Plecați așa curând. Probabil că vă plictisesc.

— Doamne ferește. Nici vorbă de așa ceva, răspunseră ei în cor, tulburați.

Amândoi făceau gesturi stângace, fiind singuratici și nemaifiind tineri. Nici unul nu avea obiceiul să viziteze bolnavi.

— Strada este pustie, spusei eu.

— Vă doresc însănătoșire grabnică, replică domnul Kadishman.

Își trase pălăria pe frunte ca și cum ar fi închis, dintr-o mișcare, o ferestruică pe acoperiș, Plecând, domnul Glick spuse:

— Vă rog, nu fiți neliniștită, doamnă Gonen, nu are rost să vă necăjiți. Va fi bine. Totul, absolut totul se va termina cu bine, cum se spune. Da, zâmbiți! Ce plăcut este să vă vedem zâmbind.

Musafirii au plecat.

Am dat drumul imediat la radio. Am netezit așternutul. Sufăr oare de o boală contagioasă? De ce au uitat prietenii mei să dea mâna cu mine la plecare ca și la venire ?

Cucerirea peninsulei e acum totală, au anunțat la radio. Ministerul apărării a proclamat că Insula Jotbath, cunoscută sub numele de Tiron, s-a reîntors în posesia Regatului lui Israel. Hannah Gonen va redeveni Yvonne Azulai. Dar țelul nostru este pacea, spuse ministrul în stilul lui retoric unic. Numai dacă elementele raționale ale părții arabe și-ar înfrânge dorința de răzbunare, multașteptata pace se va

instala.

Gemenii mei de pildă.

În cartierul Sanhedria, chiparoșii bătuți de vânt se apleacă și se îndreaptă, se îndreaptă și se apleacă. După umila mea părere orice flexibilitate este magică. Curge, e rece și odihnitoare în același timp. În urmă cu câțiva ani, într-o zi de iarnă, la colegiul Terra Sancta, am notat câteva observații ale profesorului de literatură ebraică, observații încărcate de tristețe: de la Abraham Mapu Sa Perczt Smolenskin, iluminismul ebraic a trecut printr-o transformare dureroasă. O criză de decepție și dezamăgire. Când visele se spulberă, oamenii sensibili nu se pleacă, ci sunt distruși-Xfi care te-au doborât și te-au despuiat, ți-o vor Sua înainte." Acest vers al lui Isaia are două implicații, spunea profesorul: mai întâi întreaga mișcare a iluminismului ebraic a

hrănit la sânul ei ideile care apoi au dus-o la pierzanie. Ceva mai târziu, multe elemente valoroase, „au luat-o înainte” ca să se adape la izvoare străine. Criticul Abraham Uri Kovner a fost o figură tragică. Era că scorpionul care, când este încercuit de flăcări își înfige acul înveninat în propria lui spinare. Prin anii '70 și '80 ai secolului trecut se răspândise sentimentul apăsător al unui cerc vicios. Dacă n-ar fi existat câțiva visători și luptători, realiști răzvrățiți împotriva realității, nu ne-am mai fi ridicat și am fi fost virtual sortiți pieirii. Dar visătorii sunt întotdeauna cei care înfăptuiesc lucrurile mari, a conchis profesorul. Nu am uitat. Ce sarcină lungă mă așteaptă. Toate acestea trebuie traduse în propria mea limbă. Nu vreau să mor. Doamna Hannah Greenbaum-Gonen: inițialele H. G.

Înseamnă în ebraică „sărbătoare”. Numai dacă întreaga ei viață ar putea fi o lungă sărbătoare. Prietenul meu, bibliotecarul cel amabil de la Terra Sancta, care purta yarmulkă și glumea cu mine, era mort de multă vreme. Au rămas doar cuvintele. Sunt sătulă de cuvinte. Momeală ieftină!

36

A doua zi dimineață au anunțat la radio că Brigada a noua a capturat bateriile de pe linia țărmului de la Sharm esh-Sheikh. Blocada prelungită a vaselor noastre a fost spartă. De acum orizontul ne era deschis.

Doctorul Urbach avea ceva de anunțat. Zâmbi, cu zâmbetul său trist și înțelegător și ridică de două ori din umerii micuți cu dispreț, parcă, pentru ceea ce avea de spus.

— De azi înainte avem voie să umblăm prin cameră și să lucrăm

puțin. Cu condiția de a evita orice efort al minții și de a ne cruța gâtul. Și cu condiția de a trăi în pace cu realitatea obiectivă. Vă doresc însănătoșire grabnică.

Pentru prima dată de la plecarea lui Michael, m-am sculat și am ieșit din casă. A însemnat o schimbare. De parcă un sunet ascuțit și pătrunzător se oprise deodată. De parcă un motor, care bâzâise afară toată ziua, fusese oprit la căderea nopții. Sunetul trecuse neobservat în cursul zilei, dar odată oprit, se făcuse simțit. O tăcere bruscă. A existat și acum s-a oprit. S-a oprit și deci a existat.

Am lăsat femeia să plece. Am scris o scrisoare ca să le liniștesc pe mama și pe cumnata mea din Nof Harim. Am făcut o prăjitură cu brânză. La prânz am telefonat la biroul de informații militare din Ierusalim. Am vrut să știu

unde staționează batalionul lui Michael. Și-au cerut politicos scuze: cea mai mare parte a armatei era încă în mișcare. Legăturile poștale nu funcționau prea bine. Nu exista motiv de neliniște. Numele Michael Gonen nu figura pe nici o listă.

Efort inutil. Întorcându-mă de la farmacie, am găsit o scrisoare de la Michael în cutie. Data de pe timbru arăta că scrisoarea sosise cu întârziere, Michael începea cu întrebări îngrijorate despre sănătatea mea, despre Yair și despre casă. Mă informa apoi că el e sănătos, cu excepția arsurilor din stomac care erau agravate de mâncarea proastă și-l mai supăra faptul că din prima zi își spărsese ochelarii de citit. Michael se conformase instrucțiunilor cenzurii militare și nu mă informa unde se găsește batalionul, dar reușea să mă lase să înțeleg, în mod indirect, că

unitatea lui nu luase parte deloc la lupte, ci fusese însărcinată cu asigurarea securității în interiorul țării. La sfârșit, îmi aducea aminte că Yair trebuie să meargă la dentist, pentru tratament, într-o anumită zi de joi.

Joi, adică mâine.

A doua zi l-am dus pe Yair la Centrul Medical Strauss, unde se afla clinica dentară. Yoram Kamnitzer, fiul vecinului nostru, ne însoți o parte din drum, deoarece clubul de tineret din care făcea parte se afla lângă clinică. Yoram îmi spuse stângaci că fusese îngrijorat auzind că sunt bolnavă și că e încântat să mă vadă din nou pe picioare.

Ne-am oprit la o gheretă unde se vindea porumb fiert și m-am oferit să cumpăr câte unul pentru fiecare. Yoram găsi de cuviință să refuze. Refuzul lui a fost atât de slab, încât de-

abia s-a auzit. Am fost rea cu el. L-am întrebat de ce pare atât de visate și absent. Se îndrăgostise de vreo fată de la el din clasă?

Întrebarea mea aduse broboane mari de transpirație pe fruntea lui Yoram. Ar fi vrut să-și șteargă fața, dar nu putea deoarece mâinile îi erau murdare și lipicioase de la porumbul pe care i-l cumpărasem. M-am uitat stăruiitor la el ca să-i măresc stânjeneală. Umilirea și disperarea îl făcură să aibă o ieșire de îndrăzneală nervoasă. Întoarse spre mine o față sumbră și chinuită și murmură:

— Nu am de-a face cu nici o fată din clasa mea, doamnă Gonen și nici cu vreo altă fată. Îmi pare rău, n-aș vrea să fiu nepoliticos, dar zău, n-ar trebui să-mi puneți astfel de întrebări. Eu nu le-aș putea pune. Iubirea și lucrurile de acest fel sunt... personale.

În Ierusalim domnea toamna. Cerul

nu era înnorat, dar nici senin. Avea culoarea toamnei, albastră-cenușie, ca drumul sau construcțiile vechi de piatră. O nuanță care se asorta. Am simțit încă o dată că ceea ce se petrecea nu era nicidecum pentru prima dată. Am mai fost aici, am mai fost acum și alteîndva.

Am spus:

— Iartă-mă, Yoram, am uitat o clipă că frecvențezi o școală religioasă. A fost pură curiozitate. N-ai nici un motiv să-mi destăinuiești mie secretele. Tu ai șaisprezece ani și eu douăzeci și șapte. E normal ca în ochii tăi să par o zgripturoaică bătrâna.

Băiatul trecea acum prin chinuri mai cumplite. O făcusem intenționat. Privea în altă parte, în zăpăceala lui se ciocni de Yair, făcându-l aproape să-și ia zborul. Începu să vorbească, nu reuși să găsească cuvintele potrivite și,

în cele din urmă, renunță,

— Bătrâna ? Dumneavoastră bătrâna? Dimpotrivă, doamna Gonen, dimpotrivă. Ce am vrut să spun era că... Vă interesați de problema mea și... cu dumneavoastră pot uneori... Nu, când încerc să pun ceva în cuvinte iese totul pe dos. N-am vrut să spun decât...

— Liniștește-te, Yoram. Nu-i nevoie să spui. Era al meu. Al meu pe de-a-ntregul. Era la cheremul meu. Puteam înscrie orice expresie aș fi dorit pe obrazul lui, ca pe o foaie de hârtie. De ani de zile nu mai jucasem jocul acesta crud. Am împins jocul mai departe, savurând în sorbituri prudente râsul care izvora în interiorul meu.

— Nu, Yoram. nu-i nevoie s-o spui. Poți să-mi scrii o scrisoare. În orice caz ai și mărturisit aproape totul. Și, pentru că veni vorba, ți-a spus vreodată cineva că ai ochi frumoși?

Dacă ai fi mai sigur de tine, ai zdrobi multe inimi. Dacă aş fi de o seamă cu tine şi nu o zgripturoaică bătrâna, nu ştiu cum m-aş putea opri să nu mă îndrăgostesc de tine. Eşti un băiat drăguţ.

Nu mi-am desprins privirea nici o clipă de pe obrazul lui. Am sorbit uimirea, dorul, suferinţa, speranţa nebună. Eram beată.

Yoram se bâlbâi:

— Vă rog, doamnă Gonen.

— Hannah. Poţi să-mi spui Hannah.

— Eu... Îmi treziţi mult respect... nu, respect nu este cuvântul potrivit... consideraţie şi... interes.

— De ce te scuzi, Yoram? îmi plăci. Nu-i un păcat să plăci cuiva.

— Mă faceţi să regret, doamnă Gonen, Hannah. Nu mai spun nimic ca să nu regret mai târziu. Îmi pare rău, doamnă Gonen.

— Vorbește, Yoram. Nu sunt atât de sigură că vei regreta.

În momentul acela interveni Yair. Exclamă cu gura plină, mâncând porumbul.

— Regret... englezii sunt cei care regretă. În războiul de independența erau de partea arabilor, iar acum deja regreta.

Yoram spuse:

— Aici o iau la dreapta, doamnă Gonen. Retrag tot ce am spus și vă cer iertare.

— Așteaptă o clipă, Yoram. Aș vrea să te rog ceva.

— Când eram la Hoion, când trăia bunicul Zalman, el mi-a spus că englezii au sângele rece ca șerpii.

— Da, doamnă Gonen. Ce pot face pentru dumneavoastră ?

— Mămico, cum adică șerpii au sânge rece?

— Înseamnă că sângele lor nu este

cald. Ceea ce voiam să te rog...

— Dar de ce nu-i sângele șerpilor cald? Și de ce au oamenii sânge cald în afară de englezi ?

— Spuneți-mi că nu sunteți supărată pe mine, doamnă Gonen. Poate am spus o prostie.

— La unele animale inima pompează sângele și îl încălzește. Nu-ți pot explica exact. Nu te mai chinui, Yoram. Când eram de vârsta ta aveam multă forță de a iubi. Mi-ar plăcea să mai stăm de vorbă. Astăzi sau mâine. Fii liniștit o clipă, Yair, nu ne mai sâcâi. De câte ori nu ți-a spus tatăl tău să nu-i întrerupi pe oameni când vorbesc? Astăzi sau mâine. Asta voiam să te rog. Mi-ar plăcea să stau de vorbă cu tine. Să-ți dau câte va sfaturi.

— Eu nu v-am întrerupt. Poate numai după ce m-a întrerupt Yoram pe mine când vorbeam.

— Între timp nu te mai chinui fără rost. La revedere, Yoram. Nu sunt supărată pe tine și nu te supăra nici tu pe tine. Yair, ți-am răspuns la întrebare. Așa se petrec lucrurile. Nu pot să-ți explic tot ce se întâmpla pe lume. Cum, de ce, unde, când? „Dacă bunica aripi ar avea, vultur ar fi și ar putea zbura.” Când se întoarce tata, o să-ți explice el, pentru că e mai deștept decât mine și știe totul.

— Tata nu știe totul, dar când nu știe ceva, spune că nu știe. Nu spune că știe și nu poate să explice. Asta nu-i posibil. Dacă știi ceva, poți să-l și explici. Am terminat.

— Mulțumesc cerului pentru asta, Yair.

Yair azvârli coceanul de porumb pe care îl mâncase. Își șterse atent mâinile cu batista. Înghiți ofensa. Tăcu. Chiar când l-am întrebat, brusc panicată, dacă am închis gazul înainte

de plecare, n-a scos nici un cuvânt. Detestam mândria lui încăpățânată. Ajunși la clinică l-am împins cu forța în scaunul dentistului, deși nu opusese nici o rezistență. De când Michael îi explicase cum cariile atacă rădăcinile dinților, se arătase înțelegător și foarte dispus să colaboreze. Dentiștii erau întotdeauna uimiți de cuminența lui. Ba mai mult, freza și toate celelalte instrumente trezeau în copil un interes viu, pe care eu îl găseam revoltător: un copil de cinci ani fascinat de o carie dentară va deveni, crescând, o creatură dezgustătoare. Gândul acesta făcea să-mi fie silă de mine, dar nu-l puteam îndepărta din minte.

În timp ce doctorul se ocupa de dinții lui Yair, stăteam pe un scăunel scund pe coridor și pregăteam în gând lucrurile pe care intenționam să i le

spun lui Yoram Kamnitzer.

În primul rând voiam să-i smulg mărturisirea care îl apăsa. Știam că nu-mi va fi greu să reușesc și astfel mă voi desfăta încă o dată cu puterile pe care nu le pierdusem încă pe de-a-ntregul, deși timpul le ataca, le răvășea, le altera și le sfărâma cu degete palide și precise.

Apoi, când voi fi reușit să-l subjug așa cum doream, intenționez să-l fac să-și aleagă o cale prăpăstioasă în viață. Adică să-l încurajez să fie poet, în loc să predea Biblia. Deci să-l împing pe țărâmul celălalt. Să supun pentru ultima dată, un ultim Michel Strogoff, voinței unei prințese detronate, să-l pun în slujba ei.

Nu intenționez să-i ofer nimic mai mult decât un pumn de cuvinte prietenoase, exprimate în termeni destul de generali, deoarece era băiat blajin și nu descoperisem în el darul

magic al flexibilității sau torente de energie revărsată în adâncuri.

Toate planurile mele au fost zadarnice. Băiatul nu-și ținu făgăduiala chinuită de a veni să mă vadă. Probabil am trezit în el o panică mai mare decât ființa lui.

La sfârșitul lunii o revistă obscură publică un poem de iubire al lui Yoram. Spre deosebire de poeziile sale anterioare, de data aceasta îndrăznește să spună pe nume unor părți din trupul femeii. Femeia era soția lui Putifar care își dezvăluia părți ale trupului ca să-l ademenească pe Iosif cel drept.

Domnul și doamna Kamnitzer au fost imediat convocați la o ședința cu directorul liceului religios. S-a hotărât să nu se facă scandal, cu condiția ca Yoram să termine ultimul său an de liceu la un kibuț religios, în sudul țării.

Am aflat amănuntele abia mai târziu. Tot mai târziu am citit și poemul său îndrăzneț despre chinurile lui Iosif cel drept. Mi-a fost trimis prin poștă într-un plic obișnuit pe care numele meu era scris cu litere de tipar. Poemul era înflorat și bombastic: strigătul unui trup torturat, lansat printr-un vâl de descurajare.

Mi-am acceptat înfrângerea. Deci Yoram va intra la universitate. Va sfârși predând Biblia și ebraică. Nu va fi poet. S-ar putea să mai compună versuri pedante, ocazionale, de pildă pe felicitările pe care ni le va trimite de Anul Nou, la care noi, familia Gonen, vom răspunde trimitând tot o felicitare lui Yoram și tinerei sale familii. Timpul va fi veșnic de față, o prezență înaltă, rece și transparentă, ostilă lui Yoram, ostilă mie și neprevestind nimic bun.

De fapt totul fusese hotărât de doamna Glick, vecina noastră isterică,

care îl atacase pe Yoram în curte, puțin înainte de a fi internată. Îi rupsese cămașa. Îl pălmuiase și-l numise codoș, desfrânat, scârbos.

Dar înfrângerea îmi revenea mie. A fost ultima mea încercare. Prezența amenințătoare era mai puternică decât mine. De acum înainte îmi voi îngădui să plutesc în jos, dusă de curent, într-un repaus pasiv.

37

În seara următoare, pe când îl îmbăiam pe Yair și-l spălam pe cap, o siluetă slabă și prăfuită stătea în cadrul ușii. Din cauza apei care curgea și a lui Yair care vorbea, nu-l auzisem intrând. Stătea în ciorapi în pragul camerei de baie. Stătuse acolo, privind în tăcere, poate câteva minute, până când eu să-l observ și să scot un mic strigăt de spaimă și surpriză. Își

scoasese pantofii în hol, ca să nu aducă noroi în apartament.

— Michael, am vrut eu să spun, cu un zâmbet tandru, dar cuvântul țâșni șuierat din gâtleej, cu un suspin.

— Yair, Hannah, bună seara la amândoi. Ce bine că vă găsesc sănătoși. M-am întors.

— Tați, tați, ai omorât arabi ?

— Nu, fiule. Dimpotrivă. Armata israeliană aproape că m-a omorât ea pe mine. Îți povestesc eu mai târziu. Hannah, șterge băiatul și îmbracă-l, să nu răcească. Apa e rece ca gheața.

Batalionul de rezervă din care făcuse parte Michael nu fusese demobilizat, dar îl lăsaseră pe Michael la vatră mai devreme, deoarece fuseseră mobilizați doi telefoniști în plus, deoarece ochelarii lui spărți îl făceau complet inutil lingă emițător, deoarece, în orice caz, batalionul urma să fie demobilizat peste două zile și pentru că el era și

puțin bolnav.

— Tu, bolnav ? am ridicat eu vocea de parcă l-aș fi muștrat.

— Am spus „puțin bolnav”. Nu-i nevoie să strigi, Hannah. Vezi bine că sunt pe picioare, că vorbesc și respir. Doar puțin bolnav. Un fel de intoxicație, se pare.

— A fost doar emoția, Michael. Am să încetez imediat. Am și încetat. Uite. Fără lacrimi. Mi-a trecut. Mi-ai lipsit. Când ai plecat eram bolnavă și prost dispusă. Acum nu mai sunt bolnavă și am să încerc să fiu mai drăguță cu tine. Mi-e dor de tine. Cât te speli, îl culc pe Yair. Am să-ți pregătesc o cină demnă de un rege. Cu fața de masă albă. O sticlă de vin. Și asta-i numai începutul. Ce proastă sunt! Am stricat efectul surprizei.

— Nu cred că-i bine să bea vin astă-seară, se scuză Michael și un surâs

calm i se așternu pe față. Nu prea mă simt bine.

După ce se spală, Michael își despacheta rucsacul, puse rufele murdare la coș, le aranja pe toate la locul lor. Se înveli într-o pătură groasă. Dinții îi clănțăneau. Mă rugă să-l iert că strică prima seară acasă cu necazul lui.

Fața lui părea străină. Fără ochelari îi era greu să citească ziarul. Stinse lumina și se întoarse cu fața spre perete. De câteva ori, în timpul nopții, m-am trezit părându-mi-se că Michael geme, sau poate numai râgâie. L-am întrebat dacă vrea să-i fac un ceai. Îmi mulțumi și refuză. M-am sculat totuși și am fiert un ceai. L-am rugat să bea. M-a ascultat și l-a dat pe gât. Scoase din nou un sunet care nu era nici geamăt, nici râgâit. Părea pradă unui acces violent de greață.

— Te doare, Michael?

— Nu mă doare. Culcă-te, Hannah. Vorbim mâine despre asta.

A doua zi l-am trimis pe Yair la grădiniță și l-am chemat pe doctorul Urbach. Doctorul veni cu pași de chinez, zâmbi trist și declară că trebuie să mergem la spital pentru o consultație urgentă. Termină consultația folosind obișnuita lui frază de consolare:

— Oamenii nu mor atât de ușor, cum s-ar crede poate în momente de panică. Vă doresc numai bine.

În taxi, în drum spre spitalul Shaare Zedek, Michael încercă să-mi risipească neliniștea cu o glumă:

— Mă simt aproape ca un erou de război dintr-un film sovietic. Aproape.

Apoi, după o pauză, mă rugă să-i telefonez mătușii Jenia la Tel Aviv, dacă se va simți mai rău și să-i spun că este bolnav.

Îmi mai aduc aminte. Când aveam treisprezece ani, tatăl meu Josef căzu la pat, cu boala lui din urmă. A murit de o tumoare malignă. În ultimele săptămâni de viață, trăsăturile i s-au degradat progresiv. Pielea i s-a zbârcit și i s-a îngălbenit, obrajii îi atârnavă, părul îi cădea în smocuri, dinții i se cariară, părea să se împutineze oră de oră. Lucrul cel mai înspăimântător era gura care i se surpase, dând impresia unui surâs viclean, permanent. Ca și cum boala lui era o glumă care îi reușise. De altfel, în ultimele zile, tata a afișat o veselie forțată. Ne-a spus că, încă de tânăr, de la Cracovia, fusese obsedat de problema supraviețuirii după moarte. O dată scrisese o scrisoare în germană profesorului Martin Buber ca să-i pună această întrebare. Și altă dată dăduse peste un răspuns la problema care îl preocupa în pagina de corespondență a unuia

dintre ziarele importante. Iar acum, peste câteva zile, va rezolva misterul vieții de dincolo de moarte având acces la o sursă autoritară și demnă de încredere. Tata avea în posesia sa un răspuns scris în germană de mina profesorului Buber în care acesta îi spunea că viața noastră se continuă prin copiii și prin operele noastre.

— Nu pot să mă laud cu nici o operă, spusese el zâmbind cu gura lui prăbușită. Dar am copii. Hannah, te simți ca o continuare a sufletului său a trupului meu ?

Adăugase imediat:

— Am glumit doar. Sentimentele tale sunt numai ale tale. La întrebări de acest fel strămoșii noștri au spus cu mult timp în urmă că nu cunosc răspunsul.

Tata a murit acasă. Doctorii nu au crezut că-i drept să-l ducă la spital,

deoarece nu mai erau speranțe și el știa aceasta, iar ei știau că el știa. Doctorii îi prescriseseră medicamente ca să-l cruțe de durere și fuseseră uimiți de calmul pe care îl desfășurase în ultimele lui zile. Tata se pregătise toată viața pentru ziua morții. Petrecu ultima dimineață stând în fotoliu, în halatul lui cafeniu și dezlegând din ziarul de limbă engleză *Palestine Post* careuri de cuvinte încrucișate pentru care se ofereau premii. La prânz se duse la cutia poștală să expedieze rezolvarea. La întoarcere se retrase în camera lui și închise ușa fără să o încuie. Se întoarse cu spatele spre cameră, se sprijini de pervazul ferestrei și se stinse. Intenția lui fusese să-i cruțe pe cei iubiți de un spectacol penibil. În vremea aceea fratele meu Emanuel se afla într-un kibuț foarte îndepărtat de Ierusalim. Mama și cu mine eram la coafor. Conform unor

vești neconfirmate sosite de pe front, în mersul războiului survenise o schimbare foarte importantă, în urma luptei de la Stalingrad. Prin testamentul său, tata îmi lăsa trei mii de lire pentru ziua căsătoriei. Jumătate din această sumă ar fi revenit fratelui meu, dacă se hotăra să renunțe la viața de kibuț. Tata fusese un om econom. Mai lăsase și un dosar conținând vreo duzină de scrisori de la personalități mondiale care binevoiseră să răspundă întrebărilor lui în diverse domenii teoretice. Două sau trei dintre ele erau scrise chiar de mâna unor oameni celebri. A mai lăsat și un carnet cu însemnări. La început, mi-am imaginat că avea obiceiul să-și noteze în taină gândurile și observațiile. Mai târziu mi-am dat seama că erau de fapt fraze auzite în cursul anilor de la diverși oameni

importanți. O dată, de pildă, conversase cu bine cunoscutul Menahem Ussishkin cu care călătorise în același compartiment de tren de la Ierusalim la Tel Aviv și pe care îl auzise spunând: „Deși este necesar ca în orice acțiune să ne arătăm îndoiala, trebuie totuși să acționăm de parcă îndoiala nu ar exista”. Am găsit cuvintele acestea notate în carnetul tatălui meu, cu sursa, data și prilejul însemnat în paranteză. Tata era o persoană atentă, totdeauna în căutare de semne și prevestiri. Nu considera sub demnitatea lui să-și petreacă viața prosternându-se în fața unor forțe a căror natură îi era ascunsă. L-am iubit pe tata mai mult decât pe oricare om pe lume.

Michael rămase trei zile la spitalul Shaare Zedek. Prezenta primele simptome ale unei maladii de stomac. Datorită doctorului Urbach,

diagnosticul a fost pus într-o fază incipientă. De acum înainte, anumite alimente îi vor fi interzise, într-o săptămână, putea să-și reînceapă lucrul, într-una dintre vizitele noastre la spital, Michael reuși să-și țină promisiunea și să-i povestească lui Yair despre război. Ne vorbi despre patrulare, ambuscade și alarme. Nu, nu putea da răspunsuri în legătură cu lupta propriu-zisă.

— Din păcate, tăticu' nu a capturat distrugătorul egiptean în golful Haiffa și nici nu a fost în Gaza. Nici măcar nu a fost parașutat lângă Canalul de Suez. Tăticu' nu e pilot, nici parașutist.

Yair se arată înțelegător.

— Nu te-ai simțit prea bine. De aceea te-au lăsat în urmă.

— Cine crezi că se simte destul de bine pentru război, Yair?

— Eu.

— Tu?

— Când am să cresc, am să fiu soldat mare și puternic. Sunt mai puternic decât o mulțime de copii mai mari decât mine din curte. Nu-i bine să fii slab. Nu-i bine să fii slab nici chiar la noi în curte. Am terminat.

Michael spuse:

— Trebuie să fii rațional, Yair.

Yair cântări această afirmație în tăcere. Compară, analiză, făcu legătura. Era serios. Gânditor. În cele din urmă declară:

— Rațional nu-i opusul lui puternic. Am intervenit:

— Oamenii puternici și raționali sunt preferații mei. Mi-ar plăcea să întâlnesc odată un bărbat puternic și rațional.

Michael răspunse bineînțeles cu un zâmbet. Și apoi tăcere.

Prietenii noștri nu precupețiră nici un

efort. Aveam dese vizite. Domnul Glick. Domnul Kadishman. Geologii. Prietena mea cea mai bună Hadassa și soțul ei Abba. Și, în sfârșit, Yardenă, prietena cea blondă a lui Michael. Veni însoțită de un ofițer din forțele de intervenție ale Națiunilor Unite. Era un canadian uriaș și nu-mi puteam lua ochii de la el, deși Yardenă îmi surprinse de două ori privirea și îmi zâmbi. Se aplecă deasupra patului, sărută mâna subțire a lui Michael, de parcă ar fi fost pe moarte și spuse:

— Dă-o încolo, Misa ! Nu ți se potrivește boala asta. Mă surprinde din partea ta. Nu știu dacă mă crezi sau nu, dar am predat teză și m-ara înscris la examenul de absolvire. Încet, dar sigur, asta sunt eu. Tu o să fii un înger, nu-i așa, Misa și o să mă ajuți să-mi pregătesc examenul ?

— Sigur, răspunse Michael, râzând.

Bineînțeles că am să te ajut. Mă bucur pentru tine, Yardenă.

Yardenă spuse:

— Misa, ești grozav. N-am întâlnit niciodată pe cineva atât de inteligent și de drăguț ca tine. Fii băiat bun și fă-te bine.

Însănătoșit, Michael își reîncepu activitatea, își reluă, după o lungă pauză, și teza de doctorat. Din nou silueta lui se mișcă noaptea, dincolo de geamul mat care desparte biroul lui de camera în care dorm eu. La ora zece îi duc un pahar de ceai fără lămâie. La unsprezece întrerupe câteva minute lucrul ca să asculte ultimul buletin de știri. După aceasta, umbrele dansează și se zvârcolesc pe perete cu fiecare mișcare a sa în noapte: deschiderea unui sertar. Întoarcerea unei pagini. Odihnirea capului pe brațe. Întinderea brațului ca să-și ia o carte.

Ochelarii lui Michael au venit de la

reparat. Mătușa Leah i-a trimis o pipă nouă. Fratele meu Emanuel a trimis o ladă cu mere de la Nof Harim. Mama mi-a împletit un șal roșu. Și zarzavagiul persan, domnul Elijah Mossiah, s-a întors din armată.

În sfârșit, spre mijlocul lunii noiembrie, a venit multășteptata ploaie. Din cauza războiului, întârziase anul acesta. Cădea cu violență și mânie. Orașul era închis. Jur-împrejur totul era moale și umed. Gâlgâirea melancolică a streșinilor. Grădina din spatele casei noastre udă și pustie. Rafale necruțătoare de vânt scuturau obloanele noaptea. Bătrânul smochin stătea posomorât și gol, în fața balconului de la bucătărie. Dar pinii au înverzit și s-au îmbogățit. Șușoteau senzual. Niciodată nu m-au lăsat în pace. Fiecare mașină care trecea pe stradă scotea un fâsâit prelung pe

asfaltul ud.

De două ori pe săptămâna merg la cursurile de engleză pentru avansați, organizate de Asociația Femeilor Muncitoare. În pauza dintre averse, Yair lansează nave de război și distrugătoare în bălțile din fața casei. În ultima vreme a fost cuprins de o ciudată pasiune pentru mare. Când suntem obligați să stăm în casă, din cauza ploii, covorul și fotoliul servesc de ocean și port. Pietrele de domino sunt flota lui. La noi în salon se dau mari bătălii navale. Un distrugător arde în flăcări pe mare. Puștile scuiță foc. Căpitanul ia o hotărâre.

Uneori, dacă termin mai devreme pregătirea cinei, iau și eu parte la joc. Pudriera ține loc de submarin. Eu sunt dușmanul. O dată, pe neașteptate, l-am strâns în brațe pe Yair cu afecțiune. I-am acoperit capul cu sărutări violente, pentru că, timp de o

clipă, Yair mi-a părut un veritabil căpitan de navă. În consecință, am fost, fără întârziere, izgonită din joc și din cameră. Fiul meu și-a dezvăluit încă o dată mândria posacă: pot lua parte la joc numai atâta timp cât rămân distantă și indiferentă.

Poate m-am înșelat. Yair dă semne de autoritate rece. Nu a moștenit-o de la Michael. Și nici de la mine. Memoria lui mă uluiește în repetate rânduri. Încă își mai aduce aminte de banda lui Hassan Salame și de atacul orașului Holon de pe Tel Arish, despre care îi povestise bunicul Yezekel, în urmă cu un an și jumătate, când mai trăia încă.

Peste câteva luni, Yair va trece de la grădiniță la școală. Am hotărât să-l trimitem la școala Beit Hakerem și nu la școala religioasă de băieți Tachkemoni care este mai aproape de locuința noastră. Michael este decis să

dea fiului său o educație progresistă.

Vecinii noștri de sus, soții Kamnitzer, mă tratează cu ostilitate politicoasă. Au bunăvoința să-mi răspundă la salut, dar nu-și mai trimit fetița jos la noi să mă roage să le împrumut fierul de călcat sau o tavă de copt.

Domnul Glick ne vizitează cu regularitate o dată la cinci zile. Cu lectura *Enciclopediei Ebraice* a progresat până la articolul despre Belgia. Fratele sărmanei sale soții Duba este negustor de diamante la Anvers. Doamna Glick este și ea mai bine. Doctorii au promis s-o trimită acasă în aprilie sau mai. Recunoștința vecinului nostru nu cunoaște limite. În afară de suplimentul săptămânal al ziarului religios *Hatsofeh*, ne mai dăruiește cu regularitate plicuri cu ace, clame, etichete și timbre străine.

Michael a reușit, în cele din urmă să trezească în Yair un interes activ

pentru colecționarea timbrelor, în fiecare sâmbătă dimineața se dedică colecției. Yair pune timbrele la muiat, le dezlipește cu grijă de hârtie, le pune la uscat pe o sugativă mare pe care domnul Glick i-a făcut-o cadou. Michael sortează timbrele uscate și le lipește în clasor. Între timp eu pun un disc, mă cuibăresc într-un fotoliu, cu bielele mele picioare obosite strânse sub mine, împletesc și ascult muzică. Mă odihnesc. Prin fereastră urmăresc cu privirea cum femeia de alături își întinde așternutul la aerisit, pe balustradă balconului. Nu gândesc și nu simt. Timpul este o prezență puternică. Îl ignor anume ca să-l zăpăcesc. Îl tratez exact în felul în care, în tinerețe, reacționez la privirile obraznice ale unor bărbați prost crescuți: nu-mi feresc privirea și nu-mi întorc spatele. Îl fixează cu un zâmbet

disprețuitor, evit să intru în panică sau să mă simt stingherită, ca și cum aș spune:

— Ei și ce ?

Știu și recunosc: este o apărare jalnică. Dar decepția este și ea jalnică și urâtă. Nu am pretenții mari: vreau doar că geamul să rămână transparent. O fetiță deșteaptă și drăguță, în rochie albastră. O educatoare veștejită, cu varice care 1 se întind pe coapse. Între ele Yvonne Azulai plutește pe o mare fără țărm. Că geamul să rămână transparent. Nimic mai mult.

38

Ierusalimul iarna cunoaște sâmbete luminoase, scăldate în soare, când cerul capătă o nuanță care nu este albastră precum cerul, ci un albastru adânc, închis, concentrat, ca și cum marea s-ar fi înălțat și s-ar fi întins cu

fața în jos, deasupra orașului. O claritate de o puritate radioasă, împodobită cu coruri de păsări, nepăsătoare, muiate în lumină. Obiecte depărtate, dealuri, clădiri, poduri, par să scânteieze neconținut. Fenomenul este cauzat de umezeală care se evaporă, mi-a explicat Michael.

În sâmbetele de acest fel, de obicei luăm micul dejun devreme și plecăm într-o lungă plimbare. Lăsăm cartierele religioase în urmă și mergem până la Talpiot, Ein Kerek sau Malha, la Givat Shaul. La prânz ne așezăm jos într-o pădure și mâncăm ce am adus cu noi. Ne reîntoarcem la căderea nopții, cu primul autobuz de după Sabat. Asemenea zile sunt calme. Uneori îmi imaginez că Ierusalimul se desfășoară în fața mea cu toate ascunzișurile lui luminate. Nu uit că lumina albastră nu-i decât o iluzie trecătoare. Că

păsările vor pleca. Dar am învățat să ignor toate acestea. Să plutesc mai departe. Să nu opun rezistență.

În una dintre expedițiile noastre de sâmbătă, ne-am întâlnit din întâmplare cu bătrânul profesor cu care am studiat literatura ebraică în tinerețe. Cu un efort mișcător, reuși să mă recunoască și să potrivească chipului meu un nume. Întrebă:

— Ce surpriză ne pregătești în taină, scumpă doamnă? Un volum de poezii?

Am negat.

Profesorul medita câteva clipe, apoi zâmbi amabil și remarcă:

— Ce oraș minunat este Ierusalimul! Nu degeaba a fost obiectul dorinței atâtor generații din posomorâta și îndepărtata diasporă.

Am încuviințat. Ne-am despărțit cu o strângere de mină. Michael îi ură toate cele bune bătrânului. Profesorul se înclină ușor și-și flutură pălăria în aer.

Am fost fericită de această întâlnire.

Culegem mănunchiuri de flori sălbatiche: piciorul-cocoșului, narcise, ciclame, anemone. În drumul nostru traversăm parcele părăsite. Ne odihnim în umbra umedă a unei stânci cenușii. Privim în depărtare câmpia de coastă, înălțimile Hebronului, deșertul Iudeei. Uneori ne jucăm de-a v-ați ascunselea sau de-a prinsă. Lunecând și râzând. Michael e vesel și cu inima ușoară. Din când în când are ieșiri entuziaste, spunând, de pildă:

— Ierusalimul e cel mai mare oraș din lume. Este destul să traversezi doua, trei străzi și te afli într-un alt continent, altă generație, chiar alt climat.

Sau:

— Cât este de frumos, Hannah, și cât ești tu de frumoasă, fată tristă a Ierusalimului.

Pe Yair îl interesează în mod special două subiecte : luptele din războiul de independență și rețeaua serviciului public de autobuze.

În ce privește primul subiect, Michael este un izvor de informații. Arată cu degetul, identifică trăsături din peisaj, desenează hărți în praf, demonstrează cu ajutorul unor crengi și pietre: arabii erau aici, noi eram aici. Încercau să pătrundă aici. Noi i-am atacat prin surprindere pe la spate.

Michael consideră că este bine să povestească copilului și despre socotelile greșite, erori de strategie, despre eșecuri. Și eu ascult și învăț. Ce puțin am știut despre Ierusalim! Vila care aparținuse lui Rashid Shahada, tatăl gemenilor, fusese predată Organizației Sănătății care o transformase într-o clinică pre și post-natală. Pe terenul viran s-au construit locuințe. Germanii și grecii au părăsit

coloniile germane și grecești. Alți oameni au venit și le-au luat locul. Alți bărbați, femei, copii s-au mutat în Ierusalim. Aceasta nu va fi ultima bătălie pentru Ierusalim, Așa l-am auzit spunând pe domnul Kadishman, prietenul nostru. Și eu pot simți forțe tainice lucrând și agitându-se și căutându-și năvalnice drumul spre suprafață.

Sunt uimită de darul pe care îl are Michael de a-i explica lui Yair lucruri complicate, într-un limbaj simplu, fără să folosească aproape nici un adjectiv. Sunt de asemenea surprinsă de întrebările judicioase și inteligente pe care le pune uneori copilul.

Băiatul își imaginează războiul ca pe un joc extrem de complex, care desfășoară o gamă fascinantă de sisteme de logică. Atât soțul, cât și fiul meu văd timpul ca pe o succesiune de

pătrățele egale, pe o coală de hârtie milimetrică, ce îți pune la dispoziție o structură menită să susțină linii și forme.

Nu a fost niciodată necesar să i se explice lui Yair motivele conflictuale care au dus la război. Erau evidente: cucerire și dominație. Întrebările băiatului se refereau mai degrabă la ordinea evenimentelor: arabii, evreii, deal, vale, ruine, tranșee, blindate, manevre-surpriză.

Rețeaua societății de autobuze îl fascina și ea pe fiul nostru, din cauza legăturilor complexe care există între diferite destinații. Filigranul ramificațiilor îi procura o plăcere rece: distanța dintre opriri, suprapunerea diferitelor itinerare, convergența spre centrul orașului, dispersarea spre exterior.

În această privință Yair ne putea lămuri pe amândoi. Michael îi prevesti

un viitor de controlor la societatea de autobuze. Se grăbi să adauge că nu face dccît să glumească, bineînțeles.

Yair cunoștea pe dinafară marca autobuzelor care circulă pe fiecare linie. Îi făcea plăcere să explice motivul pentru care erau folosite diferite mărci: aici era un deal abrupt, dincolo o curbă strânsa sau un drum prost. Felul de a explica al copilului se asemena îndeaproape cu cel al tatălui său. Amândoi foloseau des cuvinte ca : „astfel", „cu toate că", „în concluzie", și de asemenea „rare posibilități".

Mă străduiam să-i ascult pe amândoi, liniștită și atentă. O imagine:

Fiul și soțul meu revărsați asupra unei hărți uriașe, întinsă pe o masă mare. Mai multe semne răspândite pe hartă. Ace de gămălie cu capul colorat, înfipite conform unui plan conceput de ei, dar care mie îmi pare haos curat.

Discută politicos în germană. Poartă amândoi haine gri și cravate sobre fixate cu clame de argint. Și eu sunt acolo, îmbrăcată într-o cămașă de noapte subțire și ponosită. Sunt complet absorbiți de îndeletnicirea lor. Scâldați în lumină albă, dar fără să lase umbre. Atitudinea lor sugerează concentrare și un simț prudent de responsabilitate. Îi întrerup făcând câte o observație sau cerându-le ceva. Sunt amândoi binevoitori și afabili, nu se enervează de întreruperea mea. Sunt la dispoziția mea. Încântați să-mi fie de folos. N-aș putea să mai aștept doar cinci minute ?

Există și expediții de sâmbătă mai deosebite, Trecem prin cea mai elegantă parte a orașului, Rehavia sau Beit Hakerem. Ne alegem o casă. Inspectăm clădiri pe jumătate terminate. Discutăm avantajele și dezavantajele diferitelor tipuri de

apartamente. Ne împărțim camerele între noi. Hotărâm locul fiecărui lucru: jucăriile lui Yair vor sta aici. Acesta va fi biroul. Canapeaua aici. Rafturile pentru cărți, fotoliile, covoarele. Michael spune:

— Ar trebui să începem să economisim, Hannah. Nu putem trăi la infinit de pe o zi pe alta.

Yair sugerează:

— Am putea face ceva bani vânzând patefonul și discurile. Avem destulă muzică la radio. Și afară de asta m-am săturat să-l ascult.

Eu:

— Mi-ar face plăcere o călătorie în Europa. Să avem telefon. Să ne cumpărăm o mașină mică, ca să putem pleca la mare la sfârșit de săptămână. Când eram copil, aveam un vecin numit Rashid Shahada, un arab foarte bogat. Acum a ajuns

probabil într-un lagăr de refugiați. Avea o casă în Katamon. O vilă construită în jurul unei curți. Curtea era împrejmuită complet de casă. Puteai să stai afară în curte și totuși să nu te vadă nimeni, să fii la tine acasă. Mi-ar plăcea o casă întocmai ca aceea. Într-o regiune cu stânci și pini. Așteaptă o clipă, Michael, n-am încheiat lista. Aș dori să am o menajeră și o grădină mare.

— Și un șofer în livrea, zâmbi Michael.

— Și un submarin particular, îl completă Yair, trudind cu pași mărunți și devotați în spatele lui.

— Și un soț prinț-poet-boxer-pilot, adăugă Michael.

Fruntea lui Yair se încrețește ca a tatălui său, când elaborează un gând complicat. Face o pauză de o clipă sau două, apoi exclamă:

— Eu aș vrea un frățior. Aron este

exact de vârsta mea și are doi frați. Aș merita să am și eu un frate.

Michael spune:

— Un apartament aici în Rehavia sau în Beit Hakerem costă o mică avere în zilele noastre. Dar dacă am începe să economisim în mod sistematic, am putea împrumuta ceva de la tanti Jenia, ceva de la Fondul de Asistență Universitară, ceva de la domnul Kadishman. Nu-i pe de-a-ntregul în aer.

— Nu, am spus eu, nu-i pe de-a-ntregul în aer. Dar ce părere ai de noi ?

— Ce-i cu noi ?

— Noi suntem în aer. Și nu numai eu. Și tu. Și nu doar în aer. Tu ești chiar dincolo, în spațiu. Toți în afară de Yair, micul nostru realist.

— Hannah, ești pesimistă.

— Sunt obosită, Michael. Hai acasă. Mi-am adus aminte că am de călcat.

Mă așteaptă un **maldăr** de rufe. Și mâine vin zugravii.

— Tăticule, ce este un realist?

— E un cuvânt cu multe înțelesuri, băiete. Mămica se gândește la cineva care este totdeauna rezonabil și nu trăiește într-o lume de vise.

— Dar și eu visez, noaptea. L-am întrebat cu un surâs palid:

— Ce fel de visuri ai tu, Yair?

— Visuri.

— Ce fel ?

— De toate felurile.

— Ca de pildă?

— Visuri și gata.

În noaptea aceea am terminat de călcat. A doua zi tot apartamentul a fost zugrăvit. Prietena mea Hadassa mi-a împrumutat-o din nou pe femeia ei Simcha pentru câteva zile. Spre mijlocul săptămânii, ploaia de iarnă a început. Streșinile bodogăneau. Muzica lor era tristă și furioasă. Aveam dese și

lungi pene de curent. Pe străzi era mult noroi.

După zugrăvit și curățenie, am luat patruzeci și cinci de lire din portofelul lui Michael. În intervalul dintre două ploii torențiale m-am dus în oraș. Am cumpărat lustre pentru toată casa. De acum voi avea în salon un candelabru de cristal strălucitor. Cristal. Îmi place cuvântul și îmi place și cristalul.

39

Zilele se aseamănă între ele și eu mă asemăn cu mine însămi. Ceva totuși nu mai este la fel. Nu pot să-i dau un nume.

Soțul meu și cu mine suntem ca doi străini care s-au întâlnit, din întâmplare, ieșind de la o clinică, unde li s-a aplicat un tratament fizic dezagreabil. Sunt amândoi jenați, își ghicesc gândurile, sunt conștienți de o

intimitate apăsătoare și penibilă și bâjbâie în căutarea tonului potrivit cu care să se adreseze unul altuia.

Teza de doctorat a lui Michael se apropia de capitolele finale. Pentru anul viitor, avea speranțe temeinice de avansare pe scara academică. La începutul verii 1957, a petrecut zece zile în Neghev, făcând anumite observații și experiențe esențiale cercetărilor sale. Ne-a adus o sticlă plină cu nisipuri de diferite culori.

De la un coleg al lui Michael am aflat că după ce vă susține teza de doctorat, soțul meu intenționează să se prezinte la un concurs, pentru o bursă de studii de lungă durată care îi va permite să studieze geologia teoretică într-o universitate americană. Michael a preferat să nu-mi vorbească despre această intenție, deoarece îmi cunoaște slăbiciunea. Nu a vrut să-mi dea prilej de visuri noi. Visurile pot fi spulberate.

Ar putea urma o decepție.

În Mekor Baruch au intervenit gradat schimbări în decursul anilor Spre vest, au fost construite blocuri noi. Străzile au fost pavate. Clădirilor din perioada turceasca li s-au adăugat etaje într-un stil modern. Pe străzile secundare municipalitatea a pus bănci și lăzi de gunoi. S-a deschis încă o grădină publică. Pe locurile virane acoperite mai demult cu buruieni, au răsărit ateliere și tipografii.

Locuitorii mai în vârstă au părăsit treptat cartierul. Funcționarii din ministere și Agenție s-au mutat în Rehavia și Kiryat Shmuel. Casierii și conțopiștii și-au cumpărat apartamente ieftine în blocurile construite de stat, în partea de sud a orașului. Negustorii de textile și de mărunțișuri s-au mutat la Romema. Am fost lăsați în urmă, de strajă

străzilor în agonie. Un fel de descompunere continuă și insesizabilă. Obloanele și balustradele de fier forjat ruginesc treptat până la distrugere. Un antreprenor de construcții a săpat fundații peste fundații peste drum de casa noastră, a descărcat movile de nisip și pietriș și apoi a abandonat dintr-o dată proiectul. Poate s-a răzgândit, poate a murit. Familia Kamnitzer a plecat din casă și din Ierusalim și s-a dus să trăiască într-o suburbie din Tel Aviv. Yoram a venit acasă în concediu special, din armată, ca să ajute la mutare. Mi-a făcut senin cu mâna de departe. Mi s-a părut bronzat și voinic în uniformă. Nu i-am putut vorbi, căci tatăl său nu se dezlipea de lângă el. De altfel ce-mi mai rămăsese să-i spun lui Yoram... acum?

În nenumăratele apartamente libere din împrejurimi se mutară familii

habotnice, Printre ei erau și nou-sosiți care reușiseră să-și facă o mică situație. O dată cu ei, și imigranți mai ales din Irak și România. Schimbarea se petrecea treptat. Din ce în ce mai multe frânghii de rufe erau întinse de la un balcon la altul, dintr-o parte în cealaltă a străzii. Noaptea auzai strigăte într-o limbă guturală. Zarzavagiul nostru persan, domnul Elijah Mossiah și-a vândut prăvălia unor frați veșnic prost dispuși. Chiar băieții de la școala religioasă Tachkemoni îmi păreau mai sălbatici și mai violenți decât în trecut.

La sfârșitul lunii mai, prietenul nostru, domnul Kadishman, muri de o boală de rinichi. Lăsă moștenire o mică sumă de bani Partidului Național cu sediul la Ierusalim. Lui Michael și mie ne lăsă toate cărțile sale: operele lui Herzl, Nordau, Jabotinski și Klausner.

Prin testament își rugă avocatul să treacă pe la noi și să ne mulțumească pentru căldura cu care l-am primit întotdeauna. Domnul Kadishman fusese un om singuratic.

Tot în vara anului 1957 muri și Sara Zeldin de la grădinița de copii, lovită de un camion militar, în strada Malachi. Grădinița fu închisă. Mi-am găsit o jumătate de normă ca secretară la Ministerul Comerțului și Industriei. Abba, soțul prietenei mele Hadassa, fusese cel care îmi găsisese slujba. În aceeași toamnă mai muriră alți trei prieteni de-ai părinților mei, pe care-i știam de când eram copil. Nu i-am menționat mai demult, deoarece uitarea a reușit să-mi străpungă apărarea. Nici cel mai mare efort nu-i poate rezista. Am intenționat să scriu totul. Este cu neputință să scriu totul. Majoritatea lucrurilor scapă și pier în tăcere.

În septembrie fiul nostru Yair a început să meargă la școala primară din Beit Hakerem. Michael i-a cumpărat un ghiozdan cafeniu. Eu i-am luat un penar, o ascuțitoare, creioane și o riglă. Mătușa Leah i-a trimis o cutie enormă cu acuarele. De la Nof Harim a sosit *Cuore* a lui de Amicis, frumos legată.

În octombrie, vecina noastră, doamna Glick a fost trimisă acasă de la clinică. Manifestă o resemnare tăcută. Părea mai liniștită și mai împăcată. Îmbătrânise și se îngrășase mult. Își pierduse frumusețea aceea abundentă și matură cu care fusese compensată pentru că nu avea copii. N-am mai auzit niciodată ieșirile isterice și plânsetele deznădăjduite. După un lung tratament, doamna Glick devenise apatică și resemnată. Stătea ore în șir pe zidul scund de la poarta de intrare,

privind în stradă. Privea și râdea în tăcere, de parcă strada noastră devenise un loc fericit și amuzant.

Michael o compara pe doamna Glick cu actorul Albert Crispin, cel de al doilea soț al mătușii Jenia. Ca și ea, avusese o depresie nervoasă, din care ieșise complet apatic. De șaisprezece ani locuia într-o pensiune din Nahanya, unde nu făcea altceva toată ziua decât să doarmă, să mănânce și să privească în gol. Mătușa Jenia plătea și acum întreținerea lui.

În urma unei certe violente, mătușa Jenia părăsise serviciul pe care îl avea în secția de pediatrie al unui spital. După mai multe încercări, reușise să-și găsească de lucru ca medic într-o clinică particulară din Ramat Gan, în care erau îngrijiți bătrâni suferinzi de maladii cronice.

Când a venit să stea cu noi, în timpul sărbătorii Sucot, tanti Jenia m-a

îngrozit. Fumatul exagerat îi îngroșase vocea. De câte ori aprindea o țigară se înjura singură în poloneză. Când o scutură o criză de tuse, mormăia cu gura strânsă pungă : „Taci, idioato, lua-te-ar holera!" Părul îi devenise rar și cărunt. Fața îi era ca aceea a unui bătrân cârcotaș. De multe ori nu reușea să găsească câte un cuvânt în ebraică. Aprindea o țigară nouă, cu un gest înfrigurat, când suflă să stingă chibritul parcă scuipă, mormăia în idiș și se înjura într-o poloneză șuierătoare. Mă acuza că mă îmbrac în haine care nu cadrau cu poziția socială a soțului meu. Îl acuză pe Michael că îmi făcea pe voie în toate, de parcă n-ar fi fost bărbat, ci o păpușă de cârpa. Yair, după părerea ei, era grosolan, insolent și prost. Am visat-o după ce a plecat și figura ei se confunda cu cea a bătrânelor stafii ale Ierusalimului,

negustori și meseriași ambulanti, mucegăiți de bătrânețe. Mi-era teamă de ea. Teamă că voi muri tânără și teamă că voi muri bătrâna.

Doctorul Urbach își exprimă îngrijorarea în privința coardelor mele vocale. Mi-am pierdut de mai multe ori vocea pentru câteva ore. Doctorul m-a sfătuit să-mi fac un tratament prelungit care implica lucruri umilitoare fizic.

Tot mă mai deșteptam înaintea zorilor, trează la vocile nefaste și la coșmarurile care se repetau în forme neobosit de variate. Uneori război. Alteori inundații. O catastrofă feroviară. Mă pierdeam. Întotdeauna eram ajutată de oameni puternici care mă salvau doar ca să mă înșele și să-și bată joc de mine.

Îl trezeam pe soțul meu din somn. Mă ascundeam sub cuvertură lui. Mă strângeam lângă el cu toată puterea.

Storceam din trupul lui siguranța după care tânjeam. Noaptele noastre deveniră mai sălbatice ca oricând. L-am făcut pe Michael să se minuneze de trupul meu și de al lui. L-am condus pe căi nebătute și pline de culoare despre care citisem în romane. Căi întortocheate, sugerate doar de filme. Tot ce auzisem în tinerețea mea șoptit de eleve printre chicote de răs. Tot ce știam sau ghiceam despre visele cele mai nebune și mai torturate ale bărbaților. Tot ce mă învățaseră propriile mele vise. Străfulgerări de extaz înfrigurat. Torente de convulsii arzătoare în adâncurile unui lac înghețat. Delicios de dulci prăbușiri.

Și totuși îi scăpăm printre degete. Luam contact doar cu trupul lui, cu mușchii, cu mădularele, cu părul. În inima mea știam că-l înșel tot timpul. Cu propriul lui trup. O săritură oarbă

în adâncurile unui hău cald. Nu mai era altă ieșire. În curând și aceasta va fi blocată.

Michael nu știa să țină piept acestor furtuni violente și arzătoare ce se abăteau asupra lui în zorii zilei. În general ceda de la primele mele mișcări. Simțea oare Michael, dincolo de revărsarea senzațiilor sălbatice, toată înjosirea la care îl supuneam? O dată a îndrăznit să mă întrebe în șoaptă dacă m-am îndrăgostit de el din nou. Întreba cu o teamă atât de evidentă, încât am știut amândoi că nu mai este nimic de adăugat.

Dimineața, Michael nu dădea nici un semn. Afecțiunea lui reținută, ca de obicei. Părea nu atât un bărbat care fusese umilit în timpul nopții, cât mai degrabă un tânăr tandru care face pentru prima dată curte unei fete experimentate și orgolioase. Vom muri oare, Michael, tu și cu mine, fără să ne

atingem măcar o singură dată? Să ne atingem. Să ne atingem. Să ne contopim. Să creștem unul în celălalt. Să ne întrepătrundem iremediabil. Nu pot să mă exprim. Până și cuvintele sunt împotriva mea. Ce dezamăgire, Michael! Ce capcană abjectă ! Sunt istovită. O, să dorm, să tot dorm!

O dată am propus un joc: fiecare dintre noi să povestească totul despre prima sa iubire.

Michael refuza să înțeleagă: eu am fost prima și ultima lui iubire.

Încercam să-i explic. Trebuie să fi fost și tu copil. Adolescent. Ai citit romane. Erau fete la tine în clasă. Vorbește. Spune-mi ceva. Niciodată nu spui nimic. Încetează să tot taci și să ticăi întruna de la o zi la alta ca un ceas deșteptător și încetează să mă înnebunești.

În cele din urmă, o urmă de înțelegere

a apărut în silă în ochii lui Michael.

A început să-mi descrie cu vorbe alese cu grijă, fără adjective, o tabără de vară de mult uitată la kibuțul Ein Harod. Prietena lui Liora care acum trăiește în kibuțul Tirat Yaar. Înscenarea unui proces în care el era acuzatorul și Liora acuzatorul. O insultă voalată. Un bătrân profesor de gimnastică Yehiam Peled care îl poreclise pe Michael Ganz cel bleg, din cauza reflexelor lui încete. O scrisoare. O explicație între patru ochi dată conducătorului mișcării de tineret. Iarăși Liora. Scuze. Și așa mai departe.

Toată povestea a fost mizerabilă. Dacă eu aș fi fost însărcinată să țin o conferință de geologie, tot nu m-aș fi încurcat atât de rău. Ca mai toți optimiștii, Michael considera prezentul drept o substanță moale și informă, din care se poate modela viitorul, muncind cu zel și simțul

responsabilității. Privea trecutul cu suspiciune. O pacoste. Ceva mai degrabă inutil. Pentru Michael trecutul era asemenea unor coji de portocală, de care trebuie să scapi, fără să le arunci pe drum ca să nu faci murdărie; trebuie adunate și distruse. Să fii liber și neîmpovărat. Să nu-ți asumi decât responsabilitatea planurilor fixate pentru viitor.

— Răspunde-mi la o întrebare, Michael, am spus eu fără să-mi dau osteneala de a-mi ascunde dezgustul. Pentru ce naiba crezi tu că trăiești?

Michael nu răspunse imediat. Examina întrebarea, între timp adună niște firimituri de pe masă și făcu o grămăjoară în fața lui. Declară în cele din urmă:

— Întrebarea ta nu are rost. Oamenii nu trăiesc pentru ceva anume. Ei trăiesc și cu asta, basta.

— Misa Ganz, o să mori cum ai trăit. Ca o nonentitate. Și cu asta, basta.

— Fiecare are punctele lui tari și punctele lui slabe. Vei numi poate aceasta o observație răsufletă. Pe bună dreptate. Dar răsuflet nu-i opusul adevărului. Doi ori doi fac patru, ce poate fi mai banal. Și totuși...

— Și totuși, Michael, răsuflet este opusul adevărului și într-una din zilele astea am să-mi iau cimpii ca Duba Glick și o să fie vina ta, doctore Ganz cel bleg.

— Liniștește-te, Hannah, spuse Michael. Seara ne-am împăcat. Fiecare dintre noi se

considera vinovat pentru ceartă. Am spus amândoi că ne pare rău și ne-am dus împreună să-i vizităm pe Abba și pe Hadassa în apartamentul lor cel nou din Rehavia.

Trebuie să mai notez și următoarele: Michael și cu mine mergem jos în curte

să scuturăm cuvertura de pat. Reușim, nu după mult, să ne coordonăm mișcările ca să scuturăm în același timp. Praful se ridică.

Împăturim apoi cuvertură. Michael vine spre mine cu brațele desfăcute, de parcă s-ar fi hotărât brusc să mă îmbrățișeze. Îmi întinde cele două colțuri. Se dă înapoi. Apucă celelalte colțuri care s-au format după prima pliere. Desface brațele. Se apropie. Mi le întinde. Se dă înapoi. Apucă. Vine spre mine. Mi le întinde.

— Destul, Michael, am terminat.

— Da, Hannah.

— Mulțumesc, Michael.

— Nu-i nevoie să-mi mulțumești, Hannah. Cuvertura ne aparține amândurora.

Întunericul se lasă peste curte. E seară. Primele stele. Un urlet surd în depărtare - o femeie care țipă sau o

melodie la radio. E frig.

40

Noua mea slujbă la Ministerul Comerțului și Industriei mi se potrivește mult mai bine decât cea pe care am avut-o înainte, la grădinița Sarei Zeldin. Stau jos de la nouă la unu în clădirea care fusese înainte Hotelul Palace. Biroul meu e fostul vestiar al femeilor de serviciu. Pe masa mea sunt aduse rapoarte asupra unor diferite proiecte, de pe tot cuprinsul țării. Sarcina mea este să extrag anumite informații din aceste rapoarte, să le compar cu alte informații din niște fișe care sunt într-un raft la îndemâna mea, să notez rezultatul comparației, să copiez observațiile privitoare la rapoarte pe formulare speciale care apoi sunt trimise la un alt serviciu. Îmi place ceea ce fac, în special din cauza unor termeni

nesfârșit de fascinanți ca „proiect de construcție experimentală”, „conglomerat chimic”, „șantier naval”, „uzine de metalurgie grea”, „consorții pentru montarea construcțiilor de oțel”.

Acești termeni poartă pentru mine mărturie că există o anumită realitate solidă. Nu cunosc și nu doresc să cunosc întreprinderile acelea îndepărtate. Sunt mulțumită cu certitudinea palpabilă că ele există undeva departe. Există. Funcționează. Suportă prefaceri. Calcule. Materii prime. Rentabilitate. Planificare. Un șuvoi puternic de obiecte, locuri, oameni, opinii. Știu: sunt foarte departe. Dar nu de cealaltă parte a curcubeului, nu pierdute într-o lume de vis.

În ianuarie 1958 ne-am instalat telefon în apartament. Michael, fiind

cadru universitar, a avut prioritate. Legătura noastră cu Abba ne-a fost de asemenea folositoare. Ne-a ajutat să ne putem muta într-un apartament nou. A aranjat să fim puși printre primii pe lista locatarilor unui cartier construit de stat. Vom locui într-o suburbie modernă, care urmează să fie construită pe o colină, dincolo de Bayit Vagan, de unde se vede Bethleemul și capătul străzii Emek Refaim. Am plătit un avans, iar restul îl vom achita în rate. Conform contractului, urmează să primim cheile noului nostru apartament în 1961.

În seara aceea, Michael a adus o sticlă de vin roșu. Mi-a cumpărat și un buchet mare de crizanteme. Umplu pe jumătate două pahare cu vin și spuse:

— Să bem pentru noi, Hannah. Sunt sigur că noul cartier va avea un efect liniștitor asupra ta. Mekor Baruch este un loc lugubru.

— Da, Michael, am admis eu.

— Toți anii aceștia am visat să ne mutăm într-un cartier nou. Vom avea trei camere separate și un mic birou. Mă așteptam să fii fericită în seara aceasta, Hannah.

— Sunt fericită, Michael, am răspuns. Vom avea un apartament cu trei camere separate. Totdeauna am visat să ne mutăm. Mekor Baruch este un loc lugubru.

— Dar asta-i exact ce-am spus eu, exclamă Michael mirat.

— Este exact ce ai spus, am zâmbit eu. După opt ani de căsătorie, oamenii ajung să gândească la fel.

— Timpul și munca stăruitoare ne vor aduce tot ce dorim. Ai să vezi, Hannah. Cu timpul ne vom putea permite să călătorim în Europa, sau chiar mai departe. Cu timpul ne vom putea cumpăra o mică mașină. Cu timpul te

vei simți mai bine.

— Cu timpul și cu muncă stăruitoare totul va fi bine, Michael. Ți-ai dat seama că tatăl tău este cel care vorbește prin tine?

— Nu, nu mi-am dat seama. Dar nu este cu neputință. De fapt e normal. La urma urmei sunt fiul tatălui meu.

— Absolut. Nu-i imposibil. E natural. Ești fiul lui. E oribil, Michael! E oribil!

— Ce-i așa oribil în asta? întrebă Michael trist. Nu-i frumos din partea ta să-ți bați joc de tata. Era un suflet curat. E urât să vorbești astfel. N-ar trebui să o faci.

— Nu m-ai înțeles, Michael. Nu faptul că ești fiul tatălui tău e oribil, ci că ai început să vorbești ca el. Și ca bunicul Zalman. Și ca bunicul meu. Și ca tata. Și ca mama. Și după noi va fi Yair. Noi toți. De parcă n-am fi decât niște rebuturi. Un om după altul. Se recopiază model după model și fiecare

la rândul lui e respins și mototolit și aruncat la coș, ca să fie înlocuit cu o versiune nouă, ușor îmbunătățită. Pare totul atât de zadarnic. Atât de plictisitor. E glumă fără rost!

Michael acordă un moment de gândire observațiilor mele. Luă absent un șervețel de hârtie, îl împături cu atenție închipuind o bărcuță, o examina atent și o puse cu deosebită grijă pe masă. În cele din urmă declară că am o imagine foarte fantezistă asupra vieții. Tatăl său își exprimase odată părerea că Hannah i se părea poetă, deși nu scrie versuri.

Apoi Michael îmi arată planul noului apartament care îi fusese dat în aceeași dimineață, când semnase contractul. Mi-l explică în felul său limpede și precis. L-am rugat să-mi lămurească un amănunt. Michael repetă explicația. Pentru o clipă m-a

cuprins senzația ciudată că nu se întâmpla totul pentru prima dată. Cunoscusem momentul și locul acesta cu mult timp în urmă. Toate cuvintele fuseseră rostite într-un trecut îndepărtat. Nici chiar barca de hârtie nu era nouă. Nici chiar fumul pipei care se înălța spre bec. Bâzâitul frigiderului. Michael. Eu însămi. Totul. Erau toate departe și totuși limpezi asemenea cristalului.

În primăvara anului 1958 ne-am angajat o menajeră. De acum înainte altcineva îmi va purta grija bucătăriei. N-am mai fost nevoită, când mă întorc obosită de la serviciu, să deschid într-o grabă nebună conserve, să rad legume, să contez pe bunăvoința lui Michael și Yair că nu vor bombăni din cauza monotoniei meniului.

În fiecare dimineață îi dau Fortunei o listă cu instrucțiunile mele. Le taie cu o linie, pe măsură ce le termină. Sunt

mulțumită de ea: e harnică, cinstită și mărginită.

Totuși, o dată sau de două ori, am observat pe fața lui Michael o expresie nouă pe care nu o mai văzusem în toți anii de când eram căsătoriți. Privind trupul fetei, fața lui exprima un fel de încordare jenată. Gura îi atârna ușor deschisă, își înclina capul, iar cuțitul și furculița îi înțepeneau pentru o clipă în mina. Avea un aer total idiot, de o prostie desăvârșita, ca un copil care crede că a fost prins copiind. În consecință nu i-am mai permis Fortunei să mănânce la masă cu noi. Îi dădeam ceva de călcat, o puneam să șteargă praful sau să strângă niște rufe. Luă masa singură, după ce terminam noi.

Michael remarcă:

— Îmi pare rău, Hannah, că te porți cu Fortuna în felul în care doamnele

obișnuiau să-și trateze slujnicele. Fortuna nu este o servitoare. Nu ne aparține nouă. E o femeie care muncește. Întocmai ca și tine.

L-am luat în bătaie de joc.

— Am înțeles, domnule! *Molodiet, tovarășe Ganz.*

Michael spuse:

— Acum chiar că nu ești rezonabilă.

I-am spus:

— Fortuna nu-i servitoare și nu ne aparține. Este o femeie care muncește. Dar nu-i frumos din partea ta să stai aici în fața mea și a copilului și să te desfeți privind-i trupul cu ochi holbați de vițel. Nu-i frumos și e complet idiot.

Michael rămase năucit. Păli. Începu să spună ceva. Se răzgândi și tăcu. Deschise o sticlă cu apă minerală și turnă atent în trei pahare.

Într-o zi, când mă întorceam de la clinica unde mi se făcea un tratament

al gâtului și al coardelor vocale, Michael îmi ieși înainte. Ne-am întâlnit în fața prăvăliei care fusese a lui Elijah Mossiah, unde vindeau acum doi frați tot timpul supărați. Pe chipul lui se citea că are vești proaste. I se întâmplase o mică nenorocire, spuse el.

— O nenorocire, Michael?

— O mică nenorocire.

Tocmai văzuse în ultimul număr al revistei oficiale publicate de Societatea Geologică Regală din Marea Britanie un articol semnat de un bine cunoscut profesor de la Cambridge care expunea o teorie nouă și surprinzătoare despre eroziune. Anumite supoziții care erau fundamentale pentru teza lui Michael fuseseră combătute în mod strălucit.

— Dar e minunat, am spus eu. Ți se oferă o mare ocazie. Mergi înainte, Michael Gonen. Dă-i o lecție

englezului. Fă-l praf! Nu te lăsa.

— Nu pot, ripostă Michael rușinat. Nici nu poate fi vorba. Are dreptate. Sunt convins.

Asemenea celor mai mulți studenți la Litere, mi-am imaginat întotdeauna că orice fapt este susceptibil de interpretări diferite și că un interpret hotărât și inteligent le poate oricând adapta și modela după voia sa. Cu condiția să fie destul de energetic și agresiv. Am spus:

— Deci te dai bătut fără luptă, Michael. Mi-ar fi plăcut să văd că te lupți și câștigi. Aș fi fost foarte mândră de tine.

Michael zâmbi. Nu răspunse nimic. Dacă aș fi fost Yair, și-ar fi bătut capul să-mi dea un răspuns. M-am simțit jignită și l-am luat în răs.

— Bietul Michael! Acum va trebui să rupi totul și să o iei de la capăt.

— Asta-i de fapt puțin exagerat.

Situația nu-i chiar atât de disperată precum o prezinți tu. Am stat de vorbă cu profesorul meu azi-dimineață. Va trebui să rescriu capitolele de la început și să schimb trei paragrafe din mijlocul lucrării. Partea finală tot nu este terminată și, când o voi scrie, voi putea ține seama de noua teorie. Capitolele descriptive nu sunt afectate și vor rămâne cum sunt. Am nevoie de un an în plus, poate chiar mai puțin. Profesorul a consimțit imediat să-mi acorde o amânare.

Mă gândeam în sinen mea: Când Strogoff a fost capturat de tătarii cei cruzi, ei plănuiau să-i străpungă ochii cu fiare înroșite. Strogoff era om aspru, dar totdeauna plin de iubire. Din cauza iubirii ochii i se umplură de lacrimi. Aceste lacrimi de iubire l-au salvat, pentru că au răcit fiarele înroșite. Puterea voinței și șiretenia l-au făcut

în stare să simuleze orbirea, până când a adus la îndeplinire misiunea ce-i fusese încredințată de Țar la St. Petersburg. Atât misiunea, cât și înfăptuitorul ei au fost salvați de iubire și forță.

Și poate, din depărtare, el putea auzi ecoul slab al unei melodii continue. Sunetele vagi puteau fi sesizate numai cu un efort de concentrare. O fanfară îndepărtată cânta neconținut dincolo de păduri, dincolo de munți, dincolo de câmpii. Tineri cântând în marș. Polițiști voinici, pe cai puternici, bine dresați. Fanfara militară în uniforme albe, cu trese aurii. O prințesă. O ceremonie. Foarte departe.

În mai m-am dus la școala din Beith Hakerem să mă întâlnesc cu învățătoarea lui Yair. Era tânără, blondă, cu ochi albaștri, drăgălașă ca o prințesă dintr-o carte de povești cu poze. Era studentă. Ierusalimul părea

dintr-o dată plin de fete frumoase. Cunoscusem și eu, pe vremea studenției mele, cu zece ani în urmă, câteva fete drăguțe. Eram și eu una dintre ele. Dar generația nouă avea ceva deosebit, ceva aerian, o frumusețe luminoasă și firească. Nu-mi erau pe plac. Nu-mi plăcea nici felul lor copilăros de a se îmbrăca.

De la învățătoarea lui Yair am aflat că tânărul Gonen era înzestrat cu o minte ascuțită și sistematică și cu o mare putere de a memora și a se concentra. Dar era lipsit de sensibilitate. De pildă, au vorbit în clasă despre exodul din Egipt și cele zece plăgi. Ceilalți copii au fost impresionați de suferințele evreilor. Gonen, însă, a pus în discuție relatarea Bibliei în legătură cu despărțirea Mării Moșii. A dat o explicație rațională bazată pe flux și reflux. De parcă nu-l interesa nici un

alt aspect.

Tânăra învățătoare răspândea în jurul ei o veselie proaspătă și ușoară. Zâmbea descriindu-l pe micul Zalman. Și când zâmbea, fața ei se lumina toată, de parcă n-ar fi existat nici o părticică din ea care să nu împărtășească surâsul. A început brusc să-mi fie silă de rochia cafenie pe care o purtam.

Mai târziu, pe stradă, două fete au trecut pe lângă mine. Erau studente. Râdeau voioase și erau amândouă de o frumusețe amețitoare, irezistibilă. Purtau fuste despicate adânc într-o parte și genți de pai. Am găsit vulgar râsul lor sonor. De parcă tot Ierusalimul le aparținea. Trecând pe lângă mine una spuse:

— Sunt sălbatici. Mă scot din minți. Prietena ei râse :

— Trăim într-o țară liberă. N-au decât să facă ce le place. Din partea mea, pot să se ducă să se înece.

Ierusalimul se întinde și se dezvoltă. Șosele, canalizare, construcții publice. Există chiar câteva locuri care îți dau impresia unui oraș obișnuit: alei drepte, pavate, cu bănci din loc în loc. Dar nu-i decât o impresie fugară. Dacă întorci capul, poți vedea în mijlocul acestor construcții rigide un cimp stâncos. Măslini. Întinderi pustii. Văi năpădite de vegetație. Cărări întretăiate, roase de pașii miriadelor de picioare. În jurul biroului nou-construit al primului-ministru, pasc turme. Pasc oi pașnice. Un păstor bătrân stă nemișcat pe o stâncă în fața lor. Și jur-împrejur munții. Ruinele. Vântul printre ramurile pinilor. Locuitorii. În strada Herzl am văzut un muncitor gol până la brâu, săpând un șanț de-a curmezișul drumului, cu un pichamăr. Era learcă de sudoare. Pielea îi lucea ca aramă. Umerii îi

tremurau tot timpul, o dată cu trepidațiile mașinii, ca și cum nu-și mai putea stăpâni fluxul de energie și curând va începe să bubuie și să sară.

Un anunț mortuar lipit de zidul azilului de bătrâni de la capătul bulevardului Iaffa mă înștiința de moartea doamnei Tarnopoler care îmi fusese gazdă înainte de a mă căsători. Doamna Tarnopoler mă învățase să-mi fac ceai de mentă drept balsam pentru un suflet tulburat. Mi-a părut rău să aud că a murit. Îmi părea rău pentru mine. Și pentru sufletele zbuciumate.

I-am spus lui Yair la culcare o istorioară pe care o învățasem pe de rost în îndepărtata mea copilărie. Povestea fermecătoare a micului David care era ordonat și tot timpul curat. Îmi plăcea povestirea aceasta. Doream să-l fac și pe fiul meu s-o iubească.

Vara ne-am dus cu toții la Tel Aviv să petrecem vacanța la mare. Am stat din

nou în apartamentul mătușii Leah, dintr-o casă veche, pe bulevardul Rothschild. Cinci zile. În fiecare dimineață ne-am dus pe plajă la sud de Tel Aviv, la Bat Yam. După-masa ne înghesuiam printre ceilalți la grădina zoologică, în parcul de distracții, la cinematograful. Într-o seară tanti Leah ne-a târât la operă. Era plin de doamne poloneze în vârstă, încărcate de bijuterii. Pluteau cu o încetineală regaiă, ca niște nave masive de război.

Michael și cu mine ne-am evaporat într-o pauză. Am coborât la mare. Am mers spre nord, pe nisip, până am ajuns la zidul portului. Am fost brusc inundată de dorință până în vârful degetelor de la picioare. Ca de o durere. Ca de un frison. Michael m-a refuzat, încercând să-mi explice de ce. Nu i-am dat ascultare. Cu o forță care mă uluia, i-am rupt cămașa de pe el.

L-am aruncat jos pe nisip. O mușcătură. Un suspin. Îl apăsam la pământ cu toate părțile trupului meu de parcă aș fi fost mai grea decât el. Așa avea obiceiul să se lupte fetița cu haină albastră, cu ani în urmă, în pauza dintre lecții, cu băieți care erau mult mai voinici decât ea. Rece și aprinsă. Plângând și zeflemisindu-i.

Marea participa. Și nisipul. O plăcere aspră mă pătrundea, biciuia, ardea. Michael era speriat.

— Nu te mai recunosc, murmură el.

Îi păream străină și nu-i plăceam astfel. Mă bucuram că-i par străină. Nu doream să-i plac.

Când ne-am întors acasă la tanti Leah, la miezul nopții, Michael, roșu la față, s-a văzut obligat să-i explice mătușii sale speriate de fața lui zgâriata și cămașa ruptă.

— Ne-am dus să ne plimbăm și niște derbedei au încercat să ne atace... a

fost destul de neplăcut.

Tanti Leah spuse:

— Trebuie să-ți amintești totdeauna de poziția ta socială, Misa. Un om ca tine nu trebuie să fie amestecat în nici un scandal.

Am izbucnit în răs. Am răs așa, în tăcere, până în zori.

A doua zi l-am dus pe Yair la circ, în Ramat Gan. La sfârșitul săptămânii am plecat acasă.

Michael află că prietena sa Liora din kibutul Tirat Yaar și-a părăsit soțul. Luând copiii s-a dus să trăiască, tânăra divorțată, într-un kibut din Neghev, kibutul format după războiul de independență de colegii ei și ai lui Michael. Vestea aceasta l-a impresionat puternic pe Michael. O teamă prost mascată îi apărură pe față. Era supus și tăcut. Mai mult chiar ca de obicei. La un moment dat, sâmbăta

după-masă, pe când schimba apă dintr-o vază, a manifestat o anumită ezitare, O mișcare prea înceată urmată de una pripită. Am sărit și am prins vaza din zbor. A doua zi m-am dus în oraș și i-am cumpărat cel mai scump stilou pe care l-am putut găsi.

41

În primăvara anului 1959, trei săptămâni înainte de Paști, teza lui Michael a fost gata.

Era un studiu temeinic al efectelor eroziunii în deșertul Paran. Lucrarea a fost concepută în concordanță cu ultimele teorii despre eroziune ale oamenilor de știință din toată lumea. Structura morfotectonică a regiunii era analizată în amănunt. Structurile de falii în trepte, elementele exogene și endogene, efectele climei și ale factorilor tectonici erau toate studiate. Capitolele finale sugerau chiar câteva

aplicații practice ale rezultatelor. Lucrarea era bine documentată. Michael dovedea că stăpânește un subiect complex. Consacraseră patru ani cercetărilor făcute. Teza era scrisă cu mult simț de răspundere. Nu fusese cruțat de amănări și obstacole, dificultăți inerente, cât și probleme personale.

După Paști, Michael va da manuscrisul unei dactilografe, să-l bată frumos la mașină. Apoi își va supune lucrarea judecății geologilor de frunte. Va trebui să-și apere concluziile în cursul unei expuneri urmate de discuții libere, în cadrul științific obișnuit. Intenționa să-i dedice lucrarea memoriei iubite a răposatului Yezekel Gonen, un om serios, drept și modest, în amintirea speranțelor, a iubirii și a devotamentului său.

Tot în această perioadă mi-am luat

rămas-bun de la prietena mea cea mai bună Hadassa și de la soțul ei. Abba era trimis în Elveția ca atașat comercial, pentru doi ani. Ne mărturisii că, în adâncul inimii sale, așteaptă cu nerăbdare ziua în care i se va oferi o poziție oficială importantă care să-i permită să locuiască permanent în Ierusalim și nu să tot alerge prin capitale străine ca un comis-voiajor. Nu abandonase totuși intenția de a părăsi ministerul și de a-și croi drumul său propriu în lumea marii finanțe. Hadassa spuse: - Și voi veți fi fericiți într-o bună zi, Hannah.

Sunt sigură. Într-o bună zi vă veți atinge țelul.

Michael e băiat muncitor și tu ai fost întotdeauna fată deșteaptă.

Plecarea Hadassei și cuvintele ei de bun-rămas m-au emoționat. Am plâns când am auzit-o spunând că, într-o bună zi, ne vom atinge și noi țelul.

Este oare posibil ca toți în afară de mine să se fi împăcat cu timpul, menirea, perseverența, efortul, ambiția, realizările? Nu folosesc cuvintele singurătate, disperare. Mă simt deprimată. Umilită. Am fost înșelată. Bietul meu tată m-a prevenit când aveam treisprezece ani cu privire la ticăloșii care ademenesc femeile cu vorbe dulci și apoi le lasă pradă destinului. Își formulase afirmația, de parcă însăși existența a două sexe diferite era cauza unei dezordini care sporește suferința în lume și oamenii ar trebui să facă tot ce le stă în putință ca să atenueze rezultatele acestei dezordini. Nu fusesem sedusă de un bărbat desfrânat și grosolan. Nici nu mă opun existenței a două sexe diferite. Dar am fost înșelată și este umilitor. Mergi cu bine, Hadassa. Să-i scrii des Hanei la Ierusalim, într-un

Israel îndepărtat. Lipește pe plic timbre frumoase pentru soțul și fiul meu. Scrie și povestește-mi despre munți, despre zăpadă, despre hanuri. Despre cabane părăsite, risipite prin văi. Cabane vechi ale căror uși sunt bătute de vând până când balamalele încep să scârțâie. Nu-mi pasă, Hadassa. Nu există mare în Elveția. *Dragonul* și *Tigroaica* sunt într-un șantier naval al unui port din insulele St. Pierre și Miquelon. Echipajele lor mișună prin văi în căutare de fete noi. Nu sunt geloasă. Nu mă privește. Sunt liniștită. E mijlocul lui martie. În Ierusalim tot mai burează.

Vecinul nostru, domnul Glick s-a stins din viață cu zece zile înainte de Paști. A murit de o hemoragie internă. Michael și cu mine am luat parte la funeralii. Negustorii habotnici din stradă David Yelin discutau într-un idiș furibund despre deschiderea unei

măcelării necușer în Ierusalim. Cantorul care fusese angajat, slab, în mantaua lui neagră, citea lingă groapa deschisă și cerul răspundea printr-o ploaie torențială. Doamna Duba Glick găsea amuzant amestecul de rugăciune și ploaie. Izbucni într-un râs răgușit. Domnul Glick și soția lui Duba nu aveau familie. Michael nu le datora nimic. Dar avea datoria să rămână credincios principiilor și caracterului defunctului său tată Yezekel. Din acest motiv își asumă sarcina de a organiza înmormântarea. Și datorită intervenției mătușii Jenia, reuși să o interneze pe doamna Glick într-un azil de boli cronice pentru bătrâni. Era aceeași instituție în care lucra acum mătușa Jenia.

Ne-am dus să petrecem sărbătorile în Galilea.

Am fost invitați să petrecem Paștele în

kibuțul Nof Harim, cu mama și cu familia fratelui meu. Departe de Ierusalim. Departe de străzile lăturalnice. Departe de babele bigote, ieșite la soare pe scaune mici și care scrutau orizontul cu ochii, de parcă ar fi privit o vastă câmpie și nu un oraș înghesuit.

Era primăvară. Flori sălbatice creșteau pe marginea șoselei. Stoluri de păsări migratoare se scurgeau prin spațiul albastru. Chiparoși rigizi și eucalipti frunzoși umbreau pașnic drumul. Se vedeau sate cu casele văruite. Nu se mai zăreau clădiri din piatră mohorâtă și balcoane în ruină, cu balustrade de fier ruginit. Era o lume albă. Verde. Roșie. Drumurile erau înțesate de oameni care călătoreau în toate direcțiile. Pasagerii din autobuzul nostru cântau întruna. Era un grup de tineri dintr-o mișcare de tineret. Râdeau și cântau cântece

traduse din rusește, despre dragoste și câmpii deschise. Șoferul ținea volanul cu o mină. Cu cealaltă apucase perforatorul de bilete și bătea măsura pe tabloul de bord. Ritmul era vesel. Din când în când, își răsucea mustața și deschidea difuzorul. Spunea călătorilor istorioare comice. Era înzestrat cu o voce însuflețită și guturală.

Tot drumul am fost scăldați în lumina caldă a soarelui. Razele făceau să lucească fiecare bucățică de metal și să scânteieze orice ciob de sticlă. Nuanța de verde și albastrul cerului se contopeau la marginea vastei câmpii. La fiecare stație, unii coborau și alții se urcau, purtând geamantane, rucsacuri, puști de vânătoare, buchete de ciclame, anemone, margarete, orhidee. Când am ajuns la Ramla, Michael ne-a cumpărat fiecăruia

înghețată de lămâie. La răspântia Beit Lod am cumpărat limonada și alune. De ambele părți ale drumului, câmpurile erau străbătute în lung și în lat de conducte de irigație. Lumina caldă a soarelui le incendia, transformându-le în panglici de lumină orbitoare.

Munții se zăreau la mari depărtări, albaștri, învăluiți într-o ceață tremurătoare. Aerul era cald și umed. Michael și fiul său au vorbit tot drumul despre bătăliile din războiul pentru independență și despre planul de irigații al guvernului. Am arborat cel mai atrăgător surâs al meu. Eram pe deplin convinsă că guvernul va realiza toate marile lucrări de irigare pe care le proiectase. Curățăm portocală după portocală pentru fiul și soțul meu, separând feliile, înlăturând pielețele albe, ștergând gura lui Yair cu o batistă.

În satele din Wadi Ara, locuitorii stăteau la marginea drumului și ne făceau cu mâna. Mi-am scos eșarfa de mătase verde și am fluturat-o spre ei, până când oamenii nu s-au mai văzut și nici atunci nu m-am oprit.

În Afula se sărbătorea o dată importantă. Orașul era decorat cu steaguri albastre și albe. Becuri colorate erau agățate de-a latul străzilor. O poartă de fier, împodobită, fusese ridicată la intrarea dinspre vest a orașului și o banderolă, urând bun venit, flutura în vânt. Și părul meu flutură.

Michael cumpără ediția de Paști a ziarului. Conținea câteva vești politice favorabile. Michael ni le explică. Mi-am petrecut brațul în jurul umerilor lui și am suflat în părul lui tuns scurt. Între Afula și Tiberias, Yair a ațipit pe genunchii noștri. Priveam capul pătrat

al fiului meu, linia fermă a maxilarului și fruntea înaltă și palidă. Am știut pentru o clipă, prin valurile de lumină albastră, că fiul meu va deveni, cu timpul, un bărbat frumos și puternic. Uniforma de ofițer îi va sta bine ajustată pe trup. Un puf auriu îi va acoperi antebrațele. Mă voi sprijini de brațul lui pe stradă și nu va fi mamă mai mândră că mine în tot Ierusalimul. De ce Ierusalim? Vom locui în Ashkelon. În Netanya. La mare, privind peste valurile înspumate. Vom locui într-o căsuță albă, cu acoperiș de țiglă roșie și patru ferestre identice. Michael va fi mecanic. În fața casei vom avea un strat de flori. În fiecare dimineață ne vom duce și vom culege scoici de pe plajă. Briza sărată va sufla toată ziua prin ferestre. Vom fi bronzăți și sărați tot timpul. Razele calde ale soarelui ne vor mângâia zi de zi. Și radioul nu va înceta să cânte în toate încăperile

casei.

La Tiberias șoferul anunță o oprire de jumătate de oră. Yair se trezi. Am mâncat falafel și am coborât lângă lac. Toți trei ne-am scos pantofii și ne-am înmuiat picioarele în apă. Era caldă. Lacul strălucea și scânteia. Vedeam pești înotând tăcuți în adâncul apei. Niște pescari trândăveau sprijiniți de balustrada debarcaderului. Erau bărbați solizi, cu brațe puternice, păroase. Am fâlfâit spre ei fularul meu de mătase verde și nu zadarnic. Unul dintre ei m-a remarcat și mi-a strigat „păpușico”.

În continuare, călătoria noastră ne-a purtat printre văi înverzite, flancate de munți abrupti. La dreapta drumului iazurile cu pești străluceau ca niște pătrate albastre-cenușii de lumină. Imaginea reflectată a munților înalți tremura în apă. Un tremur blând și

potolit, cum tremură trupurile în încleștarea dragostei. Stânci negre de bazalt erau risipite împrejur. Așezări străvechi radiau o liniște cenușie: Migdal, Rosh Până, Yisud Hamaalah, Mahanayim. Întreaga țară se rotea și se desfășura amețită, debordând parcă o nebunie interioară rodnică.

Înainte de Kiryat Shmoneh un controlor de bilete mai bătrân, arătând ca un pionier de prin anii '30, se urcă în autobuz. Era, se pare, vechi prieten cu șoferul. Vorbeau voioși despre o vânătoare de cerbi în munții Naphtali, plănuită pentru sărbătorile Paștelui. Toți șoferii din vechea gardă vor fi invitați să ia parte. Toți cei din vechea gardă care se mai țineau bine. Chita, Abu Masri, Moskovici, Zambezi. Soțiile nu erau admise. Trei zile și trei nopți. Cu participarea unui celebru cunoscător de urme, din regimentul de parașutiști. O vânătoare cum n-a mai

pomenit lumea. Din Manarah, trecând prin Bar'am, până în Hanita și Rosh Hanikra. Trei zile grozave. Fără neveste și fără copii plângăcioși. Numai vechea gardă. Puștile erau pregătite, la fel și corturile de tip american. Și cine nu va fi printre ei! Toți lupii și leii care mai aveau încă putere în vine. Ca în vremurile mărețe de altădată. „Toți vor fi prezenți, dar chiar toți. Până la ultimul om. Vom alerga și vom sări peste munții ăia bătrâni, de-o să scapere scânteii.”

De la Kiryat Shmoneh autobuzul începu să urce în munții Naphtali. Drumul era îngust și desfundat. Viraje strânse tăiate în stânca muntelui. Eram cuprinși într-un viraj amețitor. Autobuzul răsuna de țipete de bucurie și frică. Șoferul sporea emoția întorcând volanul în plină viteză, la un pas de marginea prăpastiei. Apoi se

prefăcea că ne aruncă de peretele muntelui. Am țipat și eu de bucurie și frică.

Am ajuns la Nof Harim o dată cu lumina amurgului. Lumea, în haine curate, ieșea de la dușuri, cu părul umed, proaspăt pieptănat. Pe brațe purta fiecare câte un șervet. Copii cu părul blond se rostogoleau pe pajiște. Mirosea a iarbă proaspăt cosită. Stropitoare automate răspândeau jeturi de picături. Lumina amurgului licărea în stropi, făcându-i să apară ca o revărsare de perle de culoarea curcubeului.

Kibuțul Nof Harim este adesea poreclit „cuibul de vultur”. Casele sunt agățate de vârful abrupt, de parcă ar pluti în aer. La poalele muntelui se vede întinzându-se valea împărțită în câmpuri pătrate. Privind în jos m-am fermecat peisajul. Printre păduri și heleșteie puteam să văd sate

îndepărtate. Întinderi neîntrerupte de livezi. Drumuri înguste mărginite de chiparoși. Turnuri albe de apă. În depărtare munții erau de un albastru intens.

Membrii kibuțului, din generația fratelui meu, aveau în majoritate cam treizeci și cinci de ani. Formau un grup exuberant, ascunzând semnele unui serios simț al răspunderii sub o față veselă. Dădeau impresia de soliditate și reținere. Păreau că se amuză și că glumesc tot timpul în urma unei hotărâri de neclintit pe care o luaseră. Îmi plăceau. Îmi plăcea înălțimea unde locuiau.

Apoi casă mică a lui Emanuel, de unde se vedea gardul kibuțului care era totodată și granița spre Liban. Un duș rece. Suc de portocale și prăjituri făcute de mama. O rochie de vară. Puțină odihnă. Atenția surâzătoare pe

care ne-o arăta cumnata mea Rână. Emanuel imitând urșii spre a-l distra pe fiul meu Yair. Era aceeași imitație stmgace pe care Emanuel o execută pe când eram copii, făcându-ne să râdem până la lacrimi. Nici acum nu ne mai opream din râs.

Nepoțelul meu Yosi se oferi să-l distreze pe Yair. Plecară mina în mâna să vadă vacile și oile. Era ora la care umbrele sunt lungi și lumina scăzută. Ne-am întins pe pajiște. Când se lăsă întunericul Emanuel scoase un bec prins într-un fir și îl atârna de o ramură într-un copac. Între fratele și soțul meu exista o ușoară diferență de opinii care se rezolvă curând și căzură aproape complet de acord.

Apoi fericirea înlăcrimata a mamei mele Malka. Sărutările ei. Îmbrățișările oi Ebraica stâlcita în care îl felicita pe Michael, pentru că își terminase teza de doctorat.

Mama suferise în ultima vreme de o gravă tulburare circulatorie. Avea aerul că se apropie de sfârșit. Ce puțin loc ocupa mama în gândurile mele. Era soția tatei, nimic mai mult. În rarele ocazii în care a ridicat vocea împotriva tatei, am urât-o. În afară de aceasta, nu-i făcusem alt loc în inima mea. Eram conștientă că va trebui odată să-i vorbesc despre mine. Despre persoana ei. Despre tinerețea tatei. Și mai știam că nu voi aborda subiectul de data aceasta. Și mai știam că s-ar putea să nu mai am alt prilej, deoarece mama avea aerul că se apropie de sfârșit. Gândurile mele însă nu-mi tulburau fericirea. Fericirea se ridica în mine, de parcă ar fi avut propria ei viață, independentă.

N-am uitat. Petrecerea din ajunul Paștelui. Lumina lampioanelor. Vinul. Corul kibuțului. Ceremonia snopului

de grâu scuturat în fața celor prezenți. Mielul pascal, fript la focul de tabără, spre dimineață. Dansul. Nu mi-a scăpat nici un dans. Am cântat. Am învățat în jurul meu dansatori zdraveni. Ba chiar l-am târât pe Michael, alarmat, în mijlocul cercului. Ierusalimul era departe și nu mă putea hăitui și aici. Poate fusese cucerit între timp de dușmani care îl înconjuraseră din trei părți. Poate că în sfârșit se prefăcuse în pulbere. Așa cum merită. Nu-mi era drag Ierusalimul când mă aflam departe de el. Îmi voia răul. l-l voiam și eu. Am petrecut o noapte tumultuoasă, însuflețită, la kibuțul Nof Harim. Sala de mese era plină de miresme, de fum, de transpirație și de tutun. Muzicuța n-a încetat deloc să cânte. Eram în culmea veseliei. În al nouălea cer. Eram de-a lor.

Dar în zori am ieșit și am stat singură în balconul căsuței lui Emanuel. Am

văzut ghemuri de sârmă ghimpată. Tufişuri întunecate. Cerul se luminează. Priveam spre nord. Puteam distinge siluetele munţilor: frontiera libaneză. Lumini ostenite luceau galbene în străvechile sate zidite în piatră. Văi inaccesibile. În depărtare, vârfuri înzăpezite. Pe crestele munţilor construcţii însingurate, mănăstiri sau fortăreţe. O întindere stâncoasă, crestată de văi abrupte. Sufla un vânt rece. Tremuram. Doream să plec. Un dor irezistibil.

Pe la ora cinci a izbucnit soarele. A răsărit înfăşurat într-o negură groasă. Tufişuri joase se întindeau înceţoşate pe suprafaţa pământului. Pe panta din faţa mea se vedea un tânăr păstor arab înconjurat de capre cenuşii care rumeau furios. Puteam să aud clinchetul clopoţelilor clipocind în depărtare ca şi cum un alt Ierusalim se

înălța dintr-un vis melancolic. Era o viziune tristă și înfricoșătoare. Ierusalimul mă hăitua. De pe un drum care nu se vedea, luminau farurile unui automobil. Arbori mari, bătrâni, solitari, creșteau viguroși. Fâșii rătăcite de ceață hoinăreau prin văile deșarte. Spectacolul era înghețat și tulbure. O țară străină, spălată de o lumină rece.

42

Am scris pe undeva, prin paginile acestea că „există o alchimie în lucruri care este și melodia interioară a vieții mele”. Sunt tentată să suprim această expresie pentru că este prea pompoasă. „Alchimie”, „melodie interioară”. Ceva s-a întâmplat în sfârșit în mai 1959, dar într-un fel destul de ieftin. O parodie jalnică și ridicolă.

La începutul lui mai am rămas

însărcinată. A trebuit să mă supun unei consultații medicale, din cauza ușoarei complicații de care am suferit în timpul primei mele sarcini. M-a examinat doctorul Lombrozo, deoarece medicul familiei noastre, doctorul Urbach, murise de un atac de inimă la începutul iernii trecute. Noul medic nu a descoperit nici un motiv de îngrijorare. Totuși, a spus el, o femeie de treizeci de ani nu este tot una cu o fată de douăzeci. Trebuie să evit eforturile excesive, mâncarea prea condimentată și contactul fizic cu soțul meu, de acum și până la sfârșitul sarcinii. Vinele de la picioare începură din nou să mi se umfle. În jurul ochilor îmi apăărură din nou cearcâne negre. Și amețeala. Oboseala permanentă. De mai multe ori în cursul lunii mai am uitat unde pusesem diverse obiecte sau articole de îmbrăcăminte. Am

interpretat aceasta drept un semn. Până atunci nu uitasem niciodată nimic.

Între timp, Yardena s-a oferit să bată la mașină teza de doctorat a lui Michael. El, în schimb, i-a propus s-o pregătească pentru examenul de absolvire pe care îi tot amânase până la ultimul termen îngăduit. Prin urmare, în fiecare seară, Michael, curat și îngrijit, se ducea în camera Yardenei de la capătul campusului universitar.

Recunosc: toată situația era mai curând ridicolă și, în adâncul ființei mele, mă așteptam demult la așa ceva. Nu m-a tulburat. În timpul cinei, Michael mi se părea nervos și distrat. Își tot aranja cravata, cravata lui sobră, fixată cu o clamă de argint. Surâsul îi era evaziv și vinovat. Pipa refuza să i se aprindă. Tot timpul mă copleșea cu atenții, oferindu-se mereu

să mă ajute: să care, să scutute, să măture, să servească. Nu mai simțeam nevoia să mă torturez căutând semne.

Ca să fiu sinceră, nu cred că Michael a depășit limita speculațiilor și a unor gânduri timide. Nu văd din ce motiv Yardena i s-ar fi dat lui. Pe de altă parte, nu văd nici un motiv pentru care l-ar fi refuzat. Dar cuvântul „motiv” nu are nici un înțeles pentru mine. Nu știu și nici nu doresc să știu. Sunt mai dispusă să mă amuz asemenea pisoiului nostru Fulguleț care odată s-a muncit, făcând salturi patetice, să prindă fluturele acela care zbura aproape de tavan. Cu zece ani în urmă, am văzut împreună cu Michael un film cu Greta Garbo la cinematograful Edison. Eroina filmului și-a sacrificat trupul și sufletul unui om de nimic. Îmi amintesc că suferința ei și nimicnicia lui mi s-au părut doi

termeni într-o ecuație matematică simplă și-mi mai amintesc că nu mi-am dat osteneala să rezolv ecuația. Am privit ecranul cu capul aplecat într-o parte, până când imaginile au început să danseze, devenind o succesiune de diferite tonuri între alb și negru, predominând nuanțele cenușii. Tot așa și acum nu-mi dau osteneala să dezvălui sau să rezolv. Privesc cu capul aplecat într-o parte. Doar că acum sunt mult mai obosită. Și totuși ceva s-a schimbat, cu siguranță, după toți acești ani mohorâți. De mai mulți ani Michael se odihnește cu mâna pe cârma, gândind sau dormitând. I-am urât drum bun. Nu-mi pasă. Am renunțat. Când eram fetiță de opt ani, îmi imaginam că dacă mă port exact ca un băiat, când voi crește voi deveni bărbat și nu femeie. Ce efort zadarnic! Nu are rost să mă reped și să gâfâi ca o nebună. Mi s-au deschis ochii. Drum

bun, Michael. Am să stau la fereastră, să desenez forme cu degetul pe geamul aburit. N-ai decât să crezi că-ți fac semne cu mâna. Nu te voi dezamăgi. Nu suntem împreună. Suntem doi oameni, nu unul singur. Nu poți continua să fii mereu fiul meu mai mare și mai cuminte. Mergi cu bine. Poate că nu-i prea târziu să-ți spun că nimic nu a depins de tine. Sau de mine. Ai uitat, Michael, cum mi-ai spus odată, cu mulți ani în urmă, când stăteam împreună la cafeneaua Atara, că ar fi plăcut dacă părinții noștri s-ar întâlni? Încearcă să ți-i imaginezi acum. Părinții noștri morți. Josef. Yezekel. Te rog, Michael, renunță la surâsul tău măcar o dată. Fă un efort. Concentrează-te. Încearcă să-ți închipui tabloul: tu și cu mine ca frate și soră. Există legături de atâtea feluri. Mamă și fiu. Deal și pădure. Piatră și

apă. Lac și barcă. Mișcare și umbră.
Pin și vânt.

Dar mi-a rămas și altceva în afară de cuvinte. Sunt încă în stare să trag zăvorul greu. Să dau în lături porțile de fier. Să pun în libertate doi frați gemeni care se vor strecura în adâncul nopții să înfăptuiască ce le poruncesc. Eu îi voi îmboldi.

La căderea nopții se vor ghemui la pământ să-și pregătească echipamentul. Două ranița militare spălăcite. O cutie cu explozibil. Detonatoare. Fitile. Muniții. Grenade de mină. Cuțite sclipitoare. În coliba părăsită domnește întunericul de nepătruns. Halii și Aziz. frumoasă pereche pe care eu o strigăm Halziz. Nu vor avea cuvinte. Degete suple și puternice. Trupurile li se potrivesc. Se ridică siguri și liniștiți că palmierii. Câte o mitralieră atârnată de umăr. Umărul pătrat și brun. Merg pe tălpi

de cauciuc. Uniforme kaki, bine ajustate pe corp. Capetele dezgolite în vânt. Cu ultima licărire a amurgului, ei se vor înălța ca unul singur. Din colibă, vor aluneca pe panta abruptă. Tălpile lor vor găsi o cărare pe care ochiul nu o vede. Limbajul lor se reduce la simple semne, atingeri ușoare, murmure reținute. Ca un bărbat și o femeie când se iubesc. Degetul la umăr. Mina la gât. Un țipăt de pasăre. Un șuierat tainic. Spini înalți în văgăună. Umbra bătrânilor măslini. Pământul se supune în tăcere. Slabi și vânjoși de speriat, se strecoară printre meandrele văgăunii. Încordarea stă la pândă, înfigându-și adânc colții. Mișcările lor unduioase și arcuite, ca niște vlăstari gingași, legănați de vânt. Noaptea îi va înhăța, îi va învălui și-i va înăbuși între faldurile ei. Un țârâit de greier. Un urlet îndepărtat de vulpe.

Un drum traversat printr-un salt. Înaintarea lor seamănă cu o lunecare ușoară. Freamătul codrilor întunecați. Sârmă ghimpată, tăiată de foarfece furioase. Stelele le sunt complice. Scăpărarea lor le arată drumul. În depărtare munții, ca niște mase întunecate de nori. Satele licăresc jos în câmpie. Murmurul apei într-o țeava întortocheată. Stropitoarele mecanice împrășcă. Ei simt zgomotele cu pielea, cu tălpile și cu palmele, cu rădăcinile părului. În tăcere dau ocol capcanei tănuite în colțurile văgăunei. Își taie drum pieziș printre livezi negre ca păcura. O pietricică se rostogolește. Este un semn. Aziz sare înainte. Halii se ghemuiește în spatele unui zid scund de piatră. Un șacal țipă strident, apoi tace. Mitralierele încărcate, cu piedica trasă. Un pumnal ascuțit lucește. Un geamăt înăbușit. Nesupus. Fiori de sudoare sărată. Revărsare

tăcută. La o fereastră luminată o femeie obosită se apleacă, închide și dispare. Un paznic somnoros tușește răgușit. Ei se târăsc în zig-zag printre tufișuri țintuite. Dinți albi, dezgoliți, să muște acul unei grenade. Paznicul răgușit râgâie. Se întoarce. Pleacă.

Uriașul turn de apă se odihnește greoi pe picioarele lui de ciment. Colțurile lui se înmoaie în întuneric, rotunjindu-se în umbră. Patru brațe mlădioase se întind. Se potrivesc ca într-un dans. Ca în dragoste. Ca și cum toate răsar din același trunchi. Cablu. Dispozitiv pentru efect întârziat. Percutor. Detonator. Aprindere. Siluete alunecă în josul muntelui cu pași ușori și, pe pantă care se află mai jos de linia cerului, o fugă furișă, o mângâiere plină de dor. Vegetația se turtește și se îndreaptă la trecerea lor. Ca o barcă ușoară care alunecă tăcută peste o apă

calmă. Pământ stâncos. Gura văgăunei. Ocolesc capcana. Chiparoși negri, tremurători. Livadă. Cărare șerpuită. Se agață iscusii de suprafața stâncii. Nările se dilată și adulmecă. Degetele pipăie după un punct de sprijin. În depărtare greieri melancolici. Umezeala brumei și vântul. Apoi, pe neașteptate, sau nu pe neașteptate, sunetul surd al exploziei. Spre sud, un fulger de lumină zburdă pe linia orizontului. Frânturi de ecou răsună prin hăurile munților.

Izbucnește un răs. Violent și gutural și înăbușit. O strângere rapidă de mină. Umbra unui roșcov singuratic pe colină. Colibă. O lampă afumată. Primele cuvinte. Un strigăt de bucurie. Apoi somnul. Noaptea afară e violetă. O revărsare grea de rouă în toate văile. O stea. Șirul masiv al munților.

Le spun să plece. Spre zori se vor întoarce iar la mine. Vor veni zdrobiți

de oboseală și înfierbântați.
Răspândind miros de sudoare și de
spumă.

O briză liniștită atinge și înfioară
pinii. Cerul îndepărtat pălește încet. Și
peste întinderea vastă coboară o liniște
rece.